

OM SEDDELBANKER.

EN KRITISK FREMSTILLING AF GRUNDSÆTNINGERNE FOR SEDDELBANKERS
INDRETNING OG VIRKSOMHED MED SÆRLIGT HENSYN TIL DE SKANDINAVISKE
SEDDELBANKER I DERES NUVÆRENDE SKIKKELSE.

AF

A. N. KIÆR.

Indleveret som foreskreven Opgave ved Konkurrencen om en stats-
økonomisk og statistisk Professorpost ved Kristiania Universitet.

KRISTIANIA.

FORLAGT AF

P. T. MALLINGS BOGHANDEL.

1877.

OM SEDDELBANKER.

EN KRITISK FREMSTILLING AF GRUNDSÆTNINGERNE FOR SEDDELBANKERS
INDRETNING OG VIRKSOMHED MED SÆRLIGT HENSYN TIL DE SKANDINAVISKE
SEDELBANKER I DERES NUVÆRENDE SKIKKELSE.

AF

A. N. KIÆR.

Indleveret som foreskrevet Opgave ved Konkurrencen om en stats-
økonomisk og statistisk Professorpost ved Kristiania Universitet.

KRISTIANIA.

FORLAGT AF

P. T. MALLINGS BOGHADEL.

1877.

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI.

Første Del.

Seddelbankernes Oprindelse samt de skandinaviske Seddelbankers historiske Udvikling.

§ 1. De første Pengesedler og Seddelbanker.

Ved Seddelbank forståes en Bank, der udgiver Penge-repræsentativer (Sedler, Banknoter), bestemte til i Lighed med Mynt at tjene som almindeligt Byttemiddel. Ved Siden af denne særskilte Forretning drive Seddelbankerne ogsaa almindelige Bankforretninger, navnlig Udlaans- og Indlaansvirk-somhed.

Pengerepræsentativer brugtes allerede af Oldtidens Folk, men da de ikke havde Papir eller ialfald ikke dertil tjenligt eller billigt Papir, benyttede de ikke Pengesedler, men andre Pengetegn. Ligesom de første Penge eller Værdienheder, man har fundet Spor til, bestode i Skind, saaledes vare de første Pengetegn smaa Stykker af Skind, der vare klippede eller skaarne ud af det hele og saaledes repræsenterede Eiendomsretten til dette. Pengetegn af Læder skal have været brugt af Carthagenienserne, af Romerne før Numa Pompilius's Tid, af Kineserne, samt af Russerne lige ned til Peter den Stores Tid.¹⁾

De første Pengesedler, der kjendes, udstedtes i Kina i Aaret 807 efter Christus, da de Rige af Keiseren bleve paa-lagte at deponere sine Penge i Skatkammeret mod som Bevis at faa Sedler istedet. Disse Sedler fik snart en stor Udbredelse under Navnet af «flyvende Penge». I Europa skulle de første Pengesedler have været i Brug i Venedig 1171.²⁾ I England

¹⁾ Jevons: Money, S. 196 og 20.

²⁾ Rau: Politische Oeconomie I, 2. S. 77.

brugte Kjøbmændene i London for at undgaa Resicoen ved store Kassebeholdninger at deponere sine Penge i Mynten i Tower; men efter at Karl den første i Aaret 1640 havde til-egnet sig som Laan 200,000 Lstrl. af de der indsatte Penge, vilde de ikke længere stole paa Regjeringen, men deponerede sine Penge hos Guldsmedene, der paa Grund af sin Forretning havde sikre Opbevaringssteder. Disse Guldsmede overgave til Kjøbmændene Noter betalbare til Ihændeleveren, de første engelske Pengesedler.¹⁾

Den første i Europa oprettede Seddelbank antages at have været den af Palmstruch i Aaret 1656 grundede private Bank i Stockholm. Denne udstedte fra 1661 af saakaldte Creditivsedler, der vare Depositionsbeviser indeholdende, at Ihændeleveren havde i Banken at fordre et vist Beløb. Da denne efter faa Aars Forløb gik fallit, grundedes istedet Rikets Ständers Bank 1668, der imidlertid først senere begyndte at udstede Pengesedler.

Selve Bankinstitutionen er meget ældre. Saaledes stiftedes St. Georgs Bank i Genua allerede 1407, Venedigs Bank 1587, Banken i Amsterdam 1601 og Hamburgs Bank 1619. Men disse Banker begyndte, saavidt vides, først i en senere Tid at udstede Pengesedler (Genuas Bank saaledes i 1675) og en af dem, nemlig Hamburgs Bank er vedbleven at virke som ren Girobank ligeindtil den allersidste Tid, da den er bleven omdannet til en Afdeling af den tyske Rigsbank.

Forøvrigt datere de vigtigste Seddelbanker sig fra følgende Tidspunkter:²⁾

Englands Bank 1694, de engelske Joint Stock Banker 1826, den første skotske Bank 1695, den af Skotlænderen Law i Frankrig oprettede, men snart derefter igjen opløste Bank 1717, den nuværende Banque de France 1800, Wiener Stadtbank 1762, den preussiske Bank 1765, medens den dog først i 1846 fik Tilladelse til at udgive Sedler, Stettinerbank 1824, den danske Courantbank 1736.

Af foranstaaende vil erfares, at Pengesedlernes historiske Oprindelse maa henføres til Depositorretningen, idet de fra først af ikke vare andet end Beviser for deponeret Mynt³⁾ betalbare til Ihændeleveren, idet man for Bekvemmeligheds Skyld vistnok meget snart har gjort dem lydende paa runde Beløb.

¹⁾ Maccleod: On Banking, 1. S. 116. Jevons: S. 201.

²⁾ Hovedsagelig efter Rau.

³⁾ Cfr. Wagner: Theorie der Peelschen Bankacte, S. 111.

§ 2. Seddelbankvæsenet i Sverige indtil 1834.

Vi skulle nu nærmere betragte Bankudviklingen i de skandinaviske Lande, idet vi begynde med den svenske Rikets Ständers Bank.

Denne Bank¹⁾ var ligesom den Palmstruchske delt i to særskilte Afdelinger, nemlig:

1) en Vexelbank, hvor enhver, som der havde indsat Penge eller, som det hed, «havde nogen Avance», skulde kunne den disponere, «ikke annorlunda än hade han samma penningar uti sit eget hus, kontor eller låda». Den, som vilde assignere eller anvise paa sin i Vexelbanken indsatte Kapital, maatte gjøre det enten i egen Person eller ved skriftlig Fuldmagt eller ved nogen Banken bekjendt Person. For de af Banken saaledes udførte Tjenester betales et Gebühr.

2) en Laanebank, der modtog Kapitaler til Forrentning og igjen udlaante samme mod en høiere Rente. Udlaanene skulde være paa helt eller halvt Aar og skulde alene ske mod haandfaaet Pant eller mod Pant i fast Eiendom. Laan mod personlig Sikkerhed overtog Banken først i 1803, efter at særskilte Discontointretninger havde begyndt dermed i 1777.

Uagtet disse to Afdelinger oprindelig vare aldeles adskilte, berettigedes alligevel Commissæren i Laanebanken gennem en særskilt hemmelig Instruction «att til dess nutriment betjene sig af Vexelbankens medel, dock «decenti modo».

Al Seddeludstedelse var i Begyndelsen udtrykkelig forbudt, da man havde taget Skræk af de Palmstruchske Creditivsedler. Endnu i 1698 udfærdigedes en Kgl. Resol., der sigtede til at forebygge «det Misbrug, at Kassasedlerne gik ude hele Maaneder, ja endog mere».

Først i 1701 besluttede Stændernes Deputerede, at der paa en særskilt Regning i Vexelbanken skulde kunne udgives Transportsedler, idet det skulde staa hver og en frit at indsætte Kontanter, dog ei under 100 Daler Sølvmynt, mod at faa en Attest for den indsatte Sum, «hvilken Attest skulde kunne i Handel eller til hvilket som helst andre Betalinger bruges og transporteres fra den ene til den anden», dog saaledes, at Transporten maatte antegnes paa selve Attesten.²⁾

¹⁾ Efter Skogman: «Anteckninger om Sveriges Bank» samt (Agardh og) Ljungberg: Statistik öfver Sverige.

²⁾ Naar Fordringen om skriftlig Transport bortfaldt, har jeg ikke kunnet bringe i Erfaring.

Disse Transportsedler vare ligesom de Palmstruchske Kreditivsedler saavel efter Form som i Virkeligheden rene Depositionsbeviser; men det varede ikke længe, inden de deponerede Kontanter hemmelig udtoges af Banken og anvendtes til at ophjælpe Statens Finantser, der under Karl den 12tes og de følgende Regenters Krige kom i en sørgelig Forfatning. Formen af Depositionsbeviser bibeholdtes imidlertid ligeindtil de ifølge Bankloven af 1830 fra 1836 af udgivne nye Sedler, der fik Gjældsbevisets Form.

I Aaret 1726 bleve Transportsedlerne gjorde til tvungent Betalingsmiddel ved Kronens Oppebørsel, men endnu ikke ved privat Opgjør.¹⁾ Paa den Tid vare disse Sedler saa søgte og Bankens Kredit saa god, at Sedlerne stod i høiere Kurs end Speciemynten, idet de indløstes med 3 % Agio,²⁾ hvorved det bør erindres, at Sveriges gangbare Mynt dengang for den væsentligste Del bestod af de besværlige Kobberpenge.

Efter 1726 begyndte imidlertid Banken at udgive Transportsedler, der efter sin Lydelse vare Depositionsbeviser, men uden at modsvarende Valuta var bleven indsat i Banken. Da denne Seddeludstedelse foregik i stor Maalestok, idet Bankstyrelsen baade forstrakte Statskassen med betydelige Summer og tillige i betydelig Grad udvidede Bankens almindelige Laanerørelse, var det ikke underligt, at den snart saa sig nødt til at standse Indløsningen af Sedlerne, saameget mere som Banken aldrig havde havt noget Kapitalfond. Dette skede i Aaret 1745, strax efter Slutningen af en uheldig Krig med Rusland. Den kgl. Plakat af ²³/₁₀ 1745 tillod indtil videre, at Banken ei udleverede mer i plåtar, än hvad till oundgängligt skiljemynt erfordrades.³⁾ Samtidig tillodes Udstedelsen af mindre Transportsedler lydende paa 6, 9 og 12 Daler Kobbermynt,⁴⁾ der i alle Betalinger skulde modtages som rede Penge uden Lage eller Opgjæld, ligesom forud var bleven bestemt for de ældre Bancosedler.

Bankens Gjæld var ved denne Tid, d. e. Udgangen af 1745, 14,148,000 Daler Sølvmynt, hvorimod dens kontante Beholdning udgjorde 970,000 Daler Sølv. og 406,000 Daler

¹⁾ Skogman I S. 34.

²⁾ Ljungberg S. 58.

³⁾ Skogman S. 39.

⁴⁾ Sedler paa 50 Daler Kobbermynt vare allerede blevne tilladte i 1726.

Kobbermynt, tilsammen en Værdi af ca. 1,105,000 Daler Sølvmynt.¹⁾

Efter 1745 havde man altsaa uindløselige Papirpenge som tvungent Betalingsmiddel Mand og Mand imellem. Deres Kursværdi sank i de første Aar ikke meget under Pari, men paa Grund af den store Seddeludstedelse i Krigsaarene 1756—1762 var Kursen i sidstnævnte Aar sunket til 36:72 og i 1765 til 36:75, saa at 100 Mark Kobbermynt gjaldt 208 $\frac{1}{3}$ Mark Navneværdi.

Fra 1765 begyndte en modsat Bevægelse, idet Huepartiet, der da kom til Roret, ved forskellige Forholdsregler, navnlig ved ganske at standse nye Udlaan samt ved terminvis at inddrage de ældre, søgte at indskrænke Seddelmassen. Det lykkedes vistnok derved at bringe Kursen op, idet denne allerede i 1766 var steget til 36:42, paa hvilket Punkt den ogsaa stod i 1769; men Forandringen virkede for voldsomt og fremkaldte derved en Reaction, samtidig med at det i 1765 besejrede Hatteparti igjen reiste sig paa Rigsdagen i 1769. Seddelgjælden, der i de 7 Aar 1762—69 var bleven formindsket fra 52 til 35 Millioner Daler Sølv., forøgedes atter, idet Udlaansvirksomheden gjenoptoges i Januar 1770 og Afbetalingen paa de ældre Laan standsedes; Seddelkursen sank til 36:72.

Trangen til en fast Ordning af Pengevæsenet gjorde sig imidlertid mere og mere gjældende, og efter flere Aars Forhandlinger med Rigets Stænder, udfærdigede Gustav III Kundgjørelsen af 26 November 1776, ifølge hvilken der fra $\frac{1}{1}$ 1777 kun skulde udgives Banksedler betalbare i Sølv, hvorhos det bestemtes, at Bankens Kobbermyntsedler paa Forlangende skulde indløses mod Specieriksdaler eller mod de nye Transportsedler, efter et Kursforhold af 72 Mark eller 18 Daler Kobbermynt = 1 Specieriksdaler. Da der oprindeligt gik 36 Mark eller 9 Daler Kobberm. paa 1 Specieriksdaler, blev altsaa Navneværdien ved denne saakaldte «Realisation» udbetalt med 50 %.

Fra nu af vare Rigsbankens Sedler indløselige med Sølv ligeindtil 1818, hvorved det dog maa mærkes, at der i Aarene 1810—1818 blev gjort flere og flere Indskrænkninger i Adgangen til Sølvvexling, saa at denne praktisk talt var standset i disse Aar²⁾

¹⁾ Ljungberg S. 60.

²⁾ Sammededs S. 69.

Medens Rigsbankens Sedler i Aarene 1777—1810 cirkulerede efter samme Værdi som rede Penge, var der siden 1789 af det i 1777 oprettede Rigs gjældskontor bleven sat i Omløb Sedler, der cirkulerede med vexlende Kurs. Fra først af skulde Beløbet ikke overstige 5 à 600.000 Rdlr., men kunde med Kongens Samtykke forøges, og det var ogsaa allerede i 1791 bleven foreget til 8 Mill. og i 1799 til 16 Mill. Rdlr.

Disse Rigs gjæld-Sedler vare oprindelig rentebærende Obligationer, men gik fra 1791 af uden Rente; de indløstes ikke af Banken, hvorved der snart opstod en Agio mellem dem og Rigsbankens Sedler. Da denne Agio var stegen fra 6 % i 1790 til 50 % i 1800, saa Rigets Stænder sig nødt til at foretage en ny Realisation, bestaaende deri, at Banken paalagdes at indløse 15 Millioner Rigs gjældsedler med en Rabat af $33\frac{1}{3}$ %, saa at 100 Rdlr. Rigs gjæld indløstes med $66\frac{2}{3}$ Rdlr. Banko. Ved denne Realisation, der tog sin Begyndelse i 1803, formindskedes imidlertid Bankens Sølveholdning kun lidet, idet Rigs gjældsedlerne, der havde faaet en fast Værdi, modtoges saavel i de offentlige Kasser som af Private. Men da Banken nogle Aar derefter ved Forstrækninger dels til Statskassen (til Bestridelse af Krigsomkostningerne i Aarene 1808 og 1809), dels til Disconteringsindretninger havde betydelig udvidet sin Seddelmasse, og da det viste sig, at der efter Indløsningen af de 15 Millioner Rigs gjældsedler endnu vare flere Millioner¹⁾ saadanne Sedler i Omløb, saa Banken sig, som ovenfor nævnt, nødsaget til først at gjøre Indskrænkninger i Sølvevexlingen, dernæst ganske at indstille samme.²⁾

Sølvevexlingen blev først gjenoptagen i 1834, efter at man i Mellemtiden ved forskellige Foranstaltninger havde styrket Bankens metalliske Kasse og efter at det ved de den 1ste Marts 1830 udfærdigede Love angaaende Myntfoden og Rigets Stænders Bank bl. a. var bleven bestemt at de omløbende Bankosedler saavel som Bankens øvrige Forpligtelser skulde afgjøres efter Forholdet $2\frac{2}{3}$: 1 = 100: $37\frac{1}{2}$, altsaa med $62\frac{1}{2}$ % Rabat.

Siden denne Realisation, der traadte i Kraft den 1ste Oktober 1834, har Rigsbankens Sedler i Overenstemmelse med

¹⁾ Ved Udgangen af 1808 6,354,000 Rigsdaler.

²⁾ Ljunghberg S. 67 og f.

Paabudet i L. 1830, § 1 stedse været indløselige, og fra dette Tidspunkt daterer sig Rigsbankens nuværende Ordning, som i dette Skrift skal gøres til Gjenstand for en nærmere Underøgelse, og hvis Behandling derfor udsættes til senere.

De svenske private seddeludstedende Banker have sin Oprindelse fra Kgl. Kundgjørelse af 14de Januar 1824,¹⁾ idet dog ingen af dem traadte i Virksomhed før 1830, da den skaanske Privatbank fik sin Octroy. Omendskjønt Kundgjørelsen af 1824 ikke udtrykkelig hjemler nogen Ret til Udgivelse af Sedler, men alene til almindelig Bankvirksomhed, blev den alligevel af den skaanske Bank forstaaet derhen, og den i Henhold hertil udviklede Praxis tilladt og senere hen stadfæstet.²⁾ Nærmere Oplysninger om disse private Bankers, saavel som om de med dem beslægtede, saakaldte Filialbankers Indretning og Virksomhed vil findes meddelt nedenfor paa sit Sted.

§ 3. Seddelbankvæsenet i Danmark indtil 1840.

I Danmark og Norge cirkulerede de første Pengesedler omkring Aar 1700, idet der i Henhold til Forordn. af 22 Juni 1695 for Norge og Forordn. 8 April 1713 for Danmark var udstedt et Slags Statspapirpenge.³⁾

Den første Seddelbank oprettedes i Aaret 1736 under Navn af Courantbanken, der tillige var disse Landes første Bankinstitut. I Octroyen (29 Oktober 1736) benævnes den en Asignations- Vexel- og Laanebank oprettet «til Commerciens og Manufacturernes Befordring samt et retskaffent Creditvæsens sikre og uforanderlige Vedligeholdelse.» Den var privat og fik Privilegium paa 40 Aar. Banken kunde gjøre Udlaan mod haandfaaet Pant og mod Borgen samt diskontere Vexler og Vexelobligationer. Derimod maatte Penge ikke udlaanes mod

¹⁾ Vistnok havde de private Discontverk (i Gøteborg, Malmø og Åbo) allerede i 1804 begyndt med at udstede Anvisninger paa Rigets Stænders Bank for sine derværende Beholdninger samt løbende Forskrivninger, der i Virkeligheden dannede en Forøgelse af Seddelmassen, men disses Virksomhed var kun midlertidig og ophørte i 1817 (Ljungberg S. 131 og Skogman I. S. 120—122 og II. S. 74—78).

²⁾ Ljungberg S. 170.

³⁾ Paa Universitetets Myntsamling findes saadanne Sedler af følgende Form a) Norske: «I Henhold til Forordn. af 22 Juni 1695 «authoriseres» denne Seddel for en Værdi af 100 Rixdaler Kroner.» b) Danske: «Efter Hans Kgl. Majestæts allernaadigste Forordn. af 8 April 1713 passerer denne Seddel for 1 Mark.»

Pant i faste Eiendomme, men vel mod haandfaaet Pant af thinglæste Panteobligationer. Bankens Sedler skulde modtages i alle offentlige Kasser, men Private behøvede ikke imod sin Vilje samme at antage. (Regl. 8 Marts 1737 § 7).

Angaaende Betingelserne for Seddeludstedelsen nævnes i Octroyen intet, og man kunde deraf maaske ledes til den Slutning, at Sedlerne ligesom i Sverige oprindelig have været tænkte som Depositionsbeviser eller Anvisninger («Assignationer») paa Deposita, hvilket synes at bestyrkes ved Udtrykene i Banco-Reglementet af 5. Novbr. 1736 § 2 og § 19.¹⁾ Men hvorledes det end hermed forholder sig, Bestemmelserne praktiseredes ialfald ikke saaledes. Banken udvidede nemlig snart sine Udlaan og dermed Seddelemmissionen ganske betydeligt, og da den efter Christian den 6tes Død (1746) tillige maatte afgive betydelige Laan til Finantsstyrelsen, forværredes dens Stilling i den Grad, at man i 1757 fandt det nødvendigt at fritage Banken fra at indløse sine Sedler mod Sølvs (Forordn. af 6. Oktober 1757), medens en midlertidig, skjønt ganske forbiddende, Suspension havde fundet Sted allerede i 1745. Da Finantsstyrelsen tiltrængte flere Penge og fandt det bekvemt i dette Øiemed at udnytte Banken, blev ved Forordn. af 21. Marts 1760 dens Fond forøget ved Udstedelsen af nye Aktier, hvorhos Directionen fik Tilladelse til at gjøre Udlaan ogsaa mod Pant i faste Eiendomme samt til at udstede mindre Banco-Sedler, naar den fandt det fornødent. — Tidligere vare de mindste Sedler, som kunde udgives, lydende paa 10 Rdlr. (= 32 Kroner). I de følgende Aar maatte Banken laane særdeles betydelige Summer til Statskassen (i Aarene 1757—1764 saaledes henved 8 Millioner Rdlr.)²⁾ Endelig blev Banken i Marts 1773 overdraget til Finantsstyrelsen mod Erstatning til Interessenterne. Indtil da havde Seddelkursen mod Hamburger Banco siden Sølvsvekslingens Ophør i Regelen varieret mellem 120 og 130 pCt.³⁾

Efter 1773 steg Finantsernes Gjæld til Banken mere og mere, og da tillige Udlaanene til Private samt Seddelmassen betydeligt forøgedes, sank Kursen til 159 pCt. i 1789, men steg paa Grund af de gunstige Handelskonjunkturer atter til 140 pCt. i 1790.

¹⁾ «Den, som har Bankens Billetter, Recepisser og Beviser i Hænde, ansees altid som rette Eier af det, hvorpaa saadanne Beviser lyde.»

²⁾ Nathansen, S. 322.

³⁾ Nathansen: Om Mynt og Bankvæsen etc. (Kjøbenhavn 1862.) S. 22.

For at raade Bod paa Pengevæsenets daarlige Tilstand oprettedes ved Forordn. af 24. Juni 1791 den danske og norske Speciesbank, et privat Pengeinstitut, der efter Planen skulde afløse Courantbanken. Den nye Bank fik imidlertid kun en kort Tilværelse, idet den hovedsagelig paa Grund af de Forstrækninger, som den maatte yde Finantsvæsenet, allerede i 1799 maatte indstille Sølvvexlingen og snart derefter sin Virksomhed. Efter at have inddraget endel af sine Sedler, indløste den dog de øvrige med Søl. Den opløstes ganske ved Rescr. af 22 Febr. 1813.

Ved Stiftelsen af nævnte Bank var det forudsat, at Courantbanken efterhaanden skulde indløse sine udeløbende Sedler, som man haabede derved skulde nærme sig Sølvværdien. Hertil savnede imidlertid Courantbanken de fornødne Midler, da Statskassens betydelige Gjæld til samme for den største Del blev strøget. Efter at Speciesbanken havde ophørt med sin Virksomhed, forøgedes Seddelmassen særdeles betydeligt, navnlig ved de gennem Depositokassen (oprettet 1799) givne Laan, af hvilke det meste gik til Finantsvæsenet. Især efter Udbruddet af Krigen i 1807 forøgedes Seddelmassen ganske overordentligt, idet den fra 20 Millioner i 1807 voxte til 142 Millioner i 1812. — Kursen, der i Aarene 1792—1800 havde varieret mellem 120 og 137 pCt., holdt sig i de følgende Aar indtil 1807 for det meste mellem 130 og 145. — I 1808 sank den ned til 197½, og faldt derefter med voldsom Hurtighed, idet den i December 1809 stod i 400, i Oktober 1810 i 600 og i Slutningen af 1812 endog mellem 1700 og 1800.

Nu udkom Forordn. om Forandring i Pengevæsenet af 5te Januar 1813 samt Bank-Fundatsen af samme Dato, der ophævede den gamle Courantbank og i dens Sted oprettede en Rigsbank. Samtidig fastsattes en Norm for Konverteringen af al privat Gjæld, hvorved de ældre Obligationer, der skrev sig fra en Tid, da Kursen var bedre, omsattes til en forholdsvis større Sum end de yngre efter en vis ved Forordningen bestemt Skala.

Den nye Rigsbanks Fond blev tilveiebragt paa den Maade, at alle Grundeiendomme paalagdes en Panteheftelse svarende til 6 pCt. af deres Værdi efter Taxterne af 1802 og Assurance-sommerne. Saalænge indtil Beløbet var bleven indbetalt i rede Søl, skulde deraf svares 6½ pCt. aarlig Rente i Rigsbankdaler Sølvværdi, hvilke skulde opkræves af de kgl. Oppebørselsbetjente og indsendes til Banken. For de ⅙ Dele af disse

Renter erholdt imidlertid Yderne Godtgjørelse i de ældre Skatter.

Rigsbanken overtog Indløsningen af Courantsedlerne efter et Forhold af 6 Rdlr. Courant for 1 Rigsbankdaler. Da denne efter den nye Myntordning var lig $\frac{1}{2}$ Species = $\frac{5}{8}$ Courantdaler Sølvværdi, blev altsaa 1 Courantdaler i Navneværdi omsat til $\frac{5}{48} = 10\frac{5}{12}$ pCt. af den oprindelige Sølvværdi eller noget over 13 pCt. af Courantsedlernes Sølvværdi ved Aarhundredets Begyndelse. Heller ikke denne daarlige Kurs lykkedes det imidlertid at opretholde, da Seddelmissionen og Laan til Finantsvæsenet fremdeles fortsattes i stor Maalestok.

Den nye Rigsbank havde nemlig ifølge Fundatsen faaet Bemyndigelse til at udstede 46 Millioner Rigsbankdaler, af hvilke 15 Millioner overlodes til Finantsstyrelsen, medens 4 Millioner vare bestemte til Laanefondet og 27 Millioner til Indløsningen af de circulerende Sedler, deraf $23\frac{2}{3}$ Mill. for 142 Millioner Courantsedler og $3\frac{1}{2}$ Mill. for de i Hertugdømmerne i Omløb værende Sedler¹⁾. Hertugdømmerne androg imidlertid om at maatte beholde sit eget Pengevæsen, og dette blev dem ogsaa tilstaaet ved Forordn. af 30te Juli 1813, hvoraf Følgen blev, at samtlige 46 Millioner kom til at circulere i Danmark og Norge.

Da nu tillige den politiske Horizont stedse blev mørkere, faldt Kursen, der i de første 4—5 Maaneder efter Forordn. af 5te Januar 1813 havde holdt sig paa 2000 pCt. (o: 2000 Courantsedler = 100 Courantdaler S. V.), med forfærdelig Hastighed, saa at den i Begyndelsen af November 1813 endog stod i 6,750²⁾.

Den forbedredes imidlertid noget mod Slutningen af 1813, da den noteredes i 5000 (= 833 for Rbk.sedler). At Kursen ikke sank endnu lavere ned, skyldes vistnok for endel den Bestemmelse, at $\frac{4}{5}$ af de Grundeiendommene paahvilende Heftelser til Banken kunde afgjøres med Sedler efter den af Banken

¹⁾ Slesvig og Holsten havde nemlig ved Forordn. af 29de Febr. 1788 faaet sin særskilte Seddelbank i Altona, men foruden de af denne udstedte Sedler circulerede endnu 3 forskellige Slags Statspapirpenge (Skatkammerbeviser m. m.) og endnu et 5te Slags Pengesedler, hvilke dog alle lige indtil Midten af Aaret 1812 stod næsten i pari og havde en Sølvværdi af henimod $10\frac{1}{2}$ Mill. Rigsdaler Hb. Crt. (Nathansen S. 155).

²⁾ I Nathansens i 1844 udgivne Fremstilling om Mynt-, Penge- og Bankvæsenet S. 156 angives endog Kursen til 14,000 pCt., men dette Tal gjenfindes ikke i Udgaven af 1862.

den 1ste August 1813 satte officielle Kurs for Rigsbanksedler af 375¹⁾ (= 2250 for Courantsedler); til samme Kurs blev det tilladt Hertugdømmernes Skatteydere at betale de resterende Skatter, saa at i det hele 3 à 4 Millioner Sedler derved indtoges. Mere end alt bidrog dog Freden til at hæve Kursen, og uagtet Finantsstyrelsen i Mellemtiden havde sat 5 Millioner rentebærende Kommitededler i Omløb, holdt alligevel Rigsbanksedlernes Kurs sig i 1814 mellem 575 og 475 pCt. Da imidlertid Banken vilkaarligen fastsatte den officielle Kurs til 375, led alle de Kreditorer, hvis Fordringer ifølge Forordn. af 1813 vare blevne omskrevne fra Dansk Courant til Sølvværdi, paa nyt et Tab derved, at Sølvets officielle Kursværdi blev noteret lavere end dets gangbare Værdi. — I Løbet af 1815 og 1816 forværredes Kursen paa Grund af de uheldige Handelskonjunkturer, indtil den i Begyndelsen af October 1816 stod paa 760, hvorefter den imidlertid igjen rask steg til 600 ved Udgangen af 1816, til 420 ved Udgangen af 1817 og 310 i April Maaned 1818. Fra Septbr. 1815 til Juli 1818 var der bleven inddraget Sedler til Beløb af 3½ Mill. Rbdlr.

Da bestemtes ved aabent Brev af 6te April 1818, at Rigsbanken fra 1ste August s. A. skulde gaa over til at blive en Nationalbank under sit eget Interessentskabs Bestyrelse.

Ifølge Bankoetroyen af 4de Juli 1818 skulde i det væsentlige følgende være Actionærer i den nye Bank:

1. Besiddere af Kjøbstadbygninger eller dermed i Klasse staaende Bygninger paa Landet for den Sum af deres Heftelsesbeløb til Banken, som udgjorde et eller flere hundrede Rbdlr. rede Sølv.
2. Besiddere af Jorder og Tiender for den $\frac{1}{6}$ af deres Heftelser, som de selv uden Godtgjørelse i Skatter forrentede²⁾ eller havde indbetalt.
3. Besiddere af cederede Heftelses-Obligationer eller af Kvitteringer for indbetalte Heftelser.
4. Frivillige Indskydere; (der blev imidlertid alene tegnet et ganske ubetydeligt Beløb).

Størstedelen af Heftelsesdebitorerne i Hertugdømmerne ønskede at udtræde af al Forbindelse med Nationalbanken, hvilket blev dem tilladt mod at de indbetalte et vist Beløb til

¹⁾ Parikurs var 200 Rbdlr. = 100 Species eller Hbg. Bco. Daler.

²⁾ Cfr. S. 9.

Banken til Dækkelse af deres Andel i Rigsbankens Gjæld. — I Henhold hertil indbetaltes efterhaanden paa Seddelgjælden henved 12 Mill. Rbdlr. og paa Obligationsgjælden 5 Mill. Rbdlr., alt i Sedler¹⁾.

Nationalbanken overtog Rigsbankens samtlige Activa og Passiva. Det skulde være dens stadige Formaal at virke til, at Sølv blev Landets eneste lovbefalede Betalingsmiddel, og dette skulde senest søges iværksat, naar Massen af Rigsbanksedler var bleven reduceret til 20 Millioner. (I 1818 udgjorde Seddelgjælden 31 Mill.) — Til Hjælp ved Sedlernes Inddragning beholdt Banken foruden de ovenomtalte Indbetalinger fra Hertugdømmerne derhos de aarlige Renter af $\frac{5}{6}$ af Panteheftelserne i Jorder og Tiender i Danmark; efter Indløsningen skulde disse tilfalde Statskassen, der betragtedes som Eier af $\frac{5}{6}$ af Panteheftelsernes Beløb.

For yderligere at fremme Inddragningen optog Nationalbanken i 1820 et Laan, hvorved den paa engang indløste 6 Millioner.

Ved Hjælp af disse Forholdsregler og paa Grund af den af Næringsveienes Udvikling følgende Trang til forøgede Circulationsmidler bedredes efterhaanden Kursen, indtil den i 1838 naaede Pari (200 pCt.). hvilket den siden bestandig har holdt sig paa.

I nævnte Aar afgjordes en mellem Finantsstyrelsen og Banken opkommen Strid, om hvorlænge sidstnævnte skulde være berettiget til at oppebære de ovenomtalte Renter af $\frac{5}{6}$ af Panteheftelserne, det saakaldte «12 Millioners Spørgsmaal», hvor Stridens Gjenstand fornemmelig dreiede sig om, hvorvidt de 12 Mill., som af Heftelsesdebitorerne i Hertugdømmerne vare blevne indbetalte som deres Andel i Seddelgjælden, af Finantsstyrelsen kunde afdrages i dennes Forpligtelse til at bidrage til Rigsbanksedlernes Indløsning. Sagen blev ved Forlig afgjort derhen, at Bankens Fordring blev noget nedsat; hvorimod Finantsstyrelsen overlod Banken 2 Mill. Rdlr. i Obligationer samt en af Staten udstedt 3 pCt. rentebærende Obligation paa 7,300,000 Rdlr., der skulde afbetales i $38\frac{1}{2}$ Aar.²⁾

Uagtet som anført Kursen siden 1838 altid har været pari, bleve Sedlerne dog først i 1845 erklærede for indløselige med Sølv. (Kundg. af 13 Mai 1845).

¹⁾ Se herom nærmere Nathansen S. 177 o. følg. samt 186. Anm.

²⁾ Se forøvrigt om dette Spørgsmaal, Nathansen S. 207—239.

§ 4. Seddelbankvæsenet i Norge indtil 1842.

I Norge cirkulerede ved Adskillelsen fra Danmark dels Assignationssedler udstedte i Aarene 1807—1809 af den daværende Regjeringscommission, dels Rigsbanksedler, sidstnævnte til et Beløb af 8,193,000 Rbdlr., derunder indbefattet 3 Mill. som Prindsregenten i Begyndelsen af 1814 havde udstedt i Norge.

Ved Beslutning, fattet den 19 Mai 1814, sanctioneret og kundgjort af Kongen den 23de s. M. havde den constituerende Rigsforsamling garanteret som Statsgjæld hele denne Seddelmasse og desuden de Sedler, som til Dækkelse af Statens Udgifter fremdeles maatte blive udstedte og som forudsattes at ville udgjøre 14 Mill. Rbdlr., — alt til den af den dansk-norske Rigsbank den 1ste Aug. 1813 satte Kurs af 375 Procent, d. e. 375 Rbdlr. Navneværdi for 200 Rbdlr. = 100 Spd. Selvværdi (den saakaldte «Eidsvoldsgaranti»¹⁾)

Samtidig bestemtes, at den ifølge Anordn. af 30 Juli 1813 oprettede norske Afdeling af Rigsbanken skulde overgaa til en midlertidig norsk Rigsbank.²⁾

De i Danmark udstedte Banksedler indløstes i Løbet af 1814 med de nye norske Rigsbanksedler, hvoraf der i 1815 antoges at have været i Omløb 23—25 Millioner.

Som Følge af den betydelige Seddeludstedelse faldt Kursen mere og mere, saa at 1 Rbdlr., der efter Eidsvoldsgarantien skulde have en Selv-Værdi af 32 norske Skillings (2 Kroner 7 Øre) i Januar 1816 var sunken til 6 Skillings Selvværdi.³⁾

Paa Stortinget i 1816 opstod der megen Strid om, hvorvidt Eidsvoldsgarantien skulde godkjendes eller ikke. Komiteens til Garantien Opretholdelse sigtende Indstilling bifaldtes af Odelstinget med 36 mod 26 Stemmer, men forkastedes af Lagthinget med 11 mod 10 Stemmer. Da begge Thingets Afdelinger ved Sagens anden Behandling fastholdt sine Beslutninger, kom den fore i samlet Storting, hvor 46 stemte for og 39 mod Odelstingets Beslutning, der altsaa efter Grund-

¹⁾ Stortingsefterretninger 1814—1818. S. 250.

²⁾ Om Oprettelsen af en norsk Rigsbank har der allerede under Foreningen med Danmark været ført Forhandlinger grundede paa derom indgivne Andragender fra Kjøbmænd i Christiania og Drammen, nemlig første Gang i 1760 og dernæst i 1770. (Se herom en Afhandling af Rigsarkivar M. Birkeland: «Forhandlinger om Oprettelse af en Bank i Norge 1760—1773». Christiania 1870.)

³⁾ Stortingsefterretninger S. 283.

lovens § 76 var forkastet. Derimod vedtoges et Konverteringsforhold af 12 Skilling Sølv for hver Rdlr.s Navneværdi. (L. om Pengevæsenet af 14 Juni 1819 § 13).

Grundtrækkene for den ved nævnte Lov samt ved Bankfundatsen af s. D. fastsatte nye Ordning af Rigets Bank- og Pengevæsen vare i det væsentlige følgende:

1. Der skulde oprettes en ny Bank, under Navn af Norges Bank, enten ved frivillige Indskud eller hvis saadan ikke inden 3 Maaneder kom istand, ved tvungne Indskud efter Ligning paa Formue.
2. Rigsbanken skulde ophøre; af den circulerende Seddelmasse skulde 2 Mill. strax inddrages ved Skat paa Formue og Næring; de øvrige 23 Mill. skulde inden Udgangen af 1817 være indløste efter det ovenangivne Forhold med den nye Banks Sedler og med Skillemynt. Det hertil fornødne Laan skulde dækkes ved Skat paa Formue og Næring.
3. De i Sølvværdi indgaaede Forpligtelser omskrevs i et forskjelligt Forhold efter deres Oprindelsestid (de, der var stiftede før 1ste Februar 1814 til pari = 60 β pr. Rbdlr., de senere til henholdsvis 45, 36, 30 og 24 Skill. pr. Rbdlr.)¹⁾ De i Navneværdi indgaaede Forpligtelser omskrevs i Forholdet 12 Skill. pr. Rbdlr.

Den nye Bank grundlagdes med et Fond af 2 Mill. Spd., der tilveiebragtes ved tvungent Indskud. Den fik Ret til at udstede et dobbelt saastort Beløb i Sedler, som dens Sølvfond udgjorde. Efterhaanden, som den i Henhold hertil kunde sætte Sedler i Omløb, skulde den forstrække Rigsbanken med et saa stort Laan, som maatte behøves til Rigsbanksedlernes Indløsning. Til Sikkerhed, for dette Laan overdroges Banken alle de Rigsbanken ved Forordn. af 1813 i faste Eiendomme tillagte Heftelser. Laanet skulde ikke forrentes, men afbetales med en Tiendepart aarlig ved paalignet Skat paa Formue og Næring. (Bankf. § 18 og 19.) Da Bankens Laaneevne herved blev stærkt beskaaret, oprettedes ifølge L. 1816 § 18 i Stiftstederne Laane- og Discontoindretninger med Ret til Seddeludstedelse, hvilke dog allerede ophævedes ved L. af 13 Aug. 1818.

¹⁾ Motiverne til dette Indgreb i private kontraktmæssige Forhold kan jeg ikke oplyse; men det skal have været foranlediget derved, at der ikke siden 1 Aug. 1813 havde været noteret nogen Kurs paa Sølvværdi.

Bankens Sedler skulde fra 1ste Januar 1819 være indløselige med Sølv, men dette Paabud stillede ved nysnævnte L. af 1818 i Bero indtil videre, skjønt Banken vistnok havde været istand til at løse denne Opgave.¹⁾ Som Følge af denne Bestemmelse sank Kursen, der i Slutningen af 1818 var pari, i 1819 til 150, i 1821 til 195 og i Juli 1822 til 220 Species Navneværdi mod 100 Species S. V.

Da Næringsveienes Udvikling krævede større Omsætningsmidler, hævede Kursen sig igjen rask til 111½ i 1825, men sank i de paafølgende Aar til 137 i 1828 og 139 i 1832, hvorefter den temmelig jævnt gik opover, indtil den i 1841 naaede pari. Den vilde have forbedret sig meget hurtigere, dersom ikke Bankstyrelsen stadig havde lagt an paa saavidt mulig at holde dobbelt saamange Sedler i Circulation, som dens Sølvfond udgjorde, uden Hensyn til hvad Omsætningen krævede. Herved opstod den Synderlighed, at Banksedlernes Kurs sank samtidig med, at mere og mere af Sølvfondet indbetaltes og trods dettes Udvidelse med 500,000 Spd. i nye Actier (efter L. 24de Juli 1827), altsaa samtidig med, at Banken selv blev rigere og rigere. Det var denne forkerte Bankpolitik, der bragte Professor Schweigaard til at sige, «det var Tilværelsen af Bankens Fond, som havde foranlediget de fortsatte Misligheder i vort Seddelsystem, og at dersom man havde kunnet forudse, hvad Bankfondets Besiddelse vilde lede til, maatte man have bortvist det, selv om det var faldet ned fra Himmelen».

Aaret 1842 danner en Epoke i det norske Bankvæsens Historie, dels ved L. af 23 April 1842, der paabød Sølvvexling efter pari Kurs, dels ved L. af 8 Aug. s. A. der indførte en væsentlig Modification i Henseende til Reglerne for Funderingen af Bankens Sedler, ligesom den ogsaa i andre Henseender indførte forskellige Forandringer af Betydning for Bankens Virksomhed. Disse saavel som andre i nærværende kursoriske Oversigt forbigaaede Punkter ville finde sin Behandling senere hen.

§ 5. Tilbageblik paa Seddelbankernes ældre Historie i de skandinaviske Lande.

Overhovedet frembyder de nordiske Landes Bankhistorie i den heromhandlede ældre Del af dens Udvikling et mørkt

¹⁾ Se Professor Schweigaards Afhandling om Norges Bank og Pengevæsen i «Den Constitutionelle» 1836, 1ste Halvaar.

Billede. Istedetfor at styrke Krediten og lette Omsætningen, bidroge Bankerne ved en uforsigtig Forretningsførelse og fremfor alt derved, at Staten misbrugte dem til at afhjælpe sine daarlige Finantser, til Fremkaldelse af almindelig Mistillid og til at lamme Omsætningen ved de voldsomme Kursforandringer, som Pengevæsenets Usikkerhed fremkaldte.

Hovedtrækkene i Udviklingen vil erfares af følgende sammentrængte Oversigt.

I Sverige sank Sedlernes Værdi i Aarene 1745—1777 til 48 % og indløstes (realiseredes) med 50 % af Metalværdien. Derefter havde man Sølvvexling og Parikurs fra 1777—1809 for Rigsbanksedlerne, medens de i Mellemtiden i stor Mængde udstedte Rigsgjældsedler realiseredes til $66\frac{2}{3}$ %. Endelig i Aarene 1810—1834 sank Rigsbanksedlernes Værdi til 35 % og indløstes med $37\frac{1}{2}$ %.

I Danmark havde man Sølvvexling i næsten hele Tidsrummet 1736—1756. Derefter sank Seddelværdien efterhaanden til 63 pCt. i 1789, men hævede sig atter noget og stod i Aarene 1805—1806 i 72—74 pCt. I 1808—1812 sank den voldsomt ligened til $5\frac{1}{2}$ pCt. og indløstes derefter med $10\frac{5}{12}$ pCt. De nye Rigsbankssedler modtoges med Mistillid, stod i 1814 i 35 %, senere i 26 % (October 1816), men hævede sig allerede i 1818 til 65 pCt. og naaede i 1838 pari.

I Norge sank de nye Rigsbanksedlers Værdi endog til 10 pCt. (Jan. 1816) og indløstes i nævnte Aar med 20 pCt. Speciessedlerne sank efter 1819 til 45 pCt. (Juli 1822), hvorefter de efterhaanden stege, indtil de naaede pari i 1841.

Dette Vendepunkt er altsaa i alle 3 skandinaviske Lande indtraadt mellem Aarene 1834—1841, hvorved dog er at mærke, at Parikursen i Sverige indførtes ved en Realisation, i Danmark og Norge derimod omtrent samtidig ved Kursens successive Stigning.

Sammenligner man den ovenfor fremstillede Udvikling med andre Landes Bankhistorie, (som jeg forøvrigt her ikke videre kan beskæftige mig med), vil man finde, at der neppe er noget civiliseret Land, hvis Kreditforholde i dette Aarhundrede have lidt mere under Følgerne af en overdreven Seddeludstedelse end Danmark og især Norge i Tidsrummet 1808—1816.

Efter de Oplysninger, som jeg herom har kunnet samle, og som findes sammenstillede i Tabel No. 1¹⁾ skulde de Papir-

¹⁾ Se Bilaget.

penge, der næst de norske og de danske have undergaaet de stærkeste Fluktuationer i dette Tidsrum, være de østerrigske, hvis Sølvyværdi reduceredes fra 100 til 6, medens de danske reduceredes til 3 og de norske til 2 pCt.

I den senere Tid have Pengesedlerne været indløselige mod Guld eller Sølv, saavidt vides, i alle civiliserede Lande med Undtagelse af Frankrige (siden 1870), hvor dog Banknoterne have saagodtsom Parikurs, Østerrige og Ungarn (siden 1848), Italien, Rusland samt de Forenede Stater i Nordamerika.

§ 6. Almindelig Karakteristik af Tvangskurssystemet.

Overalt, hvor Tvangskurs er bleven indført, og hvor Sedelværdien har undergaaet stærke Kursfald, vil man næsten uden Undtagelse kunne føre Aarsagen tilbage til finansielle Vanskeligheder, hvori Statsstyrelserne ere komne paa Grund af Krig, Oprør eller andre politiske Forhold.

For at skaffe Penge til de overordentlige Udgifter, som disse have krævet, have Finantsstyrelserne kun altfor ofte grebet til det letvindte, men i sine Følger for en lang Fremtid skjæbnessvangre Middel at udstede Pengesedler i Masse, enten direkte i Form af Statspapirpenge eller indirekte gennem Bankerne, der da igjen have maattet forstrække Statskassen med Laan. Virkningerne heraf for Undersaatterne maa nærmest sættes i Klasse med en stærk indirekte Beskatning, men en Beskatning, der synes at maatte betegnes som den værste af alle indirekte Skatter. Det, som den indbringer i Statskassen, er nemlig her kuns ubetydeligt i Sammenligning med den Forstyrrelse, den fremkalder i alle Kredit- og Omsætningsforholde. Synker Papirpengenes Værdi, tabe alle Fordringshavere, (der ikke udtrykkelig have forlangt Tilbagebetaling i Metal), deriblandt Umyndige og milde Stiftelser for deres udestaaende Kapitaler, ligesaa de, der have sikret sig Enkepensioner, Livrenter, de, der ere paa faste Lønninger o. s. v. Stiger Kursen, indtræder Vanskeligheder i andre Retninger, idet de, der skulle svare Renter og Afdrag, og overhovedet alle, som have Betalinger at erlægge, maa betale mere end paaregnet. I det hele have stærke Kursfluktuationer vistnok nærmest den Følge, at nogle beriges paa andres Bekostning, men den Utryghed, som fremkaldes i de fleste Forretningsforhold, virker i høi Grad lammende paa al Foretagsomhed og svækker Lysten til at spare, hvortil kommer, at det af Statsstyrelsen ikke alene sanktionerede, men endog nærmest af den selv øvede Brud paa

indgangne Forpligtelser, hvorom de til Underkurs cirkulerende Pengesedler daglig bære Vidnesbyrd, ikke kan andet end virke sløvende paa den almindelige Retsbevidsthed. Paa Grund af disse og andre mislige Følger i Forbindelse med det ubestemmelige Omfang, som Seddelemmissionen kan naa, naar Veien først er betraadt, synes selv et meget byrdefuldt Statslaan uden Sammenligning at burde foretrækkes fremfor den under Papirpengenes Dække stiftede Gjæld.

Uindløselige Pengesedler ere i sit Væsen grundforskjellige fra saadanne, der til enhver Tid kunne forlanges ombyttede med den paalydende Metalværdi. Disses Værdi skriver sig udelukkende fra det Metal, som de repræsenterer, og følger derfor helt og holdent dettes Svingninger; hine derimod have en selvstændig Værdi, der hovedsagelig beror dels paa Kraften af det Tvangsbud, der opretholder deres Benyttelse i Omsætningen, dels paa Seddeludstederens eller Seddelgarantens Kredit, (idet man ikke aldeles slipper Forventningen om, at Løftet om Indvexling overensstemmende med Sedlernes eget Indhold dog engang vil blive indfriet), dels endelig paa Forholdet mellem Papirpengenes Beløb og Omsætningens Trang til samme. Det er dette sidste Forhold, der udøver den væsentligste Indflydelse paa Kursfluktuationerne, idet baade Seddelmassen og Omsætningsbehovet kunne variere hver i sin Retning,

Jeg skal imidlertid her ikke nærmere gaa ind paa den særskilte Indflydelse som Sedlernes Uindløselighed udøver, men gaar over til Undersøgelsen af Seddelbankvæsenet, bortseet fra nævnte Udvæxt, der jo ogsaa, hvad de skandinaviske Seddelbanker angaar, nu i over en Menneskealder lykkeligvis har været og vistnok tør haabes at ville vedblive at være uden praktisk Betydning.

Anden Del.

Seddelbankerne i deres nuværende Skikkelse.

Første Afsnit.

Beskaffenheden af Seddelbankernes Forretninger.

§ 7. Indledende Oversigt. Afhandlingens Plan.

Seddelbankerne danne ligesom de øvrige Banker et Medlemled mellem de kreditsøgende og de kreditgivende, mellem dem, der ville laane Penge og dem, der have Penge at udlåne. En Seddelbank oplaaner Penge eller Penges Værd og udlåner igjen dels disse, dels sin egen Kapital til andre. Som Følge heraf ere dens Forretninger dels a) af passiv, dels b) af activ Beskaffenhed; hertil kommer c) endel andre i Forbindelse med dens Hovedvirksomhed staaende Penge- og Kreditoperationer.

Til Passivforretningerne henhører hovedsagelig: Seddelemmissionen, Udstedelse af Anvisninger samt Folio-, Deposito- og anden Indlaansvirksomhed.

Til Activforretningerne henhører:

Discontering af Vexler og Vexelobligationer, Laan mod haandfaaet Pant (Lombardforretning), Laan mod Pant i faste Eiendomme, Kassakreditivforretning og anden Udlåansvirksomhed.

Til de øvrige Penge- og Kreditoperationer henhører fornemmelig:

Handel med ædle Metaller og Pengevexling, Kjøb og Salg af Værdipapirer samt den rene Deposito- og Giroforretning.

Vi skulle nu nærmere undersøge Beskaffenheden af og de økonomiske Betingelser for Seddelbankernes forskellige Virksomhedsgrene for derigjennem at vinde et Grundlag for Bedømmelsen af, hvilke Opgaver disse Banker væsentlig have,

og hvilke Grundsætninger der saaledes maa opstilles for deres Virksomhed og Indretning.

Fremstillingen vil i Henhold hertil dele sig i følgende Hovedafsnit:

- I. Beskaffenheden af Seddelbankernes Forretninger.
 1. Seddelemmissionen.
 2. De øvrige Forretninger.
- II. Grundsætningerne for Seddelbankernes Forretningsførelse.
 1. Dækningsreglerne.
 2. Den øvrige Forretningsførelse
- III. Seddelbankernes Organisation.
- IV. Statens Forhold til Seddelbankvæsenet.

Første Kapitel: Seddelemmissionen.

§ 8. Pengeseddelsens Betydning for Ihændehaveren.

Pengeseddelen er en Banks eller anden Seddeludsteders Anvisning paa sig selv, betalbar til Ihændehaveren ved Anfordring. Til dens Begreb hører endvidere, at den lyder paa et enkelt eller rundt Beløb i Landets gangbare Myntsort samt, at den ikke er rentebærende.

Paa Grund af den Tillid, Almenheden har til, at man naarsomhelst vil kunne faa Seddelen ombyttet med dens paalydende Beløb i Mynt og ved Betalinger i det hele bruge Seddelen, som om den var virkelig Mynt, modtages den i Handel og Vandel ligesaa gjerne som denne, ja foretrakkes i mange Tilfælde, fordi den frembyder visse Fordele, som strax nedenfor skal omhandles.

Den Tillid, Pengeseddelen nyder, er altsaa af en dobbelt Art, idet den for det første angaar Bankens eller Seddeludstederens Vederheftighed og dernæst Seddelens Afsættelighed. Ved de uindløselige Pengesedler, hvor Tilliden, hvad det første Punkt angaar, i mere eller mindre Grad er rokket, circulere Pengesedlerne væsentlig paa Grund af deres Afsættelighed, som Lovgivningen i Tilfælde støtter ved Tvangsbud (Tvangskurs), skjønt deres fulde Metalværdi ikke derved kan opretholdes. Ogsaa i Henseende til Sedler, der stedse kunne indløses med Mynt, har Lovgivningen i flere Lande paabudt, at de skulle modtages i den almindelige Omsætning som fuld gyldigt Betalingsmiddel, dog selvfølgelig ikke saaledes, at den seddeludstedende Bank kan gjøre denne Ret gjældende ligeover-

for andre. Norges, Hollands, Belgiens og Englands Banks Sedler have legal Kurs, saalænge disse Banker ikke standse med deres Indløsning; den danske Nationalbanks og Sveriges Rigsbanks Sedler ere tvungne Betalingsmidler uden saadant Forbehold. Forøvrigt er Regelen den, at Modtagelsen af indløselige Pengesedler istedetfor Mynt beror paa Parternes fri Villie. Dette er saaledes Tilfældet ifølge den nye tyske Banklov¹⁾, ligesom det ogsaa tidligere var den i Tyskland almindelige Ret; ligeledes i Frankrige før den i 1870 ophævede eller suspenderede Vexlingspligt; fremdeles ved Finlands Banks Sedler, ved de engelske Joint—Stock- og Privatbankers, de skotske og irske Bankers, de schweizerske Bankers samt de svenske «enskilda» Bankers Sedler.

I flere Lande, hvor denne Regel er den gjældende, har man imidlertid bestemt, at Pengesedlerne, ialfald indtil videre, skulle modtages i de offentlige Kasser.

Idet jeg forbeholder mig under et følgende Afsnit at komme tilbage til Spørgsmaalet om, hvilken Ordning der i denne Henseende bør foretrækkes, skal jeg i nærværende Forbindelse alene fremhæve, at Pengesedlerne i de Lande, hvor deres Modtagelse er en fri Sag, erfaringsmæssig circulere ligesaa uhindret som i de Lande, hvor man har troet at burde støtte deres Circulation ved Lovbud og administrative Forskrifter.

Som Bevis herpaa kan bl. a. anføres, at i Sverige, hvor de private Bankers Sedler circulere ved Siden af de privilegerede Rigsbanksedler, have førstnævnte endog vundet en stærkere Udbredelse end disse, hvilket nedenstaaende Opgave²⁾ noksom viser:

31te Decbr.	Rigsbankens udeløbende Sedler.	Enskilda Bankers og Filialbankers udeløbende Sedler og Anvisninger.	Enskilda Bankers udeløbende Sedler.
1834	45,419,000	1,333,000	—
1839	40,738,000	9,074,000	—
1849	34,010,000	15,400,000	—
1859	34,219,000	27,259,000	26,042,000
1869	23,877,000	—	34,992,000
1873	44,726,000	—	67,213,000
1874 ³⁾	40,566,000	—	63,923,000
1875	36,178,000	—	59,826,000
1876	30,079,000	—	61,242,000

¹⁾ L. 14. Marts 1875 § 2.

²⁾ Bankkomitteens Betænkning af Juni 1860 Tabel XII., samt for de senere Aar vedkommende Bankregnskaber.

³⁾ Udviklingen efter 1874 kan maaske staa i Forbindelse med visse Forandringer i Lovgivningen om Bankvæsenet, som senere ville blive omhandlede.

Hvor lidet Lovens Autoritet trænges for at bringe Pengesedler i Omløb, viser ogsaa den Erfaring, man gjorde her i Landet i Aarene 1810—20, da der nemlig ved Siden af Rigsbankens og Norges Banks Sedler trængte sig ind endel uhjemlede private Pengesedler, udstedte af Kjøbmænd, ja endog af Bønder¹⁾, hvorfor L. 13. Aug. 1818 i sin § 13 under Straf forbød Brugen af disse «Pengerepræsentativer, der udstedtes til at gaa og gjælde mellem Mand og Mand som Penge under Paa-skud: at være utvungent Betalingsmiddel». Trods denne Lovbestemmelse ophørte de ikke at cirkulere førend ude i Tyveaarene.

En Hovedaarsag til, at Pengesedler komme og holde sig i Omløb, er selvfølgelig deres Bekvemhed for Omsætningen. Saavel de store som de smaa Sedler have i denne Henseende sine særskilte Fortrin. De store Sedler ere betydeligt lettere at opbevare end det tilsvarende Beløb i Mynt, et Hensyn, som vistnok før var vigtigere end i vor Tid, da det er almindeligt at indsætte Kassebeholdninger i Banker, men som dog endnu er af Betydning. Hertil kommer den store Lettelse ved Betalingen af større Summer, naar man betaler med Sedler, end naar Betalingen maa foregaa ved Myntstykker.

Frødeles: Sedlernes Bekvemhed ved Pengeforsendelser gjennem Brevposten, hvilket navnlig gjælder de mindre Sedler, der give bekvem Adgang til Forsendelser af Smaabeløb, medens de større Sedler forsaavidt kunne erstattes af Vexler og Anvisninger. Herved bemærkes forøvrigt, at man i de Lande, hvor smaa Sedler ikke ere i Brug, i stor Udstrækning anvender Postanvisninger ved Forsendelse af mindre Pengebeløb, tildels ogsaa Brevfrimærker.

De heromhandlede Fordele gjøre sig stærkere gjældende i de Lande, hvis Myntsystem er baseret paa Sølv, end i dem, der have Guldmyntfoden. Jo tungere og større det circu-

¹⁾ En af disse Sedler er saalydende:

F. H. Tande af Sundalen 1810.		
F. T.	Fire Skilling.	No. 59.
I Betaling og ved Indvexling mod Banko Dansk Courant antager jeg dette mit Bevis for fire Skilling.		
Fred. H. Tande.		

lerende Myntmetal er i Forhold til sin Værdi, desto større Lettelse medfører Pengeseddelen. Det fortjener derfor at bemærkes, at i begge de Lande, hvor Pengesedler først nævnes at være komne i Brug, i Kina og i Sverige, bestod den gangbare Mynt af Kobberpenge. Jeg kan her ikke nægte mig den Fornøielse at citere Storthingsbonden O. G. Uelands slaaende Argument, da der i 1857 var vakt Spørgsmaal om at forhøje Minimumsgrænsen for Pengesedlerne fra 1 Spd. til 2 eller $2\frac{1}{2}$ Spd.: «Naar vi skulle have 6 Species af en Mand og han giver 6 Sølvdalere, bliver Lommen for tung.» Havde den samme Sag været fore i 1877, vilde Argumentet have tabt meget af sin Vægt; men efter Guldmyntens Indførelse er et andet Hensyn kommet til, nemlig at Afstanden mellem den laveste Guldmynt (Tikronestykket) og den største Sølvmynt (Dobbeltkronestykket) er noget stor, saa at en Seddel paa 5 Kroner bliver et bekvemt, om end ikke uundværligt, Mellemlid mellem Guldmynten og Sølvmynten.¹⁾

Disse Lettelser, som Pengesedlerne frembyde i den almindelige Omsætning, skulde dog vanskelig for sig alene kunnet skaffe dem Indgang, dersom denne ikke i høi Grad var bleven befordret ved den Maade, hvorpaa Sedlerne bringes i Omløb. Dette sker nemlig dels ved Udlaan, dels ved de Betalinger, som Banken har at gjøre. Den, der modtager et Laan af Banken, vil selvfølgelig ikke vægre sig ved at modtage dette i gode Sedler, han er næsten tvungen dertil, og den, der modtager saadanne i Betaling, har i Regelen heller ingen Grund til at foretrække Mynt. Begge forholde sig ligeoverfor Modtagelsen af Sedlerne passive, der forlanges ikke mere af dem end, at de ikke skulle sige nei. Naar de nu først have modtaget Sedlerne, er det forbunden med mindst Bryderi at give dem fra sig igjen til andre, der, bortseet fra Tvangsbud, paa Grund af Forretningsforbindelser eller andre Hensyn ikke godt kunne undslaa sig for at modtage dem som god Betaling og som heller ingen Grund have dertil, naar Sedlerne ere gode. Det Bryderi at gaa hen til Banken for at vexle, er noget, man ikke gjør uden særskilt Foranledning. Paa denne Maade bliver Almenheden lidt efter lidt vant til at betragte Pengesedler som rede Penge, idet man gennem Bruget mere og mere lærer at sætte Pris paa deres Bekvemhed, saa at man endog ikke vil give Slip paa dem, naar der af

¹⁾ Cfr. Nat. økon. Tidsskrift VI. S. 65 o. f. VII. S. 108.

andre Hensyn vækkes Spørgsmaal om at indskrænke deres Anvendelse (cfr. Storthings-Debatterne i 1857 angaaende Miniumsgrænsen for Sedlerne). Denne almindelige Sædvane er af stor Betydning for Seddelsystemet og udgjør en af dets kraftigste Støtter.

§ 9. Seddelemmissionens Betydning for Banken.

Vi have hidtil seet Seddelcirculationen fra Seddelihænderhavernes Standpunkt og søgt at paavise den Nytte, disse have af den i Sammenligning med Myntcirculationen. Vi vende os dernæst til den anden Side for at undersøge, hvad Seddeludstederen eller Seddelbanken vinder derved. Svaret ligger ved Haanden, nemlig at den seddeludstedende Bank erholder til sin Disposition en Kapital, for hvilken den ingen Rente har at erlægge. Vistnok kan den ikke gjøre hele denne Kapital frugtbringende, da den maa være beredt paa at indløse Sedlerne med Mynt, naar det forlanges, og derfor maa have liggende en Kassebeholdning af Mynt for i Tilfælde at kunne møde saadant Krav. Men da Erfaring viser, at det til dette Øiemed ikke er fornødent at have i Kasse hele det Beløb i Mynt, som svarer til de udgivne Sedlers Beløb, — (vi skulle senere særskilt behandle Spørgsmaalet om, hvormeget der i saa Henseende er fornødent) — saa faar Banken under enhver Omstændighed en Del af hin Kapital disponibel til frugtbringende Anvendelse. For denne Del svarer den, som anført, ingen Renter¹⁾; men foruden Administrationsudgifter i Lighed med andre Banker, har den seddeludstedende Bank en ikke ubetydelig særskilt Udgift til Seddelfabrikationen, der navnlig for de smaa Sedlers Vedkommende opsluger en stor Del af Fordelen ved Fritagelsen for at svare Renter.

En ikke ringe Fordel af Seddeludstedelsen bliver dog altid tilbage, skjønt denne langt fra er saa betydelig, som man navnlig tidligere har været tilbøielig til at tillægge den, naar man har talt om Seddelbankernes Evne til at frembringe den saakaldte «kunstige Kapital». Sammenligner man Seddelbankernes Nettoindtægter med andre Bankers, vil man finde, at Fordelen ingenlunde altid er paa hines Side²⁾. Man har imidlertid fra

¹⁾ Enkeltvis har det været forsøgt at tillægge Seddelihænderhaveren Renter af Seddelbeløbet; men det har vist sig upraktisk. Cfr. Rau, Politische Oeconomie, 8de Udgave, 1ste Bind, II. S. 73.

²⁾ Wagner: System der Zettelbankpolitik. S. 428, 729 o. a. St.

flere Lande Erfaring for, at Seddeludstedelsen, selv om den ikke foregaar i stor Maalestok, er af ikke ringe indirekte Betydning for en Bank som Støtte for dens øvrige Virksomhed, navnlig Depositorretningen. Dette har vist sig ved de skotske og schweizerske Banker ¹⁾, og man kan her vistnok ogsaa anføre de svenske Privatbanker.

§ 10. Seddelcirculationens Betydning for Samfundet.

Seddelcirculationen er imidlertid ikke alene af Betydning for de to som Kreditor og Debitor ligeoverfor hinanden staaende Parter. Det hele Samfund er interesseret deri, først og fremst nemlig derved, at det trænger til et fast og bekvemt Omsætningsmiddel. Et godt Seddelsystem er ligesaa vigtigt for et Lands Omsætning som gode Kommunikationsmidler.

Ikke faa af de ældre Banker skylde sin Oprindelse den Omstændighed, at man vilde værge sig imod de circulerende Mynters Forringelse. Dette var saaledes Tilfældet med Bankerne i Hamburg, Amsterdam, Venedig og Genua, der vistnok ikke oprettedes med det Formaal at udstede Sedler, men med det beslægtede Formaal at erstatte Metalcirculationen med andre Omsætningsmidler (Girosystemet m. m.) og derved sikre en fast, urokkelig Myntfod. ²⁾ Skjønt denne Side ved Sedlernes Funktion, at de hindre Mynternes Slidning og Værdiforringelse, i vore Dage er af temmelig underordnet Betydning, fortjener den dog at nævnes paa Grund af den historiske Sammenhæng. Professor Jevons anslaa de aarlige Omkostninger ved Storbritanniens og Irlands Mynteirculation (— 131 Mill. Lstrl.) saaledes: ³⁾

Rentetab	Lstrl. 4,262,000.
Slidning	— 48,000.
Myntningsudgifter . . .	— 42,000.

Blandt de Fordele, som Brugen af Pengesedler medføre for Samfundet, ser man ogsaa anført den, at en Del af dets Mynt kan indspares og derved gøres frugtbringende ved at udføres til Udlandet. At saadan Besparelse ogsaa virkelig finder Sted, derom kan der ikke være Tvivl; men den indsparede Kapital er i Virkeligheden identisk med den ovenomhandlede rentefri Kapital, som den seddeludstedende Bank erhverver.

¹⁾ Bagehot: Lombard Street, S. 84—88; ligesaa Wagner.

²⁾ Bagehot: S. 80; ligesaa Rau o. a.

³⁾ Money: S. 165.

Dette vilde vise sig paatageligt, naar Seddeludstedelsen foregik i den Form, at Banken købte Mynt mod at give sine Sedler i Bytte; thi da vil Banken laane af Circulationen netop det samme Beløb i Mynt, som den udsteder i Sedler. Den Del af Myntbeløbet, som Banken ikke behøver at holde i Kasse for at møde mulige Krav paa Vexling, og som den derfor frit vil kunne disponere, udgjør her det samme Beløb, som ved dens Sedler kan indspares af Landets samlede Myntbeholdning og derfor udføres til Udlandet. Saaledes som Seddeludstedelsen faktisk foregaar, gjør i Virkeligheden den samme eller en lignende Proces sig gjældende om end gennem andre Former, idet Mynten lidt efter lidt fortrænges af Circulationen og udføres enten umiddelbart af Banken eller ogsaa af andre, i hvilket sidste Fald denne har Valuta for Beløbet i indenlandske Fordringer. Man vilde derfor regne den samme Fordel dobbelt, om man baade vilde tage Hensyn til Bankens rentefri Nydelse af Kapitalen og til den for Samfundet flydende Fordel af at indspare endel af Myntbeløbet. Derimod maa det ansees som en Samfundet som saadant tilflydende Fordel af Banksedlerne, at Indførelsen af samme medfører Besparelse i de Staten paa hvilende Myntningsudgifter, hvorhos den ved Seddeludstedelsen tilveiebragte Forøgelse i Laanekapitalen ogsaa kan betragtes som en Fordel, der vedkommer det hele Samfund.

§ II. Om Størrelsen af det Seddelbeløb, der kan bringes i Circulation.

Vi skulle i denne Forbindelse behandle Spørgsmaalet om, hvor stort Seddelbeløb der kan optages i Circulationen, samt hvilke de Omstændigheder ere, der influere paa dettes Størrelse.

Ved Behandlingen af dette Spørgsmaal er det nødvendigt at forudskikke nogle almindelige Bemærkninger angaaende Forholdet mellem Omsætningerne og Omsætningsmidlerne.

Gjenstand for Omsætning ere dels Produkter, dels andre Eiendomsgjenstande (deriblandt faste Eiendomme, Gjældsfordringer, Værdipapirer), dels Arbeidspræstationer.

En Del af Omsætningerne sker mod Vederlag in natura eller ved Bytte, den oprindeligste Omsætningsmaade, som endnu hos mange uciviliserede Folkeslag er den eneste;¹⁾ men en med den økonomiske Udvikling stedse mere og mere overveiende Del af Omsætningerne foregaar mod Vederlag i Penge eller Pengerepræsentativer.

¹⁾ Cfr. Jevons Money S. 2.

Ved Penge erhoder man en Værdigjenstand, der saagodt-som i den hele Verden kan omsættes med hvilkenksomhelst anden Vare eller Værdigjenstand, som Besidderen ønsker sig; man erhoder, som det har været sagt, et almindeligt Anvisningsmiddel paa Værdier. Penge er derfor et Omsætningsmiddel i Ordets fuldeste Forstand.

Men den samme Fordel, som man erhoder ved Besiddelse af Penge, kan man, dog indenfor snevrere Omraader, erhode ved Hjælp af Pengerepræsentativer og andre Kreditmidler.

Indenfor det enkelte Lands Omraade ere i Regelen Pengesedler et ligesaa almindeligt, ja tildels almindeligere Anvisningsmiddel end de egentlige Penge.

Inden visse Grændser ere Anvisninger eller Cheques, navnlig i Lande med udviklet Kreditsystem, ligesaa anvendelige som rede Mynt og Pengesedler og træde saaledes for en betydelig Del i Stedet for disse.

I andre Anvendelser, navnlig ved større Omsætninger samt til internationale Opgjør benyttes Vexler istedetfor kontant Betaling.

Dernæst foregaar en stor Mængde af Opgjør paa den Maade, at Fordringer likvideres med Modfordringer, et System, der har fundet sin høieste Udvikling ved de saakaldte «Clearinghouses» i London og Newyork, hvor et vist Antal Banker daglig har sat hverandre Stævne for at opgjøre de gjensidige Fordringer, der bogføres i de saakaldte «Out-Clearing og In-clearing-books», hvis Balancer vise de Summer, som hver enkelt Bank har at kræve eller at betale.¹⁾

¹⁾ Af saadanne Clearing-houses blev det første oprettet i London, og i Aaret 1839, da den Balance, som hver Bank blev skyldig eller havde at betale, endnu blev udbetalt kontant, omsattes paa denne Maade daglig ca. 3 Millioner Lstr. ved Hjælp af 200,000 Lstr. i Banknoter og 20 Lstr. i Mynt. I senere Tid gjordes den Forandring, at Balancerne betaltes ved Anvisning paa Englands Bank. (Jevons: Money S. 267, hvor en interessant Fremstilling af Systemet er givet). Ifølge Journal of the Stat. Society udgjorde den ugentlige Omsætning i April—Juni 1876 mellem 73 og 127 Mill. eller 12 à 21 Millioner Lstr. daglig. Antallet af Banker, der paa denne Maade opgjør sit Mellemværende, opgives af Jevons til 26. Newyorks Clearinghouse, der oprettedes i 1853, omfatter 59 Banker, og havde i 1872/73 en daglig Omsætning af 105 Mill. Dollars = ca. 20 Mill. Lstr. Paris's nylig stiftede «Chambre des Compensations» omfatter 18 Bankierer. Desuden findes Clearing-houses i Manchester (siden 1872) og i Newcastle. Berliner Cassenverein og Frankfurter Bank besørger lignende Giroomsætning uden dog derfor at danne et Clearinghouse i egentlig Forstand (cfr. Jevons S. 269 og Wagners System der Zettelb.)

Endelig hører ogsaa hid den hos os, navnlig ved Salg af faste Eiendomme brugelige Praxis, at endel af Kjøbesummen afgjøres derved, at Kjøberen udsteder en Panteobligation eller overtager den i Eiendommen staaende Pantegjæld.

Indbefatter man Mynt og Pengesedler i en fælles Klasse under Benævnelsen Kontanter, vil det af ovenstaaende sees, at Benyttelsen af disse beror dels paa Omsætningernes Størrelse, dels paa den gjængse Betalingsmaade. I uudviklede Lande, hvor en stor Del af Omsætningerne sker mod Betaling in natura, benyttes selvfølgelig lidet Kontanter; men under meget udviklede Forholde indskrænkes igjen Brugen af Kontanter ved Brugen af de andre Betalingsmidler.

Til en fuldstændig Udredning af heromhandlede Forhold skulde det egentlig henhøre at give en Fremstilling af, hvilke Omsætninger der foregaar mod kontant Betaling; men dette er en Undersøgelse, i hvis Detailler jeg for nærværende ikke kan indlade mig. Jeg kan herom alene fremkomme med nogle dels almindelige, dels enkeltstaaende Oplysninger.

I alle Lande antages i det hele de mindre Omsætninger, navnlig det daglige Indkjøb til Forbrug, fremdeles Udbetalinger af Arbeidsløn og andre Lønninger, Erlæggelse af Skatter, Toldafgifter o. l. for den overveiende Del at ske mod kontant Betaling. Hos os erlægges ogsaa større Beløb i Regelen kontant, saasom Betaling for Husleie, for Tømmerleverancer, for Fiskeriernes Produkter, o. s. v., og delvis tillige for faste Eiendomme, nemlig for den Del af Kjøbesummen, der ikke afgjøres ved Overtagelse af Pantegjæld eller Udstedelse af Panteforskrivelse. Ligeledes Indbetaling af Afdrag og Renter. Samme Betalingssystem befølges, saavidt vides, ogsaa i andre Lande, dog saaledes, at i England,¹⁾ Skotland, de Forenede Stater, samt tildels ogsaa i Sverige en betydelig Del af de Afbetalinger, der hos os foregaa kontant, afgjøres ved Anvisninger samt Afregning af bogførte Poster. Et lignende Forhold finder Sted ved Udlaan, der hos os i Almindelighed udbetales kontant til Laantageren, medens det i Sverige og

¹⁾ I dette Land er man kommen saavidt, at der tales om at anvende Cheques endog ved de ugentlige Udbetalinger af Arbeidsløn, (Jevons S. 295). Af samtlige Pengeomsætninger regnes 97 % at foregaa ved Hjælp af Cheques, Vexler og andre Kreditmidler $2\frac{1}{2}$ % ved Banknoter og $\frac{1}{2}$ % ved Mynt (Journ. of the Stat Soc. 1876 S. 125—126). Cfr. og Seyd.: The banks of issue question S. 121.

endmere i England og Skotland er meget almindeligt, for ikke at sige Regel, at Laanet ikke udbetales kontant, men bliver staaende hos Laangiveren som et Depositum, hvorpaa den, der har erholdt dette Slags Laan (det saakaldte Kassekreditiv, cash credit) ved Anvisninger kan trække, hvad han efterhaanden har Brug for. Da nu disse Anvisninger ofte gaa igjennem flere Hænder og ved Presentationen kunne likvideres med andre Modfordringer eller bogføres, vil det indsees, at dette System i høi Grad kan lede til Indskrænkning i Brugen af Kontanter.

Foruden de ovenomhandlede Forhold er der endnu en Faktor, der øver en ikke ringe Indflydelse paa Mængden af Kontanter, nemlig den Hastighed, hvormed disse circulere eller m. a. O. det Antal Omsætninger, der i en vis Tid gjennemsnitlig udføres ved hver Pengeenhed. De selysamme Myntstykker og Pengesedler formidle nemlig flere kontante Udbetalinger, idet de gaa fra Haand til Haand. I Byer med livlig Omsætning gaa de ofte gennem flere Hænder paa en og samme Dag navnlig til visse Tider. I Landdistrikterne er Circulationen langsommere; Myntstykkerne og Pengesedlerne blive længere i Eiernes Besiddelse. Jo mere Kommunikationsvæsenet udvikles, desto hurtigere bliver Circulationen, og desto mindre Beløb af Kontanter vil derfor trænges til Besørgelsen af de samme Omsætninger. I samme Retning virker Udviklingen af Forretningsforholdene i Almindelighed, der vistnok fordi selve Omsætningerne forøges, medfører en forøget Trang til Byttemidler, men neppe i samme Grad, som Forøgelsen af Omsætningen selv. De forskellige Folks Sædvaner kommer her ogsaa meget i Betragtning; i enkelte Lande er det almindeligt at samle paa Kontanter, hvorved Circulationen bliver langsom; saaledes i Frankrige, Belgien, Schweiz og Holland;¹⁾ ligeledes tidligere hyppig i Norge, hvor dog Indførelsen af Sparebanker meget har bidraget til at modarbejde denne Skik.

I Henseende til de i de forskellige Lande cyclerende Beløb af Mynt og Pengesedler er det vanskeligt at komme til noget paalideligt Resultat, hvad Myntcirculationen angaar. De Opgaver, som herover forefindes, ere dels indbyrdes afvigende, dels skjælnes der ikke tilstrækkelig mellem Myntmetal og virkelig prægede Mynter og heller ikke mellem den Del af Myntforraadet, der er ude i Circulationen, og den

¹⁾ Ifølge Jevons S. 336.

Del, der henligger som Fond for de circulerende Sedler. For de Seddelbanker, der ved Siden af Seddeludstedelsen drive en forholdsvis betydelig Depositovirksomhed, er det desuden vanskeligt at angive, hvormeget af det i Kasse værende Myntforraad der er at betragte som Seddelfond og hvormeget der vedkommer Bankens øvrige Rørelse og altsaa er at regne som circulerende Mynt. Det er derfor kun ufuldstændige Oplysninger, som jeg om dette Punkt kan meddele.

I Raus politiske Oekonomie¹⁾ anslaaes Europas samlede Myntforraad i Aarene 1866—1867 til 6000 Mill. Gylden = 9.144 Mill. Kroner, hvilket giver ca. 32 Kroner pr. Indvaaner.

Det samlede Forraad af Guld og Sølv i de civiliserede Samfund i Europa og Amerika²⁾ er af Soetbeer for 1867 beregnet til 7.299.100 Kilogram Guld og 83.830.000 Kilogram Sølv, hvilket udgjør en Værdi af 18.102 Mill. Kroner i Guld og ca. 13.413 Mill. Kroner i Sølv, tilsammen altsaa ca. 31.515 Mill. Kroner.

Ifølge Xeller³⁾ skulde omtr. 58 pCt. heraf være udmyntet, hvorved fremkommer et Myntforraad af 18.279 Mill. Kroner, der fordelt paa ca. 360 Millioner Mennesker udgjør 50 Kroner pr. Indvaaner.

For Storbritannien og Irland har Mr. Palgrave⁴⁾ i 1875 beregnet Guldforraadet til 115 Mill. Lstrl., deraf i Englands Bank 15 Mill. Barre-Guld og 9 Mill. Gyldmynt, i andre engelske Banker 16 Mill. Guldmynt, i skotske Banker do. $4\frac{1}{10}$ Mill.;⁵⁾ i irske Banker do. $2\frac{8}{10}$ Mill., og i Circulation forøvrigt altsaa 68 Mill., deraf 63 Mill. i England,⁶⁾ henved 1 Mill. i Skotland og noget over 4 Millioner i Irland. Ifølge disse Opgaver udgjorde det samlede Forraad af Guld i Barrer og Mynt (gold coin and bullion) for Storbritannien og Irland overhovedet 63 Kroner pr. Indvaaner, deraf Guldmynt 54

¹⁾ Bind 1, Afdeling II S. 34.

²⁾ Australien er maaske ogsaa iberegnet. I det Skrift, hvorfra denne Opgave er hentet (Betänkande ang. Sveriges öfvergång till et nyt myntsystem), er benyttet Udtrykket: «Vesterländska Civilisationen.»

³⁾ Rau l. c.

⁴⁾ Journal of the Statistical Society 1876 S. 181.

⁵⁾ Ibid. S. 153 efter Opgave af Mr. Dun.

⁶⁾ I den citerede Afhandling S. 181 staar 66 Mill., hvilket imidlertid ikke stemmer med de øvrige Tal.

Kroner, og særskilt i England og Wales 70 i Skotland 27 og i Irland 23 Kroner Guldmynt pr. Indvaaner.

Af Sølvmynt skulde circulere 14—15 Mill. Lstrl. og af Kobbermynt 1—2 Mill. tilsammen 16 Mill. Lstrl.¹⁾ = 9 Kroner pr. Indvaaner.

For Frankrige anslaaes Myntforraadet før Krigen i 1870—1871 af Levasseur¹⁾ til 4.500 Mill. francs og af Soetbeer²⁾ til 5000 Mill. I begge disse Beløb er iberegnet den franske Banks Myntbeholdning, der udgjorde ca. 1.300 Mill. Efter Krigen antages Myntmængden at være bleven formindsket med 1.000 Mill. frs.³⁾ Ifølge den laveste af disse Opgaver skulde Myntforraadet pr. Indvaaner have udgjort i 1870 90 Kroner og i 1872 70 Kroner pr. Indvaaner.

For Tyskland anslaaer Soetbeer⁴⁾ Myntcirculationen, Bankernes Forraad deri iberegnet, til 450—500 Mill. Thaler før Krigen og 630—680 Mill. efter Krigen, hvilket giver et Beløb af 32 og 43 Kroner pr. Indvaaner.

Af de skandinaviske Lande har alene Danmark en Myntcirculation af nogen Betydning. Ifølge den i Nationaløkon. Tidsskr. for 1876 meddelte Oversigt over den i November s. A. tilendebragte Udmyntning af den nye Kronemynt var der i det hele bleven udmyntet et Beløb af 45.380.000 Kroner⁵⁾ eller 24 Kroner pr. Indvaaner.

Den norske forøvrigt ikke tilendebragte Udmyntning er beregnet til 22.160.000 Kroner⁶⁾ eller 12 Kroner pr. Indbygger.

Af disse Opgaver kan man vistnok ikke ligefrem slutte sig til den virkelige Myntcirculation i Danmark og Norge; men saameget kan man ialfald se, at denne i begge Lande og navnlig i Norge er betydeligt mindre end i de ovenfor anførte Lande.

I Sverige er rimeligvis det samme Tilfælde.

Finlands Myntcirculation regnedes i Aaret 1870 til 7 à 8 Millioner Mark eller ca. 3 Kroner pr. Indbygger; heri er

¹⁾ Seyd: The Banks of Issue Question S. 121 cfr. Jevons: Money S. 165.

²⁾ La France S. 590.

³⁾ Die fünf Milliarden S. 15 o. f.

⁴⁾ Die fünf Milliarden S. 15 o. f.

⁵⁾ Heraf 26³/₄ Mill. i Guld.

⁶⁾ Heraf 17 Mill. i Guld.

ikke iberegnet Bankens Metalbeholdning, der i 1872—1876 har varieret mellem $11\frac{1}{2}$ og $13\frac{1}{2}$ Millioner Sølvmynt og $15\frac{1}{2}$ Mill. Guldmynt og i det hele mellem 17 og $28\frac{1}{2}$ Mill. Mark.

Om Seddelcirculationen i de forskellige Lande haves i det hele fuldstændige og paalidelige Opgaver. For de Landes Vedkommende, hvor der ere flere seddeludstedende Banker, volder det vistnok nogen Vanskelighed, at endel af de udeløbende Sedler ere i andre seddeludstedende Bankers Besiddelse, og altsaa ikke egentlig kunne siges at circulere, naar de til et og samme Land hørende Seddelbanker betragtes under Synspunktet af et eneste Banksystem. Da man imidlertid ikke for alle Landes Vedkommende har Oplysninger herom, og derhos Hensynet til Seddelbankernes Forretninger i det hele for nogen Del taler for at betragte deres Beholdninger af andre indenlandske Sedler paa samme Maade som Sparebankers og andre Bankers Kassebeholdninger af Sedler, have vi ved nedenstaaende Opgave bortseet fra heromhandlede Forhold.

	Seddelomløb i Kroner pr. Indvaaner.
Norge gennemsnitlig 1874.	27
Sverige $^{31}_{12}$ 74	21
Danmark $^{30}_{6}$ 74	36
Finland gennemsnitlig 1874.	27
Tyskland 1873	34
(inclusive Statspapirpenge).	
Frankrige 1873	56
Storbritannien og Irland 1874.	25
England og Wales	25
Skotland	32
Irland.	23

De Lande, hvis Sedler ikke have fuld Metalværdi kunne i heromhandlede Henseende ikke uden videre sammenlignes med foranstaaende og opføres derfor ikke.

Sammenholdes Opgaverne over Seddelcirculationen med dem over Myntcirculationen, vil det sees, at det samlede Beløb af disse to Omsætningsmidler i Forhold til Folkemængden er størst i Frankrige og England, og at det er forholdsvis lidet i de skandinaviske Lande med Undtagelse af Danmark. Uagtet sin betydeligt større Omsætning bruger England adskilligt mindre af kontante Omsætningsmidler end Frankrige, hvilket som tidligere berørt har sin væsentligste Grund i den udstrakte

Anvendelse i England af andre Kreditmidler i Forbindelse med den franske Befolknings Sædvane at holde forholdsvist store Kassebeholdninger. I Forhold til Omsætningen er Forraadet af Kontanter i Norge, Finland og rimeligvis ogsaa Danmark og Tyskland temmelig betydeligt.

Hvor stor Del af de kontante Omsætningsmidler der i et givet Land bestaar af Mynt, og hvor stor Del af Sedler, afhænger dels af Lovgivningens Bestemmelser om Minimumsgrænsen for Sedler, dels af Befolkningens Sædvaner.

I England, hvor der ikke udstedes mindre Banknoter end paa 5 Lstrl. (91 Kroner), vilde Noteomløbet sandsynligvis være betydeligt større end nu, hvis man havde den skotske og irske Regel, der gaar ned til 1 Lstrl. (18.20 Kroner). Danmark, hvor den mindste Seddel lyder paa 10 Kroner, vilde have en større Seddelcirculation, hvis man som i Norge gik ned til 5-Kronesedler, og endmere hvis man som i Sverige havde Kronesedler¹⁾. — Af den svenske Rigsbanks ved Udgangen af 1875 udeløbende Sedler, (ialt 36,178,000 Kr.) bestod 10,134,000 Kroner af Sedler paa 5 Kroner eller derunder, deraf 7,292,000 Kroner af Sedler til en Værdi af 1 Krone eller mindre. Af de «enskilda Bankers» ved Udgangen af 1873²⁾ omløbende Sedler faldt 17,212,000 Kroner paa Femkronesedler (Enkronesedler kunne ikke udstedes), medens Totalbeløbet af Sedlerne, bortset fra en Del ældre Sedler, var 63,024,000 Kroner. Af Sveriges samlede Seddelcirculation faldt altsaa 27—28 pCt. paa Sedler til en Værdi af 5 Kr. eller derunder og noget over 7 pCt. paa Enkronesedler og mindre Sedler.

Opgave over heromhandlede Forhold meddeles ikke i Norges Banks Regnskaber. Af Storthingsdebatterne for 1857³⁾ erfares, at Beløbet af Enkeltdalersedler den 31te Oktober 1856 efter speciel Undersøgelse fandtes at udgjøre 1,995,000 Spd., hvilket Beløb i Februar og Marts sandsynligvis var større. Ved Udgangen af samme Aar var Circulationen 7,305,000 Spd., saa at altsaa over $\frac{1}{4}$ af Beløbet bestod af Enkeltdalere, et Forhold, der ikke er meget afvigende fra det for de svenske Sedler stedfindende.

¹⁾ Disse skulle dog ikke længere circulere, cfr. nedenfor.

²⁾ Ifølge Kungl. Maj. Prop. 1874 No. 55. Senere Opgave har jeg for disses Vedkommende ikke forefundet; for Rigsbankens Vedkommende gaar det i denne Forbindelse ikke an at benytte Opgaverne for 1873 paa Grund af de i Anm. 3 Side 21 omtalte Forhold.

³⁾ Odelstingstidenden S. 402 o. følg.

Af franske Sedler udstedtes før Krigen i 1870 ikke under 50-Francis-Noter, men i 1873 ned til 5-Francis-Noter. Seddelcirculationen steg dels derved, dels paa Grund af andre i Forbindelse med Udbetalingen af de 5 Milliarder staaende Omstændigheder fra 21 til 56 Kroner pr. Indvaaner. Femfrancis-noterne, der imidlertid først Aaret i Forveien vare blevne indførte, udgjorde ikke fuldt 4 pCt. af det hele Seddelbeløb, Tyvefrancisnoterne derimod 19 pCt.

I Tyskland var Minimums-Grænsen for Banksedler tidligere forskjellig i de forskjellige Stater, men i Regelen 10 Thaler ($26\frac{2}{3}$ Kroner) i Nordtyskland og 10 Gylden (15 Kr.) i Sydtyskland, medens den nye almindelige Banklov har sat Grænsen op til 100 Mark ($88\frac{8}{9}$ Kroner). Ved Siden af Banksedler cirkulerede imidlertid Statspapirpenge, der gik ned til 1 Thaler- og 1 Gylden-Sedler, men som ifølge L. af $\frac{30}{4}$ 1874 skulle afløses af Rigspapirpenge («Reichscassenscheine») paa 5, 20 og 50 Mark. Seddelcirculationen udgjorde før Krigen i 1870—71 19 Kroner, men efter samme 34 Kroner pr. Indvaaner, paa samme Tid som ogsaa Metalcirculationen modtog en betydelig Tilvæxt (se ovenfor).

Da vi i denne Forbindelse alene have for Øie at paapege den Indflydelse, som den forskjellige Minimumsgrænse har paa Seddelcirculationens Størrelse, skulle vi her ikke nærmere gaa ind paa Spørgsmaalet om Hensigtsmæssigheden af heromhandlede Bestemmelser.¹⁾

Forholdet mellem Seddel- og Myntcirculationen afhænger som berørt, ogsaa af Befolkningens Sædvaner i de forskjellige Lande. Denne staar igjen for en Del i Forbindelse med den historiske Udvikling. I Lande, hvor de sørgelige Erfaringer fra Papirsedlernes Misbrug staa i frisk Minde og hvor man har oplevet store politiske Omvæltninger, f. Ex. i Frankrige, have Sedlerne ikke i den Grad kunnet fortrænge Myntcirculationen som i andre Lande, der have havt en mere rolig Udvikling. I de skandinaviske Lande have imidlertid Sedlerne vundet en meget stor Udbredelse i Forhold til Myntcirculationen trods de voldsomme Rystelser, der navnlig i dette Aarhundredes første Del bragte saa megen Forstyrrelse. Aarsagen til denne stærke Udbredelse maa vel tilskrives den Omstændighed, at man fra først af blev tvungen til at bruge Sedler, og at siden den gennem flere Generationer stedfundne rolige Ud-

¹⁾ Se nedenfor.

vikling af Samfundsforholdene i det hele og særlig af Penge- og Bankvæsenet i den Grad har befæstet Tilliden til Bank-sedlerne, at det nu saagodtsom ikke falder noget Menneske ind, at disse ikke ere jævngode med Mynt.

Den i heromhandlede Henseende gjældende Sædvane kan forevrigt ogsaa staa i Forbindelse med andre Forhold, saasom den almindelige Velstand, Valget af Myntfod (Guld eller Sølv), Folkets Smagsretning o. s. v. Herom siger Englænderen Professor Jevons bl. a.: Folk kunne i den Grad blive vante til at bruge Papirpenge, at «en skidden Lap Papir indeholdende et Løfte om at betale en Sovereign bliver foretrukken for den smukke Guldmynt, som den repræsenterer. Skotlands Circulation er et staaende Bevis derpaa, og det samme kan siges om Norge.»

Af Omstændigheder, der influere paa Forholdet mellem Circulationen af Mynt og Sedler, maa endnu nævnes Bank- og Kreditforholdenes Udvikling. Erfaring har nemlig vist, at de Omsætningsmidler, der under mere udviklede Bankforholde træde istedetfor de kontante Udbetalinger, særlig modarbejde Seddelcirculationen, idet Myntcirculationen under denne Udvikling tvertimod ofte tiltager. Dette har navnlig vist sig for Englands Vedkommende. Saaledes oplyser Palgrave ¹⁾ at Circulationen af Guldmynt i England i 1819 ikke udgjorde over 10 Mill. Lstrl. mod 41 Millioner Lstrl. i Banknoter. I 1844 var Guld-circulationen for det hele Kongerige af Newmarch anslaaet til 36 Mill. mod 37 Mill. i Banknoter. I 1872 var den metalliske Circulation i det hele Kongerige 105 Mill. mod 43 Mill. i Banknoter og i 1874 var Forholdet i Kongeriget 115 Mill. i Guld mod 44 Mill. i Banknoter og deraf særlig i England 103 Mill. i Guld mod 30—31 Millioner i Banknoter. Medens der altsaa i 1819 circulerede et 4 Gange saa stort Beløb i Banknoter som i Guld, var Forholdet i 1874 det omvendte nemlig 3 Gange saa meget af dette som af hint. ²⁾

Denne Udvikling antages at kunne forklares derved, at de nyere Omsætningsmaader navnlig have fundet Anvendelse ved de større Omsætninger, der i England, hvor den mindste Note er paa 5 Lstrl., formodentlig tillige er Seddelcirculationens væsentligste Felt. Samtidig med Sedlernes Fortrængen har

¹⁾ Notes on Banking S. 49.

²⁾ Herved bør imidlertid bemærkes, at En-pundsnoter circulerede indtil 1826, og at Forbudet mod disse i nogen, skjønt neppe væsentlig Grad, har bidraget til at formindske Seddelcirculationen.

imidlertid saavel Omsætningerne i det hele som den Del af samme, der kræver Mynt, tiltaget i meget stærk Grad og derved fremkaldt et forøget Behov af Mynt.

§ 12. Seddelbehovets Fluktuationer.

Af hvad der i det foregaaende er udviklet angaaende de Omstændigheder, der betinge Behovet for kontante Omsætningsmidler og dermed, naar Myntcirculationen eller dens Forhold til Seddelcirculationen er given, tillige Behovet for Pengesedler, vil det sees, at dette Behov ikke kan være nogen konstant Størrelse, men at det tvertimod maa være underkastet ikke ubetydelige Forandringer. Vi skulle her paa-pege de vigtigste Aarsager til disse Forandringer, der ere af adskillig Betydning for Spørgsmaalet om Pengesedlernes Fundering.

Forandringerne kunne dels have sin Grund i en gradvis jævn Udviklingsproces, dels i mere hastigt virkende Forhold, hvilke sidste igjen kunne have en mere eller mindre regelmæssig eller uregelmæssig og derfor uberegnelig Karakter.

Til de gradvise Forandringer hører for det første de, der ere en Følge af Bank- og Kreditforholdenes egen Udvikling. Denne foregaar nemlig som alt, hvad der beror paa Sædvane, i Regelen i jævne Overgange, ligefra det første Stadium, i hvilket Pengesedler efterhaanden mere og mere fortrænger den circulerende Mynt, til de senere Stadier, da Pengesedlerne igjen fortrænges af andre Omsætningsmidler.

Herhen hører ogsaa den Udvikling, der hidrører fra Folkemængdens og Næringsveienes regelmæssige Fremskridt, der paa Grund af de forøgede Omsætninger kræve Forøgelse i Byttemidler.

Ved Siden af den regelmæssige Udvikling, som i de fleste Lande gjør sig gjældende i Henseende til Næringsveiene, forekommer imidlertid Tider af stærkt Opsving eller af stærk Tilbagegang. Fremskridtene foregaa ikke altid jævnt, men ofte i en bølgeformig Udvikling. Er den tilbagegaaende Bevægelse meget stærk, opstaar en Krise.

Disse fluktuerende Bevægelser gjøre sig i en meget følelig, ja i en forstærket Grad gjældende for Pengemarkedets Vedkommende. En opadgaaende Konjunktur fremkalder ikke alene en til Fremgangen svarende forøget Omsætning, men det større Udbytte fremkalder Spekulation i de stigende Priser,

og Omsætningsmængderne forøges derfor i stærkere Grad end Fremgangen i de Næringsveie, hvorpaa Omsætningen er baseret. Omvendt har den tilbagegaaende Bevægelse til Følge, ikke alene at Omsætningen reduceres til det normale Standpunkt, men i Regelen tillige, at den synker under dette Niveau, idet Overspekulationen slaar om i sin Modsætning; Af-sætningen gaar langsomt for sig, først i enkelte Produktionsgrene, derefter i flere og tilsidst i de fleste. Forbruget indskrænkes paa Grund af den ringere Fortjeneste og Omsætningen aftager saaledes ikke alene, fordi Spekulationen er mindre livlig, men ogsaa fordi den har et mere indskrænket Virkefelt.

Hertil kommer endnu en tredje Omstændighed. I de Tider, hvor Næringsveiene give mere end almindeligt godt Udbytte, stiger ikke alene Antallet af de Omsætninger, der skrive sig fra selve Produktionen, (som er Hovedkilden til al Omsætning), men der omsættes ogsaa betydeligt mere af Kapitalværdier, saasom faste Eiendomme, Skove, Skibe, fremdeles Aktier og andre Værdipapirer. Ligeledes stiftes flere nye Laan, idet ofte baade Udlaansevnen og Laanesøgningen er større. Disse Omsætningskilder svulme i gode Tider gjerne hurtigt op, for atter i trange Tider ligesaa hurtigt at svinde ind, og Bevægelsen her turde være forholdsvis stærkere end ved de øvrige Omsætninger.

Det er en Selvfølge, at de forøgede eller formindskede Omsætninger kræve en tilsvarende Forøgelse eller Formindskelse i Omsætningsmidlerne; ja i Regelen gjør sig her atter et Fluktuationen forstærkende Moment gjældende, idet den opadgaaende Konjunktur gjerne er ledsaget af stigende, og den nedadgaaende Konjunktur af faldende Priser. Disse virke nemlig ligesaa umiddelbart paa Omsætningsmidlerne, som en Forandring i Transportartiklernes Volum eller Vægt vilde virke paa Mængden af de Transportredskaber, der tiltrænges for at skaffe dem fra et Sted til et andet.

Men om det end er saa, at Forøgelse i de omsatte Værdier kræver forøgede Omsætningsmidler og omvendt, saa følger ikke deraf, at Forøgelsen i et ligefremt Forhold vil indvirke paa de forskjellige Slags Omsætningsmidler og særlig paa Seddelcirculationen. Meget mere antages Regelen at være den, at Virkningen er ulige. En opadgaaende Konjunktur vil nemlig i Regelen i den første Tid influere stærkest paa den Del af Omsætningen, der ikke afgjøres kontant, men ved Vexler eller andre Gjældsfor skrivinger, Cheques o. l., idet den for-

nemmelig vil bidrage til Forøgelsen af de større Omsætninger. Dette vil navnlig gøre sig gjældende i de Lande, hvor, som ovenfor nærmere omhandlet, Kreditforholdene ere mere udviklede end hos os; men da ogsaa i vort Land en betydelig og vistnok stigende Del af Forretningerne afgjøres uden kontante Betalinger, vil Virkningen være den samme, om end i mindre Maalestok. Den forøgede Omsætning virker altsaa i den første Tid ikke saa meget til en Forøgelse af Mynt- og Seddelbehovet, som til en Forøgelse af Kreditomsætningen. Efter nogen Tids Forløb vil imidlertid Virkningen være naaet til de mindre Omsætninger. Mange nye Foretagender, deriblandt ofte store, saasom Jernbaneanlæg, sættes i Gang, hvorved Antallet af Arbeidslønninger saavelsom selve Arbeidslønnen forøges. Hertil kommer, at Stigningen af det almindelige Velvære og særlig Arbeidslønnens Forhøielse fremkalder en betydelig forøget Forbrugsomsætning, der som før vist, hovedsagelig foregaar mod kontant Betaling.

Disse Forholde, der navnlig kræve en forøget Circulation af Mynt og Pengesedler, pleie i Regelen at vedvare længere end de Aarsager, der fra først af have fremkaldt dem, og det kan derfor hænde, at denne Circulation selv under tilbagegaaende Konjunkturer holder sig paa en større Høide end under de gode Handelskonjunkturer.

Dersom imidlertid Tilbagegangen i disse bliver af længere Varighed, vil den nødvendige Indskrænkning i Udgifterne, Arbeidslønnens Synken, samt delvise Indskrænkninger eller endog Standsninger af de i Gang satte Arbejder ikke undlade at bewirke en Formindskelse i Behovet for kontante Omsætningsmidler.

Det fortjener her at bemærkes, at Omsætningerne ofte under selve Krisen eller kort før dennes Udbrud kunne blive livligere, idet nemlig Bestræbelserne for at afvikle de under den gunstige Tid indgaaede Forpligtelser eller for at sikre sin Formue midlertidig kunne fremkalde en livligere Omsætning, hvilken dog i Regelen kun er af kortere Varighed. Under alvorlige Kriser, i hvilke den almindelige Tillid i høi Grad rokkes, har det under mere udviklede Forhold gjentagne Gange vist sig, at et forøget Behov for Pengesedler har gjort sig gjældende, idet nemlig den almindelige Mistillid hindrer eller indskrænker Brugen af Anvisninger, Cheques og lignende Kreditmidler, hvilke derfor have maattet erstattes ved Pengesedler. En Forudsætning for, at en saadan Substitution kan finde

Sted, maa det selvfølgelig være, at disse Pengesedler selv nyde uforminsket Tillid; men det hører da ogsaa til de store Sjeldenheder, at Sedler udstedte af solide Banker ere komne i Miskredit.

Jeg skal endnu kortelig omhandle nogle særskilte Forhold, der udøve en mærkbar Indflydelse paa Circulationsbehovet.

Da en Krig i det hele fremkalder en Lammelse af Næringsvirksomheden, skulde man vente, at der under samme maatte vise sig en betydelig Formindskelse i Circulationen i det hele og derfor ogsaa, ja mange ville vel være tilbøielige til at sige: særlig for Seddelcirculationens Vedkommende. Erfaringen viser imidlertid ikke dette, idet tvertom Seddelcirculationen — og det vel at mærke, ved de Banker, hvis Sedler altid kunne indløses med Mynt, — ofte stiger midt under Krigen. Hertil bidrager forskellige Omstændigheder, navnlig den forøgede Omsætning, der er en Følge af Leverancer til Armeen, samt Udbetalingerne af Troppernes Løn, hvorved de kontante Omsætninger forøges.

I Krigsaarene 1866 og 1870—71, samt de nærmest foregaaende og efterfølgende Aar var Circulationen af tyske Banknoter følgende (angivet i Mill. Thaler)¹⁾:

Aar.	Tyskland.	Heraf	
		Preussen.	øvrige Stater.
1864 gjenn.	176,0	121,3	ca. 54,7
1865 «	191,6	132,4	ca. 59,2
1866 «	184,6	133,2	ca. 51,5
1867 «	210,0	147,6	ca. 62,4
1868 «	226,4	155,4	ca. 71,0
1869 «	237,8	160,7	77,1
1870 ³⁰ / ₆	259,4	176,7	82,7
1870 gjenn.	283,7	205,4	78,2
1871 «	352,9	249,8	103,1
1872 «	450,1	318,8	131,3
1873 ³¹ / ₃	482,2	343,9	138,3

Ved Sammenligningen mellem Krigsaarene og de øvrige Aar maa det her ikke forbisees, at der saavel i 1866 som i 1870—71 blev foretaget nye Emissioner af Statspapirpenge, saa at, naar disse medregnes, den samlede Seddelcirculation

¹⁾ Wagner: System der Zettelbankpol. S. 202 og 720.

ikke alene i 1870—71, men ogsaa i 1866 bliver større end i de samme forudgaaende Aar.¹⁾

I Danmark var Seddelcirculationen i Tidsrummet Juli 1863—Juni 1865, som følger:

Ved Udgangen af Maanederne.	Seddelcirculationen i Millioner Rdlr. (Seddelgjeld ÷ Beholdningen af Sedler.)			
	1863	1864	1865	1866
Januar	—	23,5	20,6	19,6
Februar	—	23,3	20,3	18,5
Marts	—	23,4	20,3	18,9
April	—	23,8	20,7	20,1
Mai	—	24,1	21,5	20,2
Juni	—	25,2	22,6	21,6
Juli	21,0	25,4	20,8	19,6
August	19,1	23,8	20,3	—
September	20,7	23,5	20,6	—
October	22,4	24,1	21,9	—
November	22,2	23,9	22,2	—
December	24,7	23,9	22,9	—

Det viser sig altsaa, at Seddelcirculationen saavel under Krigsforberedelserne som under selve Krigen naaede en større Høide end tidligere, og at den noget efter Fredens Gjenindtræden sank ned til omtrent den normale Høide eller maaske lidt lavere.

Anderledes vilde vistnok Forholdet stille sig under en langvarig Krig, der for længere Tid lammede Omsætningen. Heller ikke maa det lades ude af Betragtning, at Danmark under Krigen kunde vedligeholde sine Handelsforbindelser med andre Lande end Tyskland, noget, som vel ikke direkte, men indirekte har en stor Betydning for den indenlandske Circulation.

Efter Undersøgelsen af, hvorledes Krigstilstand indvirker paa Circulationen, vende vi os til Spørgsmaalet om Virkningerne af andre Nødstilstande, saasom Dyrtid fremkaldt ved Misvæxt. Herpaa har man i nyere Tid havt et stærkt udpræget Exempel fra Finland i Aarene 1866—68. Om den da herskende Nød ytrer Dr. Ignatius²⁾ sig saaledes:

«I disse Aar gjennemgik Landet den haardeste Prøvetid, som dets Historie i de seneste 150 Aar har havt at opvise.

¹⁾ Wagner S. 198 (cfr. 197 Anm.).

²⁾ Statistiska Anteckningar angående Storfurstendömmet Finland S. 15.

En lang Række af paa hinanden følgende Misvæxter, ufordelagtige Handelskonjunkturer, Naturulykker, Farsoter m. m. bragte Nøden til en uhørt Høide. I de nævnte tre Aar døde 107,000 Mennesker flere end der fødtes.*

Da det formentlig vil være af Interesse noget nærmere at belyse Virkningen af disse Forholde paa Seddelcirculationen, hidsættes dels efter den officielle Oversigt over Finlands økonomiske Tilstand i Aarene 1866—70, dels efter Aarsberetningerne for Finlands Bank følgende Meddelelser og Uddrag:

Den store Pengemangel, hvoraf Landet allerede led under den foregaaende Femaarsperiode, opnaaede i Aarene 1866, 1867 og 1868 sit Høidepunkt. Til Dækkelse af den som Følge af Misvæxterne usædvanlig øgede Kornindførsel, medgik vedvarende betydelige Summer, hvilke ikke paa langt nær erstattedes eller opveiedes af den samtidige Export. Den i den almindelige Rørelse cyclerende «Myntmængde» nedgik i nysnævnte Aar til et Minimum, idet de udeløbende Sedler og den cyclerende Mynt (sidstnævnte anslaaet efter Skjøn) udgjorde som følger, udtrykt i Millioner af finske Mark Sølvværdi¹⁾:

	Sedler.	Mynt.	Tilsammen.
1865 og foregaaende Aar	—	—	32—35 ²⁾
31. Decbr 1866	21,9	6,0	27,9
— 1867	23,7	6,0	29,7
— 1868	28,4	6,0	34,4
— 1869	32,9	7—8	ca. 40,4
— 1870	36,6	7—8	ca. 44,4

Efter senere private Meddelelser er det antageligt, at Mynt-circulationen for 1866—67 er noget for høit anslaaet, og det viser sig altsaa, at den samlede Circulation nedgik fra 32—35 Mill. til 27—28 Millioner.

¹⁾ 1 finsk Mark = 70,37 Øre.

²⁾ I den trykte Beretning, hvorfra disse Meddelelser ere tagne, er Circulationsmængden for 1866 opgivet til 40 Millioner Mark; men ved derom anstillet særskilt Forespørgsel har jeg faaet Bekræftelse paa den Formodning, at Beløbet bestod i depreciert Mynt og Sedler. Disses Kurs varierede fra Juli 1865 til Begyndelsen af November s. A. mellem 119 mark 20 penni og 122 mark 70 penni pr. 100 Francs. Ifølge Forordningen af 8de Novbr. 1865, der indførte metallisk Mynt som det eneste lovligt gjældende Betalingsmiddel, bleve de cyclerende Sedler indløste til deres fulde paalydende Værdi, og den 15de November var Bankens Vexelkurs paa Paris 102. Alle, som havde at betale Vexler paa Udlandet, skyndte sig derfor strax at likvidere dem og tjente derpaa omkring 20 pCt. (Ifølge Meddelelser fra Dr. Ignatius.)

I Løbet af Aarene 1866—1868 undergik Seddelcirculationen ingen mærkbare Svingninger fra den ene Maaned til den anden, men var i det hele i fortsat Stigen, uagtet Nødens Høidepunkt maa sættes i Aaret 1868, da der døde 137.720 Mennesker. For endel finder denne Stigning vistnok sin Forklaring i de betydelige offentlige Arbejder, der sattes i Gang i dette Tidsrum, idet det navnlig fortjener at anføres, at der ved den i Slutningen af 1867 eller Begyndelsen af 1868 paabegyndte Jernbane mellem Helsingfors og Wiborg i October 1868 arbeidedes med en Styrke af 11.826 Mand.

Ogsaa senere har Finlands Seddelcirculation været underkastet meget betydelige Fluktuationer. Efter at den saaledes i Tidsrummet Juni 1872—September 1874 var steget fra 41 ligetil $79\frac{3}{4}$ Millioner Mark, sank den i de følgende Maaneder saa meget, at den i Juni 1875 ikke var mere end $61\frac{1}{3}$ Mill. og i Marts 1876 endog kun $46\frac{3}{4}$ Mill. I December 1876 var den atter voxet til $52\frac{3}{4}$ Mill.

De Misvæxter, som i senere Aar have rammet Sverige og Norge, have i det hele ikke været af saadant Omfang, at alvorlige Rystelser deraf ere opstaaede. Heller ikke have de udøvet nogen mærkbar Indflydelse paa Omsætningsmidlerne. En saadan Dyrtid som den i Finland i Aarene 1866—68 herskende er under vore lykkeligere Forhold, menneskelig talt, ganske usandsynlig.

Foruden de mere eller mindre stærkt fremtrædende uregelmæssige Fluktuationer, der gjøre sig gjældende i Henseende til Circulationsbehovet, indtræder der visse periodisk tilbagevendende Bevægelser, der Aar efter Aar gjentage sig til de samme Aarstider, skjønt ikke altid i samme Grad. Disse Bevægelser skrive sig derfra, at der til visse Terminer stadig foregaar en større Mængde kontante Udbetalinger, dels paa Grund af Regnskabsopgjør, dels fordi Omsætningerne til visse Aarstider ere mere livlige end til andre, dels af andre Grunde.

I Norge er det saaledes en næsten ufravigelig Regel, at Seddelcirculationen stiger fra Begyndelsen af Aaret indtil sammes Midte og derpaa igjen aftager. Dette fremgaar tydeligt af den hofølgende grafiske Fremstilling af Seddelcirculationen m. v. for 1865—1876, hvoraf det viser sig, at Stigningen til det i Juni Maaned naaede Maximum i Regelen sker i to Afsatser, idet Circulationen gjerne stiger rask i Løbet af Februar og Marts Maaned og i de to følgende Maaneder holder sig paa det samme Punkt eller er i nogen Tilbagegang, indtil der fra Mai

til Juni igjen indtræder en stærk Stigning. I Juli og August Maaneder er Circulationen nedadgaaende, medens der i September og tildels October gjerne indtræder en midlertidig opadgaaende Bevægelse, som atter afløses af en stærk Nedgang mod Aarets Slutning.

Disse Bevægelser finde antagelig sin Forklaring i følgende Forhold. I Vintermaanederne er Arbeidsdriften paa Grund af de klimatiske Forholde i det hele indskrænket, saa at der kræves et mindre Beløb af Kontanter til Udbetalinger af Arbeidsløn. Indkjøbet til Forbrug er ogsaa i Tiden efter Julehelgen betydeligt mindre end ellers. I Marts og April Maaned kræver Skibenes Udrustning samt de store Fiskerier af Torsk betydelige kontante Udtællinger, hvorhos tidligere ogsaa Vaarsildfisket i væsentlig Grad bidrog til at forøge Circulationsmængden i Februar Maaned; i 1868, da dette Fiske slog rigt til, var endog den circulerende Seddelmasse i nævnte Maaned større end i Juni. Ved Midsommertid er i det hele al Rørelse livligst, og hertil kommer som en særskilt virkende Aarsag de i Juni Maaned stedfindende Afklareringer samt Opgjør for Tømmerleverancer. Ved St. Hansterminen modtage Skoveierne betydelige Pengesummer dels som Forskud, dels som Afbetaling, og da en Del af disse Pengebeløb ikke indsættes i Byernes Bankindretninger, men hjembringes eller sendes til Landdistrikterne, bevirktes herved en midlertidig Forøgelse i Seddelmassen. Aarsagen til den opadgaaende Bevægelse, der pleier at gjøre sig gjældende i September og October ligger vistnok i forskjellige Omstændigheder. Rimeligvis spiller Indhøstningen herved en vis Rolle; fremdeles foregaar der i disse Maaneder en livlig Import af fremmede Varer, ligesom Forsendelserne til indenrigske Steder da ogsaa antagelig foregaa i stor Maalestok. Dernæst skal i den første Del af October adskillige Betalinger udredes, saaledes en betydelig Kvartalstold, fremdeles Husleie og Tjenerløn, hvilke tilsammen vistnok repræsentere ikke ubetydelige Beløb.

De svenske Bankregnskaber¹⁾ vise ligeledes konstant tilbagevendende Stigninger og Synkninger i den circulerende Seddelmasse. Denne staar som i Norge lavest i Vintermaanederne, navnlig i Januar og Februar, voxer i Marts, staar dernæst nogenlunde stille i de tre følgende Maaneder, synker pludselig i Juli for atter at naa sit Høidepunkt i September, hvorefter den gradvis falder ned mod Aarets Slutning.

¹⁾ Ifølge Bankregnskaberne for Aarene 1874—1876.

I Danmark indtræder¹⁾ Seddelmassens laveste Standpunkt i Regelen i Januar til Marts samt i Juli og August Maaneder. Der viser sig her ikke som i Sverige og Norge nogen mærkbar Stigning i Marts, derimod nogen Stigning i April og megen i Juni (som i Norge).

Ligesom det baade i Sverige og Norge er Tilfældet, udmærker September sig ogsaa i Danmark ved en stigende Circulation, dog ikke i særdeles fremtrædende Grad. Denne Stigning fortsætter sig derimod i Danmark i October Maaned, og Circulationen holder sig gjerne paa et høit Standpunkt lige indtil Aarets Udgang, hvorefter den temmelig brat pleier at falde i Januar Maaned.

Jeg kjender ikke tilstrækkeligt til de svenske og danske Forhold til i det enkelte at kunne paavise Aarsagerne til disse Fluktuationer. Hvad det imidlertid her er mig særlig om at gjøre, er at fremhæve Bevægelsernes regelmæssige Tilbagevenden, en Regelmæssighed, der forøvrigt navnlig for de britiske Bankers Vedkommende er bleven gjort til Gjenstand for dyberegaaende Studier.²⁾

§ 13. Om Virkningerne af en i Forhold til Behovet for stor eller for liden Seddelemmission.

I det foregaaende har jeg søgt at fremstille de vigtigste Forhold, hvorpaa Behovet for Pengesedler beror. Af hvad der herom er bleven udviklet, fremgaar det noksom, at Størrelsen af dette Behov ikke paa Forhaand kan beregnes, idet det ikke alene stiller sig forskjelligt i de forskjellige Lande, men ogsaa i samme Land forandrer sig efter Udviklingens Gang og efter de skiftende Tidsomstændigheder.

Det ligger derfor nær at spørge, hvilke Følger der indtræde, dersom der enten udstedes et større eller et mindre Beløb af Sedler, end Behovet udkræver.

Dette Spørgsmaal er ad Erfaringens Vei bleven løst paa den Maade, at den circulerende Seddelmasse, naar Sedlerne ere indløselige, regulerer sig selv efter Behovet, idet de overflødige Sedler af sig selv vende tilbage til Banken og omvendt Sedler udtages af denne, saasnart Behovet kræver det. At saa er Tilfældet, bevises bl. a. ved de ovenfor omtalte regelmæssige Bevægelser i Circulationsmængden; thi disse Aar efter

¹⁾ Ifølge de maanedlige Bankregnskaber for Aarene ³¹/₇ 1873—³¹/₇ 1876.

²⁾ Cfr. Journal des Economistes 1876 I S. 94 og det der citerede, ligesaa Wagners Zettelb. S. 728 og andre Skrifter af samme Forfatter.

Aar tilbagevendende Bevægelser pege saa bestemt tilbage til modsvarende Bevægelser i det af Næringsforholdene betingede Circulationsbehov, at Samstemmigheden ikke kan forklares anderledes end, at hine ere en umiddelbar Virkning af disse. Om man end kunde tænke sig en vis Regelmæssighed i Bevægelserne som et Udtryk for en konsekvent Bankpolitik, saa er det dog utænkeligt, at en saadan skulde være bleven gennemført af forskellige Bankstyrelser, under forskellige Konjunkturer og i forskellige Lande, overalt med de samme Resultater.

Naar man saaledes for Skotlands Vedkommende iagttager en ganske regelmæssig periodisk Bevægelse i de med hinanden konkurrerende Bankers Notecirculation til de forskellige Aars-tider, maa dette anføres som et afgjørende Bevis for, at det ikke staar i Bankernes Magt vilkaarligt at udvide og sammen-trække Noteomløbet, men at dettes Bevægelser afhænger af Omsætningernes vekslede Behov.¹⁾

Et lignende Bevis kan hentes fra de svenske Banker, idet det f. Ex. viser sig, at den ovenfor omtalte Stigning fra Februar til Marts og Synkning fra Juni til Juli paa nogle faa Undtagelser nær gjør sig gjældende for hver enkelt Banks Seddelomløb.

Hermed skal det dog ikke være sagt, at ikke Bankstyrelserne for en Tid skulde kunne forøge eller formindske Seddel-circulationen udover det virkelige Behov for samme, og der spørges altsaa, hvilke Virkninger der da indtræder.

Da Seddelmængdens Størrelse afhænger af en dobbelt Bevægelse, Sedlernes Udstrømning og deres Tilbagestrømning, maa man, for at forstaa denne Sag, nærmere undersøge, hvorledes nævnte Udstrømning og Tilbagestrømning i Virkeligheden gaar for sig.

Sedlerne bringes, som allerede ovenfor berørt, i Circulation dels ved de Betalinger, som Banken har at udrede, dels og fornemmelig ved de Laan, som Banken giver. En tredie Udgivelsesmaade bestaar deri, at Handlende bringe Guld til Banken og tage Sedler i Bytte. Endelig komme Sedler i Omløb ogsaa derved, at de i Banken paa Folio eller som Indlaan indsatte Summer igjen udtages.

Tilbagestrømningen til Banken sker fornemmelig ved

¹⁾ Wagners Artikel Banknote i Rentzsch's Handwörterbuch S. 93.

Debitorernes Tilbagebetaling af de erholdte Laan, dernæst ogsaa ved Sedlernes Præsentation til Vexling samt ved Indsættelse af Banksedler som Folio- eller andet Indlaan.

I sin Egenskab af Laangiver har Banken det i sin Haand at udlaane et mindre eller et større Beløb, idet den nemlig dels kan følge strengere eller mindre strenge Regler i Henseende til Indvilgelsen af de indkommende Laaneandragender, dels ved Forhøielse eller Nedsættelse af Discontosatsen kan indvirke paa Efterspørgselen efter Laan.

Dersom nu Banken i den ene eller anden Form i nogen betydelig Grad forøger Udlaansbeløbet udover den Seddelmængde, der kan bæres af Omsætningen, vil en dobbelt Virkning indtræde.

For det første vil Overfloden af Sedler komme tilsyne under Formen af store Kassebeholdninger; Circulationsmassen er nemlig, bortset fra de mindre Beløb, der ere under Forsendelse, lig Summen af Kassebeholdningerne udenfor den seddeludstedende Bank. En betydelig Del af de overflødigt store Kassebeholdninger vil blive indsat i Sparebanker eller andre Banker, fra disse igjen samle sig i de større Banker og endelig blive indsat i Seddelbanken selv. Denne Kredsbevægelse kan mangen Gang foregaa meget hurtigt; det kan hende, at den, der har erholdt laant et større Beløb, ikke øieblikkelig har Brug for det, men indtil videre indsætter det i en Bank. Nu kan denne Bank vistnok igjen udlaane Beløbet til andre; men det afhænger af Laanemarkedets Tilstand, om den finder sin Regning ved at gjøre dette strax; ofte vil det nye Udlaan alene kunne anbringes mod en lavere Disconto eller mod mindre sikre Papirer, og det disponible Beløb vil derfor i mange Tilfælde foreløbig blive indsat i Seddelbanken, der saaledes allerede næste Dag kan have endel af det udgivne Seddelbeløb tilbage.

En anden Del af dette vil vende tilbage til Seddelbanken ved den stadigt for sig gaaende Tilbagebetaling af Bankens Udlaan, der vistnok igjen kunne erstattes ved nye Udlaan eller ny Discontering, men som Seddelbanken i Tilfælde af, at de rette Grændser for Seddeludstedelsen ere overskredne, forholdsvis snart vil finde det nødvendigt at indskrænke paa Grund af den anden mere indirekte Virkning, der vil indtræde som Følge af det i for høi Grad forøgede Udlaansbeløb.

Udlaansmængdens Forøgelse vil nemlig fremkalde Stigning

i Priserne. Kjøbeevnen bliver større, altsaa ogsaa Konkurrencen mellem Kjøberne. Den større Virksomhed, der fremkaldes ved de Foretagender, der sættes i Gang ved Hjælp af de nye Laanemidler, vil ogsaa bidrage til en større Arbeidsfortjeneste og tillige til Stigning i Arbeidspriser, fordi Efterspørgselen efter Arbeidere bliver større.

Alle disse Omstændigheder begunstige Importen fra Udlandet, dels fordi Forbruget af udenlandske Artikler vil tiltage, dels og fornemmelig fordi Priserne stige og de indførte Varer derfor kunne afsættes med større Fordel.

Forsaavidt de Foretagender, der blive satte i Gang ved Hjælp af de udlaante Summer, gaa ud paa Produktion af Varer bestemte til Export, vil vistnok ogsaa Udførselen for en Del begunstiges. Men denne Virkning vil aldeles opveies af den Indskrænkning i Udførselen, der bliver en Følge af de indenlandske Prisers Stigen; thi jo mere disse stige i Sammenligning med de udenlandske, desto ufordelagtigere bliver Exportforretningen, hvis Gevinst bestaar i Forskjellen mellem Indkjøbspris og Salgspris.

Dersom altsaa ikke andre i modsat Retning virkende Omstændigheder komme til, vil Handelsbalancen stille sig i Udlandets Favør. Forskjellen maa betales i metallisk Valuta eller i Vexler, betalbare i Udlandet, og de, der have saadanne Betalinger at erlægge, ville i Regelen skaffe sig den dertil fornødne Valuta hos den seddeludstedende Bank, der altsaa vil komme til at udlevere Guld mod sine egne Sedler. Paa Grund af den større Efterspørgsel efter fremmed Valuta, vil derhos denne stige i Kurs, hvorved det vil blive en lønnende Forretning at tilvexle sig Guld og udføre dette til Udlandet, hvor det nemlig vil betales med et større Beløb i den udenlandske Myntsort end efter den hjemme noterede Kurs.

Under disse Omstændigheder vil det midlertidigen lettede Laanemarked snart gaa over til at blive trangt. De høie Priser ville nemlig forøge Laanebehovet, idet alle Udgifter til Arbeidsdrift, Vareindkjøb og Forbrug m. m., i det hele alle Produktions- og Konsumtions-Udgifter blive forøgede, i samme Forhold som Priserne stige. Hertil kommer, at den altfor meget lettede Adgang til Laan vil lede til mange Foretagender, der enten i sig selv ere uproduktive, eller først om længere Tid ville give Udbytte. I det hele vil under de angivne Omstændigheder lettelig en for stor Del af den flydende Kapital gaa over til fast, hvorved den for Udlaan disponible Kapital

bliver formindsket og altsaa nye Vanskeligheder opstaa. Bankbestyrelserne have derfor ofte havt Erfaring for, at det er en farlig Sag at forøge Udlaanene udover de af Kreditforholdene og Circulationsbehovet afhængige Grændser.

Den Indflydelse, som en for stor Udstedelse af Sedler udøver paa Laanemarkedet, vil selvfølgelig være størst i de Lande, hvor den kontante Betalingsmaade er mest udbredt, saaledes i Norge. I de Lande derimod, hvor der i betydelig Udstrækning benyttes andre Omsætningsmidler, vil nævnte Indflydelse være ringere, da Laanemarkedets Tilstand i lige saa høi og tildels i høiere Grad afhænger af den i andre Former givne Kredit, og netop de betydeligste Varesalg, altsaa de, hvorpaa Varepriserne i Særdeleshed bero, ikke foregaa mod kontant.

Inden vi slutte denne Del af Undersøgelsen skulle vi blot minde om, at Seddelmassen kan blive overflødig i Forhold til Behovet, selv om ingen forøget Seddeludstedelse finder Sted, idet den nemlig kan fremkaldes derved, at selve Circulationsbehovet bliver mindre. I saa Fald indtræder imidlertid de samme Følger, som naar Overfloden skriver sig fra en for stor Seddeludstedelse. Den ved de korte Laans Tilbagebetaling stedfindende Tilbagestrømning af Sedler vil dog næsten altid være betydeligt større end Circulationsbehovets Aftagen, saa at Seddelmassens Regulering praktisk talt vil ske ved Fastsættelsen af Udlaansbeløbet og af Betingelserne derfor.

Vi gaa nu over til Betragtningen af det omvendte Tilfælde, nemlig at den circulerende Seddelmængde er for liden i Forhold til Behovet. Her ville altsaa Kassebeholdningerne være smaa, hvorfor rimeligvis endel af de i Sparebanker eller andre Banker indestaaende Midler ville udtages. Vanskeligheden ved at faa Laan vil blive større, Udgifter til Forbrug samt til nye produktive Foretagender indskrænkede. Mangelen af Kontanter i Forbindelse med faldende Priser vil tilskynde til Export og modarbeide Importen, hvilket vil influere paa Handelsballancens Stilling og fremkalde Indførsel af ædle Metaller, der ville blive indsatte i Landets Hovedbank mod Pengesedler. I det hele vil netop den omvendte Proces indtræde og derved Behovet af Sedler tilfredsstilles.

Derhos er det ikke usandsynligt, at Mangelen af kontante Omsætningsmidler vil fremkalde en større Benyttelse af de ikke kontante Omsætningsformer (Anvisninger etc.), hvorom ovenfor er talt.

Paa de anførte Maader vil altsaa Circulationsmængden

vistnok af sig selv regulere sig efter Behovet, men da den hidhen hørende Udviklingsproces medtager en vis Tid og derhos, navnlig naar en stærk Overflod af Omsætningsmidler er tilstede, kan være ledsaget af skadelige Overgangstilstande og tildels Rystelser, bliver det en Opgave for de seddeludstedende Banker at regulere Seddelcirculationen saa nær som mulig efter det vxelende Behov. Det Middel, hvorved Bankerne har det i sin Magt at øve denne regulerende Indflydelse er, som allerede berørt, fornemmelig gjennem deres Udlaansvirksomhed i Forbindelse med Discontopolitiken. Ved Hjælp heraf kan Circulationsmassen efter Omstændighederne sammentrækkes eller udvides, og denne dens Elasticitet giver Pengesedlerne i deres Egenskab af almindeligt Byttemiddel et stort Fortrin fremfor den metalliske Circulation, der ikke med saadan Lethed kan udvides og indskrænkes. Forudsætningen er imidlertid her, at denne Eiendommelighed ved Sedlerne benyttes med fuld Forstaaelse af, hvad Omsætningerne til enhver Tid kræve; thi dersom der i denne Henseende begaaes betydelige Misgreb, vil megen Skade kunne afstedkommes.¹⁾

Andet Kapitel. Seddelbankernes øvrige Forretninger.

§ 14. Forholdet mellem Seddelemmissionen og de øvrige Bankforretninger.

Seddelemmissionen er fra et bankmæssigt Standpunkt ingen selvstændig Forretning for sig. En Seddelbank laaner den i Omløb værende Seddelmasse kun for atter at udlaane eller paa

¹⁾ Den her givne Fremstilling af Forholdet mellem Seddelmængde og Circulationsbehov afviger fra den saakaldte Currencydoctrin, der er en af de Theorier, hvorpaa den gjældende engelske Banklovgivning, Robert Peels Bancact af 1844, hviler. Den støtter sig derimod til Tookes, Mills, Newmarchs, Wagners o. a. Statsekonomers Opfatning. Hovedtrækkene af Currencydoctrinen ville findes angivne i Fremstillingen af Spørgsmaalet om Banksedlernes Dækning. En udførlig Behandling af denne Doctrin findes bl. a. i Wagners Geld- und Credittheorie der Peelschen Bankacte S. 83 o. f.

Det bemærkes forøvrigt, at jeg i Henseende til Spørgsmaalet om den Maade, hvorpaa Seddelcirculationen regulerer sig efter Behovet, eller de økonomiske Foreteelser, der blive en Følge af en i Forhold til dette for stor eller for liden Seddelemmission, ikke har kunnet basere den theoretiske Opfatning paa Undersøgelser af det i Forbindelse hermed staaende praktiske Forretningsliv, specielt de af Bankerne i denne Henseende gjorte Erfaringer, hvis Studium synes at maatte give vigtige Bidrag til Forstaaelsen af de heromhandlede Phænomener.

anden produktiv Maade at anbringe saameget af sammes Værdi, som den med Sikkerhed kan disponere uden at udsætte sig for selv at komme tilkort, naar der bliver Spørgsmaal om Industriens af dens Forpligtelser. Den bankmæssige Emissionsforretning er saaledes af en tosidig Beskaffenhed, hvoraf Emissionen udgjør den ene (Indlaanssiden) og Udlaansvirksomheden i Forbindelse med Kasseholdet den væsentligste Del af den anden.

Heri bestaar Grundforskjellen mellem Emission af Statspapirpenge og Bankernes Seddelemmission. Førstnævnte er en ensidig Stiftelse af Gjæld, idet de af Staten udgivne Sedler anvendes enten til dermed at betale for Arbejdspræstationer eller for Varer, der skulde forbruges, eller endelig for allerede stiftet Gjæld. I alle disse Tilfælde er der istedetfor den af Staten oplaante Kapital ikke nogen anden Kapital i Behold; den er eller bliver forbrugt, og netop derfor er denne Form af Seddelemmissionen saa farlig. Ved den bankmæssige Seddelemmission erhverves derimod tilsvarende Aktiva; den Kapital, som Banken har laant af Almenheden, er tilstede, dels i Form af Guld, dels i Form af Vexler eller andre Aktivposter, og sætter, i Forbindelse med den Kapital, der tilhører Banken selv, denne istand til at møde de Fordringer, der kunne blive gjort gjældende mod den.

Paa Grund af denne Seddelbankforretningens tosidige Beskaffenhed danner Seddelemmissionen og de i Sammenhæng hermed staaende Forretninger (Vexling, Handel med ædle Metaller m. m.) vistnok Særkjendet for Seddelbankerne; men deres Udlaansvirksomhed, som de have tilfælles med de ikke-seddeludstedende Banker, danner en væsentlig og uadskillelig Bestanddel af deres hele Forretning. — Vistnok kan man fra et formelt Standpunkt opfatte Seddelemmissionen som en Sag for sig og Bankvirksomheden som en deraf uafhængig Forretning, en Opfatning, der ligger til Grund for den engelske Banks Deling i to skarpt adskilte Afdelinger: the Issue Department og the Banking Department, ligesom der ogsaa for Sveriges Rigsbanks Vedkommende engang har været paatænkt en lignende Ordning.¹⁾ Men saavidt skjønnes, kunne disse Afdelinger ikke ansees som repræsenterende selvstændige, af hinanden uafhængige, Forretningsgrene, idet Sondringen deri-

¹⁾ Betänkande angående Bankväsenet afgivet i 1860 af en særskilt forordnet Kommitte.

mod væsentlig har Betydningen af en Forretningsorden og Posteringsform.

Til nærmere Oplysning herom hidsættes nedenstaaende Opgaver over Englands Banks Status den 28 Juni 1876, saaledes som den overensstemmende med den foreskrevne Posteringsmaade er opført:

1. Issue Department.

Passiva.	Aktiva.
«Seddelemmission» (Notes issued):	Statens uopsigelige Gjæld til
den ved Bankakten tilladte	Banken £ 11,020,000
Seddelemmission = den circu-	Værdipapirer
lerende Seddelmængde +	(other Securi-
Bankens Seddelbeholdning	ties) - 3,980,000
£ 44,060,000	Guld - 29,060,000
	<u>£ 44,060,000</u>

2. Banking Department.

Grundfond (Capital) £ 14,550,000	Statsobligationer . £ 14,610,000
Reservefond	Vexler og andre
(«Rest») - 3,090,000	Udlaan (other
Offentlige Depo-	Securities) . . . - 17,120,000
sita - 9,070,000	Reserve i Noter . - 16,400,000
Private Deposita - 22,070,000	— - Guld-
Anvisninger og 7	og Sølvmynt . - 900,000
Dages Vexler . - 250,000	
<u>£ 49,030,000</u>	<u>£ 49,030,000</u>

Efter den almindelige Posteringsmaade vilde Bankens samlede Stilling kunne udtrykke saaledes (i en forkortet Form):

Passiva.	Aktiva.
Grundfond og Reservefond . . . £ 17,640,000	Statens uopsigelige Gjæld, samt
Deposita - 51,140,000	Issue Departments Værdi-
Anvisninger og	papirer £ 15,000,000
Vexler - 250,000	Statsobligationer . - 14,610,000
Circulerende	Vexler m. m. . . - 17,120,000
Seddelmasse . . - 27,660,000	Guld og Mynt . . - 29,960,000
<u>£ 76,690,000</u>	<u>£ 76,690,000</u>

At Adskillelsen mellem the Issue Department og the Banking Department væsentlig er af formel Betydning, vil bl. a. sees ved at sammenholde den for førstnævnte Afdeling opførte Seddelemmission (44,060,000 Lstr.), med den virkelige i Omløb værende Seddelmasse (27,660,000 Lstr.); thi det maa vel erkjendes, at det alene er sidstnævnte, der er af direkte praktisk Betydning, hvad enten man ser hen til Bankens Gjæld ligeoverfor Seddelihændehaverne eller til Udlaansvirksomheden. Hertil kommer, at naar der spørges om den engelske Banks Stilling, er der ingen reel Forskjel mellem de Aktiva, der regnes til the Issue Department og de, der regnes til the Banking Department, idet saavel Seddelihændehaverne som de øvrige Bankkreditorer i Tilfælde ville kunne holde sig til Bankens samtlige Aktiva.

Selv om man imidlertid gaar ind paa, at heromhandlede Adskillelse har en reel Betydning, vil det sees, at Seddelemmissionens tosidige Karakter ikke derfor ophører. Thi betragter man the Issue Department for sig, overensstemmende med Bankens Posteringsmaade, saa viser Regnskabet, at 15 Millioner af den ved Seddelemmissionen reiste Kapital dels ere blevne udlaante til Staten, dels anbragte i Værdipapirer, saa at Seddelemmissionens begge Sider altsaa ogsaa her ere repræsenterede.

§ 15. Depositorforretningen — Postremisserørelsen.

Foruden de af selve Seddelemmissionen affødte Aktivforretninger drive Seddelbankerne i mere eller mindre Grad tillige andre Bankforretninger, navnlig Deposito- og den paa samme grundede Udlaansvirksomhed, og det ofte i en saadan Udstrækning, at disse Forretninger blive af langt større Betydning end Seddelbankvirksomheden i engere Forstand.

Til Oplysning om hvorledes Forholdet stiller sig i saa Henseende for de skandinaviske Seddelbanker, er der i Anhanget¹⁾ meddelt et Regnskabsuddrag, der udviser disses Stilling og Virksomhed i Aaret 1875. Det maa vistnok i statistisk Henseende erkjendes som en Mangel, at Uddraget alene omfatter et enkelt Aar; men det antages dog at kunne benyttes i nærværende Forbindelse, hvor jeg alene har til Formaal at give en almindelig Oversigt over Forretningernes Beskaffenhed.

¹⁾ Tabel No. 2.

Tager man her først Passivforretningen i Øiesyn, viser der sig en ikke ringe Forskjel mellem de svenske Seddelbanker og de øvrige skandinaviske Seddelbanker.

Af de samlede Passiva udgjorde den cirkulerende Seddelmasse i 1875 for Norges Bank 58.7 %, for Sveriges Rigsbank 38.8 %, for de svenske Privatbanker kun 19.8 % og for den danske Nationalbank 58.0 %.

Denne Forskjel hidrører væsentlig derfra, at Depositorforretningen er meget mere udviklet ved de svenske Seddelbanker end ved den danske og den norske. De indestaaende Midler udgjorde nemlig i Forhold til samtlige Passiva,

ved:	Indskud paa Folio.	Andre Indlaan.
Norges Bank.	11.6 %	« %
Sveriges Rigsbank. . . .	13.5 %	7.3 %
De svenske Privatbanker	7.1 %	43.2 %
Den danske Nationalbank	7.0 %	0.8 %

Forholdet mellem Banksedler og Deposita (o: Foliomidler og andre Indlaan) udgjorde for de skandinaviske samt for andre Seddelbanker som følger:

	Banksedler.	Deposita.
Norges Bank. 1875	1	0.20
Sveriges Rigsbank «	1	0.50
Svenske Privatbanker. . . «	1	2.50
Den danske Nationalbank . «	1	0.13
Finlands Bank «	1	0.002
Tyske Banker ¹⁾ 1873	1	0.31
Den Preussiske Bank ¹⁾ . . «	1	0.20
- Belgiske Bank ²⁾ . . . 1872	1	1.12
Englands Bank ¹⁾ «	1	1.16
do. ³⁾ Decbr. 22. 1875	1	0.92
Engelske Joint-Stock Seddel-		
banker ⁵⁾ «	1	11.50
Skotske Seddelbanker ⁴⁾ . . 1872	1	11.10

¹⁾ Ifølge Wagner.

²⁾ Ifølge Bodios Statistique internationale des Banques d'Emission, (af hvilket Værk forevrigt kun nogle Ark hidtil ere udkomne).

³⁾ Journal of the Statistical Society.

⁴⁾ Inglis Palgrave.

⁵⁾ Max Wirth.

	Banksedler.	Deposita.
Den franske Bank ¹⁾ . . . 1873	1	0.13
do. før Krigen ¹⁾ . 1870	1	0.44
De schweizerske Seddelban- ker ⁵⁾ «	1	6.30
Den østerrikske Nationalbank ⁵⁾ «	1	0.20
Den italienske Nationalbank ¹⁾ 1872	1	0.07
Den russiske Rigsbank ⁵⁾ . . . «	1	0.40
De Nordamerikanske Natio- nalbanker ¹⁾ «	1	1.90

Af foranstaaende Oversigt vil det erfares, at for en stor Del Seddelbanker og navnlig for de engelske Joint-Stock Banker, de skotske, schweizerske og nordamerikanske Banker samt de svenske Privatbanker, er Depositorforretningen vigtigere end Seddelemmissionen, forsaavidt disse Banker ved Hjælp af hin oplaane betydeligt større Summer end ved denne. Da der nu tillige paa Grund af de forskjellige Krav, som disse to Slags Forretningsgrene stille til Dækningsforholdet, kan udlaanes en meget større Procent af Depositomidlerne end af de ved Seddelomløbet tilveiebragte Midler, bliver Depositorforretningen af saameget større Betydning i Henseende til disse Bankers Udlaansevne.

Den Omstændighed, at den norske og den danske Seddelbank har en lidet udviklet Depositorforretning, er selvfølgelig ikke ensbetydende med, at denne Slags Forretninger overhovedet er lidet udviklet i disse Lande. Forskjellen mellem det svenske og de øvrige skandinaviske Landes Banksystem kan i heromhandlede Henseende nærmest udtrykkes saaledes, at i Sverige har et stort Antal Depositobanker Seddelemmissionsret, i Norge og Danmark derimod ikke; de svenske Privatbanker ere nemlig, som ovenfor vist, hovedsagelig Depositobanker.

Til Oplysning om den samlede Depositovirksomhed i de skandinaviske Lande hidsættes nedenstaaende Opgave for Udgangen af 1875. (Summerne i Millioner Kroner).

Endel af de her opførte Summer ere vistnok regnede dobbelt, idet Sparebankerne deponere endel af sine Kassebeholdninger hos Privatbankerne, og disse igjen endel af sine hos Hovedbanken; men dette Forhold antages ikke i væsentlig Grad at forstyrre Sammenligningen mellem Landene indbyrdes.

Banker.	Danmark.	Norge.	Sverige.
Den seddeludstedende Hovedbank	11.86	7.41	19.43
Seddeludstedende Privatbanker i Sverige	—	—	152.19
Andre Privatbanker . . .	72.16	70.45	40.60
Sparebanker	¹⁾ 196.77	²⁾ 92.55	²⁾ 106.26
Tilsammen .	280.79	170.41	318.48
Circulerende Seddelbeløb .	70.58	37.23	96.01
Folkemængde	1,900,000	1,820,000	4,380,000

I Sammenligning med Folkemængden udgjorde Indskuds- eller Depositobeløbet i Danmark 148 Kroner, i Norge 94 Kroner og i Sverige 73 Kroner pr. Indbygger og sammenlignet med den circulerende Seddelmasse henholdssvis 3.9, 4.6 og 3.3 Krone for hver Krone af denne.

I Storbritannien og Irland var Forholdet ca. 400 Kroner pr. Indbygger og 15 Gange den circulerende Notemængde.³⁾

Heraf fremgaar, at Sverige i Henseende til Omfanget af Depositoforretninger, trods de svenske Seddelbankers betydelige Depositovirksomhed, overhovedet staar tilbage for Danmark og Norge.

Dersom man imidlertid bortser fra Sparebankvirksomheden, stiller Forholdet sig anderledes, nemlig:

	Depositobeløb	
	pr. Indbygger.	pr. circuler. Seddel.
Danmark	44	1.2
Norge	43	2.1
Sverige	49	2.2

I Henseende til Spørgsmaalet, af hvilke Omstændigheder Depositovirksomheden og særlig Depositovirksomheden ved Seddelbanker afhænger, ville vi ligesom ved Seddelemmissionen først

¹⁾ Dechr. 1874.

²⁾ Dechr. 1873.

³⁾ Efter de i Journal of the Stat. Society 1876 Marts S. 124 meddelte Oplysninger.

kortelig gjøre Rede for, hvilke Fordele der af samme tilfalder hver enkelt af de to Parter, de Deponerende og Banken.

Førstnævnte opnaa følgende Fordele;

1. Deres Kontanter blive opbevarede paa en sikker og bekvem Maade (det oprindelige Formaal med at deponere Penge);
2. Bankerne besørge dernæst i mange Tilfælde gratis eller ogsaa mod en lav Godtgjørelse adskillige Pengeforretninger for de Deponerende, saasom ved Betalinger dem imellem (Giroforretning) tildels ogsaa Inkassationer, navnlig for Staten eller offentlige Indretninger; Bankens Kunder erholde derhos vel ogsaa fortrinsvis dens Kredit, f. Ex. ved Discontering af Vexler.
3. Dernæst giver Bankerne som oftest Indskyderne Rente, hvis Størrelse dels afhænger af Opsigelsesfristen, dels af den Discontosats, der til enhver Tid noteres af den ledende Bank.

Norges Bank modtager af Private alene Indskud paa Folio, der kunne udtages naarsomhelst. Oprindelig svarede Foliohaverne heraf en Afgift udgjørende 1 pro mille af Beløbet (Bankkonventionen af 10 Oct. 1820 § 32); men dette blev forandret ved L. af 8 Aug. 1842 § 7, siden hvilken Tid Banken først gav en Rente af 2 %, siden af 1 %. I de senere Aar have Bettingelserne for Folioindskud gaaet ud paa, at Banken for de første 14 Dage ingen Rente erlægger, men derefter 1 % aarlig.

Paa de saakaldte Sparebankvilkaar eller 3 Maaneders Opsigelse har Banken i senere Aar af og til modtaget Penge for Statskassens Regning, hvilke ere blevne forrentede med 3 pCt.

Den danske Nationalbank har ligeledes en rentebærende Foliokonto (Kontokourant-Kontoen), hvorhos den modtager Skiftemidler og andre Indlaan for længere Tid, der forrentes med 3 pCt. aarlig.

Den svenske Rigsbank svarer ingen Rente af de paa Anfordring betalbare Midler, naar Indskuddene ere gjorte for Regning af Staten, offentlige Indretninger og Banker (Folio-regningen).¹⁾ Andre kunne indsætte Midler paa «Upp- och Afskrivningskonto», hvilke ligeledes ere betalbare paa Anfordring, og hvoraf Banken erlægger Renter (Rigsb. Regl. § 23). Derhos kan i Rigsbanken indsættes Midler «paa Depositions-

¹⁾ Rigsbank-Regl. § 20.

regning», at tilbagebetales enten paa bestemt Dag eller efter en bestemt Opsigelsesfrist.

De svenske Privatbanker modtage Indskud paa rentebærende Folio (Op- og Afskrivningskonto) samt paa Depositionskonto.

Følgende Opgave viser Størrelsen af den svenske Rigsbanks Indlaansrente i Aarene 1872—1876 efter de forskellige Betingelser, hvorpaa Indskuddet er gjort:

Aar.	For Op- og Afskriv- ningskonto.	For Indlaan med Opsigelsesfrist af:			
		2 Mdr.	3 Mdr.	4 Mdr.	6 Mdr.
i hele Aaret 1872	1—1 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	3	3 $\frac{1}{2}$	—
1 $\frac{1}{2}$ 1873 — 11 $\frac{10}{10}$ 1873 . .	1—1 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	3	3 $\frac{1}{2}$	4
11 $\frac{10}{10}$ — — 27 $\frac{10}{10}$ — . .	1—1 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	4	4 $\frac{1}{2}$
27 $\frac{10}{10}$ — — 8 $\frac{1}{1}$ 1874 . .	1—1 $\frac{1}{2}$	3	4	4 $\frac{1}{2}$	5
8 $\frac{1}{1}$ 1874 — 1 $\frac{1}{6}$ — . .	1—1 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	4	4 $\frac{1}{2}$
1 $\frac{1}{6}$ — — 31 $\frac{12}{12}$ — . .	2	2 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	4	4 $\frac{1}{2}$
1 $\frac{1}{1}$ 1875 — 30 $\frac{3}{3}$ 1875 . .	2	3 $\frac{1}{2}$	4	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$
1 $\frac{1}{4}$ — — 31 $\frac{12}{12}$ — . .	3	3 $\frac{1}{2}$	4	4 $\frac{1}{2}$	—
i hele Aaret 1876	3	3 $\frac{1}{2}$	4	4 $\frac{1}{2}$	—

De svenske Privatbanker notere dels den samme, dels $\frac{1}{2}$ til 1 pCt. høiere Indlaansrente end Rigsbanken. Rigsbankens Vexeldisconto var i 1872 4 pCt., i 1873 4—5 pCt. og en kort Tid 5 $\frac{1}{2}$ pCt., i 1874 5—5 $\frac{1}{2}$ pCt., i 1875 5 $\frac{1}{2}$ pCt. og i 1876 5—5 $\frac{1}{2}$ pCt.¹⁾

I England, Nordamerika og tildels i Tyskland give Banker af anden eller tredie Rang en Indlaansrente, der er 1 pCt. og undertiden $\frac{1}{2}$ eller 1 $\frac{1}{2}$ pCt. under den ledende Banks Discontosats. Dette gjælder dog ikke Indskud, betalbare ved Anfordring, for hvilke, saavidt vides, i Regelen ikke betaales Rente. Den engelske og den franske Hovedbank modtage ikke Deposita til Forrentning²⁾, da de i samme indsatte private Midler for en betydelig Del bestaa af Indskud fra andre Banker, der benytte disse Midler som sine Kassebeholdninger.

Bankernes Fordel af Depositorforretningen bestaar deri, at de kunne udlane en betydelig, ja i Regelen den største Del af de deponerede Midler.

¹⁾ Se herom nærmere Tabelbilaget.

²⁾ Wagner: Zettelb. S. 559; Jevons: On Money S. 322.

Da denne Del forrentes til en høiere Rentefod end de indsatte Summer, bliver Forskjellen mellem de af Banken erlagte og de (i Regelen som Disconto indkommende (Forskuds-) Renter Bankens Bruttoindtægt af Depositorretningen.

Grunden til, at Banken kan udlåne Størstedelen af de hos den deponerede Summer uden derved at resikere at komme i Forlegenhed, naar disse Summer opsiges, ligger fornemmelig deri, at Indsætninger og Udtagninger i Regelen ballancere hinanden, idet de samme Summer, der tiltrænges paa en Kant gjerne gennem et eller flere Mellemlid blive ledige paa andre. Hertil komme de regelmæssigen indflydende Afbetalinger paa de af Bankerne givne Laan samt deres øvrige mere eller mindre realiserbare Tilgange. Bankerne have det desuden i sin Magt ved Forhøielse i Indlaansrenten at fremkalde en rigeligere Tilstrømning af Kapital og formindske Udtagningen. Jo længere Opsigelsesfrist, der er betinget for de hos Banken indsatte Midler, desto lettere har denne selvfølgelig for at tilvejebringe de fornødne Midler til at dække sine Forpligtelser, deraf den høiere Rente for Indlaan paa længere Tid.

Af megen Betydning for Depositorretningen er Beskaffenheden af de Forhold, der betinge Midlernes Indsætning og Udtagning. De strax opsigelige Midler frembyde ikke alle den samme Resico for, at de i Virkeligheden ville blive opsagte. Procentforholdet af de opsagte Midler er saavel, hvad Folio- som hvad Sparebankindskud angaar, snart større, snart mindre, idet det afhænger dels af Indskydernes, dels af Tidernes Beskaffenhed. Til de Indskud, der i denne Henseende give en større Resico end andre, og som altsaa maa mødes ved en større Kassebeholdning, høre navnlig de, der gjøres af Banker eller Bankører, der nemlig i Regelen indsætte den Kasse, der i Tilfælde af upaaregnede Opsigelser skal tjene dem selv som Sikkerhed, hos den større Bank. Af en anden Beskaffenhed er f. Ex. de Foliomidler, der indsættes af Assuranceselskaber for at tjene som disses disponible Kapital for det Tilfælde, at der bliver Spørgsmaal om Udbetaling af Skadeserstatning. I det hele taget vil en Bank, der modtager Indskud fra mange og forskjelligartede Hold, kunne være sikrere paa, at en Del af Indskuddene ville blive stadigt staaende, end en Bank, der alene modtager enkelte ligeartede Klasser af Indskud. Det er derfor af Vigtighed for Bankerne at have en udstrakt Forretningskreds, idet Mængden af Kunder i forskjellig Stilling er af lignende Betydning for Bankerne, som det for Assurance-

selskaberne er magtpaaliggende at have en paa mange Resicoer fordelt Forsikringssum.

I denne Forbindelse kan ogsaa mærkes, at det — ligesom ved Assuranceselskaberne — er forbunden med større Resico at modtage Deposita i enkelte store Beløb fordelt paa faa Hænder end at have dem fordelt i mange Smaabeløb. Omvendt, dersom Antallet af Smaabeløb er overveiende stort, voxer Administrationsomkostningerne.

Af de ved Opsigelse strax forfaldne Midler synes under forøvrigt lige Vilkaar de rentebærende at maatte kunne paa-regnes at blive staaende i længere Tid end de ikke rentebærende, hvorfor det betingelsesvis kan lønne sig for en Bank at svare Renter af Foliomidler. Imidlertid er Folio-renten i Almindelighed saa liden, at den neppe i nogen væsentlig Grad vil hindre Udtagelsen, naar Anledning til en mere lønnende Anvendelse frembyder sig.

Depositorørelsen er ligesom Seddelcirculationen underkastet visse Fluktuationer. I Tider hvor en livlig Speculation bringer Omsætningerne og dermed Seddelmængden til at stige, vil Trangen til forøgede Virkemidler ofte bevirke, at de paa Folio og andet Indlaan indsatte Midler udtages, hvorved altsaa Depositobeløbet aftager. Og omvendt, naar Omsætningen er stille, vil i Regelen megen Kapital blive indsat i Bankerne, fordi den mangler lønnende Sysselsættelse. Det vil derfor ofte være Tilfældet, at en Banks Seddelcirculation og Depositorørelse bevæger sig i modsatte Retninger, saa at Fluktuationerne i Seddel- og Depositogjælden, taget som en Helhed, derved for nogen Del udjævnes. Dette er selvfølgelig en Fordel for Banken, da større Udtagninger af dens Metalforraad derved i nogen Grad modarbeides. Imidlertid kan der, som Erfaring viser, ogsaa forekomme en samtidig Stigen eller en samtidig Falden i Seddel- og Depositosummerne, f. Ex. naar Næringsveienes gode Afkastning baade fremkalder forøget Rørelse og mere disponibel Kapital, eller naar der i Kriser paa Grund af høie udenlandske Kurser udtages Metal af Banken og dertil benyttes de paa Folio indestaaende Midler, paa samme Tid som ogsaa Seddelcirculationen indskrænkes paa Grund af Forretningernes Lammelse.

Det vil imidlertid være et sjældent Tilfælde, at nogen pludselig større Formindskelse baade i Depositobeløbet og i Seddelcirculationen finder Sted; thi i Almindelighed formindskes sidstnævnte ikke under Krisen, men i den nogen Tid efter

samme indtrædende Lammelsesperiode, hvorunder atter adskillige Kapitaler ville være ledige og derfor indsættes i Bankerne.

Den overveiende Regel for de midlertidige Fluktuationer antages derfor at være den, at Depositobeløbet aftager samtidig med Seddelcirculationens Stigning og omvendt.

Sammenligner man foreøvrigt Depositobeløbets Stabilitet med Seddelcirculationens, er det ikke uden sin Betydning, at førstnævnte Beløb i Regelen er fordelt med større Beløb paa færre Hænder og derfor lettere kan opsiges end den i et stort Antal Smaabeløb, i alle Bygder og Byer spredte Seddelcirculation.

Af de øvrige Passivforretninger skulle vi her alene nævne den ved de svenske Banker og navnlig Privatbankerne forekommende betydelige Udstedelse af Postremissexler eller Bankanvisninger til Forsendelse gennem Brevposten. I Danmark og Norge er denne Forretningsgren forholdsvis ubetydelig, hvilket maaske skriver sig derfra, at Forsendelser af kontante Pengebeløb ligesom i det hele Brugen af Kontanter (cfr. ovenfor S. 28) er mere anvendt i disse Lande end i Sverige.

§ 16. Oversigt over Seddelbankernes Aktivforretninger. Seddelbankernes Stilling i Laanemarkedet.

Aktivforretningens vigtigste Grene vil sees af følgende Oversigt over de forskjellige Aktivposters Procentforhold ved de skandinaviske og endel andre Seddelbanker:

Seddeludstedende Banker.	Guld- og Sølvbeholdning.	Vexler og andre Fordringer paa Udlandet.	Indenlandske Vexler og Vexelobligationer.	Lombardlaan.	Laan paa Kassa-kreditiv	Laan mod Hypothek i faste Eiendomme samt andre Laan paa lang Tid.	Værdipapirer.	Andre Aktiva.	Tilsammen.
Norges Bank Decbr. 1875.	23.1	16.5	38.6	—	—	21.4	—	0.4	100.0
Sveriges Rigsbank 1875 . .	22.1	20.1	8.2	18.0 ³⁾	8.9	12.3 ⁴⁾	9.2	1.2	100.0
De svenske Privatbanker 1875	3.0	1.2	23.2	20.2	18.6	—	20.8 ⁵⁾	13.0 ⁶⁾	100.0
Den danske Nationalbank Juli 1875	34.5	8.0	17.3	19.3	—	10.2	9.6	1.2	100.0
Den preussiske Bank Decbr. 1872 ¹⁾	46.2	45.2		7.8	—	0.8			100.0
6 middelstore Banker i det nordlige Tyskland ¹⁾ . . .	16.4	46.0		18.6	—	—	19.0	—	100.0
8 mindre tyske Banker ¹⁾ . .	14.4	35.7		7.4	—	—	42.5	—	100.0
Englands Bank i 1872 ¹⁾ . .	39.4	37.0		—	—	—	23.6	—	100.0
De skotske Banker ²⁾	6.0 ⁷⁾	43.2		28.8		—	21.0	—	100.0

¹⁾ Ifølge Wagner.

²⁾ Journal of the Stat. Society 1866 Marts S. 92.

³⁾ Tabel No. 2 Regnskabsuddraget B No. 5 & 6.

⁴⁾ do. No. 8—11.

⁵⁾ No. 13 & 14.

⁶⁾ Herunder Rigsbankens Sedler, Privatbanksedler og andre strax realiserbare Værdier.

⁷⁾ «Cash at call and notice», hvori er iberegnet andre Bankers Noter; Guldbeholdningen udgjør ca. 4 %

Det fremgaar af ovenstaaende Opgaver, at den største Del af Seddelbankernes Aktiva anvendes i den ene eller anden Form til Udlaan. For Norges Bank var dette i 1875 Tilfældet med $76\frac{1}{2}$ pCt. af samtlige Aktiva, for Sveriges Rigsbank med $67\frac{1}{2}$ pCt., for de svenske «enskilda» Banker med 63,2 pCt., for den danske Nationalbank med 54,8 pCt., idet Resten af Aktiverne dels vare anbragte i Guld, dels i Værdipapirer, af hvilke sidste en ikke ringe Del kunne ansees at repræsentere Laan, d. e. især Statslaan.

Spørges der nu om Seddelbankernes og særskilt Seddel-circulationens Forhold til Laanemarkedet i det hele, da maa Svaret blive det, at de tilveiebringe en meget betydelig Del af den disponible Laanekapital.

Da de fleste Laan gives i Form af Penge eller Pengesedler, ligger det navnlig i de Lande, hvor de øvrige Kreditmidler forholdsvis ere lidet benyttede (cfr. ovenfor Side 28), for en overfladisk Betragtning nær at antage, at den for Laanemarkedet disponible Kapital væsentlig bestaar i eller er afhængig af Mængden af de forhaandenværende Kontanter.

Dette er imidlertid langt fra Tilfældet; thi Kontanterne spille ved Kreditgivningens væsentlig den samme Rolle som ved Varesalg; de ere kun Mellemed eller, om man vil, Transportredskaber, ved hvis Hjælp de krediterede eller solgte Værdier overføres fra Laangiver til Laantager, fra Sælger til Kjøber. Den samme Mængde af Kontanter formidler i det ene som i det andet Tilfælde en stor Mængde af paa hinanden følgende Transaktioner.

Den for Laanemarkedet disponible Kapital bestaar derimod i den Del af Samfundets samtlige Kapitalværdier, som Eierne kunne og ville overlade andre til Benyttelse. Disse Kapitalværdier bestaa dels i rede Penge, Guld og Sølv, dels og fornemmelig i Salgsværdierne for de af Eierne afhændede forskellige Slags Produkter eller andre Værdigjenstande, deriblandt ogsaa, om end sjældnere, faste Eiendomme.

Et Exempel vil nærmere belyse dette Forhold. *A* laaner i en Bank 10,000 Spd. i Kontanter, hvormed han køber en Eiendom af *B*, der indsætter de samme 10,000 Spd. i Banken. Denne udlåner dem atter til *C*, som derfor køber et Parti Kaffe af *D*, der igjen indsætter det samme Beløb i Banken.

Hvis nu ikke Banken her havde kommet imellem, kunde Transaktionerne være foregaaet paa følgende Maade:

A kjøber Eiendommen af *B* for 10,000 Spd., som han bliver denne skyldig.

C ligeledes Kaffepartiet af *D*, der faar det samme Beløb tilgode.

I førstnævnte Tilfælde har man følgende Kreditorer og Debitorer:

A skylder 10,000 Spd. til Banken og denne igjen det selvsamme Beløb til *B*.

C skylder ligeledes 10,000 Spd. til Banken og denne igjen Beløbet til *D*.

I det andet Tilfælde er Forskjellen alene den, at Mellemledet (Banken) er borte, saa at *A* direkte skylder Beløbet til *B* og *C* til *D*.

I det første Tilfælde vil det sees, at de 10,000 Spd. i Kontanter formidlede en Kreditgiven af tilsammen 20,000 Spd. I det andet Tilfælde blev der givet en Kredit af 20,000 Spd. uden at nogen Brug blev gjort af Kontanter.

Heraf sees, at det større eller mindre Forraad af Kontanter, hvad enten bestaaende i Mynt eller i Sedler, i og for sig ikke kan have synderlig Indflydelse paa Størrelsen af den for Laanemarkedet disponible Kapital.

Denne afhænger derimod væsentlig af følgende Faktorer:

- 1) Værdien af den overhovedet opsamlede Kapital.
- 2) Denne Kapitals mere eller mindre bundne Tilstand.
- 3) Kapitalisternes større eller mindre Villighed til at overlade den disponible Del af Kapitalen til andre (hvad enten umiddelbart til disse eller middelbart gennem Bankerne).

Jo større og tilgængeligere den hele Kapital er, desto mere kan der bringes paa Laanemarkedet og desto mere vil der ogsaa i Virkeligheden blive bragt, saafremt Villigheden til at overlade samme er lige stor.

Jo større den sidstnævnte Faktor er, desto mere Kapital vil der forholdsvis tilflyde Laanemarkedet; men det er derfor ikke sagt, at dette derved faar en større absolut Tilvæxt.

Disse Faktorer ere undergivne ikke ubetydelige Fluktuationer.

Den samlede Kapital voxer i det hele taget, naar Produktionen er større end Forbruget, hvad enten Overskuddet hidrører fra et rigt Udbytte af Næringsveiene eller deraf, at Livsvilkaarene blive billigere, eller en større Sparsomhed og Økonomi vinder Udbredelse.

Kapitalværdien kan derhos ogsaa voxe som en Følge af

Prisernes Stigen; men dersom Prisstigningen er almindelig, og altsaa alene er Udtrykket for Pengenes Synken i Værdi, bliver Stigningen kun af nominel Betydning, og om der af denne Aarsag end kan tilflyde Laanemarkedet større Summer, saa opveies dette ved Laanebehovets tilsvarende Væxt.

Kapitalernes større eller mindre Bundethed afhænger dels af Beskaffenheden af de Gjenstande, hvori de ere blevne anbragte, dels af Konjunkturerne. I førstnævnte Henseende kommer det fornemmelig i Betragtning, hvorvidt Kapitalen er anbragt i let afsættelige eller mindre afsættelige Formuesgjenstande. Den tilgjængelige Laanekapital formindskes saaledes, naar store Summer anvendes til Jernbaneanlæg og andre lignende Foretagender, hvorved let afsættelige Værdier forvandles til uafsættelige, eller som det hedder, blive bundne for længere Tid. Herved er imidlertid at mærke, at Gjenstandenes Beskaffenhed i heromhandlede Henseende maa bedømmes i Forhold til deres Afsættelighed og ikke i Forhold til deres øvrige Egenskaber. Et Vaaningshus, en Fabrik, et Grundstykke, et Skib o. s. v. kan paa et Sted høre til de let afsættelige Gjenstande, medens de paa andre Steder enten slet ikke eller kun undtagelsesvis gaa i Handelen. I første Fald blive disse Gjenstande, saafremt deres Eiere ikke selv ville bruge dem eller de derfor erholdte Salgsværdier, en Del af Laanekapitalen, i sidste Fald er Eiernes Vilje ikke tilstrækkelig dertil.

Heraf fremgaar det ogsaa, hvorledes Konjunkturerne i heromhandlede Henseende maa udøve en betydelig Indflydelse. Thi naar Afsætningen gaar langsomt for sig, naar Varelagrene holde sig store, naar det i gode Tider livlige Salg af Skibe, faste Eiendomme o. s. v. standser, ere de før let afsættelige Gjenstande blevne mindre afsættelige og Kapitalværdierne altsaa ikke saa tilgjængelige som i de gode Tider.

Denne Omstændighed vilde have til Følge, at Laanemarkedet fik en større Tilstømning af Kapital i Spekulations-tider og en mindre i de saakaldte flauere Tider, dersom ikke denne Virkning blev ialfald delvis opveiet ved den tredie Faktor, af hvilken Laanemarkedets Tilstand afhænger, nemlig Kapitalisternes Villighed til at overlade sin Kapital til andre.

Naar der er gode Konjunkturer, vil nemlig enhver Forretningsmand i Regelen selv benytte sin Kapital saa meget som mulig, medens han under de daarlige Konjunkturer vil iagttage en afventende Holdning, og derfor foreløbig indsætte den ledige

Kapital i en eller anden Bank. Af samme Grund vil Laanebehovet i førstnævnte Tilfælde optræde stærkt, i sidstnævnte svagt.

Under Kriser forholder det sig derimod anderledes; saavel Kapitalisten, som den, der benyttér Kredit, vil saa meget som mulig søge at lægge Beslag paa den disponible Kapital, idet begge ville søge at sikre sig under de utrygge Tilstande. Kapitalisten vil derhos ogsaa af den Grund være mindre tilbøielig til at overlade sin Kapital til andre, fordi der er større Resico forbunden dermed end i sædvanlige Tider, og tillige, fordi Mistilliden — Kreditens Modsætning — er større. Her viser sig især Nyttens af solide Bankindretninger, hvis Stilling er saaledes befæstet, at de baade indgyde Kapitalisterne ubetinget Tillid og ere istand til at hjælpe saadanne Laantagere, hvis Forlegenhed med Sikkerhed kan skjønnes alene at være af midlertidig Art.

Efter at jeg nu har søgt at paavise de almindelige Forholde, af hvilke Størrelsen af den disponible Laanekapital afhænger, gaar jeg over til Undersøgelsen af den særskilte Rolle, som Seddelbankerne her spille.

Seddelbankernes Udlaansevne beror dels paa Størrelsen af den Del af Seddelcirculationen, der ikke behøver at være metallisk dækket, dels paa de hos dem deponerede Midler, dels endelig paa deres egen Kapital.

Det circulerende Seddelbeløb repræsenterer et tilsvarende Beløb af Fordringer, som Seddelihændehaverne have til Banken, i Forhold til hvilken Virkningen bliver den samme, som om et tilsvarende Beløb i Mynt eller Guld var bleven indsat i denne. Af det Beløb, der saaledes er bleven betroet Banken, maa en Del holdes i Kasse, det øvrige kan enten udlaanes eller anbringes paa anden Maade, saasom til Indkjøb af Værdipapirer.

Endel Oplysninger om de skandinaviske Bankers Udlaansrørelse ville findes meddelte i vedlagte Tabel Nr. 3, hvorefter det indbyrdes Forhold mellem Seddelbankerne og de øvrige større Bankinstituter fremgaar.

Tabellen omfatter imidlertid langtfra den hele Udlaansvirksomhed.

Til de 38 Millioner Kr., som Norges Bank, og de 59 Millioner, som de norske Privatbanker udlaane, kommer for det første over 80 Millioner, der udlaanes af Sparebankerne¹⁾, samt

¹⁾ Ved Udgangen af 1872 udlaante disse nemlig 73,080,000 Kroner
Kiær: Om Seddelbanker.

40 Millioner Kroner udlaante af Hypothekbanken¹⁾. Til denne Udlaanssum af 217 Millioner Kr. kommer endnu de Beløb, der udlaanes af offentlige Indretninger, navnlig af Oplysningsvæsenets og andre under Kirkedepartementet sorterende Fonds, Enkekassen, Legatpenge, fremdeles Umyndiges Midler, hvilke tilsammen for Aaret 1865 beregnedes til 57 Mill. Kr.²⁾ og nu vistnok adskilligt overstiger 60 Mill. Hertil kommer endnu de Beløb, der udlaanes dels af private Bankører, af hvilke enkelte drive en meget betydelig Virksomhed, fremdeles af andre Private, fornemmelig mod Pant i faste Eiendomme, af Assurance-selskaber m. m., hvilket tilsammentaget udgjør en meget stor Sum, idet alene de private Pantelaan kan beregnes i 1865 at have udgjort adskilligt over 100 Millioner Kr.³⁾.

Det vil heraf sees, at den Laanekapital, der disponeres af Norges Bank, alene udgjør en Brøkdel, ikke engang $\frac{1}{10}$ af den hele indenlandske Udlaanskapital.

Alligevel indtager den som den største Laangiver en prædominerende Stilling, saa at den Rentefod eller Discontosats, som fastsættes af den, udøver megen Indflydelse paa det øvrige Laanemarked, om end dette paa sin Side virker tilbage paa Norges Bank.

Man maa imidlertid her skjelne mellem de staaende Udlaan og de oftere fornyede korte Laan. De førstnævnte, der væsentlig bestaa i Laan mod Pant i faste Eiendomme, ere af mindre Betydning i Henseende til Laanemarkedets Bevægelser, fordi de stiftes for længere Tid og derfor ikke omsættes saa hyppig, med andre Ord ikke bringes saa hyppig paa Laanemarkedet.

De korte Laan derimod omsættes ofte og bestemme derfor væsentlig Laanemarkedets Karakter. Paa dette Felt, der hos os hovedsagelig repræsenteres ved de indenlandske Vexler og Vexelobligationer (i Danmark tillige ved Lombardlaan og i Sverige endvidere ved Udlaan paa Kassekreditiv), indtage de egentlige Bankinstituter en langt mere fremtrædende Stilling, idet det vistnok tør antages, at den overveiende Masse deraf gaar igjennem dem. Her er derfor ogsaa Seddelbankernes Stilling af større Betydning.

mod Vexelobligationer og Vexler, hvorhos de eiede Værdipapirer og Panteobligationer til et Beløb af 21,530,000 Kr.

¹⁾ Decbr. 1875.

²⁾ Femaarsberetningen, Indledn. S. XLVI.

³⁾ Cfr. Femaarsberetn. 1861—65. Indl. S. LXII sammenholdt med S. XLVI o. a. St.

Hvad der ovenfor er bleven udviklet med særligt Hensyn til norske Forhold, gjælder i mere eller mindre Grad ogsaa om de udenlandske Seddelbanker i deres Stilling til de forskellige Landes Laanemarkeder.

§ 17. De forskellige Aktivforretningers Betydning for Bankens Kunder.

Jeg skal nu gaa over til en kortfattet Karakteristik af de forskellige Grene af Seddelbankernes Udlaansvirksomhed, der først skal blive betragtet fra Laantagernes, dernæst fra Bankernes eget Standpunkt.

De fleste Vexler, der af Seddelbankerne disconteres, have sin Oprindelse fra Handelsforretninger, (Forretningsvexler), idet Varesælgeren trækker Vexel paa Kjøberen, som derved faar Henstand med Betalingen, indtil Vexelen er forfalden.

Varesælgeren paa sin Side kan enten lade Vexelen blive liggende indtil Forfaldstid eller ogsaa ved at endossere den reise Penge derpaa, forinden Betalingstiden er kommen. Disconteres Vexelen strax forinden Forfaldstidens Udløb, nærmer Forretningen sig en Inkassationsforretning, idet Endossenten ved Vexelens Discontering erholder Beløbet indkasseret.

Ved de Fordringer og Modfordringer, som opstaa gennem de forskellige Forretningsforbindelser, blive Vexlerne tillige et bekvemt Middel til Iværksættelse af Betalinger mellem forskellige Steder, uden at Kontanter behøve at sendes, idet nemlig de skyldige og tilgodehavende Vexelbeløb gjensidigen likvideres. Navnlig er dette af Betydning i Opgjør mellem Personer, der bo i forskellige Lande eller i forskellige Byer i samme Land.

Ved Siden af denne sin Hovedbestemmelse danner imidlertid Vexelforretningen ogsaa en Form for Optagelse af kortvarige Laan, idet de paa denne Maade stiftede Fordringer ved at undergives den strenge Vexelret blive lettere realisable og sikrere end andre.

Paa Grund af disse Egenskaber tjene Vexler tillige som omløbende Betalingsmiddel navnlig i de større Forretninger, idet det under udviklede Forholde ikke er sjældent, at Vexler indenfor samme Sted gaa fra Haand til Haand i Lighed med Penge. (Cfr. ovenfor S. 27).

Vexelobligationer ere en for Danmark og Norge særegen Form af Gjældsbreve, hvorved Debitor overtager en strengere Forpligtelse end almindelig (i Henseende til Arrest). De udstedes hos os i Almindelighed paa 3 og indtil 6 Maaneder;

men da de ifølge fast Praxis ved Forfaldstiden stadig fornyes, efterat et større eller mindre Afdrag er bleven betalt,¹⁾ falder den i denne Form ydede Kredit i Virkeligheden sammen med Laan givet paa længere Tid, og kunne forsaavidt sammenlignes med de svenske «Afbetalingslaan» eller «Laan med Omsætningsret», kun at Afbetalingstiden hos os er noget længere. Disse Laan antages imidlertid kun at udgjøre en ringe Del af de i Regnskaberne for Norges Bank underet opførte «Vexler og Vexelobligationer».

Lombardlaan eller Laan mod haandfaaet Pant af Varer eller Værdipapirer forekomme saagodtsom ikke ved Norges Bank, derimod ved enkelte andre norske Banker, samt i ikke ringe Udstrækning ved de øvrige Seddelbanker i og udenfor Skandinavien.

Den egentlige og oprindelige Hensigt med disse Laan er at sætte Producenter eller Eiere af Varebeholdninger istand til at holde sin Forretning gaaende under daarlige Konjunkturer uden at være nødt til at sælge sine Varer til Underpris; men de have efterhaanden og navnlig efter Indførelsen af Laan mod Depositum af Værdipapirer faaet en mere almindelig Karakter. Denne Laaneform yder bl. a. den Fordel for den Laansøgende, at han ikke behøver at stille personlig Borgen²⁾ og saaledes er uafhængig af den Kredit, han for sin Person nyder. I Sverige forekommer den egentlige Varelombard fornemmelig som Laan paa Metalvarer, Jern og Kobber, de saakaldte Laan paa «vågförda effekter»; dernæst bruges ogsaa Laan paa Værdipapirer i temmelig stor Udstrækning. Ligesaa i Danmark.

Disse Laan have i Regelen en længere Forfaldstid end Vexler; efter Reglementet for den svenske Rigsbank af 1876 skulle de dog ikke bevilges paa længere Tid end 6 Maaneder eller ogsaa med en Opsigelsesfrist af høist 3 Maaneder.

En anden Laaneform, som ikke bruges ved Norges Bank og heller ikke ved den danske Nationalbank, men derimod er meget yndet i Sverige, Skotland, England, Amerika o. a. St., er Bevilgning af den saakaldte Kassekredit. Denne bestaar deri, at Modtageren af Laanet istedetfor at erholde sig samme

¹⁾ De Vexelobligationer, der disconteres af Norges Bank ere i Regele udstedte paa 3 Maaneder, hvortil kommer 1 Løbemaaned; Afdraget er 10 Ct.

²⁾ Bankfundatsen § 22, cfr. L. 28 Septbr. 1857 § 4.

kontant udbetalt, bliver krediteret for Beløbet i Laangiverens Bøger og saaledes indtil den bevilgede Grændse kan udstede Anvisninger eller inddrage Kontanter, efterhaanden som han derfor har Brug. Fordelen ved denne Ordning for Laantageren bestaar deri, at han paa samme Tid, som han er sikret Benyttelsen af det større Beløb, som han muligens kan tiltrænge, alligevel ikke lægger Beslag paa netop mere end det Beløb, som han til enhver Tid virkelig trænger. Ved den Besparelse i Kassebeholdninger, som heraf er en Følge, kan endel af den ellers fuldt optagne Kapital gjøres frugtbringende, hvilket kommer den Laantagende tilgode i Form af billigere Laanetilkaar.

Et Par norske Banker (Drammens Privatbank og Drammens og Oplandenes Kreditbank), have i senere Aar indført denne Laaneform, som dog endnu ikke har vundet nogen syn- derlig Udbredelse her i Landet.¹⁾

I Henseende til de øvrige Laaneformer finde vi i denne Forbindelse intet særligt at bemærke.

Vi skulle imidlertid her kortelig berøre Laantagernes Interesse i Forhold til Inddragningen af de opsigelige eller ophørende Laan. En stor Del af de paa bestemt Tid givne Laan have nemlig faktisk Karakteren af staaende Forskud til de Forretningsdrivende, om de end formelt taget ere beregnede paa at skulle ophøre ved Forfaldstiden. De indbetalte Summer blive nemlig under normale Forhold strax udlaante igjen til Bankens Kunder, der saaledes stadigt benytte dens Kredit. Dette er Tilfældet med alle Former af Laan, om end i noget forskjellig Grad.

Da de Forretningsdrivende i Almindelighed indrette sig i Overensstemmelse med denne af Sagens Natur følgende Laanep- raxis, vilde det selvfølgelig meget let kunne bringe dem i Forlegenhed, om Banken vilde benytte sig af sin juridiske Ret og enten standse eller voldsomt indskrænke sine nye Ud- laan, om det end paa den anden Side ogsaa ofte forekommer, at Laantageren kun har Brug for Laanet en kortere Tid, saa at Laanet baade formelt og reelt er af kort Varighed.

En anden Sag er det, at Bankens stadige Kunder maa være forberedte paa, at Udlaansvirksomheden ikke stedse kan foregaa i samme Udstrækning, men snart maa indskrænkes, snart atter kan udvides. Disse Fluktuationer i Laanemarkedet

¹⁾ Cfr. Tabel No. 3.

følge ogsaa af Forholdets Natur; men det er klart, at de Laansøgende ikke mindre end Bankens egen Interesse er bedst tjent med, at Bevægelserne i Laaneverksamheden saavidt mulig blive af jævn og regelmæssig Karakter, hvad der dog ikke altid kan opnaaes.

I nær Forbindelse hermed staar Spørgsmaalet om Udlåansrenten. Ogsaa her ere Laantagerne ikke alene interesserede i at erholde Laanene til billig Pris, men ogsaa i at Renten eller Discontosatsen er nogenlunde jævn. Hyppige og stærke Fluktuationer i Discontosatserne ere en følelig Ulempe for Forretningsverdenen, paa Grund af den Usikkerhed, som de medføre i Henseende til Forretningernes Udbytte. De Foretagender, der mindst taale saadan Usikkerhed, ere de, hvis Udbytte afhænger af en længere Fremtid, såsom Jordforbedringer, industrielle Foretagender o. s. v., hvorfor der ved saadanne i Regelen optages Pantelaan eller andre Laan med lang Forfaldstid.

Seet fra Laantagernes Standpunkt er det altsaa en naturlig Ordning, at Rentefoden eller Discontosatsen er stabilere for de langsigtige end for de kortsigtige Laan, ligesom ogsaa Laantagerne kunne finde sig tjente med at betale en noget høiere Pris for de længere end for de kortere Laan, da de ved førstnævnte ere sikrede Laanekapital for en længere Tid.

Bankdiscontoens Standpunkt og Bevægelser i Aarene 1850—1876 vil for de skandinaviske Hovedbankers Vedkommende sees af Tabel 4 samt af vedlagte grafiske Fremstilling.

§ 18. De forskellige Aktivposters Betydning for den seddeludstedende Bank.

Ved Spørgsmaalet om de forskellige Aktivposters Betydning for den seddeludstedende Bank kommer fornemmelig følgende tre Hensyn i Betragtning:

- 1, deres Sikkerhed;
- 2, deres Realiserbarhed;
- 3, deres Rentabilitet.

I førstnævnte Henseende frembyde selvfølgelig Bankens Beholdninger af Mynt samt af ædle Metaller den største, ja man kunde sige en absolut Garanti, dersom ikke den Resico var tilstede, at Beholdningerne kunde gaa tabt eller formindskes ved Tyvehaand, ved Bedrageri af Bankens Embedsmænd, ved fiendtlig Occupation, samt ved Statsstyrelsens Misbrug af sin Magt, m. m. Ligeoverfor saadanne Eventualiteter, hvis Mulig-

hed ikke kan nægtes, da Erfaring viser, at de virkelig ere indtraadte, besidde andre Aktivposter, navnlig Gjældsbreve, visse Fortrin; men da heromhandlede Resico i Betragtning af den i de fleste civiliserede Samfund og særskilt i de skandinaviske Lande herskende private og offentlige Retstilstand, i det hele maa erkjendes at være af ringe Betydning, er det ikke tvivlsomt, at jo Metalbeholdningen maa stilles i første Rang, hvad Værdiernes Sikkerhed angaar. Det fortjener dog i denne Forbindelse at bemærkes, at en Beholdning af Sølv, efter at dette Metal mere og mere er bleven fortrængt fra Myntcirculationen, ikke længere afgiver saamegen Sikkerhed for fuld Pengeværdi som tidligere, og derfor i heromhandlede Henseende staar noget tilbage for en Guldbeholdning.

En ligesaa stor Sikkerhed som i Beholdningen af ædle Metaller har Banken i Lombardlaan, naar det givne Depositum bestaar i disse Metaller. I det hele er Sikkerheden af Lombardlaan for en væsentlig Del afhængig af Beskaffenheden af de Varer eller Effekter, hvorpaa Laanet gives, om det end er saa, at Banken ogsaa har Debtors Person at holde sig til.

I Henseende til Varernes Beskaffenhed kommer for det første deres Holdbarhed i Betragtning, hvorfor det er en almindelig Regel, at Lombardlaan ikke tilstaaes paa Varer, der ere udsatte for at bedærves; men næsten af samme Betydning er det, at Varerne ikke ere udsatte for store Prisfluktuationer, da det jo for Banken kommer ud paa omtrent det samme, enten Pantets Værdi er forringet ved Beskadigelse eller ved Prissfald. Af Hensyn hertil udlaanes ved Varelombard ikke til Pantets fulde Værdi, men i Almindelighed indtil $\frac{1}{2}$ à $\frac{3}{4}$ deraf,¹⁾ ligesom det ogsaa er sædvanligt, at Debitor i Tilfælde af Prissfald maa give Efterskudssikkerhed. Om Laan paa Værdipapirer gjælder i det hele det samme som om Varelombard, idet det dog bemærkes, at endel Værdipapirer f. Ex. de engelske Consols, ansees næsten ligesaa sikre som rede Mynt, hvorfor der paa saadanne udlaanes ligetil 90 pCt.

Af en med Varelombard beslægtet Beskaffenhed er i Henseende til den Sikkerhed, der ydes, Laan mod Pant i fast Eiendom. En Jordeiendom er lidet udsat for at forringes,

¹⁾ Saaledes efter Fundatsen for Norges Bank paa Guld og Sølv kun indtil $\frac{3}{4}$ (strengt!), paa andre gode Varer indtil $\frac{1}{2}$; efter det sidste Reglement for Sveriges Rigsbank indtil $\frac{3}{4}$ mod Pant af vågførde effekter cfr. og Wagner Zettelbanksystem S. 331.

og hvad Husværdier angaar, har man i Brandassurancesummen Betryggelse mod den største Fare, skjønt Resicoen for Forfald eller anden Beskadigelse ikke er ganske borte. Priserne paa saadanne Eiendomme pleie i det hele og store at være i Stigende; dog kan saavel periodiske som lokale Synkninger i Priserne lettelig indtræde.

Den Sikkerhed som Vexler give, beror dels paa Debitors, samt Vexelendossenternes og Vexeludstederens Soliditet, dels paa den strenge Inddrivelsesmaade og den paa de forskjellige Steder inden Forretningsverdenen herskende mere eller mindre strenge Opfatning af Nødvendigheden af Vexelforpligtelsernes punktlig Opfyldelse. Forsaavidt der spørges om Personernes Soliditet, er denne igjen afhængig af Tidsomstændighederne, samt tildels ogsaa af de Forretninger, hvoraf de enkelte Vexler have sit Udspring. I rolige Tider er det sjældent, at Bankerne lide noget Tab ved Vexler, men under store Handelskriser kan en betydelig Del af Vexelfordringerne blive usikker.

Til Belysning heraf skal jeg først meddele nogle Resultater af den danske Nationalbanks Regnskaber for Aarene 18⁵⁶/₅₇ til 18⁶³/₆₄, under Henvisning til det som Tabel No. 5 meddelte Regnskabsuddrag.

I de syv normale Aar af dette Tidsrum (altsaa bortseet fra Regnskabsaaret 1ste Aug. 1857 — 31te Juli 1858), forfaldt der af Vexler i Rigsmynt et gennemsnitligt Beløb af 16,364,000 Rdlr. aarlig, hvoraf 24,800 Rdlr. eller kun omtrent 1¹/₂ pro mille (¹/₇ pCt.) blev overført til de protesterede Vexlers eller Recambio Conto. Af Vexler i Hamburger Bco. forfaldt gennemsnitlig 28,286,000 Bcomk., hvoraf alene 14,300 Bcomk. eller ¹/₂ pro mille, og af Sterlingsvexler (i de 6 Aar 18⁵⁸/₅₉—18⁶³/₆₄) 698,200 Lstrl., hvoraf intet overførtes paa nævnte Conto.

Beholdningerne af Vexler ved Regnskabsaarenes Begyndelse udgjorde i Gennemsnit 3,337,000 Rdlr., 3,869,000 Bcomk. og 82,300 Lstrl., saa at de til Recambioconto overførte Beløb i Forhold til de gennemsnitlig udestaaende Vexelfordringer udgjorde henholdsvis 0.7 pCt., 0.4 pCt. og 0 pCt.

For Aaret 18⁵⁷/₅₈ stillede derimod Forholdet sig saaledes:

Myntsort.	Vex- beholdning ved Regn- skabsaarets Begyndelse.	I Aaret forfaldent Vexelbeløb.	Heraf over- ført paa Recambio- conto.	Do. i pCt. af:	
				Behold- ningen.	det for- faldne Beløb.
Rigsmynt	7,171,000.	25,796,000.	2,128,600.	29.7 %	8.3 %
Hbgr. Bco.	6,945,000.	46,225,000.	3,540,000.	51.0 -	7.7 -
Lstrl.	4,600.	459,600.	3,800.	(—) -	0.9 -

Beløbet af protesterede Vexler var noget større, nemlig fra December 1857 — 31 Juli 1858 2,773,000 Rdlr. Rmt. og 4,427,000 Hbr. Bcomk.; men heraf indfries inden 3die April 657,000 Rdlr. Rmt. og 887,200 Bcomk.

Hvis det tør forudsættes, at Bankens Vexelportefeuille i December 1857 var omtrentlig af samme Størrelse som ved Udgangen af Juli Maaned s. A., skulde altsaa Vexelprotesterne have udgjort 39 pCt. af Rigsmyntvexlerne og 63 pCt. af Bancovexlerne, eller overhovedet ca. 48 pCt. af Bankens udløbende Vexler.

Af de protesterede Beløb indfries imidlertid:

	Rigsmyntvexler.	Bancovexler.
inden 3 April 1858	23.7 %	20.0 %
3 April — 31 Juli 1858 . .	ca. 14.3 %	ca. 23.9 %
1 Aug. 1858 — 31 Juli 1859	ca. 18.7 %	ca. 20.7 %
1 Aug. 1859 — 31 Juli 1863	ca. 21.5 %	ca. 14.3 %
	<u>ca. 78.2 %¹⁾</u>	<u>ca. 78.9 %¹⁾</u>

Herved reduceredes Tabet paa Rigsmyntvexler til 8.5 pCt. og paa Bancovexler til ca. 13.3 pCt. eller overhovedet noget over 10 pCt. af Vexelbeholdningen i Juli (eller December) 1857, hvorhos maaske en mindre Del af Restbeløbet indbetales efter 31 Juli 1863.

I det hele afskrevet som Tab paa protesterede Vexler i Aarene 18⁵⁸/₅₉—18⁶³/₆₄ ca. 1,263,000 Rdlr. (2,526,000 Kr.).

Norges Bank led ogsaa et ikke ubetydeligt Tab som Følge af Handelskrisen i 1857, ved de i Bergen Høsten 1859 indtrufne betydelige Fallissementer, der nærmest ere at betragte som Eftervirkninger af nævnte Krise i Forbindelse med uheldige Konjunkturer i de paafølgende Aar. Medens Banken i det

¹⁾ Ganske nøiagtigt kan Procentforholdet ikke beregnes efter de mig tilgængelige Opgaver, da Recambioconto i Løbet af heromhandlede Aar modtog nogen Tilvæxt af senere protesterede Vexler; men Forskjellen mellem det beregnede og det virkelige Procentforhold bliver i hvert Fald uvæsentlig.

hele Tidsrum 1843—1861 alene havde afskrevet som Tab 23,420 Spd., havde den i 1862 udestaaende i Boer i Bergen 94,500 Spd., hvoraf blot en mindre Del antoges at ville indkomme ¹⁾, Af Vexler og Vexelobligationer iberegnet fremmed Valuta var ved Bergens Afdeling den 31te December 1857 udestaaende 1,025,000 Spd., hvoraf uafgjort den 30 September 1862 88,000 Spd., medens der paaregnedes at indkomme 16,000 Spd., saa at Tabet skulde blive 72,000 Spd. eller ca. 7 pCt. ²⁾ af Beholdningen i 1857. Naar herved tages i Betragtning, at Tabet ved de øvrige Bankafdelinger i disse Aar kun var ubetydeligt, vil det sees, at Norges Bank i det hele alene har tabt nogle faa Procent af de i den kritiske Tid udeløbende Vexler, hvorved imidlertid maa bemærkes, at Staten kom de Handlende til Hjælp ved et i 1858 optaget kortvarigt udenlandsk Laan paa 1 Million Spd.

Hvad Sverige angaar, savner jeg Materialer til at bedømme, hvorledes Krisen i 1857 influerede paa Vexlernes Sikkerhed; men, saavidt vides, gik den ikke over uden alvorlige Rystelser.

Af andre Steder i Europa rammedes Hamburg, af hvis Pengemarked de skandinaviske Lande dengang vare meget afhængige, særdeles føleligt, og denne Omstændighed var vistnok for en væsentlig Del Aarsagen til, at Krisen fremkaldte saa store Rystelser i Norden.

Siden denne Krise have de skandinaviske Handlende for største Delen ophørt med at ty hen til udenlandsk Kredit, og saavel paa Grund heraf som paa Grund af den betydelig forøgede indenlandske Kapital, maa Pengemarkedet i de skandinaviske Lande i det hele ansees som ganske anderledes befæstet nu, end det var for 20 Aar siden.

Et mærkeligt Exempel paa Vexelfordrings Sikkerhed har den sidste franske Krig afgivet. Ved L. af 13 Aug. 1870 erholdt de franske Vexeldebitorer et Moratorium, der vedvarede indtil 13 Juli 1871. Denne Lettelse tilfaldt for Paris's Vedkommende 416,000 Vexler til et samlet Beløb af 630 Mill. Fr.; men af disse bleve 105,000 Stykker til et Beløb af 361 Mill. frivillig indbetalte inden Moratoriets Udløb. Resten (269 Mill.) blev præsenteret til Betaling til den forlængede Forfalds-

¹⁾ Storth. Forh. 1862—63, 6 D. O. No. 23, S. 8.

²⁾ Do. 8 D. No. 65, S. 9, sammenholdt med Bankregnskabet for 1857.

tid og deraf 255 Mill. strax betalt, saa at kun henvend 14 Mill. (eller noget over 2 pCt.) overførtes til de ubetalte Vexlers Konto, af hvilke imidlertid senere hen en Del er bleven indfriet.¹⁾

Herved maa vistnok bemærkes, at Franskmændene indtage en anerkjendt høi Rang i Henseende til punktlig Opfyldelse af sine Forpligtelser.

I andre Lande har man havt Erfaringer i begge Retninger. Saaledes i Tyskland, hvor det som et Modstykke til Forholdene i 1857 kan anføres, at de mindre Seddelbanker, under Krigen i 1866 blev nødt til forholdsvis hurtigt at formindske sin Vexelportefeuille, uden at de dog derved led noget Tab, ialfald ikke af Betydning.¹⁾ Lignende Erfaring haves fra Krigen i 1870, da dog Krisen langtfra var saa alvorlig. Men at man heller ikke i vor Tid er sikret mod voldsomme Rystelser i Pengemarkedet, derfor har den engelske Krise af 1866 og den wienske af 1873 givet tilstrækkeligt Bevis, ligesom ogsaa de seneste Erfaringer fra visse danske Privatbanker paaminde til Forsigtighed i heromhandlede Henseende.

I det hele taget tør det imidlertid antages, at Vexelfordringerne, hvad den allerstørste Del af samme angaar, maa ansees som gode og sikre Valutaer, paa hvilke Banken kun meget sjældent vil lide noget væsentligt Tab, forsaavidt den Forsigtighed er anvendt, som en Seddelbank fremfor andre maa bruge i Henseende til Udvalget af Vexler.

Vi skulle i denne Forbindelse endnu omtale den Sikkerhed, som Værdipapirer afgive, idet det dog her tør være tilstrækkeligt at gøre opmærksom paa, at flere af disse ere underkastede betydelige Kursfluktuationer, der dels afhænge af Pengemarkedets Stilling, dels af de almindelige og specielle Handelskonjunkturer, dels af de politiske Forhold. Enkelte Værdipapirer, navnlig engelske og franske Statspapirer, fluktuere imidlertid kun ganske ubetydelig i Værdi.

Med Hensyn til de forskellige Aktivposters Realiserbarhed bemærkes følgende:

Øverst i denne Henseende staar selvfølgelig Guld- og Sølvbeholdninger, der besidde denne Egenskab i absolut Grad, hvorved dog for Sølvets Vedkommende maa gjøres noget Forbehold, (cfr. ovenfor).

¹⁾ Wagner: System der Zettelbankpolitik, S. 737.

²⁾ Wagner S. 359.

Den næste Rang indtage gode udenlandske Vexler, bedste Slags Statspapirer, samt Pengesedler udstedte af solide Banker, fremdeles strax opsigelige Beholdninger hos saadanne Banker.

Udenlandske Vexler kunne til de fleste Tider let realiseres ved Salg til dem, der have Betalinger at effectuere i Udlandet; ved at holde et passende Forraad deraf spares den Frem- og Tilbagesendelse af ædle Metaller, som Forandringerne i den udenlandske Handelsballance ellers vilde nødvendiggjøre.

Hvad Statspapirer og andre Værdipapirer angaar, da beror deres Realiserbarhed i ikke ringe Grad paa Markedets Beskaffenhed. I Lande, hvor forholdsvis liden Omsætning af Værdipapirer finder Sted, f. Ex. i Norge og maaske tildels Sverige, kan man ikke gjøre Regning paa at realisere dem i Landet selv; men naar Banken holder saadanne Papirer, som have international Kurs, f. Ex. Consols, er der ingen Vanskelighed ved at faa dem omsatte i Penge, idet de kunne sælges paa nærmeste udenlandske Marked.

Bortseet fra de udenlandske Vexler, der realiseres ved Salg, kommer ved de øvrige Bankfordringer i heromhandlede Henseende især Forfaldstiden i Betragtning. Jo snarere denne indtræder, eller jo kortere Laanet er, desto hurtigere omsættes Fordringen i rede Valuta, idet Banken enten modtager sine egne Sedler eller andre Kontanter i Betaling. Den ved Indbetalingen af de korte Laan stedfindende regelmæssige Tilbagestrømning af Bankens Sedler er af stor Betydning for Bankens Stilling i det hele, idet Banken deri har et stadigt virkende Middel, der sætter den istand til, naar det behøves, at styrke sin Stilling.

Herved er vistnok at bemærke, at naar Banken ikke igjen udlaaner de indbetalte Beløb, formindskes de forhaandenværende Laanemidler, og naar denne Fremgangsmaade bringes i Anvendelse i stor Udstrækning, vil derved udøves et meget føleligt Tryk, idet mange af de mod Vexler og andre Forskrivelser gjorte Laan ere beregnede paa at erstattes ved nye og forsaavidt kunne sammenlignes med staaende Laan.

Ulemperne ved en hurtig Inddragning er omtalt i en anden Forbindelse. Her, hvor Spørgsmaalet sees fra Bankens Standpunkt, skulle vi alene henpege paa, at forsaavidt Inddragningen fremkalder alvorlig Forlegenhed, er ogsaa Banken interesseret i at gaa lempelig tilværks, idet dens Fordringer ellers kunne blive mindre sikre. Men hvad det i nærværende Forbindelse,

fornemmelig kommer i Betragtning, er dette, at den heromhandlede Tilbagestrømning giver Seddelbankerne et kraftigt Middel, der anvendt med Moderation, vil være dem til stor Støtte.

Hvilken Betydning de forskjellige Laanegrene have i heromhandlede Henseende, vil sees af nedenanførte Beregning over Beløbet af de daglige¹⁾ Indbetalinger sammenholdt med Størrelsen af de udestaaende Laan.

1. Norges Bank i 1875.

Laanekategorier:	Udestaaende ved Aarets Begyndelse. Kroner.	Tilbagebetaling pr. Bankdag. Kroner.	Do. i pCt. af Behold- ningen.
Indenlandske udenbys			
Vexler	4,980,000	257,700	5.2 %
« indenbys Vexler } « Vexelobligationer }	19,610,000	281,000	1.4 -
Laan mod Pant i fast			
Eiendom	13,740,000	4,300	«
Tilsammen	38,330,000	543,000	1.4 %
Udenlandske Vexler	?	?	?

2. Sveriges Rigsbank i 1875.

	Kroner.	Kroner.	Procent.
Indenlandske Vexler	7,730,000	95,800	1.2 %
Laan paa løbende For-			
skrivning	13,180,000	137,200	1.0 -
do. paa vågførde Effekter	3,570,000	10,100	0.3 -
do. paa Kassakreditiv	8,260,000	318,900	3.9 -
do. med Omsætningsret	4,630,000	14,500	0.3 -
Afbetalingslaan	2,080,000	«	«
Laan mod Pant i fast			
Eiendom ²⁾	4,740,000	900	«
Tilsammen	44,190,000	577,400	1,3 %
Udenlandske Vexler (8,970,000)		?	?

¹⁾ Aaret er her regnet til 300 Dage, hvilket omtrent svarer til Antallet af Bankdage.

²⁾ Størstedelen af disse Laan ere overtagne af «Allmänna Hypotheks-banken»; det Beløb hvormed de ere blevne formindskede fra 31 Decbr. 1874—31 Decbr. 1875 er her regnet som tilbagebetalt.

3. Den danske Nationalbank 1874/75.

	Kroner.	Kroner.	pCt.
Indenlandske Vexler	17.660.000	286.100	1.6
Laan mod haandfaaet Pant .	19.640.000	51.700	0.3
- - Pant i faste Eien- domme.	10.380.000	2.300	-
Tilsammen	47.680.000	340.100	0.7
Udenlandske Vexler	6.710.000 (solgt: 190.300	2.9	

Det fremgaar heraf, at heromhandlede Tilbagestrømning i Forhold til de indenlandske Laanebeløb er omtrent lige stærk ved Norges Banks og ved Sveriges Rigsbanks Udlaan, men meget mindre ved Udlaaningen fra den danske Nationalbank, hvilket imidlertid for dennes Vedkommende for nogen Del opveies ved dens betydelige udenlandske Vexelomsætning.

Under Forudsætning af, at Laanene ere nogenlunde ligelig fordelte Aaret rundt, kan deres Gjennemsnitsvarighed beregnes ved at sammenholde de udestaaende med de tilbagebetalte Summer, hvorved udkommer for Norges Bank samt for Sveriges Rigsbank overhovedet 3 Maaneder og for den danske Nationalbank lidt under 6 Maaneder (men iberegnet de udenlandske Vexler ca. 4 Maaneder) deraf særskilt for Vexler 55 Dage¹⁾ for Norges Bank²⁾ og 100 Dage for Sveriges Rigsbank samt 76 Dage for den danske Nationalbanks indenlandske Vexler.

Efter nøiagtigere Beregninger, hvorved der er taget Hensyn til Beholdningernes forskellige Størrelse i Aarets forskellige Maaneder, udgjorde Vexlernes Gjennemsnitsvarighed, d. v. s. Antallet af Dage forløbne mellem deres Discontering af Banken og deres Indfrielse, for Norges Banks Vedkommende som følger:

1865	75,2	Dage.	1871	69,3	Dage.
1866	69,7	—	1872	62,9	—
1867	67,5	—	1873	58,4	—
1868	61,9	—	1874	56,9	—
1869	63,1	—	1875	55,1	—
1870	67,2	—	1876	?	—

¹⁾ Her og nedenfor er Helligdage medregnede.

²⁾ Paa Vexelobligationer udlaaner denne formentlig kun et mindre Beløb.

Særskilt for udenbys Vexler udgjorde Gjennemsnitsvarigheden i Aarene 1873—75 omkring 25 Dage; af disse er der en Del, som Banken disconterer 8—10 Dage før deres Forfaldstid, og som altsaa nærmest ere at betragte som Incassationsvexler.

Til Sammenligning anføres, at den gjennemsnitlige Forfaldstid ved de af den preussiske Bank disconterede Vexler overhovedet var 58—59 Dage i Aarene 1869—71 og særskilt for indenlandske Remissevexler 29—31 Dage.¹⁾

Ved den belgiske Bank var den midlere Forfaldstid i Aarene 1866—70 52—54 Dage og 1871—75 49—52 Dage.

Det vil forøvrigt sees, at Hovedmasserne af Indbetalingerne ved Sveriges Rigsbank falder paa Kassakreditivrørelsen, for de to øvrige skandinaviske Hovedbanker derimod paa Vexelrørelsen, samt at Laan mod Pant i fast Eiendom i det hele er saagodt-som uden al Betydning for denne tilbagestrømmende Bevægelse.

I Henseende til Spørgsmaalet om Aktivposternes Rentabilitet staar selvfølgelig Metal- og Myntbeholdningerne lavest, idet disse, forsaavidt der alene spørges om den direkte Afkastning og ikke om Virksomheden i det hele, ere at betragte som en død Kapital. Jo mindre Metalbeholdning Banken behøver at holde, desto større Del af sammes Midler kan anvendes frugtbringende. Men en ensidig Fremholden af denne Betragtning kan let blive misledende, idet en utilbørlig Formindskelse af Metalbeholdningen vil svække Bankens Modstandskraft i kritiske Tider og derved netop hindre den i at benytte den da givne Anledning til at gjøre gode Forretninger, ligesom en ringe metallisk Kasse ofte kan nøde Banken til voldsomme Inddragninger af de udestaaende Beløb og saaledes fremkalde Rystelser i Pengemarkedet, som ikke alene ville være til Skade for Bankens Kunder, men ogsaa for den med disse solidariske Bank. Uagtet disse Punkter ville blive nærmere omhandlede længere nede, har jeg dog allerede paa dette Sted villet fremhæve, at en metallisk Kasse ret forstaaet er produktiv.

Lignende Betragtninger gjøre sig gjældende, naar de forskjellige Bankforretninger sammenlignes med hinanden indbyrdes. Naar der saaledes i Regelen erholdes en høiere Rente eller Disconto af Laan paa længere Tid, da opveies den større Renteindtægt forendel ved den Ulempe, at Bankens Midler ere mere bundne end ved kortsigtige Laan. Af de i udenlandske

¹⁾ Wagner.

Banker eller hos andre solide Kommissionærer deponerede Beholdninger erholdes kun en lav Rente, men saa kan Kapitlen ogsaa strax have paa rede Haand, naar det trænges. Den større eller mindre Resico kommer selvfølgelig ogsaa i Betragtning, hvilket bl. a. faar Anvendelse paa den Del af Bankens Midler der anbringes i rentebærende Værdipapirer.

I de Aar, da Discontoen staar usædvanlig høit, have Bankerne betydeligt forøgede Indtægter; men det er ikke usandsynligt, at Indtægterne overhovedet vilde være større ved noget lavere, men jævne Discontosatser; thi disse vilde befordre en stadig Udvikling af Bankvirksomhedens Omfang.

Til Belysning af de forskjellige Forretningsgrenes Betydning i Forhold til de skandinaviske Hovedbankers samlede Indtægt, skal jeg først henvise til det i Tabel No. 6 vedlagte Uddrag af deres Gevinst- og Forlisconto for 1865.

Det vil deraf erfares, at disse Banker hente sine væsentligste Indtægter fra Renter og Discontopræmier af de til Indlandet laante Summer. Denne Del af Indtægten udgjorde nemlig i 1875 for Norges 85 pCt. (incl. Anvisningsgebühr), for den danske Nationalbank 64 pCt., og for Sveriges Rigsbank 61 pCt., naar de af Hypothekbanken overtagne faste Eiendomslaan medregnes.

Af Indtægterne ved de indenlandske Laan er igjen Discontopræmien af overveiende Betydning for Norges Bank, medens Renteindtægten af de andre Laan er af større Betydning for Sveriges Rigsbank samt for den danske Nationalbank.

Ved Siden heraf havde de to sidstnævnte Banker en betydelig Indtægtspost i Kursavance paa den udenlandske Vexelrørelse, nemlig den danske Nationalbank 13 % og Sveriges Rigsbank henved 15 % af den samlede Bruttoindtægt, medens den tilsvarende Indtægtspost for Norges Bank alene udgjorde 4 %.

Af Fonds staaende hos Kommissionærer i Udlandet havde Norges Bank en Renteindtægt af ca. 10 % af den hele og Sveriges Rigsbank noget over 6 %, den danske Nationalbank derimod intet.

Foruden ovennævnte Indtægter havde Sveriges Rigsbank og den danske Nationalbank en betydelig Indtægt af Værdipapirer, nemlig førstnævnte noget over 16 % og sidstnævnte ca. 15½ % af den hele Bruttoindtægt, hvortil for den danske

Nationalbank endnu kom 6.6 % som Provision og Gevinst ved forskellige Omsætninger.

Det indbyrdes Forhold mellem disse forskellige Indtægtskilder kunne vistnok veksle fra Aar til andet; men da jeg i denne Forbindelse alene tilsigter at give en Oversigt over Forretningernes Art, vil det her benyttede Exempel fra et enkelt Aar for Øiemedet være tilstrækkeligt.

Forøvrigt bør nærværende Opgaver sammenholdes med de S. 61 meddelte Oplysninger angaaende Fordelingen af Bankernes Aktivposter.

§ 19. Seddelbankernes Opgave.

I Henhold til den ovenfor give Udsigt over Beskaffenheden af Seddelbankernes Forretninger kunne disse Instituters Hovedopgaver sammenfattes saaledes:

1. Seddelbankerne maa først og fremst altid være istand til punktlig at indfri sine Forpligtelser saavel ligeoverfor Seddelhændehaverne som ligeoverfor de andre Kreditorer.
2. De bør tilveiebringe et for Omsætningen tjenligt Circulationsmiddel og i det hele saavidt mulig lette Omsætningen.
3. De bør dernæst, saavidt deres Stilling tillader det, imødekomme Laanebehovet og virke for Opretholdelsen af en fast og rolig Tilstand paa Pengemarkedet.
4. De bør ogsaa gjøre sit til at fremme Kapitalopsamlingen ved at modtage og forrente ledige Kapitaler.
5. Endelig siger det sig selv, at der af dem forlanges et godt Udbytte af den i Virksomheden anlagte Kapital.

Andet Afsnit.

Grundsætningerne for Seddelbankernes Forretningsførelse.

Idet jeg nu gaar over til Fremstillingen af Grundsætningerne for den Forretningsførelse, som Seddelbankerne bør følge for saavidt mulig at fyldestgjøre sin Opgave, maa jeg gjøre et nødvendigt Forbehold. Bedømmelsen af Seddelbankernes Forretningsførelse kan ikke med Sikkerhed gjøres uden af den, der baade har sat sig ind i Spørgsmaalets theoretiske

Side og tillige har erhvervet sig Indsigt i dets Forretningspraxis.

Forfatteren af nærværende Afhandling har imidlertid endnu for lidet studeret Bankvæsenets Praxis til at kunne opgjøre sig en sikker Dom om forskellige hidhørende, til dels meget omstridte Spørgsmaal og kan derfor ikke uden denne Reservation udtale den Opfatning af samme, som han for nærværende har dannet sig.

Første Kapitel. Dækningsreglerne.

§ 20. Indledende Bemærkninger.

I Henseende til Seddelbankernes Stilling ligeoverfor deres Forpligtelser kommer ved endel Seddelbanker Note-circulationen, ved andre Depositobeløbet i særlig Betragtning, alt eftersom dette eller hin udgjør den væsentligste Del af deres Passiva. Af hvad der ovenfor S. 53 er oplyst om Forholdet mellem Seddel- og Depositogjælden, vil det sees, at for de tre skandinaviske Hovedbanker er hin af overveiende Betydning, medens de seddeludstedende svenske Privatbanker have en forholdsvis større Depositogjæld.

Vi ville derfor ved Behandlingen af Reglerne for Dækningen af Seddelbankernes Forpligtelser lægge Hovedvægten paa Seddeldækningen, som derhos er det for disse Banker karakteristiske Dækningsspørgsmaal, men skulle derhos paa Grund af den nøie Sammenhæng mellem disse Ting ogsaa tage Hensyn til Depositodækningen.

Det, som tilsigtes ved ethvert Bankdækningssystem, er, at Banken altid har et tilstrækkeligt Beløb af saadanne Aktiva, at de til den stillede Krav derved kunne dækkes.

Det er altsaa paa den ene Side selvfølgelig ikke nok, at Bankens Aktiva svare til eller overstige dens Passiva; thi herved fyldestgøres ikke Fordringen om prompte Betaling. Der maa derfor have et vist Beløb af saadanne Aktiva, der kunne tilveiebringe de til Forpligtelsernes Indfrielse fornødne rede Penge eller andre rede Valutaer, hvorved Kreditor kan finde sig tilfredsstillet.

Paa den anden Side kan det ikke forlanges, at samtlige strax opsigelige Passiva skulle være dækkede af rede Valutaer; thi det er under de faktisk eksisterende Forholde

ikke tænkeligt, at alle disse Passiva paa engang ville blive opsagte, og det er derfor næsten ligesaa urimeligt at stille en saadan Fordring, som det vilde være at paastaa, at et Assuranceselskab skulde indrette sin Forretning med den Tanke for Øie, at det dog var muligt, at alle de assurerede Værdier gik tabt paa engang.

Hvor stort Beløb af de paa Anfordring betalbare Passiva der bør være sikret ved kontant Dækning, maa afhænge af Størrelsen af de Krav, der efter Forpligtelsernes Beskaffenhed sandsynligvis ville blive gjort gjældende, idet der dog altid maa forlanges, at Banken udover dette Beløb holder en tilstrækkelig Reserve til at møde uforudseede Krav.

Hovedregelen for Dækningen maa altsaa være den, at Banken i Henseende til Anbringelsen af sine Aktiva og særlig ved deres Fordeling i Kontantforraad, kortsigtige eller langsigtige Fordringer m. m. til enhver Tid indretter sig efter Forpligtelsernes Art.

Af hvad der herom under første og andet Hovedafsnit er bleven fremstillet, fremgaar det, at man i heromhandlede Henseende kan opstille følgende Hovedklasser af Forpligtelser:

1. Seddelgjæld;
2. Postremissevexler;
3. Foliogjæld, ikke rentebærende;
4. do. rentebærende;
5. Deposita indsatte med bestemt Opsigelsesfrist;
6. Faste Laan;

Hertil kommer som 7de Post Bankens Gjæld til sig selv, d. e. dens egen Kapital, der som ikke krævende nogen Dækning alene bidrager til at styrke dens Evne til at møde de egentlige Passiva.

Eftersom Bankens Passiva med større eller mindre Beløb ere fordelte paa de forskellige Klasser af ovennævnte Poster, bør et strengere eller mindre strengt Dækningssystem anvendes. Bestaar Gjælden hovedsagelig i Deposita, indsatte paa bestemt Opsigelse, og i faste Laan, vil Bankens Aktiva for en væsentlig Del kunne anbringes paa lignende Maade; er derimod Seddel- og Foliogjælden overveiende, maa der holdes en større Kassebeholdning og en forholdsvis stor Del af de øvrige Aktiva anbringes i let realisable Valutaer, navnlig kortsigtige Vexler.

Seddelgjældens egen Beskaffenhed kommer imidlertid her meget i Betragtning. Man kan anskueliggjøre sig

dette ved at tænke sig den circulerende Seddelmasse bestaaende af to, forøvrigt ikke skarpt adskilte Dele¹⁾, nemlig:

1) en fast Stok, der repræsenterer det Seddelbeløb, under hvilket Circulationen selv under de ugunstigste Vilkaar ikke kan forudsættes at ville synke, og

2) en mere foranderlig Del, der vistnok under almindelige Forhold holder sig paa en nogenlunde jævn Høide eller ialfald bevæger sig med en vis Regelmæssighed, men som paa den anden Side til enkelte Tider kan være underkastet betydeligere Forandringer.

Den førstnævnte Del af Seddelmassen behøver aabenbart ikke at dækkes ved let realiserbare Aktiva, idet den maa ansees for tilstrækkelig sikret ved langsigtede Fordringer eller andre faste Aktivposter — en Betragtning, der bl. a. ligger til Grund for den engelske Bankakts Bestemmelse om, at 14 (senere 15) Millioner Lstr. af den engelske Banks Notecirculation skulde ansees dækkede ved Statens Gjæld til Banken og andre Værdipapirer.

For den anden Del af Seddelmassen maa derimod stilles strengere Fordringer til Dækningen. Det kan dog heller ikke her med Rimelighed forlanges, at der for hele dette Beløb (hvis Størrelse forøvrigt alene skjønsmæssigen kan bestemmes), skal have Dækning i metallisk Valuta. Thi for det første foregaa Bevægelserne i Seddelmassen ogsaa for denne Dels Vedkommende i det hele med Regelmæssighed, idet betydelige Forandringer ikke alene forekomme sjældent, men derhos, hvad der her er af Betydning, i Regelen ville kunne forudsees nogen Tid i Forveien²⁾. Dernæst kan man ikke bortse fra den Omstændighed, at den regelmæssige Tilbagebetaling af Bankens udestaaende Fordringer, navnlig naar disse bestaa i kortsigtige gode Vexler, give den et ikke uvæsentligt Bidrag i Hænde til at møde forefaldende Krav³⁾. Ogsaa gennem andre Kilder vil Banken kunne tilvejebringe de fornødne rede Valutaer til Dækkelse af muligt opstaaende Fordringer om Vexling, saasom ved Afhændelse af rentebærende Værdipapirer m. m.

¹⁾ En fuldere Forestilling om det virkelige Forhold faar man, naar man istedetfor to, tænker sig flere graduelt forskellige Lag, cfr. nedenfor; men her er for Enkeltheds Skyld valgt Todelingen.

²⁾ Se herom nærmere S. 36, 42 o. f.

³⁾ Cfr. ovenfor S. 77 o. a. Steder.

Imidlertid vil saavel Hensynet til Bankens Debitorer, der ved en stærk Inddragning kunde blive sat i en vanskelig Stilling¹⁾, som Hensynet til dens egen Fordel (og under visse Betingelser endog dens Sikkerhed) tilsige, at Banken ligeoverfor denne Del af Seddelgjælden ikke formeget bygger paa disse Dækkelsesmidler, men derimod søger sin hovedsagelige Støtte i et kontant Forraad af Mynt eller Guld. Det gjælder her som paa saa mange andre økonomiske Omraader, at det er bedre at sikre sig formeget end for lidet, og denne Regel kan man her saameget mindre sætte sig udover, fordi selv en kortvarig Standsning af Sedlernes Indløsning, lettelig kunde fremkalde meget alvorlige økonomiske Rystelser.

Forøvrigt ligger det i Sagens Natur, at man ikke ad theoretisk Vei kan komme til noget bestemt Resultat i Henseende til Spørgsmaalet om, hvor stor metallisk Kasse, der bør holdes og hvorledes Bankens øvrige Aktiva bør anbringes. Dette Spørgsmaal kan alene løses ad Erfaringens Vei, og herved maa endnu bemærkes, at Seddelmassens og Deposito-beløbenes Fluktuationer ere forskellige i de forskellige Lande og til de forskellige Tider, saa at de samme Regler, der have vist sig hensigtsmæssige i et Land og til visse Tider, ikke derfor ere det i andre Lande og til andre Tider, om det end paa den anden Side ogsaa maa forudsættes at være endel almengyldige Regler, der overalt og altid ville finde Anvendelse.

Efter disse almindelige Bemærkninger om Grundsætningerne for Dækningsforholdet skal jeg gaa over til Fremstillingen af de Dækningssystemer, der ere blevne bragte i Anvendelse i de forskellige Lande.

§ 21. Dækningsforskrifter i forskellige Lande.

Det engelske ved Sir Robert Peels Bankakter af 1844 og 1845 indførte Noteregulerings-System indeholder forskellige Regler for a) Englands Bank, b) de engelske Landbanker (d. e. Joint-Stock-Bankerne samt de «private» Banker) og c) de skotske og de irske Banker.

Englands Bank kan udstede Noter til et Beløb af 15 Mill. Lstr. (oprindelig 14 Mill.) uden at have noget Guldforraad i Kasse; enhver Noteemission udover dette Beløb maa være dækket med et lige Beløb i Guld. De 15 Mill., der ikke ere

¹⁾ Cfr. ovenfor S. 76.

metallisk dækkede, ere for et Beløb af 4 Millioner sikrede ved forskellige rentebærende Værdipapirer og for omtrent 11 Millioner ved Statens uopsigelige Gjæld til Banken.

De skotske og de irske Banker kunne, uden at nogen-
somhelst legal Garanti derfor er foreskrevet, udstede et Note-
beløb, svarende til den Sum, som hver af dem havde udeløb-
bende i 1845. For enhver Seddelemmission udover denne ved
Loven fastsatte Sum maa der holdes et tilsvarende Beløb i
Guld.

De engelske seddeludstedende Landbanker kunne, ligesom
de skotske og irske, uden Betingelser udstede Noter til et ved
Bankakten af 1844 fastslaaet Beløb, (der svarer til hver enkelt
af disse Bankers Notecirculation i 1844); men udover dette
Beløb kunne de ikke forøge sin Seddelemmission.

Før Bankakterne af 1844 og 1845 var der ingen lovbestemt
Grændse for de seddeludstedende Bankers Emissionsret, hver-
ken i England eller i Skotland eller Irland.

De for Englands Bank gjældende Regler ere 3 Gange
blevne suspenderede, nemlig i 1847, 1857 og 1866.

For Tysklands Vedkommende er Forholdet ordnet ved
den nye Banklov af 1875.

Ifølge disse Bestemmelser er den tyske Rigsbank, (der har
 afløst den forrige preussiske Bank i Berlin, forpligtet til for
Beløbet af de i Omløb værende Sedler at holde i Kasse
mindst $\frac{1}{3}$ i tysk Mynt eller tyske Rigskassesedler
(Reichscassenscheine) eller Guld i Barrer eller udenlandske
Mynter samt Resten i disconterede Vexler med en Forfaldstid
af høist tre Maaneder. (§ 17).

Ved Siden af denne Regel (den saakaldte Trediedelsdæk-
ning) indeholder Bankl. § 9 en anden indskrænkende Bestem-
melse, idet Banken nemlig har at erlægge en Skat af 5 %
pro anno¹⁾ af det «kontant» udækkede Seddelbeløb, som den
udsteder udover 250 Millioner Mark, hvorved er at mærke, at
tyske Pengesedler (saavel Rigskassesedler som almindelige
Banksedler) i denne Henseende medregnes til den kontante
Beholdning.

Forsaavidt der altsaa er fastsat et vist Beløb, udover
hvilket Rigsbanken ikke uhindret kan øge Seddelemmissionen
uden en tilsvarende Forøgelse i Kassebeholdningen, ligner den

¹⁾ Om Beregningsmaaden se Bankl. § 10.

nye tyske Regel den engelske, men er paa samme Tid baade mildere og strengere:

mildere for det første, fordi den anerkjender Pengesedler ved Siden af Guld som kontant Beholdning, og dernæst, fordi den giver Banken Ret til at overskride Grændsen mod Erlæggelsen af en Afgift.

strengere, fordi den selv indenfor Grændsen altid forlanger mindst Trediedelsdækningen.

Den i § 9 indeholdte Regel gjælder uden Undtagelse for alle tyske Seddelbanker, dog saaledes, at det hver enkelt tildelede frie Seddelbeløb er fastsat forskjelligt for de forskjellige Banker, (saaledes for de bayerske Banker til 32 Millioner, for den sachsiske Bank i Dresden til 16²/₃ Mill., for 4 andre Banker hver 10 Mill. o. s. v.).

Regelen om Trediedelsdækningen gjælder derimod kun for de Banker, hvis Sedler skulle kunne circulere udenfor den Stat, af hvilken de have erholdt Koncession. For de øvrige Banker skulde altsaa de ældre Koncessionsbestemmelser endnu være gjældende; men formodentlig have de allerfleste gaaet ind paa de nye Bestemmelser, der forøvrigt ogsaa omfatte andre Punkter end Notedækningen.

De i Tyskland tidligere gjældende Regler vare af forskjellig Beskaffenhed. For flere Bankers Vedkommende (deribl. den bayerske Bank, de preussiske Provindsbanker og ligetil 1856 ogsaa den preussiske Hovedbank) var der fastsat en absolut Maximumsgrændse for Noteomløbet. Andre Bankers Noteret var sat lige med eller i et vist Forhold til den indbetalte Del af Aktiekapitalen; atter andre Banker (deribl. de sachsiske samt den preussiske Bank i Berlin efter 1856) havde en saakaldt ubegrændset Noteemissionsret, ved hvilken dog forlangtes, at $\frac{1}{3}$ eller en anden Kvotadel (f. Ex. $\frac{1}{4}$) af Note-circulationen skulde være metallisk dækket.

Disse ældre Bestemmelser ere formodentlig alle afløste af den nye Lov, dog saaledes, at den i Henseende til de preussiske Provindsbanker fastsatte absolute Grændse for deres Notebeløb vistnok endnu staar ved Magt.

I de Forenede Stater er Note-circulationens Størrelse og Notedækningen bleven ordnet ved Lov ang. Indretningen af det nationale Seddelvæsen af 3 Juni 1864 samt ved Til-lægslovene af 1866 og 1870.¹⁾

¹⁾ Schram i Hildebrands Jahrbücher XX S. 13, cfr. Wagner.

Ifølge disse Love er der bleven fastsat en absolut Maximumsgrændse for Seddelomløbet saavel i de Forenede Stater i deres Helhed som indenfor hver enkelt af disse Stater. Grændsen for den samlede Circulation af Nationalbanknoter ¹⁾ blev i 1864 fastsat til 300 Millioner Dollars; men da ved Fordelingen af denne Sum Nordstaterne og særlig Ny-Englands Staterne og New York havde faaet mere end Broderparten, blev Beløbet i 1866 udvidet med 15 Millioner og i 1870 yderligere med 54 Millioner, hovedsagelig til Fordel for Sydstaterne.

Indenfor den for hver enkelt Stat optrukne Grændse kunne Nationalbankerne udstede Sedler indtil et vist Procentforhold af de af disse under offentlig Kontrol deponerede amerikanske Statsobligationer, idet Banker med en Kapital af under $\frac{1}{2}$ Mill. Dollars kunde udstede indtil 90 pCt., men de større Banker efter et aftagende Forhold (80, 70 og 60 pCt.).

Hertil kommer endnu en anden Indskrænkning, idet der er fastsat en vis mindste Kassebeholdning i Forhold til det samlede Beløb af Banknoter og Deposita, nemlig 25 pCt. for de 20 i større Stæder værende Banker og 15 pCt. for de øvrige Banker. Til Kassebeholdningen regnes imidlertid ligesom efter den tyske Rigsbanklov ikke alene Guld, men ogsaa Statspapirpenge, og Bankerne i de mindre Byer have endvidere den Lettelse, at $\frac{3}{5}$ af de 15 pCt. kan bestaa i andre Nationalbankers Noter eller andet à vista betalbart Tilgodehavende hos disse. ²⁾

Standser nogen Bank med Indløsningen af sine Sedler, bliver den sat under Likvidation, og Statskassen overtager Indløsningen af Sedlerne, idet den tager sig betalt derfor ved Afhændelsen af de under dens Forvaring deponerede Værdipapirer.

Foruden disse Bestemmelser om Notedækningen indeholder den amerikanske Lovgivning nogle andre til Sikrelse af Bankernes Soliditet sigtende Forskrifter, som imidlertid her skulle forbigaaes.

For den belgiske Nationalbank gjælder følgende Regler om Notedækningen (L. 5 Mai 1850 article 12):

Banken skal have en metallisk Kasse lig $\frac{1}{3}$ af Beløbet af Bankens Sedler og andre paa Anfordring betalbare Forpligtel-

¹⁾ Ved Siden af disse er en betydelig Mængde Statspapirpenge i Omløb, nemlig $\frac{1}{2}$ 1872 430 Mill. «Grenbacks» og Sedler under en Doll. samt 23 Mill. andre. Af Nationalbanknoter circulerede samtidig 335 Millioner. (Wagner, Zettelbanksystem S. 733 o. f.)

²⁾ Wagner, Zettelbanksystem S. 50 Anm. samt Schram S. 20.

ser. Dog kan den holde en mindre Kasse, naar Finantsministeren dertil giver sit Samtykke. Forøvrigt skal Seddelcirculationen være repræsenteret af let realiserbare Værdier.

Forsaavidt den midlere Seddelcirculation overstiger 275 Millioner Francs, erlægges af det overskydende Beløb $\frac{1}{4}$ pCt. halvaarlig.

Forinden jeg gaar over til de skandinaviske Seddelbanker, skal jeg endnu alene anføre, at der for den franske Nationalbank ingen Dækningsregler ere foreskrevne, idet Bestemmelsen heraf er overladt til Bankstyrelsens Omdømme, (dog saaledes, at der ikke udlaanes mod Pant i faste Eiendomme), samt at den hollandske Nationalbank ikke kan udstede noget Seddelbeløb uden at have tilsvarende Metalforraad i Kasse og saaledes repræsenterer den modsatte Yderlighed.

For Norges Banks Vedkommende indeholder Dækningsforskrifterne i Bankfundatsen af 14 Juni 1816 samt Tillægslovene af 13 August 1818, 24 Juli 1827, 8 August 1842, 28 September 1857 (cfr. L. 6 Juni 1863) samt 4 Juni 1873 (cfr. L. 17 April 1875).

Ifølge Bankfundatsen skulde Banken kunne udstede Sedler indtil det dobbelte Beløb af det i samme opbevarede Sølvfond; dette Sølvfond skulde dannes ved Indbetalinger paa Aktiekapitalen, der var fastsat til 2 Millioner Spd. (§ 4 cfr. § 2).

Ved Loven af 1818 gjordes det samme Dækningsforhold anvendeligt paa de Sedler, der udlaantes mod Sølvdeposita (den saakaldte annekterede Laaneindretning).

Ved Lov af 1827 ligesaa for den indtil et Beløb af 500,000 Spd. tilladte Udvidelse af Aktiekapitalen. Ved en anden Lov af s. D. oprettedes derhos et Reservefond af Sølv, til hvilket forskellige særskilte Indtægter bleve henlagte. Paa dette Fond skulde et lige Beløb af Sedler kunne udlaanes.

Ved Loven af 1842 udvidedes Adgangen til Seddeludstedelse paa Aktiekapitalen (2,500,000 Spd.) fra $\frac{2}{1}$ til $\frac{5}{2}$ af Metalbeholdningen, dog skulde dette kun gjælde midlertidigt, idet $\frac{3}{4}$ af det ved den forøgede Seddeludstedelse vundne Udbytte skulde anvendes til Indkjøb af Sølv, indtil Sølvfondet i det hele var steget saameget, at det oprindelige Forhold mellem Sølv og Sedler (1 : 2) var bleven gjenoprettet, altsaa indtil det nye Sølvfond havde naaet en Størrelse af 625,000 Spd. For dette Beløb skulde Staten i sin Tid faa Aktier i Banken,

og dette Fond kaldtes derfor i Mellemtiden «Statens opsparede Bankrenter».

Ved samme Lov tillodes det derhos Banken at have indtil 500,000 Spd af Sølvfondet staaende i Udlandet, d. v. s. enten som Depositum eller i Form af udenlandske Vexler, saaledes at det dertil anvendte Beløb i Henseende til Dækningsforholdet skulde ansees, som om det var beroende i Banken.

Endvidere blev Banken «forpligtet» til at udlevere Sedler mod grov Courant, hvoraf tillige fulgte en Ret for Banken til at udstede Sedler udover den ved dens eget Fond bestemte Grændse af $\frac{5}{2}$, naar den kun samtidig forøgede sin Sølvbeholdning med det tilsvarende Beløb. Denne Del af Metalbeholdningen udgjør det saakaldte Extrafond. (§ 6).

Loven af 1857 tillod en ny Udvidelse af Forholdet mellem Sedler og Sølvbeholdning ved Bestemmelsen om, at der paa Bankens Reservefond samt paa Extrafondet og Statens Bankrentefond skulde kunne udstedes Sedler i Forholdet 3 : 2, medens der hidindtil paa de to førstnævnte af disse Sølvfond alene kunde udstedes Sedler i Forholdet 1 : 1 og paa det sidstnævnte intet.

Derhos udvidedes Tilladelsen til at have endel af Sølvfondet anbragt i Udlandet til $\frac{1}{3}$ af Bankens Sølvbeholdninger.

Den herved givne Tilladelse til at udstede Sedler i Forholdet 3 : 2 paa Statens Bankrentefond bestemtes ved L. af 1863 at skulle vedblive ogsaa efter, at der for samme var bleven udfærdiget Aktiebreve til Statskassen, hvorved man altsaa definitivt opgav den ved L. af 1842 vedtagne Plan at gjenoprette det oprindelige Forhold af 2 Spd. Sedler mod 1 Spd. Sølv.

Ved L. af 4 Juni 1873, der indførte Guldmyntfoden, foretoges derimod en Indskrænkning i Retten til at udstede Sedler, idet Seddeludstedelsen paa Grundlag af Extrafondet tilbageførtes til det fra først af gjældende Forhold 1 : 1.

Hvorledes disse forskjellige Bestemmelser virke i Henseende til Emissionsretten, vil bedst sees af et Regnskabsuddrag, og hidsættes derfor eksempelvis det for Udgangen af 1875.

Bankens Guld- og Sølvbeholdninger samt det i Udlandet anbragte Beløb udgjorde ved nævnte Tidspunkt ialt 6,315,556 Spd., der var saaledes fordelt paa de forskjellige Fond:

	Beholdning.	Maximumsgrændse for Emissions- forholdet.	Seddel- missionen.
Det ældre Laanefond			
(o: Aktiekapitalen saaledes, som den var indtil 1863)	2,502,309	$\frac{5}{2}$	6,255,773
Fondet efter L. af 1842 og 1863 (o: Statens ved disse Love erhvervede			
Bankaktier)	625,000	$\frac{3}{2}$	937,500
Reservefondet	1,010,476	$\frac{3}{2}$	1,515,714
Laaneindretningen (L. 1818)	76,671	$\frac{2}{1}$	153,342
Extrafondet (L. 1842 og 1873)	2,101,100	$\frac{1}{1}$	2,101,100
Tilsammen Spd.	6,315,556	—	10,963,439
do. i Kr.	25,262,224	—	43,853,756

Af ovenanførte Fond undergaa de to første ingen Forandringer, Reservefondet stiger stadigt (1871—75 med 56,550 Spd. aarlig), medens den annekterede Laaneindretnings Sølvsfond stadigt formindskes ved den successive Inddragning af denne Slags Laan (1871—75 med ca. 4,700 Spd. aarlig). Extrafondet er derimod af meget foranderlig Størrelse, idet dets Stigen og Falden hovedsagelig er betinget af Handelsballancens gunstige eller ugunstige Stilling.

Bortseet fra Extrafondet har Seddelemmissionsretten paa Grundlag af de øvrige Fond i nævnte Aar temmeligen jævnt steget med ca. 75,000 Spd. eller 300,000 Kroner aarlig og udgjorde ved Udgangen af 1875 8,862,339 Spd. (ca. 35,449,000 Kroner) mod et Fond i Metal og udenlandsk Valuta af 4,214,456 Spd., hvoraf $\frac{2}{3}$ (2,809,637 Spd. = 11,239,000 Kroner) skal være metallisk i egentlig Forstand.¹⁾

Naar altsaa Extrafondet er = 0, svarer det legale Forhold mellem Metalbeholdning og Sedler næsten ganske til den tyske Trediedelsdækning, og nærmer sig paa Grund af Reservefondets Væxt stadigt mere og mere denne; i 1875 var Forholdet 1 : 3.1.

Siden 1871 har der imidlertid altid været et betydeligt Extrafond, der paa Grund af Forholdenes Udvikling neppe kan antages at ville ganske forsvinde. Forsaavidt bliver Virkningen af Lovbestemmelserne praktisk talt analog med den af

¹⁾ Cfr. L. 1857 § 5.

den engelske Regel følgende, idet man kan udtrykke Forholdet saaledes, at Maximumsgrænsen for den metallisk udækkede Seddelemmission hos os i Decbr. 1875 faktisk var 24,210,000 eller, naar udenlandske Valutaer indtil $\frac{1}{3}$ af Guldfondene regnes lige med Guld, 18,592,000 Kroner; enhver Seddelemmission udover denne Grændse maa være metallisk dækket; dog bliver der paa Grund af Regelen om de udenlandske Valutaers Medregning i Guldfondet heller ikke fra dette Synspunkt fuld Overensstemmelse med det engelske System.

For Sveriges Rigsbank bestemtes af Rigsdagen i 1834—35, (det Aar i hvilket Sølvs-Vexling blev gjenindført) Forholdet mellem Seddelstok og Metalkasse til 5:2 (Reglement af 1835 § 127).

Ved Seddelstok forstodes foruden de udeløbende Sedler tillige de paa Depositionsregning indestaaende Beløb.

Denne Regel blev, efterat man havde seet sig nødsaget til faktisk at gjøre Brud paa samme, af Rigsdagen 1844—45 forandret derhen, at Bankens Seddelstok, (hvortil nu ogsaa regnedes ubenyttede Dele af de af Banken bevilgede Kreditiver, dog med visse Indskrænkninger), kunde udgjøre et Beløb af indtil 20 Mill. Rdlr. Bco. = 30 Mill. Kroner udover Guld- og Sølvbeholdningen (Reglem. § 124). Til denne blev imidlertid fra 1845 af (i Lighed med den i Norge i 1842 trufne Bestemmelse) henregnet Bankens hos solide Handelshuse i Hamburg deponerede Sølvbeholdninger, samt ligeledes Vexler paa Hamburg; dog skulde de for Bankens Regning i Hamburg staaende Beløb ikke overstige 2 Mill. Kroner (undtagen i Vintermaanederne). Regl. § 113 og § 117.

Det bestemtes derhos, at Bankens metalliske Kasse ikke maatte understige 10 Mill. Kroner.

Disse Bestemmelser ere i Principet endnu gjældende, kun at der ved Seddelstok og Kontantbeholdning ikke længere forstaaes ganske det samme som fra først af, navnlig forsaavidt ubenyttede Dele af Kreditiver siden Juni 1872 ikke længere medregnes til Seddelstokken, medens omvendt uremitterede udenlandske Vexler siden nævnte Tid ikke længere blev regnet til Metalbeholdningen.

Som Rigsbankens Seddelstok ansees for Tiden (cfr. det i 1876 udfærdigede Reglement § 6):

	Beløb 31 Decbr. 1875. Kroner.
a. de udeløbende Sedler	36.178.218.
b. de paa Folioregning indsatte, ikke rentebærende Midler (de paa Op- og Afskrivning indsatte rentebærende Folioindskud medregnes derimod ikke)	11.271.252.
c. Beløbet af udeløbende Postvexler.	1.734.233.
	49.183.693.

Til dens kontante Beholdning i heromhandlede Forstand henregnes:

	Beholdning 31 Decbr 1875. Kroner.
a. Den metalliske Kasse (svensk Sølvmynt dog ikke til højere Værdi end 90 pCt. af Prægningsværdien)	20.530.911.
b. Guld og Sølv deponeret paa udenrigsk Sted eller underveis derfra	—
c. Andre hos Bankindretninger eller Handels- huse i Udlandet indestaaende Midler	9.776.036.
	30.306.947.

Nogen Indskrænkning i Henseende til den Del af den kontante Beholdning, som Banken kan have staaende i Udlandet, finder, saavidt jeg har kunnet bringe i Erfaring, nu ikke Sted.

Som det vil sees, ere disse Dækningsregler meget overensstemmende med den engelske Bankakt af 1844.

Dog maa mærkes den Eiendommelighed, at Bestemmelserne for den svenske Rigsbank ikke have Lovskraft, idet hver Rigsdag har det i sin Magt at forandre dem uden Regjeringens Samtykke.¹⁾

For de «enskilda Bankers» Vedkommende ere almindelige Regler for Seddelemissionsretten blevne fastsatte ved de Kgl. Kundgjørelser af 9 Januar 1846, 29 Mai 1864 samt 12 Juni 1874, der er den nu gjældende Forskrift.

Ifølge Kundgj. af 1864 § 26, der i heromhandlede Henseende er overensstemmende med de i 1846 givne Regler,²⁾

¹⁾ Cfr. sidste Afsnit af nærværende Afhandling.

²⁾ Jeg maa dog her tilføie, at jeg ikke er vis paa, hvorvidt Grundfondshypotheket ogsaa efter Reglerne af 1846 skulde sættes under offentlig Forvar, hvilket jeg imidlertid anser som sandsynligt.

kunde Sedler udgives til det tilsammenlagte Beløb af:

- a. det i offentligt Forvar deponerede Grundfondshypothek, der for minst $\frac{1}{3}$ skulde bestaa i let sælgelige rentebærende Obligationer og for den øvrige Del i Obligationer med Pant i fast Eiendom;
- b. de paa Kassakreditiv hævede Beløb indtil 50 pCt. af Bankens Grundfond, forsaavidt der til Sikkerhed for Kreditiverne var deponeret i Banken Obligationer af samme Beskaffenhed som nævnte Grundfondshypothek;
- c. Bankens Beholdning af Guld, Sølv og Mynt;
- d. do. af Rigsbankssedler, samt
- e. do. af Midler indsatte hos Rigsbanken.

Ved den tilsvarende § i Kundgj. af 1874 er i disse Regler blevet foretaget følgende Forandringer:

ved Lit. a. Foruden Grundfondshypotheket kan ogsaa tilsvarende Hypothek for Reservefond give Ret til Seddeludstedelse.

ved Lit. b. Istedetfor Kassakreditivfordringer kunne nu alle Bankfordringer (indtil et Beløb af 50 pCt. af Grundfondet) tjene som Hjemmel for Seddelemmission, og disse Fordringer behøve ikke længere at være sikrede ved Deposition; men Banken maa ved sit Hovedkontor have en Beholdning af Guldmynt modsvarende mindst 10 pCt. af Grundfondet. Disse 10 pCt. blive derhos fratrukne i den under Lit. c. omhandlede Ret til Seddeludstedelse paa Grundlag af den metalliske Beholdning.

Derimod bortfaldt Adgangen til at benytte Rigsbanksedler samt de hos Rigsbanken indestaaende Midler som Foundation for Bankens egne Sedler.

Til Seddelstokken regnes her kun de udeløbende Sedler, altsaa ikke som ved Rigsbanken Postremissevexler m. m. Omvendt medregnes i Guldbeholdningen ikke Deposita hos udenlandske Huse. Til Indløsningen af Sedler kan Bankstyrelsen, efter derom hos vedkommende Autoritet indhentet Tilladelse, afhænde en større eller mindre Del af Grundfondshypotheket, i hvilket Fald Seddeludgivningsretten formindskes med $1\frac{1}{2}$ Gang det afhændede Beløb, som derhos snarest mulig skal suppleres (§ 30).

Hvorledes disse Funderingsbestemmelser indvirke paa Seddeludstedelsesretten, vil sees af nedenstaaende Beregning for Udgangen af 1875:

A. 17 Banker for hvilke Reglerne af 1864 endnu
vare gjældende:

	Kroner.
a. Grundfondshypotheker	25.367.952.
b. Kassakreditivfordringer indtil 50 pCt. af Grundfondene	17.047.150.
c. Beholdninger af Guld og Guldmynt . . .	6.403.394.
d. do. af Rigsbankssedler (og Sølvmynt)	5.879.773.
e. do. i Rigsbanken paa løbende Reg- ning	2.200.000.
Tilsammen ¹⁾	56.898.269.

B. 10 Banker, for hvilke Reglerne af 1874 vare
traadte i Kraft.

a. 1. Grundfondshypotheker . . ,	14.325.632.
2. Reservefondshypothek	1.414.368.
b. Fordringer indtil 50 pCt. af Grundfondene .	8.209.250,
c. Beholdninger (ved Hovedkontorerne) af Guld og Guldmynt	2.539.974
+ 10 pCt. af Grundfondene	1.641.850 898.124.
Tilsammen ²⁾	24.847.374.

Ved Udgangen af Februar 1877 gjaldt Reglerne af 1864 endnu for 8 Banker, men for alle disse ville Koncessionerne udløbe i dette Aar.

Reglerne for disse Banker minde ved Bestemmelserne om det under offentligt Forvar deponerede Grundfondshypothek om Reglerne for de amerikanske Nationalbanker; men medens der for sidstnævntes Vedkommende er forlangt en yderligere Sikkerhed for det ved Hypotheket normerede Seddelbeløb, har man i Sverige gaaet den omvendte Vei og tilstedt en yderligere Seddeludstedelse paa andre Fundamenter.

Forøvrigt frembyde de svenske Bestemmelser af 1874 ogsaa nogle Berøringspunkter med den engelske Bankakt samt

¹⁾ I den trykte Oversigt over Bankernes Stilling opgives Seddelemis-
sionsretten til 53.184.825 Kroner. Forskjellen mellem denne Sum og den
her gjorte Beregning stikker maaske deri, at der ikke for den hele Sum
af Kassakreditivfordringer har været stillet Sikkerhed.

²⁾ I den trykte Oversigt er Beløbet opgivet til 24.127.229 Kroner.

tildels med andre Dækningsregler, skjønt Ligheden er mere af theoretisk end af praktisk Retydning. Betragter man nemlig den ved Grundfonds- og Reservefondshypothekerne sikrede Note-emission som dækket efter samme Princip som de 15 Millioner Lstr., der efter den engelske Bankakt ansees dækkede ved «Government debt and other securities», har man videre en Seddelemmission, der for $\frac{1}{5}$ er dækket ved Guld (10 pCt. af Grundfondene), medens de Sedler, som derudover udstedes, maa være dækkede med et lige Beløb af Guld mod Sedler. Men det behøver neppe at siges, at det her ikke saameget kommer an paa det valgte theoretiske System, som paa de sammes praktiske Resultater betingende Forholdstal.

I Henseende til Funderingen af den danske National-banks Sedler blev der ved Resc. af 11te Juli 1840 givet følgende Regler:

1. Seddelmassen maatte ikke overstige 16 $\frac{1}{2}$ Mill. Rdlr., hvad enten den var i Omløb eller henlaa i Bankens Kasse.
2. Det indenfor denne Maximumsgrændse tilladte Seddelbeløb skulde for en Halvpart være dækket ved Sølvaluta, hvoraf igjen Fjerdedelen kunde bestaa i Hamburger Banco.
3. Den anden Halvpart skulde dækkes ved gode og sikre Effekter til et Beløb af mindst 150 pCt.; i disse Effekter skulde den Banken tilhørende kgl. 3 pCt. rentebærende Obligation ¹⁾ medregnes til sit fulde Beløb; derimod skulde af samme Effekter ingensinde findes over $\frac{1}{4}$ i direkte Panteforskrivninger i faste Eiendomme.

I disse Regler ere senere forskellige Forandringer foretagne.

For det første er den absolutte Maximumsgrændse efterhaanden bleven forhøiet, nemlig i 1847 til 20 Mill., i 1854 til 24 Mill., og er endelig ved Kundgjørelse af 21de October 1859 bleven hævet.

Dernæst ere Funderingsreglerne i 1854 og 1859 blevne skjærpede med Hensyn til den i hvert af disse Aar tilstaaede Udvidelse i Seddelemmissionsretten.

Af de 4 Mill. Rdlr., hvormed Seddelmassen oversteg de første 20, skulde nemlig (efter Forskrifterne af 1859) 3 Millioner dækkes ved Søl i Mynt eller Barrer, medens 1 Mill. kunde dækkes ved Hamburger Banco- eller Sterlingvexler. Hvad der oversteg 24 Mill., maatte være fuldt dækket ved Mynt eller Barrer.

¹⁾ Se ovenfor S. 12.

Den nugældende Regel indeholdes i Kundgjørelse af 20de Decbr. 1873 § 1, der i alt væsentligt fastslaaer de tidligere Forskrifter. Den bestemmer nemlig, at Nationalbanken er berettiget til at udgive et saa stort Seddelbeløb, som Omsætningen til enhver Tid findes at udkræve, mod at den:

- 1) har i sin Besiddelse et Metalfond af den Værdi, hvormed den i Omløb satte Seddelmasse overstiger 27 Millioner Kroner ($13\frac{1}{2}$ Mill. Rdlr.), og ingensinde af ringere Værdi end $\frac{3}{8}$ af denne Seddelmasses Paalydende¹⁾ og
- 2) til Sikkerhed for den metallisk udækkede Del af Seddelmassen har i sit Eie let realisable, gode og sikre Aktiver efter et Forhold af 150 Kroner i Aktiva for hver 100 Kroner i Sedler.

I § 2 indeholdes endel nærmere Bestemmelser om det gjensidige Forhold mellem de til Metalbeholdningen hørende Beløb af Mynt samt Guld- og Sølvbarrer²⁾.

Til de under Post 2 nævnte Aktiver ere navnlig at henregne Forskrivninger for Laan mod haandfaaet Pant, Vexler paa Ind- og Udlandet, paa Anfordring betalbart Tilgodehavende hos Korrespondenter i Udlandet, offentlige Papirer efter Børs-kurs og Panteforskrivninger for direkte Laan i faste Eiendomme, de sidstnævnte Effekter dog ikke for en større Sum end 6 Mill. Kroner (§ 3).

Den danske Regel er, forsaavidt Metaldækningen angaar, i Principet altsaa aldeles overensstemmende med den engelske Bankakt, idet den dog paa Grund af Bestemmelsen om $\frac{3}{8}$ Dels Forholdet vil virke noget strengere, forsaavidt Circulationen (hvad der forøvrigt er lidet sandsynligt) skulde understige 20 Millioner Rdlr., end naar Circulationen overstiger nævnte Beløb.

For Finlands Bank gjælder ifølge Keis. Forordn. af 8de Novbr. 1865 den Regel, at der i Bankens Forvaring stedse skal findes en metallisk Kasse, som iberegnet Bankens ustridige Fordringer hos dens udenrigske Agenter samt dens udenlandske

¹⁾ Dette er det i 1847 fastsatte Forhold for den da tilladte Seddel-udstedelse af 20 Mill. Rdlr., af hvilke nemlig $12\frac{1}{2}$ Millioner ikke behøvede at være metallisk dækkede.

²⁾ Af Sølv kan holdes indtil $\frac{1}{3}$ af Metalfondets Værdi; af gangbar Mynt skal holdes mindst 12 Mill. Kroner, hvis Seddelmassen er 48 Mill. eller derover; ellers mindst $\frac{1}{4}$.

Statspapirer og Obligationer, opgaar til mindst $\frac{7}{15}$ af den udløbende Seddelstok¹⁾.

Metalbeholdningen skal derhos i fornødent Fald ved Statslaan søges opretholdt til et Beløb af mindst 8 Mill. Mark.

§ 22. De vigtigste Dækningssystemers relative Fortrin og Mangler.

Af foranstaaende vil det erfares, at der ved Lovbestemmelserne om Notedækningen vistnok i de fleste Lande er lagt størst og i enkelte Lande udelukkende Vægt paa Metalbeholdningen, denne taget i sin egentlige Betydning, men at ved Siden af denne ogsaa andre Dækningsmidler i mere eller mindre Grad ere blevne anerkjendte, navnlig Tilgodehavende hos Korrespondenter i Udlandet, fremmede Vexler, Obligationer, samt indenlandske kortsigtige Vexler og andre Fordringer.

Paa den anden Side have Lovgivningerne vistnok for det meste indskrænket sig til at foreskrive Dækningsregler for den egentlige Seddelcirculation; men ogsaa herfra er der enkelte Undtagelser, idet anden paa Anfordring betalbar Gjæld og efter den amerikanske Lovgivning endog samtlige Deposita i Henseende til visse Dækningsforskrifter skulle medregnes til Seddelmassen.

Det er derfor nødvendigt ved Sammenligningen mellem de forskellige Dækningssystemer at tage begge de nævnte Forhold i Betragtning.

Som en fælles Indvending mod samtlige Systemer kan anføres, at enhver direkte eller indirekte sat Maximumsgrændse for Seddelemmissionen nødvendigvis maa blive til en vis Grad vilkaarlig. Sættes den for høit, kan den friste Bankstyrelsen til at øge Seddelemmissionen udover de naturlige Grændser eller ogsaa til at lade sig nøie med den mindste Grad af Forsigtighed, som Lovgivningen kræver. Sættes den for lavt, lægger den en unødig Hindring i Veien for Seddelcirculationens frie Udvikling.

Hertil kommer den Omstændighed, at selv om man har været saa heldig at fastsætte en Grændse, der i det hele eller gennemsnitlig taget maa siges at være passende, saa bevirker Seddelcirculationens foranderlige Karakter, det snart voxende, snart aftagende Behov for dette Omsætningsmiddel, at Maximumsgrændserne blive uhensigtsmæssige i samme Grad, som de paa Grund af deres Beskaffenhed i det hele og særlig deres

¹⁾ Ignatius: Statistisk Håndbok S. 75.

større eller mindre Ubevægelighed ere uskikkede til at følge Circulationsbehovets Bevægelser.

Fra dette Synspunkt bliver den absolute Maximumsgrændse, der er foreskrevet for de nordamerikanske Seddelbanker, de engelske Landbanker og tidligere ogsaa var foreskrevet for den danske Nationalbank, den uheldigste Form af Bestemmelser i denne Retning. Vistnok har det været sagt, at heromhandlede Bestemmelse ikke hindrer Pengecirculationen, da der kan bringes saameget Mynt i Circulation, som Behovet udkræver¹⁾. Man kunde ogsaa sige, at Bestemmelsen ikke hindrer Anvendelsen af de andre Kreditmidler, der i stor Udstrækning erstatte Brugen af Penge, saasom Cheques, Vexler, etc.; men hermed har man ikke godtgjort Nødvendigheden eller Nytten af at øve dette i Forholdets Natur ikke grundede Tryk paa Seddelcirculationen.

Det for Englands Bank samt for de skotske og irske Banker gjældende System, der ogsaa, skjønt i mere eller mindre modificeret Form, er det for den svenske Rigsbank, den danske Nationalbank og tildels ogsaa for Norges Bank gjældende, er vistnok til en vis Grad bevægeligt, forsaavidt Seddelcirculationen kan øges, naar kun Bankens Metalkasse eller dermed i Klasse stillede Metalvaluta samtidig forøges med det tilsvarende Beløb. Men forsaavidt der er sat en absolut Grændse for den metallisk udækkede Seddelcirculation, er Systemet beslægtet med det absolute Maximums-System og hindrer, saavidt skjønnes, i unødvendig Grad Seddelcirculationens Elasticitet, ligesom ogsaa det Tryk, som øves, er saare forskjelligt efter Omstændighederne, idet det undertiden er meget strengt, men til andre Tider derimod saa let, at man næsten kan sige, at det ikke eksisterer.

Den Hovedbetragtning, der har lagt til Grund for Indførelsen af det engelske System, støtter sig til den saakaldte «Currency-Theori», ifølge hvilken man skulde regulere Note-circulationen saaledes, at dens Bevægelser nøiagtigt fulgte Fluktuationerne i det i Landet værende Forraad af Mynt og ædle Metaller. Kun under denne Betingelse, mente man, vilde den kunstige Pengecirculation (Seddelcirculationen) kunne heldigt repræsentere den naturlige Pengecirculation (Myntcirculationen).

Circulationen af den engelske Banks Noter kunde efter

¹⁾ Saaledes Ievons: Money S. 225.

de tidligere Aars Erfaringer ikke tænkes nogensinde at ville understige et Beløb af 14 Millioner Lstr. Følgelig kunde Bankakten trygt autorisere Banken til at udstede et saadant Beløb i Banknoter uden at kræve anden Dækning derfor end Statens Gjæld til Banken samt andre Sikkerhedsdokumenter. Men for hver eneste anden Note, som Issuedepartementet udstedte, skulde der deponeres det tilsvarende Beløb i Guld. Under dette System, anføres der, ere Englands Banknoter i Virkeligheden gjorte lige med Guld og deres øieblikkelige Indløsning med dette Metal afhænger ikke længere, som det før gjorde, af Direktørernes Ærlighed, Dygtighed og Klogskab, idet Notemængden regulerer sig selv. Systemet hindrer ikke Myntcirculationen, det alene forebygger, at Banken udsteder Noter, som ikke repræsentere Penge. Herved har man altsaa et sikkert Middel mod Overremission af Banknoter og deraf opstaaende Handelskriser.

Disse ere Hovedtrækkene i de Grundsætninger, hvorpaa det engelske Dækningssystem hviler. Det er blevet bekvæmpet og forsvaret i et stort Antal Skrifter og Brochurer, og endnu i vor Tid ere Meningerne derom meget delte.

At det har sine gode Sider, indrømmes selv af Systemets Modstandere. Saaledes siger Macleod,¹⁾ at dersom ikke Bankakten i April 1844 havde holdt Direktørerne tilbage, vilde man i Sommerens Løb have havt en alvorlig Krise, og det Tryk, som det har øvet, tør ogsaa i andre Tilfælde have været gavnligt. Den Betragtning, der gaar ud paa, at et vist Beløb af Seddelcirculationen er sikker mod Indløsning, er visselig ogsaa ganske berettiget. Det virker derhos, som vi senere skulle paavise, heldigere end visse andre Systemer, naar der bliver Spørgsmaal om at inddrage Banknoterne. Endelig sikrer man sig mod, at Metalcirculationen i altfor høi Grad fortrænges af Pengesedlerne.

Men ved Siden af disse Fortrin, lider Systemet, saavidt skjønnes, af ikke ubetydelige Mangler, ligesom det har sin Oprindelse fra et i det væsentlige urigtigt Udgangspunkt.

Naar man saaledes har villet gjøre Seddelcirculationen, som man har kaldet det, metallisk, har man overseet, at Myntcirculation og Metalbeholdning ere to meget forskellige Ting, idet de udenlandske Omsætningsforholde føre det med sig, at snart et større, snart et mindre Forraad af Guld holdes saa at sige paa Lager i et Lands Hovedbank efter Handelsballan-

¹⁾ On Banking II. S. 213.

cens forskellige Stilling. Bevægelserne i denne meget betydelige Del af Guldforraadet svare ikke til Bevægelserne i Circulationen af de kontante Omsætningsmidler, der, som ovenfor paavist, nærmest er afhængig af de indenlandske Omsætninger og derfor ligesaa vel kan bevæge sig i en modsat Retning af Guldforraadet, som i samme Retning. At saa virkelig er Tilfælde, har Erfaring noksom godtgjort, saavel i andre Lande som i England, hvor Notecirculationen netop ikke bevæger sig paa samme Maade som det af Issue-Departement (formelt) udstedte Notebeløb.

Forsaavidt man søger nogen Betyggelse mod en overdreven Seddelcirculation deri, at det metallisk udækkede Beløb ikke kan overskrides, indsees ikke rettere end, at denne Grændse ingen virkelig Garanti indeholder, naar Metalbeholdningen, saaledes som meget ofte er Tilfældet, er betydeligt større end det lovbefalede Minimum. Thi dersom Banken da vilde benytte sig af den legale Adgang til at udstede et større Seddelbeløb, end Omsætningen kunde bære, vilde den komme slemt tilkort.

Man har ogsaa havt Erfaring for, at Tilliden til Systemets selvvirkende Mekanisme er vel egnet til at forlede Bankstyrelserne til en urigtig Bankpolitik.

Den af Systemet følgende Beregning af Notereservens Størrelse, d. v. s. det Seddelbeløb, som Banken har legal Adgang til at udgive udover Circulationsbeløbet, — en Beregning, som navnlig skarpt kommer tilsyne ved den engelske Banks Deling i de to Departementer, — kan nemlig let blive misledende.

Naar Guldbeholdningen og derfor Notereserven er stor, giver Beregningen Indtrykket af Overflod paa Laanemarkedet, i hvilket Tilfælde, som Erfaring har vist, baade Almenheden vil fordre og Bankbestyrelsen være tilbøielig til at give Laan mod en lavere Disconto, end den virkelige Tilstand skulde tilsiage. Thi det virkelige Forhold er, at Bankens Udlaansevne ikke afhænger af Notereserven i denne legale Forstand, men af den reelle paa Circulationsbehovet beroende Note-reserve.

Overskrides denne Grændse, hvilket meget let kan ske under Iagttagelsen af den engelske Bankakts Bestemmelser, vil Følgen blive en større eller mindre Reaktion, og i samme Grad, som man af dette System har ladet sig forlede til Tryghed, i samme Grad vil man blive nødt til voldsomme Discontoforhøielser, naar Krisen med engang staar for Døren.

Nu kan man vistnok sige, at dette ikke er en nødvendig

Følge af Systemet, idet en klog Bankstyrelse vil vide at træffe rigtige Forholdsregler, ligesom det jo heller ikke ved noget-somhelst Dækningssystem lader sig forebygge, at de optrukne Maximumsgrændser under visse Omstændigheder kunne blive for vide og altsaa skulde friste til Overremission eller til at holde en altfor lav Discontosats.

Men herved er at mærke, at der ved de andre Systemer ikke er bleven lagt en saadan ensidig og overdreven Vægt paa Metalbeholdningen, som om alt skulde være i Orden, naar blot denne havde den lovbestemte Størrelse. Disse andre Systemer ere ikke i samme Forstand som det engelske baserede paa Metalbeholdningen; de ere vistnok, som ogsaa den norske Bankhistorie viser, tildels blevne misforstaaede derhen ¹⁾, men intetsteds ligger Misforstaaelsen nærmere end ved den engelske Bankakt, ved hvis Bestemmelser man netop har villet regulere Papirpengecirculationen efter Bankens Metalforraad, uafhængigt af Bankstyrelsernes større eller mindre Klogskab, og som ved sin Beregning over Notereserven særligt indbyder til en feilagtig Opfatning af dennes Væsen.

Selv bortseet herfra, vil man imidlertid finde, at det engelske System i flere Henseender virker mindre heldigt paa Grund af dets Mekanismes Stivhed.

Ligesom det nemlig tillader en meget stor Seddelemmission, naar blot Guldforraadet er stort, saaledes hindrer det paa den anden Side mangen Gang Seddelcirculationens Udvidelse eller fremtvinger dens Indskrænkning i Tilfælde, hvor der dog ingen Fare er forhaanden, for at Banken jo naarsomhelst skulde kunne tilfredsstille mulige Krav paa Indvexling.

En Banks Stilling ligeoverfor saadanne Krav beror nemlig ikke udelukkende paa dens Guldbeholdning og ikke engang paa denne i Forbindelse med dens øvrige Aktiva, men tillige paa den større eller mindre Mulighed og Sandsynlighed, for at nævnte Krav ville blive gjort gjældende. Er der overveiende Sandsynlighed for, at Seddelcirculationen vil voxe, fordi Behovet af Sedler kan forudses at ville blive større, er Banken ligesaa sikker med en mindre Guldbeholdning, som den i det modsatte Tilfælde vilde være det med en større.

Men til dette Forhold, som alligevel Aar efter Aar gentager sig ved de periodiske Bevægelser i Seddelmassen, og i det hele til de Forandringer i Circulationsbehovet, der skrive

¹⁾ Cfr. ovenfor S. 15.

sig fra Omsætningernes og Prisernes Stigen og Falden samt Kreditsystemets Udvikling, tager den engelske Regel intet Hensyn.

Det har ogsaa for selve Englands Vedkommende vist sig, at man tre Gange, nemlig i 1847, 1857 og 1866 har været nødt til at bryde Bankakten af 1844, ved midlertidig at bemyndige Englands Bank til en større Seddeludstedelse end Bankakten tillod. Systemet, hvis Godhed vel navnlig skulde staa sin Prøve i Kriser, har i disse Tilfælde forværret Ondet, idet Notereservens Minskning forøgede de Forretningsdrivendes Frygt for, at de i paakommende Tilfælde ikke skulde erholde de fornødne Kontanter, og dets midlertidige Ophævelse har havt heldige Resultater og neppe været forbunden med nogen virkelig Fare for Banken.

Nu er det vistnok saa, at den Mangel, som herved er kommen for Dagen, kunde tænkes fjernet enten ved at udvide Grænsen for den metallisk udækkede Circulation (f. Ex. fra 15 til 20 Mill.) eller ogsaa paa samme Maade som ifølge den nye tyske Regel ved at tilstede en højere Circulation, men mod en saa stor Afgift til Statskassen, at Banken snarere havde Tab end Fordel deraf og derfor kun undtagelsesvis vilde gjøre Brug af Tilladelsen.

Uagtet en Bestemmelse af sidstnævnte Art synes at maatte indeholde en forbedret Modification af det engelske System¹⁾, vilde den dog alene formindske det af samme øvede Tryk, ikke hæve dette.

Der kan ogsaa nævnes andre med det engelske System uadskilleligt forbundne Ulemper; man har saaledes anført, at Virkningen af Bestemmelsen ligeoverfor de skotske Banker ofte er den, at de for at tilfredsstille det til visse Aarstider stigende Circulationsbehov ere nødt til at forskrive Guld fra Englands Bank, hvilket snart derefter igjen tilbagesendes. Herved foranlediges ikke alene unødige Bekostninger, men det kan ogsaa undertiden hænde, at denne Forsendelse kan genere Englands Bank og derved fremkalde en kunstig Vanskelighed paa et allerede i Forveien trykket Pengemarked.

De af Systemet følgende stærke Variationer i Englands Banks Notereserve turde, som ovenfor berørt, maaske for en Del medvirke til de stærke og hyppige Discontobevægelser, der finde Sted ved denne Bank i Modsætning til den franske og

¹⁾ Cfr. Jevons Money S. 226.

den preussiske. Den engelske Bank nødes nemlig, naar dens Notereserve truer med at svinde ind, til at forhøje Discontoen, for at ikke Bankaktens Paabud skal blive overtraadt, og paa Grund af den fremragende Stilling, som denne Bank indtager paa Pengemarkedet, bestemmes de øvrige Bankers Disconto gerne af den engelske Hovedbanks Noteringer. Det omvendte vil lettigen indtræde, naar Notereserven er meget stor. Ofte vil vistnok Bankdiscontoens Forhøielse eller Nedsættelse være dikteret af Laanemarkedets Stilling i det hele; men det følger af, hvad overfor er sagt, at det mangen Gang vil være Tilfældet, at Notereserven eller den Notemængde, som Banken tør udstede udover den circulerende, snart er unaturlig liden, snart altfor stor, fordi Bankakten ikke slutter sig nøie nok til Seddelbehovets Bevægelser. Denne kunstige Mangel eller Overflod kan ikke andet end tildels afspeile sig i Discontosatsernes Bevægelser, og en saadan Virkning maa endnu lettere kunne indtræde i Lande, hvor Omsætningerne i høiere Grad, end Tilfældet er i England, foregaar ved Hjælp af Sedler, altsaa ikke mindst i Norge og de øvrige skandinaviske Lande.

I Modsætning til den engelske Bankakt staar Kvotadels-systemet, der gaar ud paa at fastsætte et vist Minimumsforhold mellem den metalliske Kassebeholdning og den til enhver Tid circulerende Seddelmasse, f. Ex. $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{2}{3}$ af denne, og saaledes fastsætter et relativt Maximum for den metallisk udækkede Circulation.

Det er aabenbart, at dette System i det hele er mere elastisk end det engelske, idet det navnlig tillader en med Omsætningens Stigen betydelig Forøgelse i den metallisk udækkede Seddelmængde. Det synes ogsaa efter almindelige Betragtninger at maatte være principmæssig rigtigt, at Metalbeholdningens Størrelse sættes i et vist Forhold til Bankens Seddelgjæld, da det jo ellers er en almindelig Regel, at Reserven maa forøges eller kan formindskes i Forhold til Forpligtelsernes større eller mindre Omfang.

Man gaar her ud fra Seddelcirculationen som en given Størrelse, nemlig det af Omsætningen baarne Beløb, og bestemmer derefter, hvor stor Metalbeholdningen bør være, medens det engelske System paa en vis Maade gaar den modsatte Vei, forsaavidt det tager Metalbeholdningen til Udgangspunkt og efter denne bestemmer, hvor stor Seddelcirculationen kan være.

Man kunde vistnok sige, at ogsaa efter Kvotadelssystemet vil Grændsen for den tilladte Seddelemmission faktisk rette sig efter Metalbeholdningen, og at det forsaavidt kan være ligegyldigt, enten man gaar ud fra det ene eller andet Udgangspunkt; men dette er intet Argument mod det til Grund for Systemet lagte Princip.

Ligesom det imidlertid, som nedenfor nærmere skal blive paavist, ikke er en ubetinget rigtig Sætning, at man har den samme Garanti for Banksedlernes Sikkerhed, naar disse ere metallisk dækkede efter det samme procentvise Forhold, saaledes er der ved Kvotadels-Systemet navnlig den Hovedbetænkkelighed, at det foranlediger et for Bankens Debitorer meget trykkende Inddragningssystem, naar Metalbeholdningen aftager, ligesom det i det omvendte Tilfælde kan friste til en altfor stærk Seddelemmission.

Naar nemlig Maximumsgrændsen er naaet og f. Ex. den metalliske Kasse altid skal være mindst $\frac{1}{2}$ af Seddelcirculationen, vil enhver Formindskelse i Metalbeholdningen tvinge Banken til at inddrage det dobbelte Beløb af udestaaende Fordringer, og hvis Trediedelsdækningen er anvendt, det tredobbelte Beløb. I saa Henseende medfører det engelske System den store Fordel, at alene et ligestort Beløb af Fordringer behøver at inddrages.

Herved kan vistnok bemærkes, at man i de Lande, hvor Kvotadelssystemet er gjældende, erfaringsmæssig ikke har følt væsentlige Ulemper af omhandlede Art,¹⁾ og at disse i ethvert Fald for en væsentlig Del maatte kunne fjernes, dersom Regjeringen havde Adgang til i særegne Tilfælde midlertidig at suspendere Bestemmelsen, der altsaa nærmest kom til at virke som en almindelig, men ikke absolut forbindende Rettesnor for Bankstyrelsen, (cfr. den belgiske Regel). Men det er dog paa den anden Side aabenbart, at forsaavidt som Kvotadelssystemet virker i Egenskab af Maximumsgrændse for Seddelemmissionen, maa det virke paa den anførte strenge Maade, og der kan derhos, skjønt i mindre Grad, gjøres den samme Indvending derimod som mod det engelske System nemlig, at det ikke tager tilstrækkeligt Hensyn til de naturlige Love for Seddelcirculationens Bevægelser.

Visse Fordele turde i denne Henseende maaske opnaaes ved et blandet System, som jeg her skal paapege og som i sig

¹⁾ Cfr. Wagner S. 253.

forener noget af begge de hidtil omhandlede Systemers Egenskaber. Dette blandede System er bygget paa en Opfatning af Seddelcirculationens Natur, som er berørt ovenfor¹⁾ og som her nærmere skal udvikles.

Seddelcirculationen kan nemlig opfattes som bestaaende af flere over hverandre liggende Lag, af hvilke det nederste stiller saagodtsom ingen Fordring til Dækningsmidlerne, fordi der er næsten absolut Vished for, at der aldrig vil blive Spørgsmaal om Indvexling, medens der for det næste for Sikkerheds Skyld maa forlanges nogen metallisk Dækning, ved det derovenforliggende noget mere, o. s. v., indtil man naaar de øverste Lag, hvor en fuldstændig metallisk Dækning maa forlanges, fordi al Sandsynlighed her taler for, at Vexling vil blive krævet.

Denne Opfatning kunde synes at føre til samme Resultat, som Kvotadelssystemet; thi det kommer jo ud paa et, enten man f. Ex. siger, at den første Fjerdedel af Circulationsbeløbet skal være helt metallisk dækket, den næste for $\frac{2}{3}$, den tredje for $\frac{1}{3}$, medens den fjerde ikke behøver at være dækket, eller man uden videre bestemmer, at Metalbeholdningen skal være lig Halvparten af den hele Seddelcirculation.

Men herved maa nøie mærkes en Omstændighed, der er en ligefrem Følge af den ovenfor givne Fremstilling, nemlig, at efter hvert som Seddelmassen gaar ned, voxer Usandsynligheden af en yderligere Nedgang, fordi man mere og mere nærmer sig de nedre Lag af Seddelcirculationen. Heraf følger, at det i Regelen ikke kan være nødvendigt ved Metalbeholdningens Aftagen at reducere Seddelcirculationen efter det af Kvotadelssystemet følgende dobbelte eller flerdobbelte Forhold, men at det maa være tilstrækkeligt, saaledes som efter den engelske Regel at inddrage Krone for Krone.²⁾

Hensynet hertil vilde fyldestgøres ved en Bestemmelse gaaende ud paa, at det metallisk udækkede Seddelbeløb skulde kunne udgjøre en Kvotadel af den efter en vis Tids Erfaring gjennemsnitlige Seddelcirculation, medens den øvrige Circulation skulde være fuldt ud dækket.

Dersom altsaa f. Ex. Gjennemsnitscirculationen i de 5 sidste Aar sættes til 30 Millioner Kroner og det frie Seddel-

¹⁾ S. 84.

²⁾ Forøvrigt kan i saa Henseende vistnok ingen for alle Tilfælde passende Regel opstilles, idet det efter Forholdenes forskellige Art snart kan være hensigtsmæssigt at inddrage mere, snart mindre end det Beløb, hvormed Metalbeholdningen aftager.

beløb til $\frac{6}{10}$ heraf = 18 Millioner Kroner, skulde altsaa for en Seddeleirculation af 30 Millioner Kr. kræves 12 Mill. i Guld, for 36 Millioner 18 Mill., for 24 Millioner 6 Millioner o. s. v.

En Stigning eller Synkning i Metalbeholdningen vilde her altsaa have den samme Følge som efter den engelske Regel. Noget anderledes vilde Forholdet stille sig ved Forandringer i Circulationsbeløbet. Hvis f. Ex. Seddeleirculationen steg over de 30 Millioner, vilde den nærmeste Følge vistnok være den samme som efter det engelske System, idet Tilvæksten i Seddelbeløbet maatte dækkes ved en tilsvarende Forøgelse af Metalbeholdningen, saafremt denne ikke allerede var overflødig stor. Men her vilde snart en væsentlig Forskel gøre sig gjældende mellem begge Systemer. Thi dersom der paa Grund af Omsætningernes Forøgelse indtraadte en vedvarende Stigning af Circulationen, vilde dennes Gjennemsnitsbeløb eller som man kunde kalde den: Normalcirculationen, tillige stige, f. Ex. indtil 36 Millioner istedetfor 30 Mill. Herved vilde Maximumsgrænsen for den metallisk udækkede Seddelemmission udvides, idet der ved en Circulation af 36 Millioner vilde kræves en Metalbeholdning af $14\frac{4}{10}$ Mill Kroner istedetfor de 18 Millioner der vilde behøves, naar Normalcirculationen var 30 Millioner. Hvis Seddeleirculationen derimod var i stadigt Aftagende vilde det modsatte Resultat indtræde. I det hele vilde Virkningen af et saadant System være den, at de voldsommere (og derfor i Regelen forbigaaende) Stigninger og Synkninger i Seddeleirculationsbehovet eller i Metalbeholdningen vilde faa samme Indflydelse som efter det engelske System, medens man paa den anden Side ialfald delvis opnaaede Fordelen ved den større Elasticitet, som er eiendommelig for Kvotadelssystemet, dog uden at resikere sammes Ulemper.

Denne Elasticitet vilde i end høiere Grad opnaaes, naar man ved Beregningen af den for Seddeleirculationens forskjellige Heide nødvendige Metalbeholdning ikke gik ud fra en normal Aars-Circulation, men tog Hensyn til Circulationens periodiske Bevægelser til de forskjellige Aarstider, idet man f. Ex. bestemte, at man for Februar Maaned skulde gaa ud fra den gennemsnitlige Circulation i de fem foregaaende Aars Februar Maaneder, for Marts Maaned ligesaa i de fem foregaaende Aars Marts Maaneder o. s. v.

Dersom man for Norges Banks Vedkommende havde havt en saadan Bestemmelse, og Reglerne for Dækningsforholdet for-

øvrigt havde været de samme som de virkelig gjældende, vilde Maximumsgrænsen for Seddelemmissionen ikke have været overskredet, saaledes som Tilfældet var i Juni 1866, Juni 1868, Juni 1869 og April d. A. Heller ikke vilde man være kommen saa nær ind paa Grænsen som i Juni 1872 (da Grænsen vilde have været overskredet, dersom den i 1873 vedtagne Lov havde været gjældende allerede dengang), Juni 1873, Juni 1874, samt April og Juni 1875. At det ikke er nogen Tilfældighed, at Juni Maaned her forekommer saamange Gange, fremgaar tilstrækkeligt af det ovenfor Side 42 anførte. Jeg tillader mig her ogsaa at henvise til den tidligere nævnte grafiske Fremstilling.

At de ved flere af de nævnte Tidspunkter stedfundne Discontoforhøielser for endel maa føres tilbage til heromhandlede Aarsag, og altsaa delvis kunde have været undgaaede, er der ialfald megen Sandsynlighed for.

At det her udviklede System, som overhovedet ethvert System, for nogen Del maa virke mekanisk, skal ikke benegtes, og det vilde derfor som et nødvendigt Supplement kræve en Regel i Lighed med den ovennævnte tyske Bestemmelse om Adgangen til forøget Emission mod Afgift til Statskassen eller som i Belgien efter særskilt Tilladelse af Statsstyrelsen.

Forøvrigt bemærkes i denne Forbindelse, at der saavel i England som andetsteds har været fremsat forskellige Forslag sigtende til Forandring i de gjældende Dækningsforskrifter. Saaledes har E. Seyd foreslaaet et Reguleringsystem, hvorefter et i Forhold til Seddelcirculationen svagere Metalforraad skulde kunne tillades, mod at Discontosatsen samtidig forhøiedes efter en vis Scala ¹⁾.

Dernæst har Wagner i sit Zettelbanksystem foreslaaet forskellige Alternativsystemer, idet han gaar ud fra et Normaldækningsforhold mellem Sedler og Guld, nemlig $\frac{1}{3}$, men ved Siden deraf foreslaar Anvendelsen af en strengere Metal-dækning for Banker med en forholdsvis ringere egen Kapital, samt en mindre streng Metaldækning (nemlig 20 à 25 pCt.) for Banker med en større egen Kapital, og derhos vil have Forskrifter gaaende ud paa, at en vis Del af Sedlerne skal være dækket ved kortsigtige Vexler ²⁾. Wagner lægger i heromhandlede Henseende overhovedet megen Vægt paa Størrelsen af de Midler, som ved Fordringernes Tilbagebetaling til Banken

¹⁾ The Banks of Issue Question S. 107.

²⁾ Wagner S- 438.

blive disponible for denne, og gjør navnlig gjældende, at Bankens Evne til at møde paakommende Krav er større, jo flere udestaaende kortsigtige Fordringer Banken eier, hvilket dels beror paa dens egen Formue, dels paa den Maade, hvorpaa dens Midler overhovedet ere anbragte.

Herom kan der vistnok heller ikke være forskjellige Meninger, og denne Form af Trediedelssystemet synes derfor at maatte være at foretrække for den rene Trediedelsdækning.

Det vilde imidlertid overskride de for denne Afhandling satte Grændser, om jeg nærmere skulde indlade mig paa dette og andre paatænkte Systemer.

Angaaende de øvrige Seddeldækningen vedkommende Spørgsmaal bemærkes følgende.

For de svenske Privatbanker er, som det vil sees, et eienommeligt System bleven bragt i Anvendelse. Den foreskrevne metalliske Dækning er meget ringe, hvorimod man ligesom ved de nordamerikanske Seddelbanker synes at have søgt en Hovedgaranti for Sedlernes Indløsning ved Bestemmelsen om det under offentligt Forvar deponerede Grundfondshypothek af Obligationer. Seet fra Seddelemissionens Standpunkt forekommer dette System mig ikke heldigt, da det binder en betydelig Del af Bankens Kapital og derved svækker dens Modstandsevne, der vilde være større, om man ved Siden af at forlange en noget større metallisk Dækning tillod Banken at anvende den øvrige Del af Grundfondet til kortsigtige Udlaan, hvorved den regelmæssige Tilbagestrømning af Sedler vilde blive større, og Banken i Tilfælde af Forlegenhed ikke blive nødt til at foretage en saa streng Inddragning som efter det nugældende System, da Inddragningen maa fordeles paa et forholdsvis mindre Udlaansbeløb. Den svenske Regel er imidlertid forsaavidt bedre end den amerikanske, fordi den tillader en midlertidig Afhændelse af de under offentlig Kontrol deponerede Obligationer, hvilket forøvrigt lettelig kan være forbunden med Tab netop under vanskelige Tider. I det hele forekommer det mig, at man ved heromhandlede System vistnok har sikret Seddelihændehavernes Interesser, men paa Bekostning af Bankernes Virksomhed og Stilling i det hele. Hidindtil har imidlertid Systemet, saavidt vides, ikke vist sig at medføre nogen alvorlig Ulempe for de svenske enskilda Banker, hvorved forøvrigt bør erindres, at disse Banker ere mere Deposito- end Seddelbanker.

At man i Overensstemmelse med de for Norges Bank og Sveriges Rigsbank samt Finlands Bank gjældende Regler inden-

for visse Grændser betragter udenlandske Vexler og Tilgodehavende hos sikre Korrespondenter i Udlandet som en ligesaa god Dækning som Guldbeholdninger i egentlig Forstand, har i Henhold til det ovenfor S. 76 anførte sin delvise Berettigelse. Dog synes man at gaa vel vidt, naar man som i Norges Banks Regnskaber uden videre identificerer disse to Klasser af Dækningsmidler, idet Muligheden af Tab paa disse Valutaer, som den danske Nationalbanks Exempel viser, ikke ligger saa aldeles fjernt.

Hvad angaar den Dækning, som Bankens øvrige Aktiva afgive, sees kun endel af de herhen hørende Lovbestemmelser (den danske, tyske og belgiske) dertil at have taget Hensyn, idet den Fordring er bleven opstillet, at den ikke metallisk-dækkede Del af Seddelcirculationen skal være dækket ved let realisable Værdier, navnlig kortsigtige Vexler. Det fremgaar imidlertid, af hvad der ovenfor er anført, at Seddelbankens Stilling i væsentlig Grad afhænger af den Maade, hvorpaa disse Aktiva ere anbragte, hvorfor den almindelige Bankpraxis ogsaa, hvor saadant ikke har været paabudt, overalt har udviklet sig i den Retning, at Hovedmassen af Udlaanene er bleven anbragt i kortsigtige Papirer. Norges Banks Midler ere, ligesom den danske Nationalbanks, for en stor Del endnu anbragte som fleraarige Laan mod Pant i faste Eiendomme; men denne Laanegren indskrænkes dog stadig, ligesom man for Sveriges Rigsbanks Vedkommende for nogle Aar siden ganske har standset dermed.

Forøvrigt bemærkes i denne Forbindelse, at den mere eller mindre strenge Fordring til Udlaanenes Kortsigtighed for nogen Del beror paa Bankens Kapitalstyrke. En Bank, der har en betydelig egen Formue, vil i det hele kunne laane mere ud, og følgelig bliver Tilbagestrømningen af Udlaanene forholdsvis større, hvorfor den for en Del af Udlaanene kan stille Betalingsfristen lempeligere end Banker med en mindre Kapital.

Til Depositoforretningen har man, som allerede berørt, alene taget Hensyn ved Dækningsbestemmelserne for de nord-amerikanske Seddelbanker samt for Sveriges Rigsbank. Det er imidlertid klart, at endel af Bankens disponible Midler maa holdes rede til at møde mulige Paakrav fra denne Kant. Navnlig influerer dette i væsentlig Grad paa Englands Banks Dækningsforhold, idet Forholdet mere og mere har udviklet sig derhen, at de andre britiske Bankers Reservekapital indsættes paa Folio («on call») i Englands Bank, saa at dennes Guldbeholdning bliver den Reserve, hvorpaa hele det engelske Kreditsystem hviler.

I det hele taget er det et karakteristisk Træk ved de store Centralbanker, at der i dem samler sig betydelige Deposita fra andre Banker og tildels ogsaa indsættes Beholdninger for Statsregning. Derfor maa Centralbankerne have et forholdsvis større Metalforraad end de mindre Banker, og dette gjælder først og fremst Verdens største Centralbank, Banken i London, der i den senere Tid mere og mere faar Betydning ogsaa som en international Depositobank.

Heraf følger, at man i de Dækningsforskrifter, der alene tage Hensyn til Seddelgjælden, ikke har tilstrækkelig Garanti, forsaavidt der handles om Banker, der ved Siden af Seddel-emissionen tillige have en betydelig paa Anfordring betalbar Depositogjæld.

De Deposita derimod, som ikke kunne udtages uden efter en bestemt Opsigelsesfrist, bidrage til at styrke en Seddelbanks Stilling, fordi de bevirke en hurtigere Tilbagestrømning af Sedler ved Banklaanenes Tilbagebetaling. De Seddelbanker, der i betydeligere Udstrækning drive denne Slags Depositorretning, kunne derfor for Sedlernes Vedkommende nøie sig med et mindre Metalforraad, end de for hvilke Seddeludstedelse ved Siden af Foliovirksomhed er Hovedsagen.

Ved Spørgsmaalet om Seddelbankernes Dækningsforhold kommer det forøvrigt ikke alene an paa, hvilket Dæknings-system der er lagt til Grund, men ogsaa, hvorvidt de valgte Forholdstal eller absolute Maximumsgrændser svare til det for vedkommende Lands Omsætninger passende. Saa rummelig kan Grændsen være sat, at den ikke virker synderlig anderledes end, om ingen Maximumsbestemmelse var given, og dette kan selvfølgelig finde Sted ved hvilkesomhelst Dækningssystemer. I mange Tilfælde er Grændserne for Seddeludstedelsen saavidt rummelige, at de under normale Tider ikke øve noget væsentligt Tryk paa Bankforretningen, men alene under særegne Forholde — hvad enten disse ere kritiske eller bero paa andre Omstændigheder, — tvinge Bankerne til at indrette Virksomheden overensstemmende med de af Loven opstillede Normer. — Hvad Norges Bank angaar, synes de senere Tidens Erfaring at have godtgjort, at de nuværende Grændser, uanseet Systemet, ere for snevre, idet Lovgivningen kræver Ophobningen af et, saavidt skjønnes, overflødigt stort Guldforraad. Som Bevis herfor antages det tilstrækkeligt at anføre, at Maximumsgrændsen i

senere Aar gjentagne Gange har været overskreden eller nær ved at blive det, medens det dog er sandsynligt, at Omsætningen ialfald i Flerheden af disse Tilfælde kunde have baaret en større Seddelmængde. At Grændsen enkeltvis kan have været nyttig som fremkaldende en betimelig Discontoforhøielse, tør ikke benegtes. Men ved at se hen til Discontosatsernes pludselige Stigen og Falden i Juni—Juli 1875, samt December 1875—Januar 1876, sammenholdt med Seddelcirculationens samtidige Bevægelser ¹⁾ faar man et stærkt Indtryk af, at disse betydelige Fluktuationer i Discontoen have mere med den vilkaarligt fortsatte Seddelgrændse at bestille, end ønskeligt kunde være, og den samme Erfaring turde man maaske gjøre i Henseende til den norske Bankdiscontos stærke Stigen i indeværende Aar.

Naar der spørges om, hvorvidt den af Lovgivningen for Seddelemissionen fastsatte Maximumsgrændse er for vid eller for snever, er det ikke uden Betydning at undersøge, hvorledes Dækningsforholdet ved forskellige andre Seddelbanker faktisk stiller sig. Overhovedet er den i saa Henseende befulgte Bankpraxis af megen Interesse for Dækningstheorien i det hele, fordi den viser, hvilket Resultat de forskellige Bankstyrelser ad Erfaringens Vei ere komne til. Thi vistnok have de legale Forskrifter for nogen Del influeret paa Udviklingen af denne Bankpraxis; men for en overveiende Del har Udviklingen foregaaet uafhængig eller kun lidet berørt af Dækningsforskrifterne, idet Bankstyrelserne indenfor de optrukne Maximumsgrændser have søgt at indrette sig overensstemmende med, hvad Bankforretningens eget Tarv erfaringsmæssig har tilsagt.

Det vilde imidlertid kræve langt mere omfattende Studier, end jeg for nærværende har Anledning til, om jeg skulde gaa dybere ind i Undersøgelsen af dette Forhold, og jeg skal derfor her indskrænke mig til at meddele et lidet Bidrag dertil.

Af den til Belysning heraf (med delvis Benyttelse af Wagners Opgaver) udarbejdede Tabel No. 7 vil det sees, at Dækningsforholdet er meget forskelligt, eftersom Seddelbankerne i mere eller mindre Grad drive Depositoforretninger. De Seddelbanker, for hvilke disse Forretninger ere af overveiende Betydning, holde i Regelen alene en ringe Kassebeholdning, saaledes som de svenske «enskilda» Banker, de skotske Banker,

¹⁾ Cfr. de grafiske Fremstillinger.

hvis vigtigste Dækningsmidler bestaar i Vexler, Kassakreditivfordringer og Værdipapirer. Det samme gjaelder de nordamerikanske, de schweizerske samt de engelske Joint-Stock-Banker.

Ved de øvrige Seddelbanker udgjorde Metalbeholdningen i Regelen mellem 30 og 50 pCt. af samtlige Forpligtelser, der forøvrigt vare dækkede dels ved kortsigtige Fordringer, dels ved Værdipapirer.

Kun undtagelsesvis og i mindre Maalestok ere Seddelbankernes Aktiva anbragte i saadanne Udlaan, hvorved de ere bundne for flere Aar, saasom navnlig Laan mod Pant i faste Eiendomme. Dette er dog Tilfældet med Norges Bank, den danske Nationalbank og den bayerske Hypothek- og Vexelbank.

Derimod er ved enkelte af de større Banker en Del af deres Aktiva bundne ved betydelige Laan, som de have maattet yde Staten.

Overhovedet er der, naar Hensyn tages til Forretningernes forskellige Beskaffenhed, langt mere Overensstemmelse mellem Dækningsforholdene, end man efter Dækningssystemernes Forskjellighed skulde vente, hvilket tyder hen paa, at Bankstyrelserne i det hele taget befølge en af selve Forholdets Natur udsprunget i det væsentlige ligeartet Bankpraxis.

Forøvrigt vilde det til fuld Oplysning om heromhandlede Forhold være nødvendigt at undersøge Metalbeholdningernes Fluktuationer for forskellige Banker og særlig Metalbeholdningernes laveste Standpunkt og de samme ledsagende Omstændigheder.

Et Hovedspørgsmaal vedkommende Notedækningen staar endnu tilbage, nemlig Spørgsmaalet om, hvorvidt Lovgivningen overhovedet bør gribe ind i denne Sag med regulerende Forskrifter, eller om Bestemmelsen af Dækningen kan overlades til Bankstyrelsens Konduite. Da imidlertid dette Spørgsmaal staar i nøie Forbindelse med Spørgsmaalet om, hvorledes Staten i det hele bør stille sig ligeoverfor Seddelbankerne, udsættes dets Behandling til det derom handlende Afsnit.

Andet Kapitel. Seddelbankernes øvrige Forretningsførelse.

§ 23. Sedlernes Udstykning og andre Omsætningsmidlet vedrørende Spørgsmaal.

I Henseende til Seddelbankernes øvrige Forretningsførelse maa vi fatte os mere kursorisk, og vi kunne saameget hellere gjøre dette, fordi de herhen hørende almindelige Synspunkter ville fremgaa af hvad ovenfor, navnlig i første Hovedafsnit, andet Kapitel, er bleven udviklet.

Vi skulle i Overensstemmelse med den Side 81 antydede Plan først behandle Seddelbankerne i deres Forhold til den Opgave at skaffe Omsætningen et godt Circulationsmiddel og dernæst deres Stilling ligeoverfor Udlaans- og Indlaansvirksomheden.

Til førstnævnte Punkt knytter sig Spørgsmaalet om, hvilke Værdier de af Seddelbankerne udgivne Pengerepræsentativer hensigtsmæssigen bør lyde paa.

Dette Spørgsmaal kan i sin Almindelighed besvares derhen, at Sedlernes Fordeling paa de forskjellige Værdier først maa afhænge af Myntenheden, idet Seddelværdierne maa udgjøre enkle og runde Beløb af denne, og dernæst af Omsættningens Beskaffenhed. I det hele regulerer dette Forhold sig selv gennem Efterspørgselen samt ved Sedlernes Tilbagestrømning til Bankerne. Af statistiske Opgaver erfares, at uanseet Myntenheden foretrækkes i Regelen Sedler lydende paa 10 og 100 fremfor dem, der lyde paa 5 og 50, naar ikke særegne Omstændigheder ere tilstede¹⁾.

Nogle Oplysninger om Sedlernes Fordeling i Sverige og Danmark²⁾ ville maaske her være af Interesse, og hidsættes derfor nedenstaaende Opgaver over de paa de forskjellige Seddelværdier faldende Værdibeløb:

¹⁾ Ifølge den danske Nationalbanks Regnskab for 1874—75 var der ved Udgangen af dette Tidsrum af Rigsmyntsedler vistnok i Omløb flere 50 Rdlr.-Sedler end 100 Rdlr.-Sedler, men herved er at mærke, at 50 Rdlr. svare til 100 af den dengang indførte Kronemynt. For tidligere Aar mangler tilsvarende Opgave.

²⁾ For Norges Banks Vedkommende haves ingen saadan Opgave. Oplysninger om Notefordelingen ved den preussiske og den franske Bank ere meddelte i Wagners Zettelbanksystem S. 701 og 738.

Seddelværdier i Kroner (eller svenske Rdlr. Rigm.)	De svenske Privatbanker ^{31/12} 1873. Kroner.	Sveriges Rigsbank ^{31/12} 1873. Kroner.	Sveriges Rigsbank ^{31/12} 1876. Kroner.	Den danske Nationalbank ^{31/7} 1876. Kroner.
1,000	—	15,981,000	9,437,000	—
500	639,500	1,845,500	30,500	9,475,000
100	12,322,000	7,277,200	7,922,800	26,740,000
50	9,518,000	2,667,100	2,055,200	8,500,000
10	23,332,000	5,509,820	4,771,690	18,465,000
5	17,212,000	3,096,600	2,412,290	—
1	—	6,668,615	1,856,484	—
Ialt	63,023,500	43,045,835	28,485,964	63,180,000

Finlands Bank udgiver Sedler lydende paa 1, 3, 12, 20, 40 og 100 Mark, uagtet Decimalsystemet er gennemført for Myntvæsenets Vedkommende.

Forøvrigt bemærkes, at de vexlende Konjunkturer medføre et forskelligt Behov af de forskellige Slags Sedler. Saaledes har man Erfaring for, at Behovet af de større Sedler stiger i Spekulationstider, medens der tiltrænges et forholdsvis stort Antal af de mindre Sedler, naar større Arbejdsforetagender ere under Udførelse, saaledes som det har vist sig hos os ved de senere Aars betydelige Jernbaneanlæg.

Af særskilt Betydning i heromhandlede Henseende er Spørgsmaalet om, hvor Minimumsgrænsen for Seddelværdien bør sættes.

De forskellige Lovgivninger have, som tidligere i en anden Forbindelse berørt¹⁾, besvaret dette Spørgsmaal forskelligt. Idet jeg med Hensyn til fremmede Lande tillader mig at henvise til de paa nævnte Sted meddelte Oplysninger, skal jeg for de skandinaviske Landes Vedkommende tilføie følgende.

Norges Bank fik ved L. af 20 Aug. 1821 Bemyndigelse til at udstede Sedler lydende paa $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{2}$ Spd., hvilke Sedler imidlertid ved L. af 1842 bleve bestemte at skulle inddrages. Af disse Smaasedler var ved Udgangen af 1847 inddraget Halvdaler-Sedler til et Beløb af 863,696 Spd. og Ort-Sedler

¹⁾ S. 33.

for 373,032 Spd., altsaa tilsammen 1,236,728 Spd. eller over en Femtedel af Seddelmassen i 1842¹⁾).

Paa Stortinget i 1857 fremsattes Kgl. Proposition om at forhøie Seddelgrændsen fra 1 Spd. til 2 Spd., men Forslaget forkastedes i Odelstinget med 49 mod ca. 30 Stemmer.

Som Følge af Overgangen til den nye Myntenhed skal der ifølge L. af 17 April 1875 § 18 herefter alene udgives Sedler lydende paa 1000, 500, 100, 50, 10 og 5 Kroner.

Sveriges Rigsbank udgav indtil Udgangen af 1849 Sedler lignende til 8 Skilling Banco (= 25 Øre); fra nævnte Tidspunkt var Minimumsgrændsen 32 Skilling Bco. = ca. 1 Krone²⁾. Paa Rigsdagen i 1875 besluttedes at inddrage Kronesedlerne, saa at den mindste Seddelværdi herefter bliver 5 Kroner³⁾.

De «enskilda Banker» kunne ikke udgive Sedler lydende paa et mindre Beløb end 5 Kroner, og Tilladelsen til at udgive mindre Sedler end paa 50 Kroner er alene givet indtil videre (Kundgj. ¹²/₆ 1874 § 27).

Den danske Nationalbank havde indtil 1848⁴⁾ Ret til at udgive En-Rigsdaler-Sedler, men siden ikke mindre Sedler end paa 5 Rdlr. eller 10 Kroner.

Hovedhensigten med at sætte en vis Grændse for Udstedelse af Smaasedler er den, at man vil forebygge, at den egentlige Mynt i utilbørlig Grad fortrænges af Circulationen, idet man mener, at det for at sikre Pengevæsenets Fasthed og til lige for at forebygge, at Almenheden vænner sig til den falske Opfatning af Pengesedler som virkelige Penge, er nødvendigt, at en ikke ubetydelig Del af Circulationen er metallisk. Naar der i den almindelige Omsætning cirkulerer en tilstrækkelig Mængde af Mynt, har man deri et Værn mod en Tilbagevenden til de ikke indløselige Sedler, og ved at forhøie Seddelgrændsen afkaster man Broen til denne fordærvelige Overgang. Smaasedelsystemet daterer sig historisk altid fra en Nødstilstand, idet den klingende Mynt paa Grund af Tvangskursen paa Sedler mere og mere forsvandt af Omsætningen og derfor har maattet erstattes ved disse Smaasedler. Hertil kan

¹⁾ Tvethes Statistik S. 190 og 192.

²⁾ Rigsb. Regl. 1847—48 § 134 og 135.

³⁾ Leffler: Die Schwedischen Zettelbanken S. 34, cfr. Rigsb. Reglem. 1876 § 15.7.

⁴⁾ Bekjendtgj. af 13 Novbr. 1848 ang. Inddrag. af Enrigsdalersedler.

og føies, at de mindre Sedler, fordi de saa hyppig vandre fra Haand til Haand, ere mere udsatte for at tilsmudses end de større, ligesom de skulle være mere udsatte for Eftergjørelse.

Paa den anden Side ere de smaa Sedler i mange Henseender bekvemme, bl. a. ved Brevforsendelser¹⁾, ved Udbetalinger af Arbeidsløn m. m., og Erfaring har vist, at, naar Almenheden har vænnet sig til deres Brug, giver den kun meget nødig Slip derpaa. Man har saaledes i Norge beklaget sig over Inddragningen af Halvdalersedlerne, hvis Hensigtsmæssighed bl. a. er bleven forsvaret i et af Jernverkseier J. Aal forfattet Skrift, ligesom Forslaget om Kronesedlernes Inddragning mødte stærk Modstand paa den svenske Rigsdag i 1875.

Hensynet til Vigtigheden af at opklare Folks Begreber om Pengesedlernes virkelige Betydning turde, nærmere beseet, i vor Tid ikke veie saa særdeles meget og vilde i ethvert Fald tabe i Vægt, hvis man, hvad der ogsaa i andre Henseender synes at maatte være tilraadeligt, ophævede Bestemmelsen om, at Pengesedlerne skulle være tvungne Betalingsmidler.²⁾

Overhovedet staar man i Henseende til Fastsættelsen af heromhandlede Grændse ligeoverfor et rent Skjønsspørgsmaal; i Norge og Sverige turde det have sine Ulemper at inddrage Femkronesedlerne, der i det hele forekomme mig vel at forsvare sin Plads som et bekvemt Omsætningsmiddel. Noget anderledes staar Sagen i Danmark, hvor man i længere Tid har været vant til 5 Rdlr. eller 10 Kroner, som den mindste Seddelværdi. Overhovedet bør man i denne Henseende neppe gaa nedad Bakke, men heller søge at styrke den metalliske Circulation³⁾, der i de skandinaviske Lande er forholdsvis mindre end i de fleste andre europæiske Stater.

Det er ikke alene ved Udstedelsen af Pengesedler, men ogsaa paa andre Maader, at en Seddelbank kan tjene Omsætningen. Ved Udstedelse af Postremissevexler eller Bankanvis-

¹⁾ Cfr. S. 22.

²⁾ Se herom nedenfor i fjerde Hovedafsnit.

³⁾ Om dette Spørgsmaal kan forevrigt eftersees Dansk Nationalekonomisk Tidsskrift VI S. 64 og VII S. 108.

ninger tilveiebringer den en bekvem Form for Pengeforsendelser; ved Discontering af kortsigtige Vexler indkasseres paa en bekvem og billig Maade tilgodehavende Beløb paa andre Steder; ved Aabningen af Kontoer for Folioindskud, Kassakredit m. m. kunne mange Opgjør finde Sted i en lettere Form end ved Brugen af Kontanter. Disse Forretningsgrene, der ere fælles for Seddelbanker og andre Banker, skjænkes ved de førstnævnte neppe overalt den ønskelige Opmærksomhed, saaledes i vort Land, hvor Seddeludstedelsen og, hvad dermed staar i umiddelbar Forbindelse, synes at indtage en altfor prædominerende Del af Bankvirksomheden, medens man paa Grund af den centrale og begunstigede Stilling, som Norges Bank indtager i vort Pengemarked, vistnok burde kunne forlange, at den gik i Spidsen ved Indførelsen af saadanne Lettelser i Omsætningen, som den mere fremskredne Bankudvikling i andre Lande har givet disse.

§ 24. Seddelbankernes Udlaansvirksomhed og Discontopolitik.

Som de, der disponere over den største paa en Haand samlede Laanekapital, er det klart, at de seddeludstedende Hovedbanker udøve en ganske betydelig Indflydelse paa Pengemarkedet, navnlig i Henseende til de Laanegrene, der fornemmelig ere Gjenstand for Seddelbankers Virksomhed, altsaa Laan mod Vexler og andre kortsigtige Laan (cfr. ovenfor S. 66).

De Discontosatser, som Hovedbanken bestemmer, blive i Regelen Rettesnoren for de øvrige Bankers Udlaans- og Indlaansrenter, om end Hovedbanken paa sin Side ikke er ubunden, men maa indrette sig efter Laanemarkedets Tilstand i det hele.

Ogsaa for Seddelbanken er Fastsættelsen af Udlaansbeløbet og af de Betingelser, hvorunder Udlaanene foregaa, eller med et Ord dens Discontopolitik af særdeles stor Betydning.

Thi ikke alene udgjør de i Form af Disconto eller anden Udlaansrente flydende Indtægter Seddelbankernes vigtigste Indtægtskilde (cfr. ovenfor S. 80); men en rigtig Discontopolitik er tillige afgjørende i Henseende til Bankens Stilling ligeoverfor dens Forpligtelser, specielt Seddelgjælden, og det endog i den Grad, at dersom den fastholder lavere Discontosatser og lemfældigere Udlaansvilkaar, end Markedets Tilstand kræver, vil den stærkeste Metalbeholdning ikke være istand til at betrygge dens Soliditet.

Denne nøie Sammenhæng mellem Bankens Stilling og dens Discontopolitik hidrører derfra, at Seddelbankens Udlaansvirksomhed er væsentlig betinget af den Kredit, som den selv modtager derigjennem, at Banksedlerne nyde Almenhedens Kredit. Denne Kredit er, som vi ovenfor have paavist, af begrændset Omfang, idet den er betinget af Omsætningsbehovet. Følgelig er Seddelbanken ligesom enhver anden Bank, der udlaaner laante Penge, afhængig af Indlaansbeløbets, d. v. s. her hovedsagelig Seddelcirculationens Størrelse, og kan ikke udstrække Udlaanet udover den derved satte Grændse uden selv at komme i Forlegenhed.

Er denne Grændse overskredet, enten fordi Banken har strukket sig for langt, eller fordi der er indtraadt Forandring i de Forholde, hvoraf dens Udlaansvirksomhed afhænger (altsaa ved en Formindskelse i Seddelcirculationen), maa Ligevægten gjenoprettes ved en Indskrænkning af Udlaanene, ligesom i det omvendte Tilfælde Ledigheden af dens disponible Midler vil drive den til at søge disse anbragte.

Det Hovedmiddel, hvorved dette Forhold reguleres, er Fastsættelsen af Discontosatsen. Vistnok kan Udlaansvirksomheden sammentrækkes og udvides ogsaa paa andre Maader, saasom ved at opstille strengere Betingelser for Vexlernes Sikkerhed og for deres Forfaldstid, ved at indskrænke Disconteringen til visse Kategorier af Vexler o. s. v., samt i det omvendte Tilfælde ved at løsne paa disse Baand; men intet Middel virker i denne Henseende mere kraftigt og vidtrækkende end en Forhøielse eller Nedsættelse af selve Discontosatsen, idet disse Foranstaltninger i Regelen strax indvirke paa Søgningen efter Laan.

Hovedbankernes Opgave er her saavidt muligt at bidrage til Opretholdelse af jævne Discontosatser, der er den for Forretningsvirksomheden og særlig Bankvirksomheden i Længden heldigste Tilstand. Bankstyrelserne kunne, naar de holde et vaagent Øie med Konjunkturernes Stilling, særlig de, der udøve Indflydelse paa Laanemarkedet og Seddelcirculationen, i heromhandlede Henseende udrette meget ved at holde igjen med Udlaan i Spekulationstider og ved en saavidt mulig liberal Discontopolitik i trange Tider. Men paa den anden Side er Bankernes Indflydelse paa Laanemarkedet ikke af væsentlig forskjellig Beskaffenhed fra Kjøbmændenes Indflydelse paa Varepriserne.

Ligesom forstandige Handelsspekulationer vel kunne udøve en modererende Indvirkning paa Prisfluktuationerne, men disse væsentlig betinges af andre Faktorer, saaledes kunne Bankerne vistnok virke modererende paa Rentefodens og Discontosatsernes Svingninger, men ere, paa Grund af sin Stilling som Mellemed mellem de kreditgivende og de creditsøgende selv til en vis Grad tvungne til at følge disse Svingninger. Dersom de vilde sætte sig udover denne af Forholdets egen Natur udspringende Lov, vilde deres egen Stilling udsættes for de største Farer. Man har ogsaa fra den franske Banks Historie i Aarene 1855—1856 Erfaring for, at selv om en Bank har et stærkt Guldforraad og den gjør al mulig Anstrængelse for ved Guldindkjøb at komplettere dette, er det dog ikke tilstrækkeligt til at hindre Forraadets Udtømmning, dersom Banken holder for lave Diskontosatser¹⁾.

Hertil kommer ogsaa den Omstændighed, at under de kritiske Tider, der i Regelen pleie at indtræde som Følge af Overspekulation, vilde Bankerne gjøre Skade og ikke Gavn ved at holde en unaturlig lav Disconto; thi dennes Forhøielse er det bedste Lægemiddel mod de usunde Tilstande, som Overspekulationen har fremkaldt, og en Indskrænkning af Udlaansvirksomheden vilde gjøre langt større Skade, idet den kunde bringe selv solide Firmaer i en vanskelig Stilling.

I denne Forbindelse skal jeg paapege den særegne Fordel, som Kassekreditivsystemet frembyder i kritiske Tider. Der er nemlig i saadanne Tilfælde i Almindelighed en stærk Søgning efter Laan, fordi mange Forretningsdrivende ønske at sikre sig for alle Eventualiteter. Dersom nu Laanene skulde ydes i Form af kontante Pengesedler, vilde Bestemmelserne om Seddeldækningen ofte derfor kunne være til Hinder. Anderledes med Kassekreditivlaan, som ikke strax skulle hæves, men som i heromhandlede Tilfælde for en stor Del ville blive staaende i Banken, idet Laantagernes Formaal ofte kun har været at sikre sig Midler.

Naar der ovenfor er anstillet en Sammenligning mellem Kjøbmændenes Forhold til Varemarkedet og Bankernes til Laanemarkedet, bør det forøvrigt tilføies, at disses, og navnlig Hovedbankernes regulerende Indflydelse dog er adskilligt

¹⁾ Cfr. Wagners Zettelbankpolitik S. 532.

stærkere end hines, men hvoraf ogsaa omvendt følger, at en feilagtig Discontopolitik kan have saameget stærkere Fluktuationer tilfølgende, saameget mere som Pengemarkedet i det hele er meget sensibelt.

Den af de fleste Seddelbanker i den nyere Tid fulgte Discontopolitik erkjendes imidlertid af Fagmænd i det hele at have været bygget paa rigtige Grundsætninger.

Om de kunstige Discontofluktuationer, som kunne være en Følge af de legale Bestemmelser om Seddeldækningen, er ovenfor talt (S. 104 og 108).

I Henseende til Bankdiscontoens Bevægelser i de skandinaviske Hovedstæder, henvises til den forhen omtalte grafiske Fremstilling samt til Tabel Nr. 4.

§ 25. Seddelbankernes Indlaansvirksomhed.

I Forhold til den ledige Kapital danne Seddelbankerne i deres første Udviklingsstadier i Regelen intet Afløb, idet de nemlig saa langt fra at lægge an paa at modtage Kapitaler til Forrentning, lægge Hovedvægten paa at føre sig til Nytte den rentefrie Kapital, der erhverves ved Seddeludstedelsen. I Norges Bank modtog man lige indtil 1842 ikke Foliomidler uden mod Gebyr; men siden er det bleven tilladt at modtage saadanne Midler til Forrentning. Imidlertid er denne Virksomhed endnu lidet udviklet hos os, og Banken modtager endnu ikke almindelige Indlaan paa Opsigelsesfrist, eller som det kaldes paa Sparebankvilkaar, skjønt intet fra Lovgivningens Side derfor er til Hinder.²⁾

Heller ikke den danske Nationalbank modtager, saavidt vides, almindelige Indlaan med Opsigelsesfrist, uden Skifte-midler. Anderledes forholder det sig med den svenske Rigsbank samt især med de «enskilda» Banker, for hvilke Depositorforretningen netop er af overveiende Betydning. I det hele har man gjort den Erfaring, at Seddelbanker, der i den første Periode af sin Virksomhed kun drev en ubetydelig Depositorforretning, efterhaanden har seet denne stadigen voxe, indtil den er bleven en Hovedsag. Navnlig har dette vist sig at være Tilfældet i Lande med flere Seddelbanker.

Denne Udvikling, der ved sin Regelmæssighed minder om en naturlig Udviklingsproces, antages i det hele at være til Fordel for selve Seddelbankvirksomheden. Indlaan med be-

¹⁾ Cfr. S. 56.

stemt Opsigelsesfrist staar nær faste Laan og synes som ovenfor berørt, at maatte bidrage til at støtte Banken, idet de forøge den regelmæssige Tilbagestrømning af Sedler, hvorpaa Bankens Stilling ikke lidet beror. Hertil kommer, at Forbindelsen med de Kunder, der jævnlig gjøre Indskud i Banken, er af ikke ringe Betydning for Bankens Udlaansvirksomhed, idet Bankens Funktionærer derved komme i nærmere Berørelse med Forretningslivet i det hele og saaledes have bedre Anledning til at bedømme de laansøgende Kunders Soliditet. Ofte er det de samme Personer, som til sine Tider have sine Midler staaende i Banken, der til andre Tider benytte sammes Kredit.

§ 26. Forholdet mellem Forretningsoverskudet og Bankkapitalen.

I Henseende til det femte af de S. 81 opstillede Punkter, nemlig Fordringen til, at Seddelbankerne give et godt Udbytte af den i samme nedlagte Forretningskapital, skulle vi her indskrænke os til den Bemærkning, at en lønnende Virksomhed er af Betydning ogsaa for Bankens Soliditet.

For det første bliver nemlig denne derved direkte styrket, ligesom et daarligt Udbytte i mange Tilfælde vil være et Tegn paa, at Forretningen ikke drives paa den rette Maade. Dernæst vil et mindre godt Udbytte indeholde en Fristelse for Bankens Styrelse til ved mere eller mindre vovelige Spekulationer eller ved Forretningsgrene, der skjønt berettigede i og for sig, mindre egne sig for Seddelbanker, at søge at skaffe Aktionærerne et lønnende Resultat af Virksomheden.

Af denne Grund er en stor Aktiekapital, hvor meget den end i andre Henseender kan styrke Bankens Stilling (cfr. S. 110), ikke ubetinget tilraadelig, idet man meget mere maa søge at affasse Bankkapitalen efter Forretningernes Omfang. Det er dog en Selvfølge, at en noget for stor Kapital vil være bedre end en for liden.

Tredie Afdeling.

Seddelbankernes Organisation.

§ 27. Enbank- og Flerbanksystemet. Seddelbankvæsenets Centralisation og Decentralisation. Aktieierernes Ansvarlighed.

Det første Spørgsmaal, der fremstiller sig i Henseende til Seddelbankernes Indretning er dette: hvorvidt det er

hensigtsmæssigt. at Seddeludstedelsen i et Land er monopoliseret for en enkelt Bank, eller om det er heldigere, at den er fordelt mellem flere. Dette Spørgsmaal kan ikke fra theoretisk Standpunkt besvares paa nogen absolut Maade i den ene eller anden Retning, idet man vil finde, at saavel Enbanksystemet som Flerbanksystemet har sine særegne Fordele og Mangler, saa at Besvarelsen i det konkrete Tilfælde afhænger af hvert Lands særegne Forholde.

I Praxis har man ogsaa i de forskjellige Lande og til de forskjellige Tider besvaret dette Spørgsmaal paa forskjellig Maade.

Englands Bank havde oprindelig ikke noget Monopol paa Seddelemmissionen; men fik ved et kongeligt Fribrev en vigtig Forret fremfor alle andre engelske Aktieselskaber, nemlig Retten til at udgjøre et Aktieselskab med begrændset Ansvarlighed. I Aaret 1708 blev det derhos forbudt alle Bankbolag med mere end 6 Deltagere at udstede Sedler eller Vexler betalbare inden en kortere Frist end 6 Maanedre. Mindre Banker, de saakaldte «Privatbanker», kunde altsaa fremdeles udstede Sedler og have ogsaa benyttet sig deraf i ikke ubetydelig Udstrækning. I 1826 fik ogsaa større Banker (Joint-Stock-Banker) Tilladelse til at drive nævnte Forretninger, dog kun udenfor London og sammes nærmeste Omkreds (3: indtil 65 eng. Mile). Siden 1834 kunde ogsaa i London oprettes Joint-Stock-Banker; men uden Seddeludstedelsesret. Ved Bankakten af 1844 forbødes Oprettelsen af nye Seddelbanker, og de bestaaende Seddelbankers Emissionsret begrændsedes til den faktisk stedfindende Circulation. Ogsaa paa andre Maader begunstigedes Englands Bank; saaledes blev Statskassens Penge udelukkende deponeret hos den, og det Exempel, Regjeringen herved gav, havde ingen ringe Indflydelse paa Almenheden.¹⁾

Den første i Skotland oprettede Bank fik ved sin Stiftelse (1695) saavel Korporationsret (3: Ret til at danne et Aktieselskab med begrændset Ansvarlighed) som Monopol paa Udgivelse af Sedler for 21 Aar; men efter disses Forløb blev Monopolet af politiske Grunde ikke fornyet, og et andet Bankkompagni fik baade Korporationsret og Ret til at udstede Sedler. Ved Siden af disse to Banker dannede der sig senere andre Seddelbanker, hvis Deltagere vare solidarisk ansvarlige.²⁾

¹⁾ Bagehot : Lombard Street S. 95.

²⁾ Bankakten af 1708 gjaldt nemlig alene England.

Ved Bankakten af 1845 begrændsedes den metallisk udækkede Emissionsret, ligesom Oprettelsen af nye Seddelbanker forbødes.

Siden Robert Peels Bankakt af 1844 og indtil 1875 har i England og Wales Antallet af de «private» Seddelbanker aftaget fra 207 til 112 og Antallet af Joint-Stock-Seddelbanker fra 72 til 54.

I samme Tidsrum er Antallet af skotske Seddelbanker aftaget fra 19 til 11.

I 1874 var Seddelemmissionen i Storbritannien og Irland paa følgende Maade fordelt mellem de forskjellige Banker²⁾:

	Seddelcirculation. Lstrl.
England og Wales:	
1 Englands Bank	24,000,000.
113 private Banker	2,600,000.
54 joint-stock-Banker	2,360,000.
Skotland.	
11 joint-stock-Banker	5,900,000.
Irland:	
1 Irlands Bank	2,879,000.
5 andre joint-stock-Banker. . .	3,890,000.
Ialt 185 Seddelbanker	Lstrl. 41.629.000.

Seddelbankvæsenet er saaledes for England og Wales's Vedkommende i overveiende Grad centraliseret, medens det decentraliserede System er det raadende i Skotland og Irland.

I de Forenede Stater var i October 1872 ikke mindre end 1917 Seddelbanker, og Decentralisationen hersker saaledes i videste Udstrækning. Lovgivningen begunstiger endog de mindre Seddelbanker, forsaavidt den for disses Vedkommende tillader en større Noteemission i Forhold til Summen af depoterede Statspapirer¹⁾ og ligeledes fordrer en forholdsvis mindre Kontantbeholdning.

I Frankrige har man siden 1848, da 9 Provincialbanker bleve smeltede sammen med Hovedbanken, havt Monopolbanksystemet, der ligeledes finder Sted i Belgien, (hvor der

¹⁾ Ifølge Mr. Duns Opgave i Journal of the Stat. Society 1876 S. 155.

²⁾ Cfr. S. 88.

tidligere har eksisteret flere Seddelbanker), i Holland, Østerrike-Ungarn, Rusland, Finland, Grækenland og Portugal.

I Schweiz og Spanien har man flere Seddelbanker, ligeledes i Italien, hvor dog Nationalbanken indtager en central Stilling.

I Tyskland har der paa Grund af den historiske Udvikling opstaaet et blandet System, idet der ved Siden af en privilegeret Centralbank, den tyske Rigsbank (før den preussiske Bank), bestaar mange, dels større, dels mindre Seddelbanker, i 1873: 34, af hvilke dog nogle paa Grund af de i centraliserende Retning gaaende Bestemmelser i den nye tyske Banklov have opgivet sin Noteret til Fordel for Rigsbanken.¹⁾ Af de enkelte tyske Stater havde, bortset fra de mindre, Bayern, Baden og Würtemberg i 1873 hver en Seddelbank, Preussen derimod ved Siden af Centralbanken flere Provinsbanker med en rigtignok meget indskrænket Emissionsret; Kongeriget Sachsen havde ligeledes flere Seddelbanker.

I Norge erholdt den ved Fundatsen af 1816 octroyerede Bank ved L. 13 Aug. 1818 § 11 Eneret til at udgive Pengesedler. Ved denne Tid cirkulerede endel af Private, fordetmeste paa Smaabeløb lydende, Pengesedler. Senere har Forslag om Tilstedelsen af private Seddelbanker, samt om Oprettelsen af en concurrerende Statsbank til enkelte Tider været fremsatte, (saaledes i 1839, 1842 og 1851).

Hvad Sverige angaar, er det allerede ovenfor S. 7 omtalt, at der ved Siden af den privilegerede Rigsbank fra 1830 af opstode private Seddelbanker. Mellem 1830 og 1837 stiftedes 6 af disse, og i Aarene 1847 og 1848 kom to nye til. Fra 1848—1856 fik ingen ny «enskild Bank» Koncession, idet den raadende Opinion var for at concentrere Seddelemmissionen hos Rigsbanken. Derimod oprettedes i disse Aar de saakaldte Filialbanker, d. e. private Bankinstituter uden Seddelemmissionsret, men som under visse Betingelser erholdt Forstrækning af Rigsbanken dels i Form af Laan, dels i Form af Kredit og for en forholdsvis lav Rente (3 pCt.). Omendskjønt disse Bankers Anvisninger paa Rigsbanken cirkulerede næsten som Pengesedler, kunde de dog ikke betragtes som Seddelbanker. Efter at det siden 1856 igjen tillodes at oprette nye «enskilda»

¹⁾ Dansk Nation. økon. Tidsskrift 7de Bind S. 113 cfr. den tyske Banklov af 1875 § 9 og § 49.

Banker, kunde Filialbankerne ikke længere konkurrere med disse, og medens de i 1863—64 udgjorde et Antal af 22, gik den sidste af dem ind i 1875.¹⁾

Af enskilda Banker oprettedes i 1856—57 4 nye; 1860 til 1869 14, i 1874 1 og i indeværende Aar 1, saa at deres Antal nu ialt er 28.

Angaaende deres Andel i den samlede Seddelemmission er Oplysning meddelt S. 21, hvoraf sees, at deres Seddelcirculation nu udgjør ca. $\frac{2}{3}$ af den hele.

I Danmark har Nationalbanken ved Octroyen af 1818 § 42 erholdt Eneret til Seddeludstedelse.

Efter denne Udsigt over de faktisk gjældende Bestemmelser i de forskjellige Lande skal jeg søge at fremstille de almindelige Synspunkter, som herved komme i Betragtning.

De, der holde for, at hvert Land kun bør have en eneste Seddelbank, anse vistnok Monopolsystemet i sin Almindelighed for skadeligt og ville heller ikke have det anvendt paa Bankvæsenet som saadant, men anføre, at den Ting, at udgive Pengesedler, ikke er nogen Bankforretning, men alene tilkommer Staten eller den, Staten dertil bemyndiger, idet det er ligesaa nødvendigt, at der er Enhed i Pengeseddelvæsenet som i Henseende til Mynt, Maal og Vægt. Saaledes navnlig Wolowski. Herved kan imidlertid bemærkes, at Seddelemmissionen baade efter den historiske Udvikling og efter Forretningens Beskaffenhed ikke er væsentlig forskjellig fra de øvrige Bankforretninger, med hvilke den tvertimod staar i nøieste Forbindelse, samt at Enheden i Pengevæsenet ikke behøver at lide noget Skaar, derved at der er flere seddeludstedende Banker, naar kun Sedlernes Indløsning med Mynt er behørigen sikret og derhos Lovgivningen sørger for, at der alene udgives Sedler af visse ensartede Værdibeløb m. m.

Men man har endvidere anført, at en eneste stor Banks Sedler ere sikrere end de af flere mindre Banker udgivne, fordi en stor Bank har en mere befæstet Stilling, hvilket navnlig kommer tilsyne under alvorlige Kriser. Denne Sætning er imidlertid ikke ubetinget eller overalt rigtig. I mange Henseender er en Flerhed af Banker sikrere end den enkelte store Bank. Saavel den ældre som den nyere Historie viser, at Seddelbankernes største Fare skriver sig fra Statens Finantsstyrelse, idet denne under de for Statssamfundet kritiske Tider

¹⁾ Leffler: Die schwedischen Zettelbanken S. 14 Anm.

lettelig kan blive fristet til at benytte sin Indflydelse til at skaffe sig Laan fra Banken og derved sætte dens Stilling i Fare. Nu har man vistnok under den sidste amerikanske Krig seet, at heller ikke Flerbankssystemet indeholder nogen absolut Garanti, idet Staten kan oversvømme Circulationen med sine egne Sedler; men at Fristelsen til at benytte denne for-dærlige Laaneform (cfr. ovenfor S. 17) er større, naar der kun er en enkelt Seddelbank, især dersom Staten tillige paa anden Maade har Indflydelse paa dens Bestyrelse, kan dog ikke være tvivlsomt.

Naar der i heromhandlede Henseende videre anføres, at en enkelt Banks Forretningsførelse lettere kan kontrolleres saavel af Staten som af Almenheden, saa maa dette vistnok til en vis Grad indrømmes; navnlig maa det jo være næsten umuligt for Publikum, naar der er et stort Antal seddeludgivende Banker, at holde Rede paa, hvilke Sedler der fortjene Tillid og hvilke ikke.

Denne Betragtning synes derfor under enhver Omstændighed at maatte lede til, at der bør sættes en vis Grændse for Antallet af Seddelbanker, men heller ikke længere; thi den noget større Vanskelighed ved at kontrollere nogle Seddelbanker end en eneste opveies vistnok ved den Omstændighed, at de enkelte Banker i et Flerbanksystem ville underkaste hverandre indbyrdes en meget skarp Kontrol, fordi Forholdet fører det med sig, at de gjensidigen maa modtage hverandres Sedler og saavel af denne Grund som i andre Henseender have en betydelig direkte Interesse i at øve nævnte Kontrol.

Pengesedlernes Sikkerhed beror, forsaavidt Banken selv angaar overhovedet ikke saameget paa dens Størrelse som paa den Maade, hvorpaa Sedlerne ere dækkede, i hvilken Henseende Lovgivningen kan fastsætte de Garantier, som den finder betryggende. Hvad derimod angaar Almenhedens Forhold til Banken, da ligger det vistnok nær at antage, at en stor Banks Sedler ville blive modtagne med mere Tillid, ja at en mindre Bank endog lettelig kunde være udsat for en saakaldt Bankstorm. Men efter min Opfatning har denne Betænkelse ikke meget at betyde, navnlig ikke under vore Forhold. De svenske «enskilda» Bankers Sedler modtages med Tillid over hele Sverige, og om de end ikke have staaet sin Prøve under nogen alvorligere Krise end den i 1857, der dog var temmelig voldsom, saa har man dog i den tyske Krig af 1866 Erfaring, for, at der ikke lettelig bliver Spørgsmaal om nogen Bankstorm,

idet der under nævnte Krig ikke var ringeste Spor dertil, uagtet flere af de tyske Smaabanker havde adskillige Vanskeligheder og tilmed enkelte af dem stode i en — som det viste sig — ufortjent Miskredit.¹⁾ I Amerika har vistnok Bankstorm enkeltvis fundet Sted under de senere Aars Kriser; men Forholdene der ere saa særegne, at derfra ikke kan trækkes nogen gyldig Slutning i heromhandlede Henseende.

I Henseende til de smaa Seddelbankers Soliditet har man forøvrigt Erfaringer i begge Retninger. Af de svenske «enskilda» Banker har hidtil ingen seet sig nødt til at standse, skjønt der om deres Dækningspraxis tør være delte Meninger. Blandt de skotske Banker var der i 1793 og 1825, da mange engelske Banker gik overstyr, ikke en eneste som standsede; men i 1857 gjorde to meget betydelige Banker i Glasgow Fallit.

I det hele taget har man neppe Medhold i den historiske Erfaring, naar man paastaar, at Monopolbankernes Sedler ere sikrere end de under et decentraliseret Banksystem udgivne, hvortil endnu kommer den Betragtning, at i Tilfælde af, at Ulykken indtræder, bliver Skaden ved Enbanksystemet almindelig, men ved Flerbanksystemet i Regelen kun partiel.

Hensynet til Banksedlernes Sikkerhed kan saaledes efter min Opfatning ikke anføres til Fordel for Monopolbanker.

Naar man derhos har anført, at disse Banker paa Grund af sin mægtige Stilling ere i Stand til at gjøre Staten væsentlige Tjenester, som ingen Flerhed af Banker vilde kunne gjøre, og herved har paaberaabt sig den Hjælp, som den franske Bank ydede under Krigen 1870—71 og ved Betalingen af de 5 Milliarder, da har dette Argument, som ovenfor vist, sin meget betænkelige Side, og Følgen af denne af Banken ydede Haandsrækning er bleven den, at Frankrige endnu i 1877 har uindløselige Banksedler, der rigtignok staa i Parikurs eller kun ubetydeligt derunder. I andre Lande, hvor Kreditforholdene i det hele ikke ere saa solide som i Frankrige, vilde dette være meget betænkeligt.

Man har endvidere til Fordel for Enbanksystemet anført, at de store Banker paa Grund af sin Stilling og den uindskrænkede Tillid, de i Almindelighed nyde, ere istand til under Kriser at yde Almenheden mere Hjælp ved en liberalere Udaanspolitik, medens de smaa Seddelbanker i Regelen ville være

¹⁾ Cfr. Wagner Zettelbanksystem S. 357 o. f.

nødt til at anvende et strengere Inddragningssystem; fremdeles, at en Flerhed af konkurrerende Banker lettelig vil fristes til at holde et saalidet Metalfond som muligt, men udvide Forretningerne for at skaffe sine Aktionærer godt Udbytte; at en Flerhed af Banker derfor lettelig kan befordre Overspekulation og derved fremkalde Kriser; at et Lands cirkulerende Seddelmasse ikke bliver større, om der er flere Seddel-Banker, end naar der kun er en, og at det derfor maa være økonomisk rigtigt, at samle Seddelemmissionen paa en Haand, da herved Seddelfabrikationsomkostninger, Administrationsudgifter m. m. ville blive forholdsvis mindre; at man ved en større Bank i det hele har mere Garanti for, at Forretningerne ledes med Oversigt over Pengemarkedets Krav og efter de rette bankmæssige Grundsætninger.

Om man end indtil en vis Grad maa indrømme Rigtigheden af disse Argumenter, maa dog paa den anden Side, foruden hvad herom ovenfor er bemærket, anføres følgende ikke uvæsentlige Fordele ved et System af flere Seddelbanker:

Ligesom Konkurrence i de fleste økonomiske Forhold viser sig at indeholde en gavnlig og nødvendig Spore til Fremskridt, saaledes antages dette ogsaa for Seddelbankers Vedkommende at være Tilfældet. Monopolet virker meget let søvndyssende; naar ingen særskilt Opfordring er til Forandringer, bliver alt let beroende med de gamle tilvante Former, man stivner let hen i en Routine og en Forretningspraxis, der kan have været god for sin Tid, men som den øvrige Udvikling er sprunget forbi. Saaledes burde det rigtignok ikke være og er det heller ikke altid; men Erfaring lærer, at det uden Konkurrence lettelig bliver Tilfældet. Hertil kommer desuden, at et Monopolsystem ikke giver den Anledning til flersidig Udvikling samt til Udnyttelse af de af andre gjorte Erfaringer, som et Flerbanksystem giver.

Ved en stor Bankindretning svækkes derhos de enkelte Funktionærers Ansvarlighedsfølelse lettere end ved de mindre, hvor der i det hele er mere Anledning til en selvstændig, Energien mere ansporende, Virksomhed.

Overhovedet synes Flerbanksystemet bedre egnet til at udvikle bankmæssig uddannede Personligheder, der ogsaa hvad Seddelbankvæsenet angaar, er af større Betydning end alle Systemer og Forretningsprinciper.

En stor Bank, hvis Filialer ere fordelte over det hele Land, maa derhos i sin Forretningsførelse i det hele befølge

visse bestemte Regler, den hele Forretningspraxis maa i mere eller mindre Grad ordnes efter et bestemt System, der som en Helhed betragtet kan være godt, men som ikke altid passer til de forskjellige Landsdeles forskjellige Behov. En mindre Bank vil derimod mere lempe sig efter de Distrikters lokale Eiendommeligheder, hvori den fornemmelig virker, og kan derfor i mange Tilfælde udøve en mere frugtbringende Virksomhed. Erfaring viser ogsaa, at Flerbanksystemet i høiere Grad end Monopolbanksystemet beforder Oprettelse af Bankfilialer, hvoraf der navnlig i Skotland er et stort Antal, og som ved sin Forgrening og indbyrdes Forbindelse i høi Grad have befordret Bankudviklingen i dette Land.

I det hele synes de flere Banker mere end en enkelt at lægge an paa at tjene Almenheden, idet deres Fremgang derpaa beror, medens Monopolbanken ikke behøver at anstrænge sig for at hævde sin faste, ophøiede Stilling.

Man har ogsaa anført, at Monopolbanken er udsat for at blive influeret af Partiinteresser, og at forsaavidt Tilværelsen af flere Banker er mere betryggende for Almenheden.

Endvidere er man ved en Monopolbank overhovedet mere udsat for Bankadministrationens Godtykke, fordi saadan Bank paa Grund af sin Magt til en vis Grad kan beherske Penge-markedet. Er Bestyrelsen god, saa kan den derved udøve en meget heldig Indflydelse; men da ogsaa det modsatte er tænkeligt, er det ikke uden Fare, at saamegen Magt ligger i en enkelt Bankadministrations Haand.

Forsaavidt det ovenfor har været berørt, at man bør søge at forebygge, at Almenheden danner sig uklare Begreber om Pengesedlernes Væsen, antages Hensynet hertil, — man tillægge det nu hvad Vægt, man vil — nærmest at tale til Gunst for flere Seddelbanker. Thi saadanne uklare Begreber ville under et Monopolbanksystem, navnlig naar Pengesedlerne tillige ere legale Betalingsmidler, selvfølgelig trives langt frodigere, end naar Sedlerne udgives af flere Banker, hvor deres virkelige Karakter, nemlig et Løfte fra Bankernes Side om at betale paa Anfordring det paalydende Beløb, vil ligge klart i Dagen.

Endelig kan det nævnes som et Fortrin ved de smaa Banker, at de erfaringsmæssig i høiere Grad end Centralbankerne befordre Depositoforretningen.

Endel af de anførte Argumenter gjælde Bankinstituter

overhovedet; men de gjælder derfor ikke mindre Seddelbanker, hvis Aktivforretning helt og Passivforretningen delvis, er af samme Art som de øvrige Bankers. Vistnok vilde et Monopolsystem, der omfattede baade disse og andre Banker, medføre uden Sammenligning større Ulemper, end hvor Monopolet er indskrænket til Seddelemissionen alene; men paa Grund af den vigtige Rolle, som denne spiller i det hele Kreditsystem og navnlig i de skandinaviske Landes, ville Systemets Mangler ogsaa gjøre sig gjældende, hvor Bankfrihed forøvrigt hersker. Man argumenterer saa ofte, som om Seddelbankerne var noget ganske særdeles enestaaende Indretninger, saa at de i Henseende til Banker i det hele gjældende Synspunkter ikke her komme til Anvendelse; men jeg indser ikke, at der er tilstrækkelig Grund til saadan skarp Skjelnen.

Af ovenstaaende vil sees, at Fordele og Mangler ved de heromhandlede modsatte Systemer staa mod hinanden, og det gjælder derfor for hvert Land at vælge det System, hvis Fordele under de givne Forhold ere overveiende, hvorved den historiske Udvikling saameget mere maa komme i Betragtning, som neppe noget af de to Systemer i og for sig kan siges at være det andet overlegent.

Fra et almindeligt Standpunkt synes et blandet System, 3: Kombinationen af en Centralbank i Hovedstaden med nogle mindre, men selvstændigt stillede, Seddelbanker i de største Provindsstæder at maatte være hensigtsmæssigt, idet man da paa engang vilde beholde de væsentligste Fordele ved en stor Hovedbank uden at give Slip paa Flerbanksystemets eiendommelige Fortrin. At Tilværelsen af konkurrerende Provindsbanker skulde svække Hovedbankens Stilling, tror jeg saa langt fra vilde blive Tilfældet, at jeg meget mere antager, at en saadan Ordning vilde bidrage til Udviklingen af en mere frugtbar Virksomhed, hvilket er Hovedbetingelsen for en fast Stilling.

Hvad specielt de norske Forhold angaar, kan jeg ikke indse rettere end, at der er mange Grunde, som kunde tale for, at der ved Siden af Norges Bank ogsaa indrømmedes enkelte andre Banker Retten til under visse Garantier at udstede Pengesedler. Blandt de særlige Omstændigheder, der herved komme i Betragtning, skal saaledes nævnes den skarpe Adskillelse mellem de forskjellige Landsdeles Næringsforhold samt Landets store Udstrækning, fremdeles den for Tiden

gjældende Ordning af Bankens Bestyrelse,¹⁾ Hovedsædets Belliggenhed i Trondhjem¹⁾ m. m.

Der er imidlertid ogsaa særskilte Forhold, der gaa i modsat Retning, saasom den ringe Folkemængde, samt den gunstige Erfaring, man i det hele har havt om vort Seddel-systems Fasthed under den bestaaende Ordning.

Uagtet jeg derfor i det hele er af den Mening, at Tilværelsen af enkelte konkurrerende Seddelbanker vilde være til Gavn under vore Forhold, tror jeg dog, at der forinden burde blive Spørgsmaal om andre Reformer i vort Seddelbanksystem, og at man først burde vinde nogen Erfaring for, hvorledes disse virkede, inden man bestemte sig for at forlade Monopolsystemet.

Hvad Danmark²⁾ angaar, turde Landets mindre Udstrækning og de enkelte Landsdeles mere ensartede Beskaffenhed gjøre Enbanksystemet mere passende der end andetsteds. Spørgsmaalet er, forøvrigt der ikke praktisk, da Nationalbankens ved Oktroien af 1818 tilstaaede Monopol er givet paa 90 Aar.

For Sverige synes det nuværende Antal af private Seddelbanker, hvilket endog indtil den seneste Tid er bleven forøget, at være vel stort. Naar undtages Skaanes enskilda Bank, der i 1877 havde en Seddeleirculation af henved 9 Mill. Kroner, var der kun 1, hvis Cirkulation oversteg 4 Millioner, medens 6 ikke engang havde 1 Million Kroner i Omløb³⁾. Det er muligt, at disse Bankers Seddelemmission er til Støtte for deres øvrige Bankforretninger, men dette synes ialfald for udenforstaaende Iagttagere ikke at kunne opveie Ulemperne ved at holde Rede paa saamange forskellige Slags Banksedler. Vanens Magt spiller imidlertid herved en stor Rolle, og det er deraf forklarligt, at man i Sverige kan befinde sig vel ved dette System.

Den nuværende svenske Ordning turde forøvrigt vise sig som en Hindring for den frie Circulation af skandinaviske Banksedler i de tre Riger.⁴⁾ Thi om end de mange Slags Bank-

¹⁾ Se herom mere nedenfor.

²⁾ Cfr. Discussion i den Nat. økon. Forening ^{21/1} 76 Tidsskrift S. 101 og 112.

³⁾ I England findes dog endnu mindre Seddelbanker; saaledes havde Sittingbourne and Milton Bank i 1874 en Circulation af 1,825 Lstr.

⁴⁾ Cfr. Slutningen af denne Afhandling.

sedler villigt modtages i Sverige, er det neppe rimeligt, at andre end de mere bekendte større Bankers Sedler uhindret ville circulere i de to øvrige skandinaviske Lande.

Af de andre i Forbindelse med selve Konstitueringen af Seddelbankforretningen eller Bankfirmaet staaende Spørgsmaal, vil det under følgende Afsnit blive behandlet, hvorvidt det er hensigtsmæssigt, at Staten selv udøver eller har Andel i denne Slags Virksomhed.

Forsaavidt der handles om Aktiebanker, kan der være Spørgsmaal om, hvorvidt Aktieeierne bør have en begrændset eller ubegrændset Ansvarlighed. I Norge og Danmark gjælder førstnævnte Regel, der vistnok ogsaa er den almindelige. Derimod er Regelen om solidarisk Ansvarlighed gjældende for de enskilda Banker i Sverige¹⁾, for de fleste skotske Seddelbanker, ligeledes for de engelske Joint-Stock og private Banker. I det hele taget har hvert Lands Praxis i denne Henseende været meget afhængig af den for Aktieselskaber i Almindelighed herskende Ret.

Hvad særskilt Seddelbanker angaar, synes det vistnok at maatte indeholde en forøget Garanti for Seddelihænderhaverne, naar disse i Tilfælde af manglende Betaling kunne holde sig til hver enkelt af Aktionæerne, hvorved bemærkes, at det mindste tilladte Antal ved de svenske enskilda Banker er 30, og at det faktiske Antal af Deltagere i Regelen varierer mellem 120 og 800²⁾. Denne Garanti vil dog findes at være af tvivlsom Værd, naar man tager i Betragtning, at Ubestemmeligheden af det Ansvar, man paadrager sig ved at indtræde som solidarisk Medinteressent i en Seddelbankforretning, synes vel egnet til at afholde de mest formuende og dygtigste Forretningsdrivende og derved holde netop de Kræfter borte, i hvilke man vilde have den bedste Garanti for Bankens Soliditet og kyndige Forretningsførelse.

Det bl. a. i Assurancevæsenet og tillige ved mange Banker almindelige System, at kræve en vis Del af Aktiekapitalen

¹⁾ Disse have dog Ret til at optage kommanditære Medlemmer (uden Stemme) indtil $\frac{1}{3}$ af den hele Aktiekapital; men heraf have alene 3 Banker benyttet sig.

²⁾ Leffler S. 15.

indbetalt kontant, medens Aktionærerne for den øvrige Del staa til Ansvar, synes ialfald fra et almindeligt Standpunkt betragtet at maatte være at foretrække fremfor den solidariske Forpligtelse. Herved undgaar man den i en anden Forbindelse omtalte Ulempe, at lade Seddelbanken arbeide med en uforholdsmæssig stor Kapital uden dog at give Slip paa den større Garanti, som ligger i denne.

Den mindste Aktiekapital, der efter den svenske Lovgivning forlanges af en Seddelbank, er 1 Million Kroner fuldt indbetalt og det mindste Antal Deltagere, som anført, 30. Efter de Forenede Staters Banklovgivning er Minimumskapitalen sat til 100,000 Dollars, for Stæder med over 50,000 Indvaanere døg 200,000 Dollars; i smaa Byer med ikke over 5,000 Indvaanere kan en Bank koncessioneres, selv om den kun har en Kapital af 50,000 Dollars.

Forøvrigt er det indlysende, at Seddelbankernes Kapital bør staa i et vist Forhold til Omfanget af deres Forretninger og at der navnlig af et Lands Centralbank bør forlanges en betydelig Kapitalstyrke.

§ 28. Bankstyrelsens Sammensætning.

I Henseende til Bankstyrelsens Sammensætning og de forskellige Forvaltningsorganers indbyrdes Forhold gjælder i de forskellige Lande temmelig afvigende Regler. Ordningen heraf staa i nøie Sammenhæng med de enkelte Samfunds eiendommelige sociale og administrative, tildels ogsaa politiske Bygning og beror derhos meget paa vedkommende Seddelbanks private eller offentlige Karakter.

Englands Banks Styrelse ¹⁾ (government) bestaar af en Gouvernør, en Vicegouvernør og 24 Direktører, der vælges ved Aktieeiernes aarlige Generalforsamling. Efter Theorien udtræder endel aarlig, blive udenfor Bestyrelsen et Aar, og kunne da gjen vælges eller ikke gjen vælges. Men praktisk gaar det saa til, at de næsten altid gjen vælges, hvilket er uden Undtagelse, dersom de gjenværende Direktører ønske det. Direktionen supplerer altsaa i Virkeligheden sig selv. I Tilfælde af, at en Vakance indtræder ved Dødsfald eller ved Tilbagetræden, udsøger Direktionen stedse en yngre Mand af et eller

¹⁾ Efter Bagehot Lombard Street Chapter VIII.

andet af de gamle londonske Firmaer. Grunden hertil er den, at i Regelen Direktørerne efter Anciennitet rykke op til Gouvernørens eller Vicegouvernørens Stilling, hvilken de beklæde i to Aar. Da der nu i Regelen medgaar omtrent 20 Aar fra en Direktørs første Udnævnelse, indtil han kommer «at the chair», vælger man Mænd i en yngre Alder, for at sikre sig, at den, der skal beklæde en Gouvernørs vigtige Stilling, kan være i sin Alders fulde Kraft.

De, der have været Gouvernører, altsaa de ældre Bankdirektører, danne en staaende Kommitte («the committee of Treasury»), hvis Funktioner ikke ere bestemt afgrænsede, men som nærmest synes at udøve en kontrollerende Myndighed, dog med betydelig Indflydelse paa selve Forretningsførelsen. Denne Kommitte ansætter Bankens øvrige Funktionærer og bestemmer deres Løn¹⁾

De engelske Joint-Stock-Banker have i Regelen en enkelt administrerende Direktør («manager») og ved Siden af denne et Repræsentantskab eller Raad («council»), der vælges af Generalforsamlingen.

Den Franske Bank bestyres af et Generalraad, bestaaende af 15 Medlemmer, valgte paa en Generalforsamling af de 200 største Aktionærer, samt af en Gouvernør og to Undergouvernører, der vælges af Statens Overhoved. Gouvernøren antager og afskediger Bankens Embedsmænd og repræsenterer i det hele Bankens øverste Ledelse, men er ved Siden heraf i de vigtigste Punkter at betragte som Generalraadets executive Organ. Tyngdepunktet i Bankstyrelsen ligger derfor hos Generalraadet, i hvilket forøvrigt Gouvernørerne have Sæde. Særskilte Kommitteer udgaa af dette til Ledelsen af de enkelte Forretningsgrene.

Derhos har man 3 af Generalforsamlingen valgte Censorer med kontrollerende Myndighed, hvilke bl. a., ved enstemmig at modsætte sig, kunne ophæve Beslutninger angaaende Noteemission.

Den tyske Rigsbank bestyres ifølge den nye Rigsbanklov af Rigskanzleren i Forening med et Rigsbankdirektorium, som vælges af Keiseren paa Livstid og skal bestaa af en Præsident og det «fornødne Antal» Medlemmer. Rigskanzleren selv udfærdiger alle Reglementer og Instruktioner, bestemmer Formen for Regnskabsførelsen o. s. v., medens Rigsbankdirektoriet er den forvaltende og udførende Myndighed.

¹⁾ Mac Culloch's Commercial Dictionary, Article: Banking, Sect. III.

Forvaltningen staar under Tilsyn af et Bank-Kuratorium, der igjen har Rigskanzleren til Formand, samt derhos 4 Medlemmer, af hvilke Keiseren vælger det ene og Forbundsraadet de 3 andre.

Bankens Aktionærer have en indskrænket Myndighed. Deres Generalforsamling udnævner et Centraludvalg, bestaaende af 15 ulønnede Medlemmer, der repræsenterer Aktionærernes Interesse lige overfor Forvaltningen. Dette Udvalg har at afgive Betænkning over de vigtigere forekommende Spørgsmaal, deriblandt om Besættelsen af de ledige Poster i Rigsbankdirektoriet, om Fastsættelsen af Discontoen, m. m. Kun i et Tilfælde have de besluttende Myndighed, idet deres Samtykke maa indhentes til Bestemmelsen af det Beløb, indtil hvilket Bankens Fond skal kunne anvendes til Indkjøb af Værdipapirer.

Centraludvalget opnævner af sin Midte en Kontrol-deputation bestaaende af 3 Medlemmer, der vælges for et Aar. Disse have Ret til at overvære alle Bankdirektoriet Møder med raadgivende Stemme, samt til at have Indseende med Bankens Bøger, foretage Kasserevisioner m. v.

Denne Ordning er i det væsentlige stemmende med den for den Preussiske Bank tidligere gjældende, cfr. Wagner S. 146.

De øvrige tyske Seddelbanker have i Regelen en Direktion, bestaaende af flere Medlemmer, og et Forvaltningsraad, der vælges af Generalforsamlingen. Direktionen vælges igjen af Forvaltningsraadet og kun undtagelsesvis direkte af Generalforsamlingen. Ved enkelte Banker, deriblandt Badens, vælger Regjeringen et Par af Forvaltningsraadets Medlemmer.

Vi vende os dernæst til de skandinaviske Seddelbanker.

Norges Banks Styrelse bestaar ifølge Fundatsen af 1816 af Repræsentantskabet, Bankdirektionen i Trondhjem samt Bankadministrationerne og Bankbestyrelserne ved Filialerne (o: Bankafdelinger og Bankkontorer).

Repræsentantskabet skal paa Interessentskabets Vegne føre Overbestyrelsen over Banken og Tilsynet med den. Dets Forretninger ere navnlig: at affatte de specielle Bestemmelser og Regler for Bankens Bestyrelse (hvilket er skeet ved Bankkonventionen af 10de October 1820, der endnu er det gjældende Reglement og alene i et Par Punkter, nemlig i Henseende til Foliorenten, samt Fastsættelsen af Bankfunktionærernes Lønninger, er bleven forandret); dernæst at foranstalte Regn-

skabet revideret og decidere samme; at afgive Beslutninger i tvivlsomme Sager, som Direktionen maatte finde at burde forelægge samme.

I Forening med Direktionen antager den de af Bankens Funktionærer, der ikke vælges af Stortinget, altsaa Bogholdere, Kasserere og det underordnede Kontorpersonale. Disses saavel som Bankens Embedsmænds Løn fastsættes imidlertid af Stortinget trods den modsatte Bestemmelse i Konventionens § 42¹⁾. Pensioner til Bankens Betjente bevilges imidlertid af Repræsentantskabet.

Fremdeles træffer Repræsentantskabet sammen med Direktionen Bestemmelse om de Kjøbstæder, hvori foruden i Stiftsstæderne Filialer skulle oprettes, samt bestemmer, hvormeget af Bankernes Udlaansmidler hver Bankfilial skal disponere. Herved er den dog tildels bunden, idet Fordelingen af det Seddelbeløb, der er udstedt paa Bankens oprindelige Fond, d. v. s. 20 Mill. Kroner, skal ske i Forhold til de fra vedkommende Distrikter gjorte Bankindsbud (L. 1842 § 8, der i denne Henseende giver Banken friere Hænder, end den havde efter Bankfundatsen).

Direktionen skal i det hele forestaa Banken, forvalte dens Midler og bestyre dens Forretninger overensstemmende med Fundatsen og Konventionen. Den fungerer tillige som Bankadministration for Trondhjem og Tromsø Stifter.

Administrationerne besørge de samme Bankforretninger, som de, der forekomme ved Hovedsædet, naar undtages Sedlernes Indvexling, der fra først af alene foregik i Trondhjem, men siden L. 1842 tillige ved Bankafdelingerne i Kristiania, Bergen og Kristiansand.

Bankkontorernes Bestyrelser have i det hele samme Slags Forretninger, kun i mindre Omfang (cfr. L. ^{15/9} 1851).

I Henseende til Forholdet mellem Direktionen og Filialbestyrelserne bemærkes, at disse i det hele have temmelig frie Hænder. Navnlig er et meget vigtigt Punkt, Fastsættelsen af Discontosatsen, overladt til Bankadministrationerne. Derimod fastsættes den Kurs, hvortil udenlandske Vexler kjøbes og sælges, af Bankdirektionen i Trondhjem.

Antallet af Repræsentanter skal være 15, der almindeligvis vælges paa 6 Aar, idet hvert 3die Aar vexelvis aftræde 7 og 8. De maa bo i Trondhjem eller dens Omegn.

¹⁾ Cfr. Aschehoug: Norges offentlige Ret S. 239.

Direktionen skal bestaa af 5 Medlemmer, der ligeledes vælges paa 6 Aar og maa bo i eller ved Trondhjem. Mindst to af dem skulle være af Handelsklassen og mindst to udenfor samme.

Administrationerne og Bankkontorenes Bestyrelser bestaa af 3 Medlemmer, der ligeledes vælges paa 6 Aar, og skulle vælges dels af, dels udenfor Handelsklassen.

Samtlige disse Funktionærer bestaa udelukkende af Mænd, der ifølge deres Livsforhold forøvrigt i Regelen maa forudsættes ikke at kunne betragte Bankforretningen som deres Hovedsyssel.

De vælges af Stortinget. Aktieeierne have herved ingen Stemme, ligesaa lidt som Repræsentantskabet har nogen Indflydelse paa Valget af Direktion og Afdelingsbestyrelser.

Banken er pligtig til for hvert ordentligt Storting at godtgjøre Fundatsens nøiagtige Overholdelse og til den Ende fremlægge dens Bøger og Beholdninger for vedkommende Storthingskommitte. Stortinget vælger derhos særskilte Eftersyns-kommitteer til at gennemgaa disse ved Hovedsædet samt ved de Bankafdelinger, hvor Vexling finder Sted.

Sveriges Rigsbanks Bestyrelse er fastsat ved Regjeringsformen og Rigsdags-Ordningen og udøves ved Rigsdagen og dens Bankutskott, de af Rigsdagen valgte Bankfuldmægtige og Revisorer samt ved den af Bankfuldmægtige tilsatte Bankostat.

Rigsdagen fastsætter ved Bank-Reglementet samt ved Instruktioner for Bankfuldmægtige og Revisorer de almindelige Regler, hvorefter Banken skal forvaltes, i hvilken Henseende den ikke er bunden ved nogen anden Lovforskrift, end at Banken stedse paa Anfordring skal indløse sine Sedler med Mynt. Den fastsætter ogsaa Lønningsregulativet for samtlige ved Banken og dens Afdelinger ansatte Personer, inklusive Vagtbetjeningen. (Instrukt. for Bankoutskot. § 5 og Reglem. Afdeling 5.)

Bankutskottet er Rigsdagens forberedende Kommitte og har i et indskrænket Omfang faaet sig overdraget beslutende Myndighed, saasom ved Ansøgninger fra Bankens Debitorer om Forlængning af Betalingsfristen.

Bankfuldmægtigerne, hvis Antal skal være 7, og som vælges for et Aar ad Gangen, udgjøre Rigsbankens egentlige

Direktion og have som saadan temmelig frie Hænder. De udvælge mellem sig to «Deputerede» eller administrerende Direktører, af hvilke den ene forestaar de udenlandske Vexeloperationer, den anden de indenlandske Forretninger. Dog maa af samtlige Fuldmægtige mindst 5 ugentlig sammentræde for at raadslaa om Bankens Anliggender. Ordfører for Bankfuldmægtigerne vælges af Rigsdagen (gjennem en Valgkommitte), Viceordfører vælges af Bankfuldmægtige selv.

Forefalder under en Rigsdag noget vigtigt Bankspørgsmaal, skal Bankfuldmægtige derom raadføre sig med Bankutskottet.

For hvert af Rigsbankens 4 Afdelingskontorer tilsætter Bankfuldmægtige en Styrelse, bestaaende af 4 Medlemmer, blandt hvilke den udser den administrerende Bestyrer, medens disse selv vælge Ordfører og Viceordfører.

De af Rigsdagen udnævnte Revisorer vælges ligesom Bankfuldmægtige paa 1 Aar.

I Henseende til de svenske Privatbankers Bestyrelse følges de for Aktieselskaber i Almindelighed gjældende Regler. Aktionærernes Generalforsamling udvælger en administrerende Direktør og dennes Meddirektører, samt for de større Filialkontorer tillige disses Bestyrelser, der dog ere afhængige af Centralstyrelsen.

Styrelsen er pligtig til naarsomhelst at holde Bankens Regnskaber og Dokumenter tilgjængelige for Kongens Befallningshafvande (Landshöfdingen) eller dennes Ombud, samt for den særskilte Undersøgelse Kongen eller Chefen for Finantsdepartementet finder for godt at lade anstille, samt at fremsende Regnskabsuddrag m. m.

For den danske Nationalbank indeholdes Reglerne for Bankstyrelsen i Octroyen af 1818 § 28—41.

Ifølge denne bestaar Styrelsen af et Repræsentantskab og en Direktion, ved Siden af hvilke der er en Kongelig Kommissair.

Repræsentantskabet, som «forestiller hele Interessentskabet», fører paa dettes Vegne Overtilsyn med og Overbestyrelse over Banken og alle dens Anliggender, medens Direktionen forestaar og udfører de daglige og løbende Forretninger, hvorved den i vigtige Tilfælde, som ikke i Octroi, Reglement eller andre lovlige Forskrifter ere bestemte, skal afgjøre Sagerne i Samraad med Repræsentanterne.

Repræsentantskabet og Direktionen i Forening antager

Bankens Kasserere, Bogholdere og andre faste Betjente og fastsætter deres Løn.

I Sager, der angaa Direktørernes Embedsførsel m. m. (derunder antagelig ogsaa om deres Løn), forhandle og beslutte Repræsentanterne alene.

Den Kongelige Kommissair har væsentlig en kontrollerende Myndighed.

Repræsentantskabet bestaar af 15 Medlemmer, af hvilke de 3 ældste afgaa hvert Aar og kunne ikke gjen vælges før efter 2 Aars Forløb. De første valgtes af Kongen, men ethvert nyt Valg sker ved de tilbageværende Repræsentanter.

Direktionen bestaar af 5 Medlemmer, hvoraf den ene vælges af Kongen, de øvrige af Repræsentanterne. De vælges paa 5 Aar, idet hvert Aar den ældste fratræder, men kan gjen vælges.

Et fælles Træk ved de fleste Bankstyrelser (som og ved større Aktieselskaber overhovedet) er Forholdet mellem den executive Direktion og det samme kontrollerende ved Siden stillede Raad eller Repræsentantskab. I Regelen giver dette de almindelige Forskrifter for Bankernes Ledelse, medens Direktionen afgjør de konkrete forekommende Spørgsmaal, af hvilke den dog forelægger de vigtigere for Repræsentantskabet eller den i Lighed med samme fungerende Autoritet. Grændserne for begge Myndighedssfærer ere forøvrigt efter Sagens Natur noget forskjelligt optrukne.

Af Vigtighed er her Spørgsmaalet om, hvorvidt Direktørposterne i det hele eller for endel bør besættes med Mænd, der ansættes i denne Stilling for længere Tid og paa en saadan Maade, at Bankvirksomheden for dem bliver deres Hovedbeskæftigelse. Til Gunst for en saadan Ordning taler navnlig det i og for sig ønskelige i, at Bankens øverste Ledelse foregaar ved virkelige Fagmænd, ligesom man under den modsatte Ordning paa Grund af de hyppige Personalvexlinger har mindre Sikkerhed for en stadig gennemført Plan og sammenhængende Udvikling i Bankens Bestyrelse.

Mod denne Betragtning kan der imidlertid for de større Bankers Vedkommende gøres vægtige Indvendinger. En saadan Direktion kunde lettelig faa en altfor indflydelsesrig Stilling. «En permanent Gouvernør for Englands Bank», bemærker Bagehot, «ville være en af de største Mænd i England. Han vilde være en liden Monark i City; han vilde

være langt større end selve Lord Mayoren. Enhver Forretningsmand vilde bøie sig for ham og søge at staa sig godt med ham; thi han kunde under en Panik være istand til at redde næsten hvemsomhelst og til at ruinere næsten hvemsomhelst». Deraf sluttet, at neppe noget kunde være mere upopulært i City end Ansættelsen af en saadan «liden Konge til at regjere over dem». Dernæst kan man ikke altid forudsætte, at man faar en dygtig Mand til denne vigtige Post; ofte vilde man ikke engang faa en taalelig skikket Mand. Thi en høi Løn vilde i England ikke garantere, men ofte endog være til Hindrer for at man fik den Mand, man kunde ønske. Saavidt Bagehot.

Under vore beskedne Forhold gjælder vistnok ikke dette, men selv hos os synes ved Ansættelse af en fast Hoveddirektør for Banken formegen Magt at ville blive lagt i én Mands Haand, om end den nuværende Ordning med Bankens Hovedsæde i en Provindsby og et meget løst Afhængighedsforhold mellem Hovedsædet og Afdelingerne i betydelig Grad vilde indskrænke hans Indflydelse.

Derimod forekommer det mig, at meget taler for den paa Stortinget i 1876 fremsatte Tanke, at ansætte en fast Forretningsbestyrer, der kunde repræsentere Fagdygtigheden og Kontinuiteten, medens man i den ham overordnede og med ham samarbeidende Direktion vilde have en Garanti mod den Fare, der ligger i en for stor Magtfuldkommenhed.

Hvorvidt det er heldigt, at Nationalforsamlingen, som i Norge og end mere i Sverige er Tilfældet, indirekte eller direkte udøver Indflydelse paa Bankens Bestyrelse, er et Spørgsmaal, som maa behandles i Forbindelse med Spørgsmaalet om Seddelbankernes Forhold til Staten i det hele taget.

§ 29. Andre Organisationen vedrørende Spørgsmaal.

Ved Spørgsmaalet om Bankens Bestyrelse er Hovedsædets Beliggenhed af særlig Betydning. Til den Ordning, der i saa Henseende er truffen for Norges Banks Vedkommende, at Hovedsædet er henlagt til en vistnok anseelig, men dog sammenlignet med Hovedstaden underordnet By, kjendes intet Sidestykke. De historiske Aarsager til denne Bestemmelse ere vel bekendte og jeg skal derfor ikke videre berøre dem.¹⁾

¹⁾ Mindre almindelig bekjendt turde det være, at Hovedsædet for den frivillige Bank, der først skulde søges oprettet, blev bestemt til Kristiania. (Octroi 14 Juni 1816 § 11).

Men det maa tilføies, at naar den i 1816 fattede Beslutning, maatte kaldes uheldig, bliver dens fortsatte Bibeholdelse, saaledes som Forholdet siden den Tid har udviklet sig mellem de to Stæder, for hvert Aar mere og mere urimelig.

Bortseet fra alle personlige Betragtninger, vil det i en mindre By være aldeles umulig selv for den dygtigste Bankdirektion og det dygtigste Repræsentantskab at have et saadant Overblik over Pengemarkedets Tilstand som i den By, der er Middelpunktet for Landets Forretningsliv og særligt for Pengeomsætningerne. Ved Telegrafen er vistnok Trondhjem kommet baade Hovedstaden og Udlandet nær; men Forbindelsen er ikke saa livlig og kan ikke erstatte den hurtigere Postgang og end mindre den mere direkte personlige Berøring. Dette er en Sag, som stadig bliver af større og større Betydning, fordi Pengemarkedet stedse bliver følsommere, saa at en Direktion for Landets vigtigste Pengeinstitut ikke fyldestgørende kan magte sin Opgave, dersom den ikke er saameget som muligt à jour med hvad man kan kalde Pengemarkedets Pulsslag.

Hertil kommer endvidere den Betragtning, at der i den større By maa forudsættes at være et større Udvalg af Mænd, der besidde den fornødne Indsigt i Bankvæsenet til at beklæde Direktørernes og Repræsentanternes vigtige Stilling, end i den mindre By. Tages Omegnen ¹⁾ med, bliver Misforholdet maaske endnu større, men end mere veier den Omstændighed, at en Hovedstad som Brændpunktet for Folkets hele Kulturliv i enhver Henseende maa samle en større Sum af Indsigter og Erfaringer i heromhandlede Retning, end det andetsteds er muligt at opnaa.

Overhovedet maa man i denne Sag lægge særlig Vægt paa Personlighedens Betydning. Det er Personernes Indsigter, Kundskaber og Erfaringer, som alene ere istand til at bære en Institution frem og styre den med Kraft og Sikkerhed i vanskelige Tider. Men netop derfor er det en nødvendig Betingelse for, at Landets Hovedbank ret skal kunne svare til sin Opgave, at Hovedbestyrelsen har sit Sæde der, hvor det største Udvalg af sagkyndige Personer maa forudsættes at være tilstede og hvor derhos den bedste Anledning er forhaanden saavel til fortsat Uddannelse i Bankfaget som til Iagttagelse fra første Haand af Pengemarkedets Bevægelser.

¹⁾ Hvad Repræsentantskabet angaar, vilde disses Medlemmer kunne bo i hvilkensomhelst af Stæderne ved Kristianiafjorden.

Uden denne Betingelse kunne selv de bedst organiserede Instituter ikke ret trives, idet en god Organisation vistnok er en vigtig Støtte for Bankvirksomheden, men Personligheden dog er dennes bevægende Kraft.

Til disse Bemærkninger skal jeg endnu kun føje en Udtalelse af Statsekonomeren Max Wirth, der i sin Haandbog over Bankvæsenet i den af ham givne Slutningsoversigt, bl. a. ytrer sig saaledes:¹⁾

«De bedste Bankinstituter ere stedse i de Middelpunkter for Handelen, hvor der gjennem lange Tider har samlet sig stor Forretningserfaring. Saadanne Banker i Handelshovedstæder kunne være slet indrettede og alligevel trives bedre end de bedst organiserede Instituter i Stæder, hvor ingen Forretninger finder Sted».

Forslag om Flytning af Bankens Hovedsæde til Kristiania har gjentagne Gange været fremsat for Stortinget, sidst i Aaret 1860, da det kun opnaaede 37 af Odelstingets Stemmer.

Som en Mangel ved Norges Banks Organisation, der vistnok staar i nær Sammenhæng med Hovedsædets Beliggenhed udenfor Forretningens Centrum, synes ogsaa at maatte nævnes den løse Forbindelse mellem Hoveddirektionen og Filialbestyrelserne. Under de nuværende Forhold maa det vistnok ansees som en Fordel, at de større Filialer indtage en nogenlunde uafhængig Stilling; men i sig selv kan det neppe være heldigt, at ikke en større Enhed og Samvirken finder Sted, hvilket navnlig er af Betydning, naar det gjælder at møde indtrædende Kriser.

Betydningen af et udbredt Filialsystem er allerede leilighedsvis omtalt i det foregaaende, og jeg skal derfor ikke videre dvæle derved paa dette Sted.

Derimod skal i denne Forbindelse endnu erindres om en for Bankvæsenet eiendommelig Forretningsregel, nemlig den Bankens Embedsmænd og Betjente strengt paalagte Taushedspligt. Denne Forpligtelse, der efter Fundatsen af 1816 for Norges Bank ikke alene gjaldt ligeoverfor Bankens Kunder, men ogsaa i Henseende til Bankens Anliggender, er nu ifølge L. 1857 § 6 ophævet, forsaavidt sidstnævnte angaar.

¹⁾ S. 726.

Fjerde Afsnit.

Statens Forhold til Seddelbankvæsenet.

§ 30. Statens Stilling til Oprettelsen af Seddelbanker.

Spørgsmaalet om Statens Forhold til Seddelbankvæsenet angaar fornemmelig dens Stilling til Seddelbankernes Oprettelse og Bestyrelse. Dernæst kommer i Betragtning de Bestemmelser, der vedrøre Forholdet mellem Seddelbankerne og Trediemand, d. v. s. navnlig Spørgsmaalet om hvorvidt Sedlerne skulle være tvungent Betalingsmiddel. Endelig har Sagen ogsaa sin finansielle Side, idet de fleste Stater have forbeholdt sig en ikke ubetydelig Indtægt af Seddelbankerne.

I Henseende til Oprettelsen af Seddelbanker kan Staten stille sig paa følgende forskellige Standpunkter:

1. Den kan enten helt og holdent forbeholde sig heromhandlede Virksomhedsfelt, ligesom den har forbeholdt sig Post- og Telegrafvæsenet og, hvad der ligger endnu nærmere, Myntvæsenet;

2. eller den kan give Koncession til Oprettelsen af en eller flere private Seddelbanker;

3. eller den kan endelig give en almindelig Lov, ifølge hvilken hvemsomhelst, der opfylder de i Loven opstillede Betingelser, kan drive Seddelbankvirksomhed, (Seddelbankfrihed).

Hertil kommer endnu blandede Systemer, idet Staten enten a) selv overtager Styrelsen af en Rigsbank, men ved Siden deraf tilsteder Oprettelsen af Privatbanker eller ogsaa b) giver Private Koncession, men forbeholder sig selv en Andel i Virksomheden.

Det rene Statsbanksystem findes, saavidt jeg har kunnet bringe i Erfaring, for Tiden alene i Rusland.¹⁾ Det har derimod existeret i Sverige i Aarene 1656—1830 og i Danmark i den sidste Del af forrige Aarhundrede.

Det blandede System i dets førstnævnte Form finder Sted i Sverige og i dets anden Form i Norge, hvor Staten i 1875 eiede Bankaktiebreve lydende paa tilsammen 1,046,000 Spd., medens de private Aktiebreve udgjorde 2,081,000 Spd. Ogsaa den forrige preussiske Banks Kapital var for en Del i

¹⁾ Wagners System S. 21.

Statens Eie; men dette er ikke Tilfældet med den nye tyske Rigsbank.¹⁾

Koncessionssystemet i dets forskellige Former er det almindeligst udbredte System.

Frihed til Oprettelse af Seddelbanker uden speciel Koncession eksisterer i de Forenede Stater i Nordamerika²⁾ samt i de fleste schweizerske Kantoner.³⁾ I Skotland og Irland samt inden visse Grændser i England havde man saadan Frihed ligeindtil Robert Peels Bankakter af 1844 og 1845.

Vi skulle nu nærmere betragte disse forskellige Systemer.

Det rene Statsbanksystem maa bedømmes i Modsætning til et Koncessionssystem, hvorved et privat Aktieselskab faar Monopol til at drive heromhandlede Virksomhed. Hvilket af disse Systemer der i sig selv fortjener Fortrinet, kan vanskelig afgøres ved nogen almindelig Regel, bl. a. fordi Spørgsmaalet i høi Grad beror paa, hvormegen Indflydelse Staten har forbeholdt sig i Henseende til Monopolbankens Bestyrelse. En betænkelig Omstændighed ved Statsbanken er det vistnok, at den staar Finantsvæsenet saa nær, hvilket som tidligere berørt, i kritiske Tider let kan lede til Sedlernes Uindløselighed og Tvangskurs. Men herimod har man ogsaa ved den af Staten mere eller mindre afhængige Monopolbank liden Garanti.

Ved en Monopolbank derimod er der den Betænkelighed, der altid klæber ved Monopolet, nemlig Vanskeligheden ved at fastsætte Vilkaarene mellem Staten og Banken saaledes, at paa den ene Side Bankens Interessenter ikke blive utilbørligen begunstigede, og der heller ikke paalægges Banken urimeligt haarde Betingelser — en Betænkelighed der forøvrigt ogsaa i nogen, skjønt i betydelig ringere Grad, er tilstede ved Koncessionssystemet.

Til Fordel for en Statsbank kan endvidere anføres, at man ved samme har større Garanti for, at dens Bestyrelse vil bliv ført med det hele Statssamfunds Tarv for Øie, medens Monopolbanken lettelig vil repræsentere private Særinteresser. Omvendt er det ved en Statsbank mere at befrygte, at Partiinteresserne kunne faa Indflydelse.

Af almindelige banktekniske Hensyn kan man neppe ledes til at give enten den private Monopolbank eller Statsbanken

¹⁾ L. af 1875 § 23.

²⁾ Wagner.

³⁾ Max Wirth.

Fortrinet, da begge ville være store Instituter, hvis Bestyrelse omtrentlig vil være indrettet paa samme Maade med et stort fast aflønnet Personale, der ingen direkte Interesse har i Bankens Udbytte.

Af større praktisk Betydning for vore Forhold er det blandede System. Saaledes som dette praktiseres i Sverige, hvor der ved Siden af Rigsbankens Seddelcirculation findes en endnu større Circulation af private Banknoter, er vistnok den nysnævnte Fare betydeligt ringere; men paa den anden Side er der den Betænelighed tilstede, at Rigsbankens Sedler ere et tvungent Betalingsmiddel, de private Banksedler derimod ikke, saa at der under en finantsiel Nødstilstand vilde være altfor liden Hindring i Veien for en Overgang til Tvangskurs og Fortrængelse af de private Noter. Her i Norge er Stillingen forsaavidt bedre, som Sedlernes legale Kurs er knyttet til deres Indløselighed; men dels paa Grund af den betydelige Andel Staten har i Bankens Fond, dels paa Grund af den store Indflydelse Storthinget øver paa Monopolbankens Bestyrelse gennem Besættelsen af alle vigtige Poster, staar Norges Bank i flere Henseender Statsbankerne nær, om end dens Bestyrelse i retlig Henseende er uafhængig stillet.

I det hele taget er jeg tilbøielig til at anse Statsbanksystemet saavel i dets rene som i dets blandede Form som mindre heldigt, ihvorvel det paa den anden Side maa indrømmes, at Betænelighederne mod samme ikke ere af den Beskaffenhed, at Systemet ubetinget er forkasteligt.

Ved Koncessionssystemet er der den Fordel, at Staten efter Omstændighederne kan begrænde saavel Antallet af Seddelbanker som deres Emissionsret og i det hele foreskrive de Betingelser, som den under Betragtning af de vexlende Tider og de forskjellige lokale Forhold finder det hensigtsmæssigt at paabyde. For at dette Hensyn skal komme til sin Ret, og for at Seddelbankerne paa sin Side kunne være sikrede en vis Grad af Uafhængighed, er det nødvendigt, at der fastsættes en vis Tidsfrist for Koncessionens Varighed.

Denne Tidsfrist er bleven ansat meget forskelligt. Den engelske Banks Privilegium var fra først af kun givet paa 1 Aar, men fornyedes paa 15 Aar, senere flere Gange paa 22 Aar, 31, 33 og 21 Aar og sidst ved Robert Peels Bankakt af 1844 indtil 1855, saaledes at Privilegiet siden med 1 Aars Varsel kan opsiges, naar Staten betaler sin Gjæld til Banken.

Den franske Bank blev koncessioneret først paa 15, derefter paa 25 og i 1857 paa 30 Aar.

Den nye tyske Rigsbank har Staten forbeholdt sig Ret til at ophæve eller selv at overtage fra 1ste Juni 1891; derefter vare Bankens Rettigheder fra 10 Aar til 10 Aar, dersom behørig Opsigelse ikke er skeet 1 Aar inden nævnte Terminers Udløb.

De øvrige tyske Banker have dels faaet Koncession paa 10, dels paa 15, 25 ja lige indtil 100 Aar, hvilken sidste Termin er bleven fastsat for flere af de i de mindste Stater oprettede Seddelbanker, saaledes i Bückeburg, Meiningen o. fl.; den bayerske Banks Koncession er forresten ogsaa paa 99 Aar. Efter Koncessionstidens Udløb gaa disse Bankers Emissionsret tabt til Fordel for Rigsbanken (Bankl. § 49, cfr. § 9).

De svenske Privatbanker kunne ikke erholde Koncession for længere Tid end 10 Aar.

Den danske Nationalbanks Octroi er meddelt paa 90 Aar.

For Norges Banks Vedkommende er der ikke bleven fastsat nogen Tidsgrændse, hvilket vistnok hænger sammen med Bestemmelsen i Fundatsen § 73, ifølge hvilken et af de første Storthing skulde fatte Bestemmelse om, hvorvidt Banken skulde gaa over til privat Bestyrelse. For den paatænkte, idet hele med større Privilegier udrustede, frivillige Bank skulde Octroien vare 30 Aar (Octr. § 78), og det er saavel deraf, som af almindelige Retsgrundsætninger og Statens hele Stilling til Banken klart, at Lovgivningen maa have det i sin Magt naarsomhelst, dog billigvis mod Erstatning, saafremt Bankens Aktionærer derved skulde lide noget Tab, at ophæve eller forandre Bankfundatsen.

Under Nutidens raske Udvikling af Kreditforholdene synes en Koncession neppe at burde gives for længere Tid end 10 eller høist 15 Aar.

Forsaavidt der, saaledes som i Sverige, koncessioneres flere Seddelbanker, vil deraf naturligen udvikle sig visse faste Regler i Henseende til de Betingelser, som Statsstyrelsen opstiller for Koncessionens Meddelelse. Herfra og til Fastsettelse af faste Lovregler, under hvilke Koncessionen kan ventes meddelt, er der ikke noget betydeligt Sprang, og det synes da at maatte være en rimelig Ordning, at Lovgivningen fastsætter Hovedpunkterne, medens de nærmere Betingelser, som der snarere kan blive Spørgsmaal om at modificere efter de

forskjellige Omstændigheder, overlades til Regjeringens Afgjørelse.

I Sverige gaa de væsentligste lovbestemte¹⁾ Betingelser for Oprettelse af private Seddelbanker ud paa følgende:

Deltagerne skulle være svenske Borgere, mindst 30 i Antal, og med solidarisk Ansvar, dog med Adgang til at optage kommanditære Lodeiere.

Det af de solidariske Deltagere indskudte Grundfond maa ei understige 1 Million Kroner, hvilket Grundfond maa være fuldt indbetalt inden 1 Aar efter Bankens Aabning for Almenheden.

Naar disse og andre Betingelser (hvoriblandt de paa et andet Sted af nærværende Afhandling omhandlede Regler for Grundfondets Anvendelse) ere opfyldte, meddeles Tilladelse til Bankrørelsen, saafremt Kongen finder samme for Landet nyttig.

At give Adgangen til under visse lovbestemte Betingelser at oprette Seddelbanker ganske fri, vil neppe være heldigt. Seddelemissionsretten kunde let blive misbrugt, dersom den ikke blev undergivet en virksom Kontrol, og denne vilde i høj Grad vanskeliggøres, naar Antallet af Seddelbanker blev meget stort. Vistnok kunde man sætte saa strenge legale Betingelser for Seddelbankernes Oprettelse og Virksomhed, at de væsentligste Betænklichkeiten hævedes; men herved vilde man igjen i høj Grad forringe disse Instituters Nytte, der maa forudsættes at ville blive større under et System af enkelte Seddelbanker med større Handlefrihed, end naar der er mange Seddelbanker med meget begrænsede Virksomhedsfelter. Hertil kommer endnu de tidligere omtalte Ulemper ved at have et stort Antal forskjellige Slags Pengesedler.

§ 31. Statens Stilling til Seddelbankernes Bestyrelse.

Spørgsmaalet om Statens Forhold til Seddelbankernes Bestyrelse kunde synes at maatte bortfalde for Statsbankernes Vedkommende, eftersom Staten her selv overtager Bestyrelsen. Imidlertid opstaar her Spørgsmaalet om, hvorvidt det er hensigtsmæssigt, at Bestyrelsen udøves ved Regjeringen eller ved Folkerepræsentationen eller ved begge disse Statsmagter i Forening, et Spørgsmaal, der forøvrigt ligesaa meget

¹⁾ Det bør iøvrigt her erindres, at denne Del af Lovgivningsmyndighed i Sverige udøves af Kongen.

eller vel saameget er af politisk som af økonomisk Art og som jeg derfor her ikke skal gjøre til Gjenstand for nogen udførlig Behandling.

Som ovenfor anført, henhører Bestyrelsen af Sveriges Rigsbank udelukkende under Rigsdagen. Dette har sin historiske Grund, idet Rigets Stænders Bank strax ved dens Oprettelse under Karl den 11tes Mindreaarighed blev overdraget til Stænderne, af hvilke dog Bondestandet vægrede sig ved at deltage deri «paa Grund af den Skade, de havde af Banksedlerne» og ikke før Aaret 1800 fik Andel i Bestyrelsen. Siden 1809 har Stændernes udelukkende Befatning med Rigets Bank hørt til deres grundlovbestemte Rettigheder.

Hvad derimod de «enskilda Banker» angaar, gjælder det modsatte System, idet saavel den samme vedrørende Lovgivning som Statens kontrollerende Myndighed henligger udelukkende under Regjeringen.

Den norske Grundlov tillægger Storthinget Ret til at føre Opsyn over Rigets Pengevæsen, og Bankfundatsen er gaaet endnu videre, idet den har lagt Valget af Norges Banks Bestyrelse i Storthingets Hænder. Ogsaa her har altsaa det Princip gjort sig gjældende, at Statens Indgriben i Seddelbankvæsenet for en væsentlig Del er overdraget til Folkerepræsentationen alene; men der er den Forskjel, at enhver Seddelbankvæsenet vedkommende Lovforskrift maa behandles efter de for Love i Almindelighed gjældende Regler, altsaa af Regjering og Storthing i Forening.

I Danmark udøves den administrative Kontrol med Nationalbanken udelukkende af Regjeringen.

At Staten i Udøvelsen af sin Myndighed ligeoverfor Seddelbankerne hovedsagelig skal være repræsenteret ved en Nationalforsamling, hvis fleste Medlemmer ikke kunne forudsættes at have speciel Indsigt i Bankvæsenet, synes i og for sig at være en mindre heldig Ordning, ligesom den ogsaa kan befrygtes at kunne give Partiindflydelser Anledning til at gjøre sig gjældende ved denne saamange Interesser berørende Virksomhed. Saameget stærkere ville disse Betæneligheder selvfølgelig gjøre sig gjældende ved en Ordning som den svenske Rigsbanks, hvor selve Bestyrelsen henligger under Nationalforsamlingen.

At man har unddraget Regjeringen dette efter sin egen Beskaffenhed administrative Anliggende, maa skrive sig fra en Mistillid, hvortil den under et absolut Regimente kan

have givet altfor megen Anledning, men hvortil der under vor konstitutionelle faste Statsskik ikke synes at være rimelig Grund.

Paa den anden Side har saavel de svenske Rigsstænder som det norske Storting (sidstnævnte ved Ophævelsen af Eidsvoldsgarantien samt ved Udsættelsen med Sølvvexling i 1818) givet Beviser paa, at heller ikke en Nationalforsamling i heromhandlede Henseende afgiver fuld Garanti, om end den stigende Oplysning og Erfaring om Seddelbankernes Beskaffenhed samt Landets økonomiske Udvikling maa i væsentlig Grad siges at have reduceret Faren for tidligere Tidens Misgreb.

Den største Garanti synes derfor at maatte ligge deri, at begge Statsmagter i Forening udøve den Kontrol og i det hele den Indflydelse paa Seddelbankvæsenet, som overhovedet bør overdrages til Staten, og at Fordelingen af Myndigheden mellem Regjering og Folkerepræsentation sker efter de samme Grundsætninger som for Statsanliggender i Almindelighed ere gjældende.

Jeg skal i denne Forbindelse endnu kun tilføie, at Statens Kontrol med Seddelbankvæsenet, saavidt mig bekjendt, overalt, udenfor Sverige og Norge, udøves af Regjeringerne.

Ligeoverfor Bestyrelsen af de Seddelbanker, der ikke ere Statsbanker, kan der fra Statens Side fornemmelig blive Spørgsmaal om følgende Forholdsregler:

1. Lovbestemmelser gaaende ud paa at foreskrive visse Regler for Bankernes Bestyrelse.
2. Kontrol med Bestyrelsen.
3. direkte Indgriben i samme.

Det vil lettelig indsees, at disse Forholdsregler staa i et vist gjensidigt Afhængighedsforhold.

Jo stærkere Staten direkte griber ind i Styrelsen af Banken, desto mindre Kontrol behøver den at øve ligeoverfor denne¹⁾, og desto mindre nødvendigt bliver det at give andre Lovbestemmelser for Bestyrelsesmaaden, end saadanne, der gaa ud paa at regulere det indbyrdes Forhold mellem Statsmagtens forskellige Organer eller mellem Banken og de private. Omvendt, jo friere den private Bankstyrelse staa, desto

¹⁾ En anden Sag er det at Staten maa kontrollere sine egne Funktionærer.

mere bindende Lovgivningsforskrifter og desto mere Kontrol trænges der.

At der blandt de Seddelbankerne vedrørende Lovbestemmelser maa optages en Bestemmelse om, at Banken er pligtig til at indløse sine Sedler med Mynt, behøver neppe at siges. Vexlingen bør imidlertid ogsaa gjøres bekvem for Seddelihændehaverne, og der bør derfor foreskrives flere Vexlingssteder og gives Adgang til Vexling hver Forretningsdag ialfald ved Hovedkontorerne. Hos os fandt Vexling, som ovenfor nævnt, ligeindtil 1842 alene Sted ved Hovedsædet i Trondhjem, men skal efter L. af 8 Aug. 1842 § 5 ogsaa finde Sted ved Afdelingerne i Christiania, Bergen og Christianssand. Ifølge Bankfundatsen § 6 skal Vexling kunne ske daglig i dertil almindelig bekendtgjorte Timer.

Til de vigtigste hidhenhørende Lovbestemmelser høre de, der give Forskrifter for Sedlernes Dækning. At der trænges saadanne Forskrifter, har været anerkjendt i de fleste Staters Lovgivning. Frankrige og Schweiz gjøre dog herfra Undtagelser. Spørgsmaalet beror her væsentlig paa to Ting, nemlig for det første, hvorvidt man kan gjøre Regning paa altid at have sagkyndige og paalidelige Bankbestyrelser, og dernæst paa Betydningen af de Interesser, der sættes i Fare ved en slet Bankbestyrelse. Var der ingensomhelst Betænkeligheder i førstnævnte Henseende, saa vilde det være bedst ikke at have Lovbestemmelser om Dækningsforholdet; thi ingen Lovbestemmelse kan afgive saadan Garanti som et godt Bestyrelsespersonale, og selv ved de bedst regulerede Dækningsforskrifter kan det ikke undgaaes, at de i nogen Grad ville kunne virke hemmende paa Virksomheden. Da man imidlertid ikke kan gjøre Regning paa ideale Bankbestyrelser, men maa være tilfreds, naar disse ere nogenlunde gode, trænges Lovforskrifter, baade til Rettesnor for Bestyrelserne og for at støtte disse i deres Stilling ligeoverfor de stærke Krav om Laan, der i kritiske Tider gjøre sig gjældende fra Almenhedens Side. Dette er saameget nødvendiggjort, fordi Følgerne af en uklog eller svag Bankstyrelse lettelig kunne anrette Ulykker i vide Kredse, ja fremkalde farlige Rystelser for det hele Samfund.

Hvilken Grad af Garanti Lovgivningen bør forlange i heromhandlede Henseende, kan ikke afgjøres ved nogen almindelig Regel, men maa bero paa et Skjøn, der støtter sig dels til de Erfaringer, man har gjort om Seddelcirculationens Beskaffenhed, dels til Kreditforholdenes større eller mindre Soli-

ditet i vedkommende Land. Den samme Grad af Garanti kan tildels opnaaes ved forskellige Dækningssystemer; kun er at mærke, at jo mere disse fjerne sig fra de naturlige Love for Seddelcirculationens Bevægelser, desto stærkere Tryk ville Forskrifterne kunne udøve, eller, som man ogsaa kan udtrykke det: jo mere de legale Dækningsregler stemme overens med hine Love, desto større Garanti opnaar man uden i nogen væsentlig Grad at lægge Baand paa Bankens frie Rørelse. Forøvrigt henvises om denne Sag til det i Afsnittet om Dæknings-systemerne herom anførte.

Til de Lovbestemmelser, der ere af Betydning som indeholdende en Garanti for en god Bankbestyrelse, hører ogsaa de, der angaa Offentliggjørelsen af Bankens Regnskaber. Der ere de Statsekonomer, som anse Forskrifter i denne Retning som den virksomste Garanti mod Misbrug, idet Seddelbankerne derved blive stillede under Kontrol af Almenheden, der som Sedlernes Ihændehavere og Bankens Kunder ere de i denne Sag stærkest interesserede. Hvorom alting er, synes det klart, at den betimelige Offentliggjørelse af saa fuldstændige Oversigter, at man af den kan danne sig en begrundet Mening om Seddelbankernes hele Stilling, er et høist berettiget Krav fra Almenhedens, Bankkreditorenes, Side, og at der endnu hos os og tildels ogsaa i Danmark, offentliggøres saa høist tarvkelige Regnskabsuddrag, kan ikke opfattes anderledes end som et Tegn paa, hvor lidet Bankvæsenet endnu hos os er udviklet. I Sverige derimod har man navnlig siden 1875 bragt denne Sag paa en god Fod, idet der ikke alene for Rigsbankens, men ogsaa for de private Bankers Vedkommende offentliggøres meget fuldstændige Regnskabsuddrag, dels maanedlig, dels kvartalvis, dels aarlig. Ogsaa forinden nævnte Tidspunkt havde man for Sveriges Vedkommende et rigt statistisk Materiale, mod hvilke Regnskaberne for Norges Bank ikke paa langt nær taaler Sammenligning.

Foruden Lovbestemmelser angaaende enkelte Sider af Seddelbankernes Bestyrelse maa man af Staten ogsaa forlange, at den kontrollerer deres Forretningsførelse. Uden dette vilde Lovbestemmelserne ikke indeholde nogen virkelig Betyggelse for Almenheden. De Autoriteter, gennem hvilke Staten udøver denne Kontrol, maa derfor til enhver Tid have uhindret Adgang til at have Indseende med Bankens Bøger og Beholdninger, ligesom Banken maa være pligtig til at indsende Regnskabsuddrag til Oplysning om Bankens Stilling.

Saaframt disse Uddrag indeholde de fornødne Oplysninger, kan Kontrollen indskrænke sig til Prøvelse af disses og Bankregnskabernes faktiske Rigtighed, da Statsstyrelsen i saa Fald vil kunne overbevise sig om, at Lovens Forskrifter ere blevne befulgte, og i modsat Fald kunne tage de fornødne Forholdsregler.

Kontrollen med Seddelbankerne er i de forskjellige Lande ordnet paa forskjellig Maade. I England udføres den af Stempelforvaltningen (the commissioners of stamps and taxes), til hvilken ugentlige Regnskaber skulle indsendes, og som har Adgang til at lade Bankens Bøger undersøge. I de Forenede Stater er der ansat en offentlig Seddelbankkontrollør (comptroller of the Currency), der er udrustet med temmelig udstrakt Myndighed og som fører et stadigt Tilsyn med disse Banker.

Ved flere tyske Seddelbanker øves Statskontrollen ved Kommissærer udnævnte af Regjeringen, hvilke ikke alene føre et stadigt Tilsyn med Forretningsførelsen, men ogsaa deltage i Bankbestyrelsernes Møder, dels med blot raadgivende Stemme, dels med suspensivt eller absolut Veto.¹⁾

Ogsaa ved den danske Nationalbank er der en kongelig Kommissær med kontrollerende Myndighed.

Kontrollen over de svenske Privatbanker øves gennem Finantsdepartementet samt ved Landshøfdingembedet, (cfr. ovenfor).

Hvor Staten direkte griber ind i Bankens Bestyrelse, ved Besættelsen af samtlige eller de vigtigste Poster, faar selvfølgelig Statskontrollen en anden Karakter, idet den bliver en Kontrol med Statens egne Funktionærer. Betegnende er det, at man i saadanne Tilfælde har søgt at beskytte Aktionærernes Interesser ved at indrømme dem en kontrollerende Myndighed, saaledes ved den tyske Rigsbanks Kontroldeputation og den franske Banks Censorer.

Hvad Norges Bank angaar, have Aktionærerne hverken nogen Andel i Henseende til Valget af Bankens Bestyrelse eller nogen kontrollerende Indflydelse; de have ikke engang noget Organ, hvorigjennem de kunne udtale nogen Formening om Bankens Styrelse. Herved bør jo erindres, at Staten selv eier en betydelig Del af Aktierne (nemlig $\frac{1}{3}$), og at Banken er bleven til ved tvungent Indskud, der i sin Tid næsten havde Karakteren af Skat.

¹⁾ Wagner 132.

Om Statens Andel i Bankstyrelsernes Sammensætning i andre Lande er ovenfor S. 135 o. f. meddelt endel Oplysninger, hvortil her henvises. I de Tilfælde, hvor de af Staten udnævnte Bankembedsmænd enten have den udelukkende eller den overveiende Myndighed, maa Banken nærmest blive at betragte som Statsbank, om den end helt eller hovedsagelig eies af private Aktionærer. I de Tilfælde derimod, hvor kun en enkelt eller enkelte Poster i Bankstyrelsen besættes af det Offentlige, blive vedkommende Statsembedsmænds Funktion nærmest en kontrollerende, dog med den udvidede Myndighed, der ligger i deres Adgang til en aktiv Deltagelse i Bestyrelsens Beslutninger.

Naar der nu spørges, hvorvidt Statsstyrelsen bør gaa i sin indskrænkende, kontrollerende og styrende Myndighed ligeoverfor Seddelbankerne, da er det vistnok vanskeligt at give noget almengyldigt Svar. Meget mere maa Afgjørelsen i det enkelte Tilfælde rette sig efter de konkrete Forhold i de forskellige Lande. I nogle Stater vil en stærkere, i andre en mindre stærk Indgriben fra Statens Side være paa sin Plads, alt efter Samfundsordenens, Handelsmoralens og Kreditforholdenes forskellige Standpunkt. Heri ligger, at man paa dette som paa saamange andre Felter maa være varsom med at gjøre betydelige Forandringer i det bestaaende, og at man i de Punkter, som erkjendes at burde forandres, saa meget som mulig maa slutte sig til Seddelbankvæsenets historiske Udvikling i det Land, hvorom der handles. Ved Siden af disse almindelige Grundsætninger maa dog ogsaa fremhæves, at det maa erkjendes som ønskeligt, at Statsstyrelsen ikke griber mere ind i Seddelbankernes Virksomhed, end nødvendigt er. Overskrides denne Grændse, er det at befrygte, at heromhandlede Virksomhed vil blive hemmet i sin frie Udvikling. Desuden er det efter vor ovenfor udtalte Opfatning i og for sig særegne Betæneligheder mod at Staten har en stor Indflydelse over Seddelbankerne.

Forsaavidt man altsaa ved Iagttagelse af Kreditforholdenes i det hele faste Karakter og ved Sammenligning med de i andre ligestillede Lande heldigt virkende friere Seddelbanksystemer finder Grund til den Antagelse, at Staten i vort Land er gaaet vel vidt i sin Befatning med Seddelbankvæsenet, synes Opgaven for Bankpolitikken at burde være den, gradvis og med stadig og opmærksom Iagttagelse af de under denne Udvikling vundne Erfaringer, at gaa overtil et friere System.

Særlig forekommer det mig, at man baade ved at indrømme de private Aktionærer en begrændset Indflydelse paa Norges Banks Anliggender og maaske ogsaa senere ved at indrømme enkelte af de større Privatbanker Seddelemissionsret, burde give det paa de fleste økonomiske Felter frugtbare private Initiativ Anledning til i nogen Mon at gjøre sig gjældende.

At saa skulde blive Tilfældet, var ogsaa den oprindelige Tanke med Norges Bank, idet man for det første søgte at faa istand en frivillig Bank med en af Staten forholdsvis uafhængig Stilling,¹⁾ men da dette paa Grund af den daarlige økonomiske Forfatning mislykkedes, ogsaa for den tvungne Bank bestemte, at «det skulde komme an paa første ordentlige Storthing, som holdtes, efterat Gjælden for Rigsbanksedlernes Indløsning var afgjort, hvorvidt det maatte anse det passende at overlade til daværende Aktieiere at konstituere sig til en aldeles privat Bank med saadan Octroi, som derpaa var anvendelig.» (Fundatsen af 1816 § 73). Rimeligvis som Følge af Udsættelsen med de nye Banksedlers Indløsning mod Sølvtilløb til Parikurs, udsattes imidlertid med at fatte nogen Beslutning herom indtil 1839, da der ved L. af 6 April bestemtes, at det indtil videre skulde bero med at afgive heromhandlede Bestemmelse. Blandt Motiverne til denne Beslutning skal særskilt fremhæves, at man paa den ene Side ansaa det betænkeligt at overlade Banken til et privat Interessentskab just dengang, da de vigtige Forandringer i Banklovgivningen, der realiseredes ved L. af 1842, vare blevne bragte paa Bane, ligesom der heller ikke forelaa nogen Plan for den Octroi, der maatte udfærdiges for Banken. Paa den anden Side ansaa man det for nyttigt fremdeles at holde aaben Adgangen til at lade Banken gaa over til privat Bestyrelse.

Senere har imidlertid Udviklingen, og maaske ogsaa, paa enkelte Undtagelser nær, den almindelige Opfatning i vort Land gaaet i den modsatte Retning. Staten er, som Følge af den ved L. 1842 § 2 indledede og efter skarpe Storthingsdebatter i 1857 senere realiserede Bestemmelse, bleven en større Medeier i Banken, og paa samme Tid er Trangen til konkurrerende Seddelbankinstituter væsentlig bleven formindsket ved den betydelige Tilvæxt af private, ikke seddeludstedende Banker. Tillige har den Anskuelse mere og mere udbredt sig, at Seddelbankemissionen er noget fra den øvrige

¹⁾ Se nedenfor.

Bankvirksomhed ganske forskjelligt, der ikke vel kan overlades andre end Staten, medens den efter min Opfatning staar i den næieste Forbindelse med den hele Bankvirksomhed, af hvilken den udgjør et meget betydningsfuldt Led, og i det hele hverken af principielle eller fra Erfaring hentede Grunde bør udelukkes fra det private Virksomhedsfelt.

I det hele antages det hverken stemmende med Bankfundatsens oprindelige Tanke eller med vore Institutioner forøvrigt eller med Beskaffenheden af vort Lands Kreditforhold, at enhver privat Indflydelse paa Seddelbankvæsenet her mere end i andre Lande skal være aldeles afskaaret.

Paa Grund af den særskilte Interesse, dette Spørgsmaal har for vort Lands Vedkommende, skal jeg i denne Forbindelse meddele nogle nærmere Oplysninger om, hvorledes Storthinget i 1816 havde tænkt sig Forholdet mellem den frivillige Bank og Staten ordnet.

For det første stode vi paa den i manges Øine maaske mærkelige, men i og for sig meget rimelige Ordning, at Bankens Repræsentantskab skulde vælges af — Interessenternes Generalforsamling. Stemmegivningen skulde foregaa paa den Maade, at den, der eiede 1—5 Bankaktier, skulde have 1 Stemme, den, der eiede 5—10 Aktier, 2 Stemmer og de, der eiede flere, 3 Stemmer; men ingen skulde kunne møde og stemme paa Statskassens Vegne, om den maatte eie Aktier. (Octr. § 46).

Repræsentanterne skulde igjen vælge Direktører, Administratorer og andre Embedsmænd, enten alene eller i Forening med hine.

Alle Repræsentanter skulde være Aktieeiere og bo i Kristiania eller sammes nærmeste Omegn, ligesaa selvfølgelig Direktørerne.

Fastsættelsen af de reglementariske Bestemmelser for Bankvirksomheden, der ikke vare i Strid med Octroien, (altsaa den saakaldte Bankkonvention), der nu er lagt i Repræsentantskabets Hænder, skulde ved den frivillige Bank ske ved Generalforsamlingen, der ligeledes havde at tage Beslutninger om de Forandringer i Octroien, hvorom der gennem Regjeringen skulde gjøres Indstilling til den lovgivende Magt. Endvidere tilkom det Generalforsamlingen at afgjøre alle de Bankens vedkommende Ting, hvorom ingen Forskrifter forekomme i Octroien og Konventionen (§ 44), hvorunder altsaa bl. a. henhørte Fastsættelsen af Bankembedsmændenes Lønning.

De øvrige Bestemmelser om Bestyrelsens Organisation vare i det væsentlige overensstemmende med de for den tvungne Bank nu gjældende.

Generalforsamling skulde almindelig holdes en Gang aarlig, extraordinær Generalforsamling kunde sammenkaldes af Repræsentanterne.

Naar man sammenligner de her fremstillede Grundtræk med de for den tvungne Bank fastsatte og med den senere Udvikling af Statens Forhold til Banken, kan man ikke andet end blive overrasket ved Forskjellen i Principerne. Hvad Bankfundatsen angaar, kan man vistnok for endel forklare sig dens Interessenterne umyndiggjørende Bestemmelser deraf, at den kun var tænkt midlertidig, i Forbindelse med Bankindskuddenes Tilveiebringelse gennem Skattepaalæg. Men naar man senere hen trods Nationens økonomiske Fremgang og Udvikling i alle Retninger, og det ikke mindst, hvad Bankvæsen og Kreditforholde angaar, ikke alene har udsat Gjennemførelsen af den i Bankfundatsen § 73 udtalte Tanke, men endog mere og mere lagt an paa at udvikle Statsbanksystemet, da turde det være nyttigt at fremholde den friere Opfatning, som Bankens Konstituenten have næret.

§ 32. Statens Stilling til Banksedlerne. — Hvorvidt disse bør være tvunget eller utvunget Betalingsmiddel.

Jo mere Staten griber ind i Seddelbankvæsenet, desto større Ansvar har den selvfølgelig ligeoverfor Seddelihænderne; og dette Ansvar bliver saameget stærkere, naar den gjør Banksedlerne til et lovligt Betalingsmiddel. Det maa ogsaa hos os ansees som utvivlsomt, at Staten staar som Garant for Seddelgjælden; men det samme maa vistnok ogsaa gjælde ligeoverfor Bankens øvrige Forpligtelser. Forøvrigt gjælder ikke denne Retsregel i alle Lande, idet det, selv hvor Staten øver en betydelig Indflydelse paa Seddelbankernes Styrelse, dog ikke deraf følger, at den har det juridiske Ansvar ligeoverfor Sedlernes Ihænderhaver. At dens moralske Ansvar afhænger af det hele Forhold, hvori den stiller sig til Seddelbankernes Bestyrelse, er klart.

Vi gaa her over til Behandlingen af det ovenfor nævnte Spørgsmaal, hvorvidt Staten bør gjøre Banksedlerne til tvungen Betalingsmiddel.

Den stærkeste Grund, man herfor kan anføre, er vel den,

at Sedlernes Ihænde-haver, der i Tillid til, at Sedlerne vare et kulant Betalingsmiddel, vilde afgjøre sin Forpligtelse ved disses Hjælp, lettelig kunde komme i Forlegenhed lige overfor vrangvillige Kreditorer, der kunde paastaa Betalingen erlagt i Guld. Et saadant Tilfælde er dog under vore Forhold kun lidet tænkeligt, og skulde det indtræde, vilde det vel kunne raades Bod paa, saa Argumentet neppe kan tillægges synderlig Vægt. Til at skaffe Sedlerne almindelig Indgang, er et saadant Lovbud, som ovenfor paavist, ikke nødvendigt, idet det endog i saa Henseende ikke synes at have nogen Indflydelse. Saalænge Tilliden til Banken ikke er rokket, circulere Sedlerne ligegodt, hvad enten de ere tvungne eller utvungne Betalingsmidler, og skulde Tilliden rokkes, er det en betænkelig og Tilliden netop svækkende Sag, naar Lovgivningen vil tvinge Almenheden til at modtage, hvad denne ikke anser Tillid værd. Hertil kommer, at et saadant Lovbud maaske mere end alt er skikket til at forvirre Folks Begreber om Penges virkelige Væsen, hvad der dog fra alle Sider erkjendes at være ønskeligt at forebygge.

I den Form, hvorunder Lovbudet er givet i Norge, England o. s. v. (cfr. ovenfor), er det vistnok mindre betænkeligt, end hvor Banksedlerne uden videre ere erklærede for tvungne Betalingsmidler; men ogsaa i den modificerede Form danne de en altfor bekvem Bro over til Tvangskurssystemet.

Man kan vistnok sige, at efter den hos os gjældende Retsregel er Lovbudet kun deklaratorisk, idet Parterne naarsomhelst kunne betinge sig Betaling i Guld; men det er her ingen ligegyldig Sag, i hvilken Retning den deklaratoriske Lovbestemmelse gaar, bl. a. fordi den faar Betydning ligeoverfor mange Retsforhold, der skrive sig fra tidligere Tider, og fordi det i det hele er af Betydning, at man ogsaa uden saadant Forbehold, der altid vil blive en stor Undtagelse, har Adgang til, om Omstændighederne maatte gjøre det ønskeligt, at forlange Betalingen erlagt i Guld. Skulde saa ske, at Banken standse med Indløsningen, vilde der være mange Seddelihænder, som kunde sige sig at være brøstholdne just paa Grund af, at de vare afskaarne Adgang til i Tide at forlange Betaling i Guld, istedetfor Betaling i Sedler.

I 1857, da Lovbestemmelsens fra først af ubetingede Form blev forandret til en betinget, blev det bl. a. som et Argument mod Forandringen anført, at en Lov af det tilsigtede Indhold vilde fremkalde Mistillid til Banken, ja endog kunne sætte den

i Fare. Erfaring har imidlertid noksom godtgjort det overdrevne og ugrundede i dette Argument.

Jeg slutter i det hele, at heromhandlede Lovbud medfører meget ringe Fordele, men at det kan virke skadeligt, ligesom det hviler paa et urigtigt Princip. Til Støtte for denne Opfatning kan ogsaa anføres den nyere Lovgivning paa dette Felt, navnlig den tyske Banklov af 1875.

Nogen særdeles væsentlig Betydning kan derimod Spørgsmaalet, efter den Form, Bestemmelsen har faaet ved Loven af 1857, ikke have for vort Lands Vedkommende.

Forøvrigt skal i Henseende til Statens Stilling til Banksedlerne endnu bemærkes, at der af Hensyn til Vigtigheden for det hele Samfund af et bekvemt og hensigtsmæssigt Omsætningsmiddel bør gives Forskrifter ikke alene angaaende Minimumsgrænsen for Seddelværdien, men ogsaa angaaende de øvrige Værdier, hvori Banksedler skulle kunne udstedes, ligesom der ogsaa trænges Forskrifter i Henseende til Sedlernes Form, Udstyr, m. m., cfr. S. 116.

§ 33. Seddelbankerne som en Indtægtskilde for Staten.

Som ovenfor nævnt har Staten i mange Tilfælde forbeholdt sig en betydelig Indtægt af de private Seddelbanker eller i andre Maader betinget sig Fordele af dem.

Enten har Staten erholdt et direkte Laan af Banken, rentefrit eller svarende en lav Rente, saaledes som Tilfældet er med den franske, engelske, østerrigske, frankfurthske o. a. Banker. Eller ogsaa faar Staten en Andel i Bankens Nettoindtægt, som ved den forrige preussiske, belgiske, badiske og tillige den engelske Bank.¹⁾

Ifølge den nye tyske Banklov skal Rigsbankens Nettoindtægt fordeles paa følgende Maade:

1. først en Dividende til Aktieierne af $4\frac{1}{2}$ pCt.;
2. af Resten skal 20 pCt. henlægges til Reservefondet, indtil dette har naaet $\frac{1}{4}$ af Grundfondet.;
3. af det derefter tiloversblivende Udbytte skal Halvparten tilfalde Staten og Halvparten Aktionærerne, indtil disse i det hele have faaet 8 pCt.; er der endnu et Overskud, faa Aktionærerne deraf $\frac{1}{4}$, medens $\frac{3}{4}$ tilfalder Staten.

¹⁾ Efter Wagners Zettelb. S. 461.

Foruden denne Andel i Udbyttet erhoder Staten en Afgift udgjørende 5 pCt. af den en vis Grændse overstigende metallisk udækkede Notecirculation (cfr. ovenfor).

Af Norges Banks Udbytte tilfalder Statskassen $\frac{3}{4}$ Dele af det saakaldte Seddelfonds-Indtægter, d. v. s. de Indtægter, der hidrøre fra den ved L. af 28 Septbr. 1857 tilladte Forøgelse i Seddelemissionen.¹⁾ Dernæst har Staten indirekte erholdt en betydelig Andel af Bankudbyttet ved de ifølge L. af 1842 erhvervede Bankaktier. Denne Lov bestemte nemlig, ligesom Loven af 1857, at af det Udbytte, der hidrørte fra den ved Loven tilladte Udvidelse af Seddelmassen, skulde $\frac{3}{4}$ tilfalde Statskassen og anvendes til Indkjøb af Sølv indtil et Beløb af 625,000 Spd., for hvilken Sum der da skulde udfærdiges Aktiebreve til Staten, hvorefter Bankens Udbytte skulde blive at fordele paa sædvanlig Maade mellem samtlige Aktieieiere.

Det har oftere været anført som et Argument for, at Staten bør have en betydelig Andel i Seddelbankernes Indtægt, at disse have erholdt til fri Benyttelse en rentefri Kapital, nemlig den af Omsætningen baarne, metallisk udækkede Circulationsmasse. Nu er der, har man sagt, ingen rimelig Grund til, at Seddelbanken uden videre skulde føre sig til Indtægt Renterne af denne kunstige Kapital, der maa tilkomme det hele Samfund, hvis Repræsentant Staten er. Jeg kan ikke indse, at dette Argument er holdbart. For det første er det langt fra, at Seddelbanken erhoder den saakaldte kunstige Kapital frit, der fragaar nemlig et ikke ganske ringe Beløb paa Grund af Seddelfabrikations- og andre Omkostninger. Dernæst finder jeg, at den Gevinst, en Seddelbank kan have af sin Forretning i sig selv er af en ligesaa legitim Art, som den Indtægt, en Sparebank eller Depositobank har af sin Indlaans- og Udlaansvirksomhed. Det er vistnok sandt, at disse Banker svare Renter²⁾; men saa gjør Seddelbankerne paa sin Side Almenheden Tjenester af en anden Beskaffenhed, ligesom deres Forpligtelser ere af en mere prekær Art. Ei heller er Seddelbankernes Udbytte større end andre Bankers, og der indsees ingen Grund til, at de skulde kunstigen holdes nede. Det er derhos meget tvivlsomt, om man ved Fastsæt-

¹⁾ Om den Strid, der i senere Aar har været ført angaaende Beregningen af Seddelfondets Indtægter, skal jeg ikke her udtale mig.

²⁾ Dette er dog ikke altid Tilfældet ved Indskud af Midler, betalbare paa Anfordring, se S. 57.

telsen af en betydelig Afgift af Seddelemmissionen i Virkeligheden rammer Seddelbankerne og ikke snarere disses Debitorer mest. Thi ligesom der ved den øvrige Bankvirksomhed er en vis Forbindelse mellem den Indlaansrente, som Banken svarer, og den Udlaansrente, som dens Debitorer maa erlægge, idet en Forhøielse eller Nedsættelse i den ene har en tilsvarende Forandring i den anden tilfølge, saaledes er det ikke usandsynligt, at naar man gennem en Afgift paa en vis Maade vil tvinge Seddelbanken til at erlægge Indlaansrente af den udækkede Circulationsmasse, vil Følgen blive, at Udlaansrenten delvis bliver høiere, idet Seddelbankerne paa Grund af sin hele Stilling øver en betydelig Indflydelse paa Rente- og særlig Discontosatserne.

Man har dernæst til Begrundelse af Statens Ret til at tage sig betalt af Seddelbankerne vistnok ogsaa anført, at Seddelemmissionen, ligesom Myntvæsenet er et Regale, hvoraf Staten bør gjøre sig den Indtægt, den kan.

At Staten har formel Adgang dertil efter vor bestaaende Retsforfatning, kan vistnok ikke betvivles, men en anden Sag er det, om det kan ansees som gavnligt, at den gjør Brug af denne Ret, da det ikke kan undgaaes, at derved øves et Tryk dels paa Seddelbankvirksomheden, dels paa den laanesøgende Almenhed. I Sverige betales, saavidt jeg har kunnet bringe i Erfaring, ikke heller nogen særskilt Afgift for den de «enskilda» Banker tilstaaede Ret til Seddelemmission.

En ganske anden Sag er det, at Seddelbankforretningen ikke mere end anden Næringsdrift bør være fritaget fra at svare Skat til Statskassen, og at den derhos bør betale en særlig Afgift, naar Emissionsretten er tilstaaet som et særskilt Privilegium med Udelukkelse af andre.

En betydelig Del af den engelske Banks Afgift til Statskassen (60,000 Lstr.) betragtes ogsaa med Rette som et Equivalent for den Stempelafgift, som Englands Bank i Overensstemmelse med de almindelige Skatteregler skulde betale.

§ 34. De skandinaviske Banksedlers Circulation udover det indenlandske Seddelomraade.

Af Statens Ret til en Andel i Seddelbankernes Indtægter har man i Henseende til de skandinaviske Bankers Seddelomraade udledet den Konsekvents, at Circulationen uagtet den ved Myntkonventionen indførte Enhed i Pengevæsenet, principmæssigen bør indskrænkes til det Land, i hvilket Sed-

lerne ere udstedte.¹⁾ Da dette Spørgsmaal ogsaa i andre Henseender berører Statens Forhold til Seddelbankvæsenet, skal det behandles i denne Forbindelse.

At en Ordning, ifølge hvilken Banksedler, udstedte i et af de skandinaviske Lande kunde circulere ogsaa i de to øvrige, vilde være til Lettelse for Omsætningerne, kan vel ikke bestrides, forudsat at der ingen Grund er til at nære nogen Tvivl om de seddeludstedende Bankers Soliditet. Ja man kan sige, at Myntkonventionens Tanke ikke fuldt ud vil komme til sin Ret, saa længe Banksedlerne, der udgjør den allerstørste Del af den kontante Circulation,²⁾ ikke blive modtagne paa den anden Side af Grænsen.

Dersom en saadan Ordning blev indført, vilde Følgen efter al Sandsynlighed blive den, at der i hvert af de skandinaviske Lande ved Siden af de indenlandske Banksedler, som stedse vilde danne Hovedmassen, circulerede en Del Sedler udstedte af andre skandinaviske Banker.

Forholdet maatte i saa Henseende blive gjensidigt, saa at hvert Lands territoriale Seddelfelt blev udvidet. Vistnok vilde der være nogen Mulighed for, at det ene Lands Sedler i et større Forhold trængte udover Grænsen, end det modtog Sedler fra de to øvrige skandinaviske Lande; men nogen særskilt Grund til at befrygte, at dette i nogen væsentlig Grad skulde blive Tilfældet, synes ikke at være forhaanden.

Paa Grund af den forøgede Lettelse i Seddelcirculationen, vilde Anvendelsen af Sedler i det hele blive større end under et Afspærrings- eller Beskyttelsessystem til Fordel for de indenlandske Sedler, ligesom de forøgede Omsætninger vilde komme Bankrørelsen i Almindelighed tilgode.

Denne Betragtning leder til, at de skandinaviske Banksedlers frie Circulation Landene imellem vilde i sin Helhed betragtet være til Gavn for Seddelbankerne og altsaa ikke gjøre noget Skaar i den særskilte Indtægt, som man mener, at Staten bør gjøre sig af Seddelbankerne. Hertil kommer, at man i denne Sag under enhver Omstændighed ikke saa stærkt bør betone den enkelte Nationalbanks Særinteresse, naar der handles om Foranstaltninger, der i det hele maa antages at ville virke gavnligt.

¹⁾ Morgenbl. for 20de Mai 1877.

²⁾ Cfr. S. 34.

Betingelsen herfor er imidlertid, at de fremmede Banksedler virkelig fortjene Almenhedens Tillid, og at de heller ikke ved sin Forskjelligartethed, saaledes som Tilfældet er med den store Varietet af svenske Banksedler, forstyrre Pengevæsenets Enhed. Der tør desuden muligens ved Systemets Indførelse være praktiske Vanskeligheder, som jeg ikke har fuldt Overblik over; men hvad særskilt Indvexlingsspørgsmaalet angaar, kunde det neppe være forbunden med væsentlige Ulemper at indrette Vexlingskasser for de udenfor Landets Grændser omløbende Sedler.

At de, der holde paa Monopolssystemet som det bedste Seddelbanksystem og saaledes ikke vilde have nogen konkurrerende indenlandsk Seddelbank, ogsaa ville udelukke Konkurrence med fremmede Banksedler, er let forklarligt, skjønt denne Konkurrence ikke er af samme Art som hin. Politiske Grunde kunne ogsaa komme med i Spillet, hvilket maaske har været Tilfældet i Tyskland, hvor det under streng Straf er forbudt, at anvende udenlandske Banknoter i Betaling.¹⁾ Før den nye Banklov circularerede forøvrigt tyske Banksedler for en stor Del udenfor den seddeludstedende Banks Hjemland tiltrods for de legale Hindringer, som man lagde iveien, og endnu have alle de Seddelbanker, der have indgaaet paa de ved Bankloven satte Betingelser, Ret til at lade sine Sedler circulere over hele Riget (Bankl. § 44, cfr. § 43).

Overhovedet forekommer det mig at være overveiende Grunde for at lade ialfald de tre skandinaviske Hovedbankers Sedler (og maaske ogsaa enkelte af de enskilda Bankers Sedler frit circulere til pari Kurs i samtlige skandinaviske Lande.

Megen Indflydelse vil det her have, hvorledes Statsstyrelserne stille sig ligeoverfor de fremmede Sedler. Hvis det f. Ex. bestemtes, at disse Sedler skulde modtages til pari ved de offentlige Kasser, ved Jernbanerne o. s. v., vilde en saadan administrativ Foranstaltning selvfølgelig i høj Grad fremme deres Omløb. Men denne Sag ligger maaske end mere i Privatbankernes samt i Almenhedens Hænder, og jeg holder det ikke for usandsynligt, at de skandinaviske Banksedler uden alle særskilte Foranstaltninger lidt efter lidt ville hævde sin Plads i de tre Riger efterhaanden som den indbyrdes Samfærdsel og Omsætning, hvortil bl. a. Myntkonventionen har givet et vigtigt Fremstød, mere og mere udvikler sig.

¹⁾ Bankl. § 57.

Tabelbilag

samt

grafiske Fremstillinger.

Tabel

udvisende Forholdet mellem Navneværdi og Kursværdi for

Skandinaviske og andre Banksedler.	Sedlernes Navne- værdi.	Deres		
		1800	1805	1810
Danske Courantsedler . . .	100	78	ca. 72	ca. 20
— Rigsbanksedler . . .	100	—	—	—
Norske Courantsedler . . .	100	78	ca. 72	ca. 20
— Riksbanksedler . . .	100	—	—	—
— Speciessedler . . .	100	—	—	—
Svenske Riksb.sedler a) før 1777	100	(50)	(50)	—
— do. b) efter 1777	100	100	100	60
— Riksgj.sedler c) efter 1789	100	67	—	—
— Riksgj.- og Riksmynstsed- ler d) efter 1834 . . .	100	—	—	—
Den engelske Banks Noter .	100	100	97	87
Den franske Nationalbanks No- ter	100	100	100	100
Den preussiske Banks Noter .	100	—	—	—
Østerrigske: Wiener Stadtbanks Noter ⁵⁾	100	100	?	8
— Indløsningsnoter .	100	—	—	—
— Nationalbanks Noter	100	—	—	—
Russiske Assignater	100	70 ¹⁾	55 ²⁾	33
— Rigs kreditbilletter .	100	—	—	—

¹⁾ 1796. ²⁾ 1807—1809. ³⁾ 1824. ⁴⁾ 1839. ⁵⁾ I 1874 var Kursen 95 =

No. 1

skandinaviske og andre Banksedler i Aarene 1800—1870.

metalliske Kursværdi i Aarene:

1816	1820	1830	1840	1850	1860	1870
(3).	—	—	—	—	—	—
30	ca. 70	ca. 95	100	100	100	100
2	—	—	—	—	—	—
20	—	—	—	—	—	—
(100)	ca. 68	74	100	100	100	100
—	—	—	—	—	—	—
42	36	37 ^{1/2}	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	100	100	100	100
83	97	100	100	100	100	100
100	100	100	100	100	100	100
—	—	—	—	100	100	100
(6)	(8)	—	—	—	—	—
31	40	—	—	—	—	—
—	100	100	100	80	75	82 ⁵⁾
25	26 ³⁾		29 ⁴⁾	—	—	—
—	—	—	(100)	100	?	?

5 pCt. Agio.

Tabel No. 2.

Uddrag af de skandinaviske Seddelbankers Regnskaber,
udvisende deres Stilling og Virksomhed i 1875.

I. Norges Bank.

A. Ballance ved Udgangen af 1875.

a) Passiva *):

1. Udeløbende Sedler	37,230,000 Kr.
2. Udeløbende Bankanvisninger	240,000 —
3. Foliohavernes Tilgodehavende (betalbart uden Opsigelsesfrist)	7,410,000 —
Andet Indlaan	” —
4. Sølvedposita i den annekterede Laaneind- retning	310,000 —
5. Forfalden Afgift til Statskassen ¹⁾	90,000 —
6. Forfaldent Udbytte	70,000 —
7. Aarets Overskud	1,510,000 —
8. Præscriberede Sedler	400,000 —
9. Bankens Gjeld til sig selv *):	
Grundfond (Bankinds kud)	12,510,000
Reservefond	4,040,000
	16,550,000 —
	63,810,000 Kr.

b) Aktiva *):

1. Guld- og Sølvbeholdninger i Indlandet	} 14,760,000 ²⁾ K.
2. Fremmede Vexler (?)	
3. Beholdninger, deponerede hos Bankens Kommissionærer i Udlandet (?)	10,500,000 —
4. Udenbys Vexler	4,980,000 —
5. Indenbys Vexler	} 19,610,000 —
6. Vexelobligationer	
7. Laan mod Pant i fast Eiendom	13,650,000 —
8. Laan mod haandfaaet Pant	90,000 —
9. Indkjøbte Panter	30,000 —
10. Diverse	190,000 —
	63,810,000 Kr.

*) Værdien af Bankens Bygninger og Inventarium er ikke medregnet.

¹⁾ nemlig dennes ³/₄ af Seddelfondets Overskud. ²⁾ Heri iberegnet Laaneindretningens. De trykte Bankregnskaber vise ikke, hvor stor Del af de saakaldte Guld- og Sølvbeholdninger der bestaar af ædelt Metal og hvormeget af fremmede Vexler.

B. Virksomhed i Aaret 1875.

a) Vedkommende Passivforretningen:

	Debet.	Credit.
Sedler, udleverede i Circulationen	?	—
— modtagne fra —	—	?
(Nye Sedler udfærdigede) . . .	(8,500,000)	—
(Gamle Sedler kasserede) . . .	—	(12,600,000)
Bankanvisninger udstedte . . .	20,400,000	—
— indfrie . . .	—	20,100,000
Paa Folio indsat	72,900,000	—
- — udtaget	—	71,600,000

b) Vedkommende Aktivforretningen:

Udenbys Vexler disconterede . .	—	77,700,000
— — indfrie . . .	77,300,000	—
Indenbys Vexler samt Vexelobligationer disconterede . . .	—	87,400,000
Indenbys Vexler samt Vexelobligationer indfrie	84,300,000	—
Udlaant mod Pant	—	1,100,000
Afbetalinger paa Pantelaan . . .	1,300,000	—

II. Sveriges Rigsbank.

A. Ballance ved Udgangen af 1875.

a) Passiva *):

Udeløbende Sedler	36,180,000	Kr.
— Bankanvisninger (Postvexler) . .	1,730,000	—
Paa Folio indestaaende, ikke rentebærende Midler (betalbare paa Anfordring)	11,270,000	—
Paa Op- og Afskrivning indestaaende, rentebærende Foliomidler (betalbare paa Anfordring)	1,340,000	—
Indlaan med Opsigelsesfrist (Depositionsregning)	6,460,000	—
Rentebærende lånebanks obligationer (ophørt Laaneforretning)	300,000	—
Diverse indestaaende Midler	60,000	—
Reserveret Udbytte og Rigsgjældskontorets indestaaende Midler	5,840,000	—
		Lateris: 63,180,000 Kr.

*) Værdien af Bankens Bygninger og Inventarium er ikke medregnet.

	Transport:	63,180,005	Kr.
Bankens Gjæld til sig selv:			
Grundfond	25,000,000		
Reservefond	5,000,000		
		30,000,000	—
		93,180,000	Kr.
Gjenstaaende Del af bevilgede Kassakreditiver	(7,930,000)	—	

b) Aktiva:

1. Guld og Sølvbeholdninger:			
a) Guld: Svensk og dansk Kronemynt samt anden svensk Guldmynt 1,710,000 fremmed, især engelsk, Guld- mynt	4,740,000		
umyntet Guld	4,180,000		
		10,630,000	Kr.
b) Sølv: Svensk og dansk Kro- nemynt samt anden svensk Sølvmynt	4,590,000		
Fremmed Sølvmynt	20,000		
umyntet Sølv	5,300,000		
		9,910,000	—
2. Beholdninger i Udlandet	9,780,000	—	
3. Fremmede Vexler	8,970,000	—	
4. Indenlandske Vexler	7,730,000	—	
5. Laan paa løbende Forskrivninger ¹⁾	13,180,000	—	
6. — - vågförda Effekter ²⁾	3,570,000	—	
7. — - Kassakreditiv	8,260,000	—	
8. — med Omsætningsret ³⁾	4,630,000	—	
9. Afbetalingslaan ³⁾	2,080,000	—	
10. Laan mod Pant i faste Eiendomme i Byerne m. m. ⁴⁾	290,000	—	
11. Laan mod Pant i faste Eiendomme i Land- distrikterne, overtagne af Almäna Hypo- theksbanken ⁴⁾	4,450,000	—	
	Lateris:	83,480,000	Kr.

¹⁾ o: korte Laan mod Sikkerhed af deponerede Panteobligationer eller andre rentebærende Obligationer eller mod Borgen. ²⁾ o: Laan mod Sikkerhed i Metalvarer, indsatte under offentlig Forvaring. ³⁾ Laan mod Sikkerhed eller Borgen og med halvaarlige Afdrag af $\frac{1}{5}$, altsaa med en Varighed af $2\frac{1}{2}$ Aar. ⁴⁾ Disse Laanegrene ere nu ophørte.

	Transport:	83,480,000	Kr.
12. Værdipapirer:			
a) Svenske Statsobligationer	4,150,000	—	
— private Obligationer (Hypothekforeningers m. m.)	1,510,000	—	
b) Udenlandske Statspapirer (især Consols)	2,930,000	—	
13. Forfaldne Renter af Værdipapirer . . .	450,000	—	
14. Danske og svenske Privatbanksedler . .	160,000	—	
15. Diverse (hvoriblandt Kobbermynt, samt 10 pCt. af den i Metalbeholdningen for 90 pCt. medregnede Værdi af Sølvskillemynt m. m.)	500,000	—	
	Summa:	93,180,000	—
Gjenstaaende Del af bevilgede Kassakreditiver		(7,930,000)	—

B. Virksomhed i Aarets Løb.

a) Vedkommende Passivforretningen:

	Debet.	Credit.
Sedler udgivne i (modtagne fra)		
Circulationen	?	?
Nye Sedler udfærdigede	22,690,000	—
Gamle Sedler kasserede	—	27,080,000
Postvexler udstedte	57,580,000	—
— indfrie	—	57,590,000
Paa Folioregning indsat	?	—
— udtaget	—	?
- Op- og Afskrivningsregning		
indsat	10,070,000	—
udtaget	—	9,650,000
- Depositionsregning indsat	6,220,000	—
— udtaget	—	5,180,000

b) Vedkommende Aktivforretningen:

Disconterede Vexler	—	28,000,000
Indfrie Vexler	28,730,000	—
Udlaan paa løbende Forskrivning	—	39,320,000
Af saadanne Laan blev indfriet	41,170,000	—
Udlaan paa «vågförda Effekter»	—	3,240,000
Af saadanne Laan indfriet	3,030,000	—
Udlaan med Omsætningsret	—	3,340,000
Af saadanne Laan indfriet eller afbetalt	4,350,000	—

	Debet.	Credit.
Afbetalingslaan givne	—	2,080,000
— indfrieede	»	—
Paa Kassakreditiv udtaget	—	96,030,000
- — indbetalt	95,680,000	—

c) Udenlandske Omsætninger.

Fremmede Vexler købte i 1ste Halvaar 1876 ¹⁾	—	51,580,000
Fremmede Vexler solgte i 1ste Halvaar 1876 ¹⁾	42,980,000	—

III. De svenske Privatbanker (Enskilda banker).

A. Ballance ved Udgangen af 1875.

	Samtlige enskilda Banker. Kr.	Skaanes enskilda Bank. Kr.
a) Passiva.		
Udeløbende Sedler	59,830,000	11,270,000
— Bankanvisninger (Post- remissevexler)	5,240,000	—
Indestaaende paa Op- og Afskrivning	21,400,000	2,760,000
— - Depositionsregning	130,790,000	16,720,000
Optagne Laan	4,960,000	—
Skyldig i løbende Regning med Banker m. fl.	6,780,000	50,000
Skyldig paa andre Regninger	14,140,000	5,810,000
Udbytte, afsat til fremtidig Dispo- sition	2,890,000	100,000
Bankernes Gjæld til sig selv:		
Grundfond 50,510,000		
Reservefond 6,250,000		
	56,760,000	7,500,000
	302,790,000	44,210,000
Gjenstaaende Del af bevilgede Kassa- kreditiv	(32,690,000)	(3,580,000)

¹⁾ Ifølge Revisorernes Berättelse.

	Samtlige enskilda Banker. Kr.	Skaanes enskilda Bank. Kr.
b) Aktiva:		
1. a) Guld: I Riget gangbar Guldmynt . . . 8,170,000 fremmed Guld- mynt } 780,000 umyntet Guld . }		
	8,950,000	3,090,000
b) Sølv }		
2. Rigsbankens Sedler . . . }	7,410,000	1,370,000
3. Andre Enskilda Bankers Sedler	2,250,000	230,000
4. I Rigsbanken paa løbende Reg- ning	2,200,000	500,000
5. Vexlingskasse i Stockholm . .	5,470,000	620,000
6. Anvisninger og Sigt- eller korte Vexler samt fremmede Ban- kers Sedler	3,050,000	420,000
7. Fremmede Vexler	3,520,000	370,000
8. Indenlandske Vexler	70,120,000	14,850,000
9. Laan paa løbende Forskriv- ninger:		
a) mod Depositum af Pantobli- gationer . . . 14,140,000		
b) mod do. af andre renteb. Oblig. . 5,160,000		
c) mod do. af Ak- tier, Varer . . 17,170,000		
d) mod do. af Gjælds- brev med Kau- tionssikkerhed . 21,180,000		
e) mod Borgen . . 3,690,000		
	61,340,000	5,520,000
10. Udestaaende paa Kassakreditiv	56,430,000	5,700,000
11. Hos Banker m. fl.:		
paa Depositionsregning . . . 670,000		—
- løbende Regning . . . 9,000,000		1,510,000
12. Paa andre Regninger . . . 7,780,000		2,650,000
13. Grundfonds- og Reservefonds- Hypothek	41,110,000	4,870,000
Lateris:	279,300,000	41,700,000

	Samtlige enskilda Banker. Kr.	Skaanes enskilda Bank. Kr.
Transport:	279,300,000	41,700,000
14. Andre Værdipapirer (renteb. Obligationer)	21,770,000	2,120,000
15. Udestaaende i Konkursboer samt andre tvivlsomme Fordr.	600,000	200,000
16. Værdi af faste Eiendomme og Inventarier	1,120,000	190,000
Summa:	302,790,000	44,210,000
Gjenstaaende Del af bevilgede Kassa- kreditiv	(32,690,000)	(3,580,000)

B. Virksomhed i Aarets Løb.
(Opgave mangler).

IV. Den Danske Nationalbank.

A. Ballance 31 Juli 1875.

a) Passiva:

Udeløbende Sedler	59,170,000 Kr.
Banksolavexler	20,000 —
Conto-Courant Conto (Foliomidler)	7,120,000 —
Indlaan (Skiftemidler og andre)	810,000 —
Uaffordret Aktieudbytte	20,000 —
Indbetalte $\frac{5}{6}$ Heftelser i Jorder og Tiender i Danmark ¹⁾	230,000 —
Obligationer à $6\frac{1}{2}$ pCt. udstedte for indfrie- de Heftelser	360,000 —
Obligationer à 4 pCt. udstedte for slesvig-holst. Skatkammerbeviser	2,140,000 —
Understøttelsesfondet	250,000 —
Aarets Gevinst	2,550,000 —
Bankens Gjæld til sig selv:	
Grundfond	26,750,000
Reservefond («Bankens Over- skudskonto»)	2,690,000
	29,440,000 —
Sum af Passiva:	102,110,000 Kr.

¹⁾ cfr. Side 9.

b) Aktiva:	
Guld- og Sølvbeholdning:	
Kronemynt	20,970,000
Fremmed Guldmynt	3,730,000
Umyntet Guld	5,170,000
— Sølv	2,110,000
Ved Filialerne:	
Kronemynt (Aarhus)	350,000
fremmed Mynt (Flensborg)	2,890,000
	35,220,000 Kr
Hos Korrespondenter i Udlandet	1,460,000 Kr.
Fremmede Vexler	6,710,000 —
Indenlandske Vexler	17,660,000 —
Laan mod haandfaaet Pant (Lombard)	19,640,000 —
— - Pant i faste Eiendomme	10,380,000 —
Den Kgl. 3 pCt. Obligation ¹⁾	1,310,000 —
Andre Obligationer og Aktier	8,510,000 —
Bankrenterestancer	100,000 —
Diverse Aktiva (Understøttelsesfondet m. m.)	260,000 —
Bankbygninger med Inventarium	860,000 —
Sum af Aktiva:	<u>102,110,000 Kr.</u>

B. Virksomhed i Bankaaret 1874/75.

a) Vedkommende Passivforretningen:

	Debet.	Credit.
Paa Contocourant Conto indsat	280,970,000	—
- — — udtaget	—	285,500,000
- Indlaan indsat	1,190,000	—
- — udtaget	—	1,140,000

b) Vedkommende Aktivforretningen:

Indenlandske Vexler ²⁾ disconterede	—	88,340,000
— — indfrie	85,840,000	—
Udlaant mod haandfaaet Pant	—	18,160,000
Herpaa afbetalt	15,510,000	—
Udlaant mod Pant i fast Eiendom	—	520,000
Herpaa afbetalt	690,000	—

c) Udenlandske Omsætninger:

Fremmede Vexler købte	—	56,940,000
— — solgte	57,080,000	—

¹⁾ cfr. S. 12. ²⁾ Fradraget de Vexler, der blev sendte mellem Hovedkontoret og Filialerne (8,540,000 Kr.)

Tabel No. 3

der viser Omfanget af de forskellige skandinaviske Bankers Udlaansvirksomhed, inddelt efter Laanenes Beskaffenhed, ved Udgangen af Aaret 1875, i Millioner Kroner.

Skandinaviske Bankinstituter.	Uden- landske Vexler.	Inden- landske Vexler.	Vexel- obliga- tioner.	Lombard- laan.	Udlaan paa Kassa- kreditiv	Udlaan mod Hypo- thek i faste Eien- domme samt an- dre Laan paa læn- gere Tid.	Værdi- papirer.	Ialt inden- landske Laan. Sum af Rubr. 3—7.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Norge.								
Norges Bank	?	¹⁾ 24.59	—	0.09	—	13.65	—	38.33
Kristiania Bank og Kre- ditkasse	0.76	²⁾ 12.97	2.74	0.03	—	—	1.88	15.74
Kristiania Kreditbank .	0.16	11.38	2.13	1.24	—	—	1.85	14.75
Drammens Privatbank .	0.23	2.03	—	—	1.94	—	0.10	3.97
Drammens og Oplands Kreditbank (ny) . . .	0.06	0.56	—	—	0.19	—	—	0.75
Arendals Privatbank .	—	0.38	0.04	—	—	—	—	0.42
Stavanger Kreditbank .	—	3.17	0.42	—	—	—	0.05	3.59
Tønsbergs Privatbank .	0.03	0.36	0.59	0.33	—	—	0.09	1.28
Bergens Privatbank . .	?	9.86	—	—	—	—	?	9.86
Kristianssunds Kreditb.	0.07	0.42	0.07	—	—	—	—	0.49
Den nordenfj. Kreditb.	0.13	3.62	0.08	—	—	—	—	3.70
Thronhjems Privatbank	0.10	2.89	—	—	—	—	0.03	2.89
Samtlige norske Privatb.	1.54	47.64	6.07	1.60	2.13	—	?	57.44
II. Sverige.								
Sveriges Rigsbank . .	8.97	7.73	Laan mod Borgen.	—	16.75	8.26 ³⁾ 11.45	8.59	44.19
De «enskilda» Banker .	3.52	70.12	3.69	57.65	56.43	—	62.88	187.89
Aktieb. og Kreditbolag	2.29	21.29	4.09	20.66	—	⁴⁾ 10.65	16.18	56.69
III. Danmark.								
Den danske Nationalb.	6.46	21.88	—	21.62	—	10.30	9.05	53.80
Andre kjøbenhavnske Banker	3.67	25.53	—	—	31.50	—	16.88	57.03
Provindsbankerne . .	0.86	22.08	—	—	11.51	—	9.04	33.59

¹⁾ incl. endel Vexelobligationer. ²⁾ incl. Depositovexler. ³⁾ incl. de af Hypothekforeningen overtagne Laan. ⁴⁾ ved 1 Bankindretning.

Tabel No. 4

Opgave over de ved de skandinaviske Hovedbanker i Aarene
1850—1876, tildels ogsaa i tidligere Aar, stedsfundne
Discontoforandringer.

I. Norges Bank. (Kristiania Afdeling). *)

Aar.	Datum.		Discontosats.	Aar.	Datum.		Discontosats.	Aar.	Datum.		Discontosats.
	Maaned.	Dag.			Maaned.	Dag.			Maaned.	Dag.	
			pCt.				pCt.				pCt.
1818	1	2	8	1861	3	8	5—6	1870	11	11	4 $\frac{1}{2}$
1823	4	16	7	—	4	19	6	1871	2	14	4
1825	3	3	6	1862	1	7	5—6	—	7	3	3 $\frac{1}{2}$ —4
1843	4	15	5	—	2	21	6	—	8	31	3 $\frac{1}{2}$ —4 $\frac{1}{2}$
1848	6	27	6	—	4	29	5—6	—	12	5	3 $\frac{1}{2}$ —4
1850	8	28	5	—	7	4	6	1873	4	24	4
1851	10	2	4 $\frac{1}{2}$	—	8	1	5—6	—	9	5	4 $\frac{1}{2}$
1852	10	18	5	1863	2	27	6	—	11	10	5
1853	2	11	6	—	5	12	5—6	1874	2	13	4 $\frac{1}{2}$ —5
—	3	21	5	—	12	22	6	—	4	7	5
—	7	4	4 $\frac{1}{2}$ —5	1864	10	21	7	—	9	22	4 $\frac{1}{2}$ —5
—	7	26	4—5	—	11	15	6	—	12	15	5
1854	7	5	5	1865	1	3	5—6	1875	4	9	5 $\frac{1}{2}$
—	10	10	4	—	2	14	5	—	—	16	6
1855	4	23	5	—	7	21	4 $\frac{1}{2}$ —5	—	6	18	7—6
—	10	30	6	—	11	24	4—5	—	7	16	6
1856	3	25	5	1866	5	11	4 $\frac{1}{2}$	—	12	14	7
—	7	29	6	—	5	15	5	1876	1	26	6
1858	1	29	7	—	—	25	6	—	8	12	5—6
—	5	18	6—7	—	6	15	7—6	—	11	15	5
—	7	13	5—6	—	8	3	6	—	11	29	4 $\frac{1}{2}$ —5
—	8	17	4 $\frac{1}{2}$ —5	1867	5	31	5—6	1877	4	7	5
—	10	1	4—5	—	11	18	4 $\frac{1}{2}$ —5 $\frac{1}{2}$	—	—	18	5 $\frac{1}{2}$
1859	4	12	5	—	12	17	4—5	—	—	25	6
—	6	17	6	1868	3	10	5	—	5	5	6 $\frac{1}{2}$
1860	3	13	5—6	—	7	2	6				
—	7	20	6	—	9	11	5—6				
—	11	23	5—6	1869	9	21	4 $\frac{1}{2}$ —5				
—	12	28	6	1870	7	1	5				

Den gennemsnitlige Disconto i hvert Aar samt Antallet af de
i Aarets Løb stedsfundne Discontoforandringer udgjorde i Aarene
1863—1876 som følger:

	1863	1864	1865	1866	1867	1868	1869	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876
Gennemsnitlig Disconto . .	5.20	6.07	4.73	5.37	5.33	5.00	4.86	4.68	3.81	3.50	4.07	4.81	5.84	5.64
Antal Forandr.	3	2	3	5	3	3	1	2	2	—	3	4	5	3

*) Efter Opgaver af Consul Th. J. Heftye samt Bankadministrator Bache.
Forsaavidt to Discontosatser ere opførte, gjælder den sidste Vexelobligationer eller
langsigtede Laan.

Kiær: Om Seddelbanker-

II. Sveriges Riksbank. ¹⁾

Aar.	Datum.		Discontosats.	Aar.	Datum.		Discontosats. for 3 Mdrs. Vexler.
	Maaned.	Dag.			Maaned.	Dag.	
			pCt.				pCt.
*) 1855	1	1	4	1871	7	21	4
1857	11	25	5	1873	6	6	4½
1858	1	1	6	—	9	19	5
—	10	20	5	—	10	27	5½
1859	4	11	5½	1874	1	9	5
—	5	16	6	—	5	18	5½
				—	7	3	5
1861	8	26	5	—	11	4	5½
—	11	18	6	1876	7	3	5
1862	2	10	5	—	11	27	5½
—	12	17	6				
1865	2	9	5½				
—	7	31	5				
—	10	6	5½				
—	11	25	6				
1866	6	20	7				
—	10	19	6				
1867	1	21	5½				
—	3	1	5				
—	10	10	4½—5				
1868	1	10	5—5½				
—	8	3	5				
—	9	14	4½—5				
1869	4	16	5				
—	5	1	5—5½				
—	10	1	4½—5				

¹⁾ Ifølge officielle Opgaver. *) Tidligere var Udlaansrenten ved Discontorørelsen 5 pCt. (Reglem. af ²¹/₈ 1851 § 188 samt Reglem. af 1848, 1845 og 1841); men ved Reglementet af 4 December 1854 blev den fastsat til 4 pCt. ved Discontering og 5 pCt. ved Udlaan. (§ 171).

III. Den danske Nationalbank. *)

Aar.	Datum.		Discontosats.	Aar.	Datum.		Discontosats.	Aar.	Datum.		Discontosats.
	Maaned.	Dag.			Maaned.	Dag.			Maaned.	Dag.	
1839	12	3	pCt. 5	1864	10	14	pCt. 5—5½	1871	2	14	pCt. 4—4½
—	—	31	4	1865	1	24	4½—5	—	7	21	3½—4
1847	10	15	5	—	2	21	4—4½	—	9	22	4—4½
1848	2	1	4	—	10	6	4½—5	—	10	6	4½—5
—	4	28	5	—	10	10	5—5½	1872	1	16	4—4½
1850	5	14	4	—	12	12	5½—6	—	10	1	4½—5
—	12	3	5	1866	1	9	5—5½	1873	1	31	4—4½
1852	3	12	4	—	2	20	4½—5	—	5	16	4½—5
1853	11	1	5	—	4	20	5—5½	—	7	8	4—4½
1855	3	27	4	—	5	8	5½—6	—	9	23	4½—5
—	10	23	5	—	—	22	6—6½	—	10	3	5—5½
1856	2	1	4	—	6	22	7—7½	—	11	4	5½—6
—	5	20	5	—	7	24	6—6½	—	—	11	6—6½
—	10	3	6	—	8	28	5½—6	—	12	16	5—5½
1857	2	13	5	—	12	28	5—5½	1874	1	27	4½—5
—	10	13	6	1867	1	15	4½—5	—	2	24	4—4½
—	12	1	7	—	2	1	4—4½	—	5	12	4½—5
1858	3	23	6	—	3	19	3½—4	—	6	23	4—4½
—	6	25	5	—	4	30	4—4½	—	7	24	3½—4
—	7	16	4	—	6	25	3½—4	—	9	4	4—4½
1859	5	10	5	—	10	18	4—4½	—	—	25	4½—5
1860	2	7	4	—	11	26	3½—4	—	10	9	5—5½
1861	9	17	3½—4	—	—	29	4—4½	1875	2	23	4½—5
—	11	1	4—4½	1868	11	20	4½—5	—	4	27	5—5½
1862	1	14	3½—4	1869	4	20	5—5½	—	6	29	5½—6
—	2	11	3—4	—	12	14	5½—6	—	8	17	5—5½
—	5	27	3½—4	—	—	24	5—5½	—	9	21	5½—6
—	10	21	4—4½	1870	1	18	4½—5	—	10	22	6—6½
—	—	28	4½—5	—	2	8	4—4½	1876	2	16	5—5½
1863	1	16	4—4½	—	3	25	3½—4	—	5	10	5½—6
—	2	13	3½—4	—	7	15	4—4½	—	7	18	4½—5
—	10	6	4½—5	—	—	19	4½—5	—	10	14	5—5½
—	12	4	5—5½	—	—	22	5—5½	—	11	4	6—6½
1864	3	8	4½—5	—	10	4	4½—5				

*) Efter Opgave af Consul Ths. Joh. Heftyte.

Tabel

Forholdet mellem den danske Nationalbanks forfaldne, prote-
Lstrl. for Aarene

Aar, endende 31te Juli.	I Regnskabsaaret forfaldent Beløb.				
	Beholdning ved Regn- skabsaarets Begyndelse.	i det hele.	Heraf indfriet eller solgt.	remitteret til Filial- kontorer ell. Korresp.	overført paa protesterede Vexlers Conto.
1. Vexler i Rigsmynt.					
1857	7.426	34.215	33.302	908	4.7
1858	7.171	25.796	22.981	686	¹⁾ 2.128.6
1859	2.547	10.390	9.937	421	31.6
1860	2.120	9.941	9.433	471	37.2
1861	2.314	11.895	11.358	499	38.4
1862	2.240	12.028	11.489	480	59.5
1863	3.344	18.014	17.406	606	2.1
1864	3.368	18.062	17.641	421	—
Summa	—	140.341	133.547	4.492	2.302.1
2. Vexler i Hamb. Bco.					
1857	7.569	62.344	51.115	11.169	59.9
1858	6.945	46.225	35.640	7.045	³⁾ 3.540.0
1859	3.174	23.165	21.067	2.094	5.0
1860	3.133	23.561	21.341	2.220	—
1861	3.622	22.977	21.458	1.513	5.1
1862	3.162	22.836	22.812		23.3
1863	3.210	22.101	22.094		6.5
1864	3.214	21.017	21.017		—
Summa	—	244.226	240.585		3.639.8
3. Vexler i Lstrl.					
1857	?	?	?	?	?
1858	4.6	459.6	85.3	370.5	3.8
1859	29.1	334.7	110.6	224.1	—
1860	59.1	656.3	303.5	35.28	—
1861	114.2	688.3	571.2	117.1	—
1862	103.9	649.0	649.0		—
1863	66.4	834.5	834.5		—
1864	121.0	1.026.5	1.026.5		—
Summa	—	4.648.9	4.645.1		3.8

¹⁾ Fra Decbr. 1857 — 31 Juli 1858 protesteret: 2,773,000, hvoraf indfriet
1857 — Juli 1858 protesteret 4,427,000, hvoraf indfriet inden 3 April 887,200.

No. 5

sterede og deraf indfrie Vexler i Rigsmynt, Hbg. Bco. og 1857—1864.

Protesterede Vexlers eller Recambioconto.					
Beholdning ved Aarets Begyndelse.	Tilvæxt i Aaret.	Tilsammen.	Heraf indfriet.	remitteret.	afskrevet som Tab eller som uvist.
(Beløbene ere anførte i 1000 Rdrl.)					
69.5	4.7	74.2	22.3	—	11.8
40.1	²⁾ 2.175.4	2.215.5	397.3	10.3	28.9
1.779.0	47.6	1.826.6	531.3	1.0	200.0
1.094.3	37.2	1.131.4	327.9	—	100.0
703.5	38.4	741.9	119.3	0.2	150.0
472.5	59.5	532.0	93.0	—	180.0
258.9	2.1	261.1	83.8	—	100.0
77.3	?	?	?	?	?
—	2.364.9	—	1.574.9	11.5	770.7
(Beløbene i 1000 Hbrg. Bcomk.)					
50.4	59.9	110.3	12.2	—	50.5
47.7	³⁾ 3.545.8	3.593.5	1.059.7	—	41.0
2.492.5	44.4	2.536.9	931.6	—	300.0
1.305.3	—	1.305.3	320.8	—	60.0
924.5	5.4	929.9	184.4	—	170.0
575.5	23.3	598.8	79.4	—	150.0
369.4	6.4	375.8	51.0	—	120.0
204.8	?	?	?	?	?
—	3.685.2	—	2.639.1	—	891.5
(Beløbene i 1000 Lstrl.)					
?	?	?	?	?	?
—	3.8	3.8	1.1	—	—
2.8	—	2.8	0.8	—	—
2.0	—	2.0	0.1	—	1.0
0.9	0.1	1.0	—	—	0.8
0.2	—	0.2	—	—	0.2
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	3.9	—	2.0	—	2.0

inden 3 April 657,000. ²⁾ Heraf remitteret fra Filialkontorer 46,000. ³⁾ Debr.

Tabel No. 6.

Oversigt over de skandinaviske Hovedbankers Indtægter
og Udgifter i Aaret 1875.

1. Norges Bank i 1875.

Bruttoindtægter:

a. Indbetalte Renter, Discontopræmie, Anvisningsgebyr m. m.	¹⁾ 2,092,752 Kr.
b. Kursavance ved Kjøb og Salg af fremmede Valutaer	92,656 —
c. Avance ved Salg af Guld i London.	5,344 —
d. Indvundne Renter af i Udlandet staaende Fonds	246,840 —
e. Diverse Indtægter ²⁾	12,172 —

Tilsammen Indtægter 2,449,764 Kr.

Herfra gaar:

a. Renter til Foliohavere	43,184 Kr.
b. Afskrevne Tab	16,912 —
c. Afskrevet paa Bankens Gaard.	22,440 —
d. Lønninger til Bankens Embedsmænd og Betjente	277,532 —
e. Seddelfabrikationsomkostninger	174,888 —
f. Honorar og Omkostninger ved Laaneindretningen m. m.	2,132 —
g. Provision, Kurtage af indkjøbte Vexler, Assurance og Fragt af Guld- og Sølvforsendelser	28,816 —
h. Afgift til Statskassen af Seddelfondets Overskud	93,672 —

Tilsammen Udgifter 659,576 Kr.

hvilket giver et Nettooverskud af	1,790,188 —
(hvoraf Reservefondets Andel	285,232 —

¹⁾ Heraf vedkommende Hovedfondet 1,955,400, Seddelfondet 124,500 og den annekterede Laaneindretning 12,452. ²⁾ Nemlig a) overført fra præsciberede Sedlers Conto, b) Overskud paa indkjøbt Pant, c) præsciberet Udbytte, d) Agio paa Complementsindskud.

2. Sveriges Rigsbank i 1875.

Bruttoindtægter:

a.	Indbetalte Renter	2,248,920 Kr.
	do. ved de ophørte Laanegrene (o: væ- sentlig Laan mod Pant i faste Eiendomme)	207,924 —
b)	Kursavance og Discontoindtægt af udenrigs- ske Vexler	590,848 —
c)	Avance paa Salg af Guld og Sølv samt Mynt ¹⁾	53,162 —
d)	Renter af i Udlandet staaende Fonds . .	256,761 —
e)	Renter af Værdipapirer	661,588 —
f)	Diverse Indtægter	7,853 —
Summa Indtægt		<u>4,027,056 Kr.</u>

Herfra gaar:

a.	1. Renter for indestaaende Beløb:	
	paa Op- og Afskrivning . . .	7,493
	paa Depositionsregning . . .	266,464
	for ophørte Laanegrene . . .	14,083
		<u>288,040 Kr.</u>
b.	Afskrevne Tab eller som usikre anseede Laan	15,854 —
d.	1. Lønninger	371,744 —
	2. Pensioner	79,117 —
e.	1. Forvaltningsudgifter (Seddelfabrikations- m. m.)	140,562 —
	2. Udgifter til Tumba (Papir-) Bruk 167,428 + Indtægter 158,600	<u>8,828 —</u>
g.	1. Provision, Kurtage o. a. Udgifter ved- kommende den udenrigske Vexelrørelse	235,936 —
	2. Udgifter ved Guld- og Sølvforsendelser, Myntningsudgifter, Tab paa Sølvmynt m. m.	109,933 —
h.	Velgjørhedsbidrag	14,261 —
i.	1. Omdrag af Indtægter vedkommende 1874	60,000 —
	2. Saldo af Renter sammenholdt med det ved Slutningen af 1874 opførte Beløb . . .	99,954 —

Summa Udgift 1,424,229 Kr.

Altsaa Nettoindtægt 2,602,827 —¹⁾ cfr. Udgiftspost g. 2.

3. Den Danske Nationalbank
i Regnskabsaaret 1874/75.

Bruttoindtægter:

a. 1. Renter af Udlaan	1,103,589 Kr.
do. ved Filialafdelingerne	246,568 —
2. Disconto af indenlandske Vexler	659,757 —
do. ved Filialafdelingerne	131,735 —
b. 1. Disconto og Kursgevinst ved Omsætninger i Vexler paa Udlandet	426,376 —
Disconto ved Filialafdelingerne	9,002 —
2. Provision og Gevinst ved forskellige Om- sætninger	220,033 —
c. Indvundet paa Guldbarrer og fremmed Guld- mynt	6,262 —
e. Renter af Obligationer og Aktier (iberegnet den Kgl. 3 pCt. Obl.)	515,436 —
f. Diverse Indtægter vedkommende Reserve- fondet samt Filialafdelingerne	14,823 —
Summa Indtægt	3,333,581 Kr.

Herfra gaar:

a. Renter af Indlaan (Foliomidler og andre) .	111,964 Kr.
do. do. ved Filialafdelingerne .	4,343 —
Renter af Obligationer, udstedte af Banken	111,210 —
Omkostninger ved Bankrenteopkrævninger .	18,597 —
Afskrevet Tab paa Vexler ved Flensborg Filialbank	23,466 —

Administrationsudgifter:

d. Lønninger	154,282
e. Andre	29,191
do. ved Filialafdelingerne	60,767 —

Seddeludgifter:

d. Lønninger	14,440
e. Andre	76,220
	90,660 —
Lateris:	604,480 Kr.

	Transport:	604,480 Kr.
g. 1.	Omkostninger ved Omsætninger i frem-	
	mede Valutaer	57,762 —
	do. ved Filialafdelingerne	682 —
2.	Afskrevet Tab paa Sølvbarrer	107,614 —
	Diverse	2,302 —
	Summa Udgift	772,840 Kr.
	Altsaa Nettoindtægt	2,560,741 —

Tabel

Dækningsforholdet for skandinaviske og andre Ban-

	Norges Bank. Decbr. 1875.	Sveriges Riksbank. Decbr. 1875.	De Svenske seddel- udstedende Privat- banker Decb. 1875.	Den Danske Nationalbank. Juli 1875.
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Maximumsgrændse for den til- ladte Seddelemmission	43.85	³⁾ 47.30	77.31	62.22
I. Passiva.				
1. Seddelomløb	37.23	36.18	59.83	59.17
2. Deposita	7.41	19.07	152.19	7.93
3. Andre opsigelige eller for- faldne Passiva	0.71	⁴⁾ 9.72	⁴⁾ 63.81	0.04
Sum af Passiva	45.35	64.97	275.83	67.14
II. Aktiva.				
1. Metalbeholdning	¹⁾ 14.76	20.54	8.95	35.22
2. Vexler, Lombard- og andre kortsigtige Fordringer . .	35.18	43.23	165.03	45.47
3. Effekter og lign. Aktiva .	—	9.20	21.77	8.51
Sum af ovenstaaende Aktiva	49.94	72.97	195.75	89.20
Desuden særskilte bundne Aktivposter	²⁾ 13.65	⁵⁾ 19.71	⁶⁾ 97.54	⁷⁾ 11.69
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
III. Dækningsforhold for samtlige Passiva.				
1. Metalbeholdning	32.5	31.6	3.2	52.4
2. Vexler, Lombard- etc. . .	77.6	66.5	59.8	67.7
3. Effekter etc.	—	14.2	7.9	12.7
Sum af disse Dækningsmidler	110.1	112.3	70.9	132.8
IV. Dækningsforhold for Seddelcirculationen alene (uden Fradrag af Aktiva for Dækning af de øvrige Passiva).				
1. Metalbeholdning	39.6	56.7	15.0	59.5
2. Vexler, Lombard- etc. . .	94.5	119.4	276.0	76.8
3. Effekter	—	25.4	36.3	14.4
Sum af disse Dækningsmidler	134.1	201.5	327.5	150.7

¹⁾ Beholdninger i Udlandet ikke medregnede. ²⁾ Fordringer mod Pant i faste Udg. af 1875. ³⁾ Herunder uhævede Dele af Kassakreditiv. ⁴⁾ Posterne 7—11 i ogsaa Kassakreditivfordringer. ⁵⁾ Herunder den Kgl. Obligation samt Laan mod i Journal of the Stat. Society 1876 S. 54. ⁶⁾ I nævnte Opgave er «Kassebehold- Notes m. m. Paa et andet Sted er Guldbeholdningen ansat til 4,100,000 Lstrl.

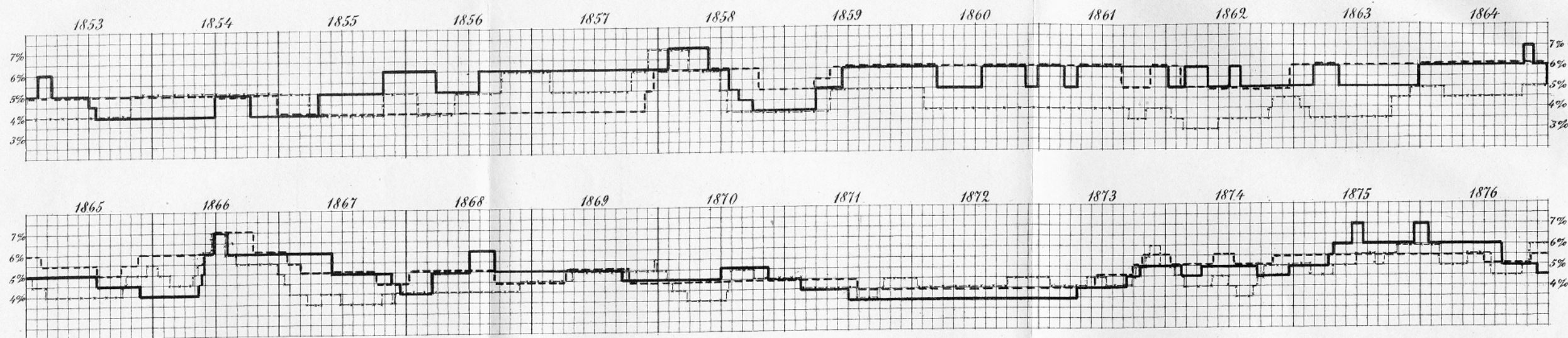
No. 7

kers Seddel- og Depositogjæld, dels i 1875, dels i 1869.

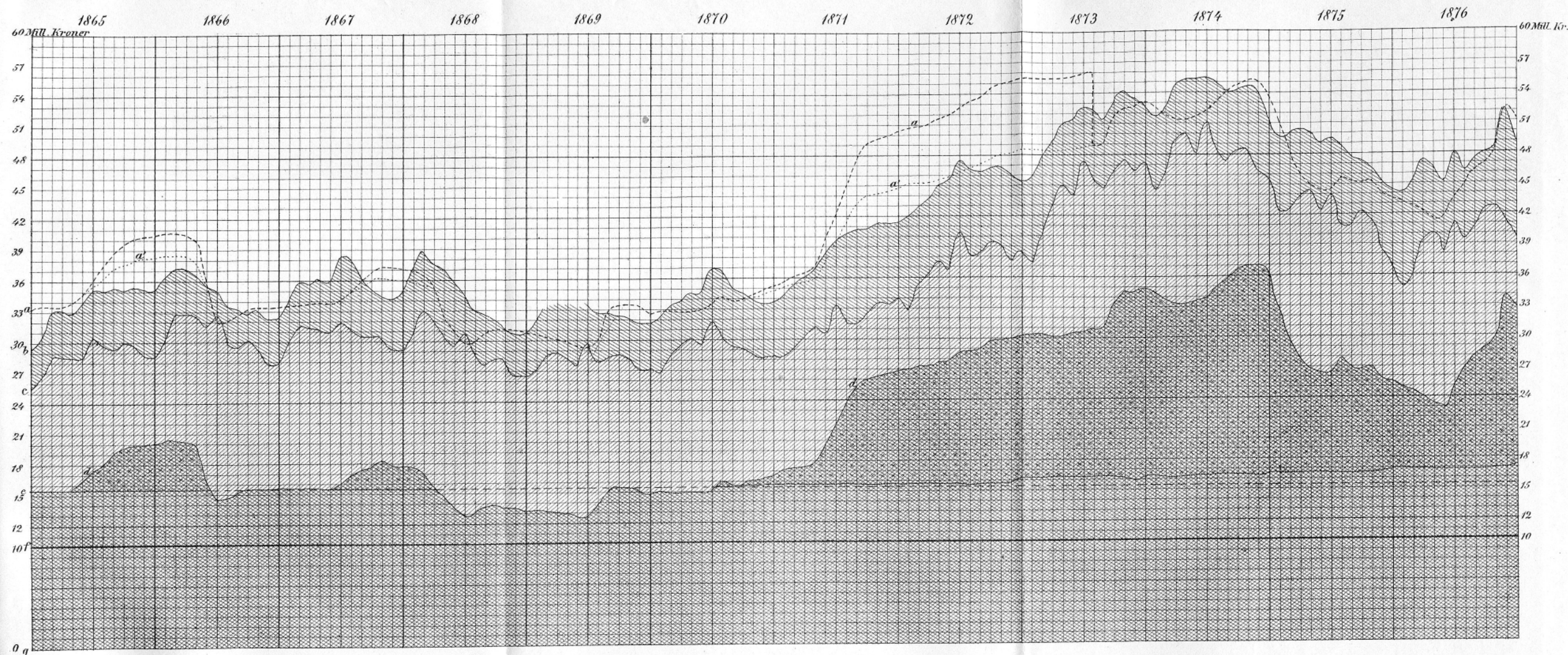
Finlands Bank 1875.	Skotske Banker 1874. ⁸⁾	Englands Bank 1869. ¹¹⁾	Frankrigs Bank 1869. ¹¹⁾	Preussens Bank 1869. ¹¹⁾	Nordamerikanske Seddelbanker Debr. 1868. ¹¹⁾	Mellemtyiske Seddelban- ker 1869. ¹¹⁾
Mill. Mark.	Mill. Lstrl.	Mill. Lstrl.	Mill. Fr.	Mill. Th.	Mill. Doll.	Mill. Th.
120.36	6.85	34.50	—	252.26	315.00	?
57.48	6.64	24.35	1.335.0	145.10	298.68	28.69
0.11	80.70	22.95	523.1	20.72	601.83	1.42
1.76	5.12	—	39.5	2.20	123.13	4.79
59.35	92.46	47.30	1.897.6	168.02	1.023.64	34.90
28.28	¹⁰⁾ 4.10	19.53	1.188.1	87.42	¹²⁾ 197.06	11.81
34.36	76.26	17.00	683.8	94.80	657.67	29.76
15.66	24.40	14.42	114.0	14.62	295.93	11.10
78.30	104.76	50.95	1.985.9	196.84	1.150.66	52.67
⁸⁾ 1.53	—	15.00	(160.0)	—	377.85	—
pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
47.6	4.4	41.3	62.6	52.3	¹²⁾ 19.3	34.0
57.9	82.5	35.9	35.6	56.4	64.5	85.3
26.4	26.4	30.5	6.0	8.7	28.8	31.8
131.9	113.3	107.7	104.2	117.4	112.	151.1
49.2	61.9	80.2	89.0	60.2	¹²⁾ 65.9	41.2
59.8	1.148.5	69.8	51.2	65.3	220.2	103.7
27.3	367.5	59.2	8.6	10.1	98.8	38.7
136.3	1.577.9	209.2	148.8	135.6	384.9	183.6

Eiendomme. ³⁾ o: Maximum for Seddelstokken ÷ Postvexler og Foliomidler ved Regnskabsuddraget Tabel No. 2. ⁴⁾ Herunder foruden Grundfondshypothekerne Pant i faste Eiendomme. ⁵⁾ Kassakreditivfordringer. ⁶⁾ Ifølge Mr. Duns Opgaveningen opgivet til 6,301,000 Lstrl., men heri er ogsaa indbefattet Legal tender ¹¹⁾ Ifølge Wagners Zettelb. ¹²⁾ incl. Statspapirpenge m. m., cfr. ovenfor Side 88.

Nº1. Bevægelserne i de skandinaviske Hovedbankers Vexeldiscontosatser i Aarene 1853—1876.

Nº2. Bevægelserne i Norges Banks Seddelcirculation, Foliomidler og Metalbeholdninger i Aarene 1865—1876.

Forklaring:

a) o: den legale Maximumsgrænse for Seddelcirculationen; *a'* do. efter L. af 1873, saaledes som den vilde have stillet sig i de foregaaende Aar. *b—g*) Seddelcirculationen + Foliomidlerne; *b—c* Foliomidlerne alene; *c—g* o: Seddelcirculationen; *c—e* o: den «metallisk» udækkede Del af samme. *d—g* o: Metalbeholdningen; *d—e* o: det saakaldte Extrafond; *e—f* o: Reservefondet, Statens nye Aktiefond (+ Laaneindretningens Sælvbeholdning); *f—g* o: det ældre Laanefond. *e—g*) Bankens Kapital- og Reservefond.

Indhold.

Første Del.

Seddelbankernes Oprindelse samt de skandinaviske Seddelbankers historiske Udvikling.

	Side.
§ 1. De første Pengesedler og Seddelbanker	1
§ 2. Seddelbankvæsenet i Sverige indtil 1834	3
§ 3. Seddelbankvæsenet i Danmark indtil 1840	7
§ 4. Seddelbankvæsenet i Norge indtil 1842	13
§ 5. Tilbageblik paa Seddelbankernes ældre Historie i de skandinaviske Lande.	15
§ 6. Almindelig Karakteristik af Tvangskurssystemet	17

Anden Del.

Seddelbankerne i deres nuværende Skikkelse.

Første Afsnit.

Beskaffenheden af Seddelbankernes Forretninger.

§ 7. Indledende Oversigt	19
------------------------------------	----

Første Kapitel. Seddelemmissionen.

§ 8. Pengeseddelens Betydning for Ihænde-haveren	20
§ 9. Seddelemmissionens Betydning for Banken	24
§ 10. Seddelcirculationens Betydning for Samfundet	25
§ 11. Om Størrelsen af det Seddelbeløb, der kan bringes i Circulation	27
Almindelige Bemærkninger om Omsetningsmidlerne 26; Circulationen af Mynt i forskellige Lande 29; do. af Pengesedler 32.	
§ 12. Seddelbehovets Fluktuationer	36
Virkningerne af forskellige Konjunkturer 36; do. af Krigstilstand 39; do. af Misvæxt 40; de periodiske Bevægelser til de forskellige Aars-tider 42.	
§ 13. Om Virkningerne af en i Forhold til Behovet for stor eller for liden Seddelemmission	44

Andet Kapitel: Seddelbankernes øvrige Forretninger.

§ 14. Forholdet mellem Seddelemmissionen og de øvrige Bankforretninger.	49
---	----

	Side.
§ 15. Depositoforretningen. — Postremissevexler	52
Forholdet mellem Banksedler og Deposita ved forskellige Banker 53; den samlede Depositovirksomhed i de skandinaviske Lande 54; Depositovirksomhedens Betydning for Indskyderen 56; do. for Banken 57; Depositobeløbets Fluktuationer 59; Postremissevexler 60.	
§ 16. Oversigt over Seddelbankernes Aktivforretninger. Seddelbankernes Stilling i Laanemarkedet	60
Procentforhold af de forskellige Aktivposter ved skandinaviske og andre Seddelbanker 61; Betingelserne for den større eller mindre Tilgang af Laanekapital overhovedet 62; Seddelbankernes Udlaansevne og dens Forhold til den samlede Laanekapital 65.	
§ 17. De forskellige Aktivforretningers Betydning for Bankens Kunder	67
Vexler og Vexelobligationer 67; Lombardlaan 68; Kassekredit 68; Laanenes Inddragning 69; Udlaansrenten 70.	
§ 18. De forskellige Aktivposters Betydning for den seddeludstedende Bank	70
Aktivposternes Sikkerhed 70 (Metalbeholdning 70; Lombardlaan 71; Laan mod Pant i faste Eiendomme 71; Vexler 72; Værdipapirer 75); Aktivposternes Realiserbarhed 75; (Laanenes Forfaldstid 76); Aktivposternes Rentabilitet 79.	
§ 19. Seddelbankernes Opgave	81

Andet Afsnit.

Grundsætningerne for Seddelbankernes Forretningsførelse.

Første Kapitel: Dækningsreglerne.

§ 20. Indledende Bemærkninger	82
§ 21. Dækningsforskrifter i forskellige Lande	85
Storbritannien og Irland 85; Tyskland 86; De Forenede Stater 87; Belgien 88; Frankrige og Holland 89; Norge 89; Sverige 92; Danmark 96; Finland 97.	
§ 22. De vigtigste Dækningssystemers relative Fortrin og Mangler	98
Den absolute Maximumsgrændse 99; det engelske System 99; Kvotads-Systemet 104; et blandet System 105; andre Systemer 108; Depo-nering af Grundfond 109; Dækningsforholdet ved seddeludstedende Depositobanker 110; Seddelgrændsens større eller mindre Rummelig-hed 111; det faktiske Dækningsforhold 112.	

Andet Kapitel: Seddelbankernes øvrige Forretningsførelse.

§ 23. Sedlernes Udstykning og andre Omsætningsmidlet vedrørende Spørgsmaal	114
Seddelcirculationens Fordeling paa de forskellige Seddelværdier 114; Minimumsgrændsen for Sedlerne 115.	
§ 24. Seddelbankernes Udlaansvirksomhed og Discontopolitik	118
§ 25. Seddelbankernes Indlaansvirksomhed	121
§ 26. Forholdet mellem Forretningsoverskudet og Bankkapitalen	122

Tredie Afsnit.

Seddelbankernes Organisation.

§ 27. Enbank- og Flerbanksystemet. — Seddelbankvæsenets Centra- lisation og Decentralisation. — Aktieieernes Ansvarlighed	122
--	-----

	De gjældende Systemer i forskellige Lande 123; Fordele og Mangler ved Monopolbanker og ved decentraliserede Banker 126; Spørgsmaalet om hvorvidt Aktieeierne bør være solidarisk ansvarlige 133.	Side.
§ 28.	Bankstyrelsens Sammensætning	134
	De gjældende Regler i England, Frankrige og Tyskland 134; i Norge 136; i Sverige 138; i Danmark 139; almindelige Bemærkninger 140.	
§ 29.	Andre Organisationen vedrørende Spørgsmaal	141
	Hovedsædets Beliggenhed 141.	

Fjerde Afsnit.

Statens Forhold til Seddelbankvæsenet.

§ 30.	Statens Stilling til Oprettelsen af Seddelbanker	144
	Det rene Statsbanksystem 145; det blandede System 146; Koncessionssystemet (Koncessionens Varighed) 146; Seddelbankfrihed 148.	
§ 31.	Statens Stilling til Seddelbankernes Bestyrelse	148
	Statsmyndighedens Udøvelse ved Regjering eller ved Folkerepræsentation 148; Lovgivningsbestemmelser vedkommende Seddelbankernes Bestyrelse 150; (hvorvidt der trænges Lovforskrifter om Sedlernes Dækning 151; Forskrifter angaaende Bankregnskabernes Indretning og Offentliggørelse 152); Statens Kontrol med Bankernes Forretningsførelse 152; Grænsen for Statens Indgriben i Seddelbankvirksomheden 154; Forholdet mellem Staten og de private Aktionærer ved Norges Bank 155; Statutterne for den frivillige Bank, der i 1816 tilsigtedes oprettet, 156.	
§ 32.	Statens Stilling til Banksedlerne. — Hvorvidt disse bør være tvunget eller utvunget Betalingsmiddel	157
§ 33.	Seddelbankerne som en Indtægtskilde for Staten	159
§ 34.	De skandinaviske Banksedlers Circulation udover det indenlandske Seddelomraade	161

Tabelbilag og grafiske Fremstillinger.

Tabel No. 1.	Forholdet mellem Navneværdi og Kursværdi for skandinaviske og andre Banksedler i Aarene 1800—1870.	166
Tabel No. 2.	Uddrag af de skandinaviske Seddelbankers Regnskaber, udvisende deres Stilling og Virksomhed i Aaret 1875	168
Tabel No. 3.	Omfanget af forskellige skandinaviske Bankers Udlånsvirksomhed, inddelt efter Laanenes Beskaffenhed, ved Udgangen af Aaret 1875	176
Tabel No. 4.	Opgave over de ved de skandinaviske Hovedbanker i Aarene 1850—1876, tildels ogsaa i tidligere Aar, stedfundne Discontoforandringer	177
Tabel No. 5.	Forholdet mellem den danske Nationalbanks forfaldne, protesterede og deraf indfrieede Vexler i Rigsmynt, Hbgr. Bco. og Lstrl. i Aarene 1857—1864	180
Tabel No. 6.	Oversigt over de skandinaviske Hovedbankers Indtægter og Udgifter i Aaret 1875	182
Tabel No. 7.	Dækningsforholdet for skandinaviske og andre Bankers Seddel- og Depositogjæld, dels i 1875, dels i 1869	186

VI

- Grafisk Fremstilling No. 1: Bevægelserne i de skandinaviske Hovedbankers Vexeldiscontosatser i Aarene 1853—1876.
- Grafisk Fremstilling No. 2: Bevægelserne i Norges Banks Seddelcirculation, Foliomidler og Metalbeholdninger i Aarene 1865—1876.
-

Paa vort Forlag er udkommet og erholdes i samtlige Boglader:

DE NORSKE RETSKILDER

OG

DERES ANVENDELSE.

AF

L. M. B. AUBERT.

PROFESSOR VED CHRISTIANA UNIVERSITET.

FØRSTE DEL.

Pris: heftet i Omslag 6 Kr. 50 Ø., indb. 7 Kr. 70 Ø.

P. T. Mallings Boghandel.